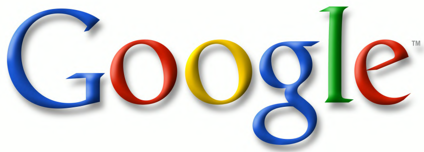

3 3433 07597685 6

HANDBOEK.

HANDBOEK

VOOR

SCHOOLOPZIENERS, GEMEENTEBESTUREN, PLAATSELIJKE SCHOOLCOMMISSIËN, COMMISSIËN VAN TOEVOORZIGT, INSTITUTEURS, SCHOOLONDERWIJZERS EN SCHOOLHOUDERESSEN;

BEVATTENDE AL DE

WETTEN,

BESLUITEN EN VERORDENINGEN

BETREKKELIJK HET

LAGER ONDERWIJS,

sedert den jare 1795.

TWEEDE DEEL.

[illegible]

TE GRONINGEN, BIJ
J. OOMKENS. J. ZOON.

1847.

VERZAMELING

VAN

WETTEN,

BESLUITEN EN VERORDENINGEN

OP HET

LAGER ONDERWIJS,

sedert den jare 1795.

TWEEDE DEEL.

VERDERE ALGEMEENE BEPALINGEN EN BELANGRIJKE STUKKEN, MITSGADERS EEN BEREDENEERD REGISTER.

TE GRONINGEN, BIJ
J. OOMKENS. J. ZOON.

1847.

VOORBERIGT.

Bij de uitgave van dit tweede deel onzer verzameling van algemeene Besluiten en Verordeningen, benevens onderscheidene, belangrijke stukken, betrekkelijk het lager onderwijs is het ons aangenaam onzen verschuldigden dank aan onderscheidene personen te kunnen betuigen, voor de min en meer gewigtige diensten, ons bij het zamenstellen van dit werk bewezen. — Inzonderheid gevoelen wij ons deswege verpligt aan den WelEdel Gestrengen Heer Mr. C. P. E. ROBIDÉ VAN DER AA *en de WelEdle Heeren* H. G. SCHLUITER *en* H. E. VERSCHOOR, *Schoolopzieners te* Arnhem, Amersfoort *en* Sleeuwijk; *voorts aan de onderscheidene Secretarissen van de Commissiën van onderwijs in de Provinciën onzes Vaderlands, voor de bereidvaardige wijze waarop zij aan de verzoeken hebben beantwoord, ofschoon dan ook aan het plan der uitgave van al de gewestelijke verordeningen, in de voorrede van het eerste deel vermeld, als zoodanig, wegens gebrek aan genoegzame deelneming, geen gevolg is gegeven geworden. — In de Provinciën* Zuid-Holland, Noord-Holland, Gelderland, Noord-Braband *en* Utrecht, *is evenwel door afzonderlijke uitgaven in die behoefte voorzien, welke alle door ons zijn of zullen worden bezorgd, terwijl die van* Vriesland *mede op*

onze uitnoodiging zullen worden uitgegeven. Intusschen bezorgt de Commissie van onderwijs in Groningen *zelve die stukken voor dat gewest. De heer* M. KROONENBERG, *die van* Overijssel. Drenthe *en* Zeeland *zullen welligt volgen.*

Eerst hadden wij het voornemen dit tweede gedeelte van onzen arbeid onder den titel van Aanhangsel uit te geven; doch het groot aantal stukken, dat wij nog bij naauwkeurige nasporing van de bronnen, in het voorberigt van het eerste deel opgegeven, vonden, en waartoe wij door het nazien der provinciale verordeningen nieuwe aanwijzingen aantroffen, deed ons spoedig van voornemen veranderen. Groot genoeg werd toch dit werk, om onder den titel van tweede deel het licht te mogen zien.

Mogt het eerste deel eene algemeene goedkeuring ten deel vallen, niet minder zal die goedkeuring aan dit deel gegeven moeten worden; want verreweg het grootste aantal stukken is tot dus verre geheel aan het publiek onbekend gebleven, ja sommige verordeningen zijn nog in volle kracht, zonder dat velen daarvan eenige bewustheid hebben.

Het beredeneerd register heb ik te danken, aan den ijver van den heer A. M. BROEDELET, *boekhandelaar alhier, en zal voor alle bezitters van dit werk zeker zeer welkom zijn.*

Dat dit gezamenlijke werk eene naauwkeurige kennis van ons schoolwezen bevordere, dat het voor de geschiedenis van het onderwijs onmisbaar moge worden bevonden, en dat het de hoogschatting van ons nationaal onderwijs doe toenemen, is de hartelijke wensch van den verzamelaar.

Voorburg; September 1847.

H. HEMKES, Kz.

INHOUD.

EXTRACT uit het REGISTER *der Besluiten van den* RAAD *van* BINNENLANDSCHE ZAKEN *der Bataafsche Republiek.*

Woensdag den 17den Maart 1802.

De Burger *J. H. van der Palm*, overeenkomstig het tweede point van des Raads Besluit van den 4den dezer N°. 13, geproduceerd hebbende eene Concept-Missive aan het Staats-Bewind, houdende een algemeen verslag van den staat van het openbaar Lager School-Onderwijs binnen ons Vaderland, de gegrondheid der hoop op verbetering van hetzelve, en de middelen daartoe vereischt wordende;

Is dezelve door den Raad goedgekeurd en gearresteerd; zijnde dezelve te vinden in het Register der Missives dezer maand, sub N°. 48.

En is wijders besloten, dezelve te doen drukken, en een Exemplaar dier Missive te zenden aan ieder der respective Departementale Schoolbesturen en Schoolopzieners, gelijk mede aan den Redacteur der *Bijdragen tot den staat en de verbetering van het Schoolwezen*, ten einde in het eerstvolgend Nummer dier *Bijdragen* geplaatst te worden.

En zal, benevens zodanig Exemplaar, Extract dezes aan de voorsz. Collegiën en Personen worden toegezonden, tot derzelver informatie respectivelijk.

Accordeert met voorsz. Register
(*was get.*)
WENCKEBACH.

In den Haag, den 17den Maart 1802.

De Raad van Binnenlandsche Zaken der Bataafsche Republiek

aan

Het Staats-Bewind derzelver Republiek.

BURGERS!

In de laatst verloopen maanden December en Januarij zijn ter onzer Vergadering ingekomen onderscheiden Rapporten der respective Departementale School-bestuuren, voortgevloeid uit derzelver bijeenkomsten, in het laatst des voorleden jaars gehouden; en welke Rapporten inzonderheid behelsden Verslag van den Staat van het openbaar lager Schoolwezen binnen ieder Departement, en elk Schooldistrict, voor zoo verre namelijk deze Staat kon worden opgemaakt uit de bijzondere berichten en persoonlijke kennis der Schoolonderwijzers, daartoe op onderscheiden Plaatsen, door de geheele Republiek, samengeroepen, en uit de schriftelijke opgaven, door dezelve aan hunne Schoolopzieners respectivelijk ter hand gesteld.

Na alle deze Rapporten behoorlijk te hebben geëxamineerd, hebben wij gemeend daaruit een algemeen bericht, omtrent den tegenwoordigen toestand van het openbaar lager Schoolwezen in ons Vaderland, te moeten opmaken en ter uwer kennis brengen, welk bericht dienvolgens den inhoud van deze Missive zal uitmaken. Wij erkennen gaarne met de verdienste-

lijke Mannen, die door het Uitvoerend Bewind, bij Besluit van den 22 Augustus l. l., tot School-opzieners en Leden der Departementale Schoolbestuuren zijn aangesteld, dat dit algemeen Verslag, uit hoofde van het kort tijdsverloop sedert het in werking brengen der nieuwe Schoolverordeningen, en van het ongunstig jaarsaisoen, 't welk naauwlijks eenige opzettelijke School-bezoeken gedoogde, die volledigheid niet zal kunnen bezitten, welke men daaraan wel wenschte te geven; doch, daar wij niet te min verzekerd zijn genoegzame *data* te bezitten, om in het schetsen der groote trekken van ons tafreel ons aan geene merkelijke misvattingen bloot te stellen, hebben wij geoordeeld met het inzenden van dit Verslag niet te moeten toeven tot aan het bekomen van naauwkeuriger berichten, maar daartoe al aanstonds over te gaan; en zulks om de navolgende reden:

In de Publicatien van 15 Junij en 22 Augustus des vorigen jaars, houdende verordeningen omtrent het openbaar lager Schoolwezen, zullen, uit kracht der sedert dien tijd ingevoerde Staatsregeling, noodwendig veranderingen moeten gemaakt worden: want, behalven dat daarbij de oude verdeeling in Departementen en Ringen ten grondslag is gelegd, en geenzins voorzien geworden de voortdurende betaling aan Kerkelijke Bedienden, waardoor alles, wat tot de oprichting van zeker Schoolfonds betrekking heeft, grootendeels is vervallen, zo is daarbij ook gerekend op eene meerdere afhankelijkheid van Departementale en Gemeentelijke Bestuuren, en eene meerdere concentratie van alle belangen in den boezem van het Algemeen Bewind, dan overeenkomstig is met den geest en de bepalingen der tegenwoordige Staatsregeling. Er zal dus op nieuw moeten bepaald worden, niet of het openbaar onderwijs als een voorwerp van

algemeene aangelegenheid zal blijven beschouwd worden, maar hoedanig de zorg van het Staats-Bewind voor hetzelve, overeenkomstig de heerschende orden van zaken, zal moeten gewijzigd zijn, en welk aandeel daarvan aan de beschikking der Departementale Bestuuren moet worden overgelaten, welke dwangmiddelen voorts omtrent hetzelve van wegens het Algemeen Bestuur des Lands behooren ingevoerd, welke onderstanden en aanmoedigingen uit 's Lands Kasse, ten behoeve van hetzelve verleend te worden. Om welk alles behoorlijk te beoordeelen vooraf dient geweten te worden, aan welke hoofdgebreken het openbaar Schoolwezen deszelfs verval te wijten heeft; welke uitzichten men op eene wezenlijke verbetering met grond kan koesteren; en welke middelen eindelijk tot bereiking van dit oogmerk kunnen en moeten in 't werk gesteld worden.

En daar dit alles met genoegzame zekerheid kan opgemaakt worden uit het algemeen Verslag, hetwelk wij thans in staat zijn te producéren, hebben wij gemeend hetzelve, als een voorlooper onzer eerstdaags aan Ul. te doene Voorstellen, nopens het Bataafsche Schoolwezen, zonder verwijl ter uwer Vergadering te moeten inzenden, thans alleen nog omtrent hetzelve remarquérende, dat het hoofdzakelijk en alleen de zoogenoemde *Land-Scholen* betreft, daar wij omtrent het openbaar onderwijs in de Stedelijke Scholen nog niet in staat zijn genoegzame bescheiden te geven, en het de Land-Scholen voornamelijk zijn, welke de zorg der Hooge Overheid onmiddelijk vereisschen.

Drie hoofdstellingen maken het resultaat uit van ons onderzoek en de bij ons ingekomen Rapporten, en onder deze kunnen wij alle belangrijke bijzonderheden gevoeglijk rangschikken.

Vooreerst: dat het openbaar lager Schoolwezen eene verbetering en hervorming dringend behoeft.

Ten tweeden: dat het voor eene wezenlijke verbetering vatbaar is, en deze niet langer onder de harssenschimmige ontwerpen moet geteld worden. En

Ten derden: dat alleen door eene verstandige, maar nadrukkelijke medewerking van het Gouvernement, deze verbetering kan bereikt worden.

De *eerste* dezer hoofdstellingen zal wel geen uitdrukkelijk betoog noodig hebben; indien 'er iets is, waaromtrent eene algemeene overtuiging heerscht, het is de slechte en jammerlijke staat van verre de meeste Dorps-Scholen; en het is aan dit algemeen aangenomen gevoelen, dat de pogingen van het Vertegenwoordigend Ligchaam en Uitvoerend Bewind tot hervorming der Vaderlandsche Scholen, haren oorsprong verschuldigd waren. En inderdaad, men behoeft zich slechts voortestellen, welke Personen zich doorgaans tot het geven van dit onderwijs aanboden; welke hunne opleiding tot dien post was; welke voorbeelden zij vóór zich hadden; welke de belooning van hunnen arbeid, en hnnne aanmoedigingen in denzelven waren; welke de graad hunner afhankelijkheid was, hier van kerkelijke heerschzucht, daar van de grilligheid hunner aanstellers, bij wie sommige hunner te voren als huisbedienden hadden ingewoond, en elders van de bekrompenheid en de vooroordeelen der Ouders, wier Kinderen bij hen ter Schole gaan. Men behoeft zich slechts voortestellen het gering belang, 't welk van wegens de Lands-Regering in het onderwijs der Jeugd gesteld wierd, het gebrek aan aanzien der Onderwijzers,

ja! de soort van verachting op dezen stand gelegd, om zich reeds vooraf de allerongunstigste denkbeelden van het openbaar Schoolwezen te vormen, denkbeelden, waarin men door de ondervinding zich niet dan al te zeer bevestigd ziet. Wij willen daarom deze eerste hoofdstelling niet uitvoeriger ontwikkelen, noch U een algemeen tafreel der Land-Scholen, gelijk zij doorgaans zijn, ophangen: Wij willen liever eenige bijzonderheden opnoemen, waaruit Gijl. den aart en den trap des bederfs met meer zekerheid zult onderkennen.

Toen, in de bijeenkomsten der Schoolonderwijzers, aan deze, door de Schoolopzieners, achtervolgens een nieuw Reglement van Orden voor de Scholen, de gronden eener verbeterde leermethode werden voorgelegd, toonden verre de meeste daar mede geheel onbekend te zijn, geen denkbeeld te hebben van een onderwijs, geschikt om de redelijke vermogens der Jeugd te ontwikkelen, en, hoezeer alle, dien het niet aan verstand ontbrak, de gemakkelijkheid en voortreffelijkheid dezer nieuwe leerwijze boven de oude terstond inzagen en erkenden, bleek het echter duidelijk, dat zij tot op dat oogenblik alleen eene werktuiglijke en slaafsche manier hadden gevolgd.

In een zeer groot aantal Scholen in deze Republiek staat geduurende het aanmerkelijkst gedeelte van het jaar het onderwijs ganschelijk stil, en wordt slechts gegeven in de wintermaanden, wanneer, uit hoofde van de kortheid der dagen, en onbruikbaarheid der wegen, de Kinderen uit afgelegen woningen van hetzelve geen gebruik kunnen maken. Het middel, 't welk men in sommige streken hier tegen in 't werk stelt, is misschien niet minder erg dan de kwaal zelve: een boeren-knaap uit de nabijheid, die een wei-

nig slecht lezen en schrijven kan, wordt tot Onderwijzer verheven, krijgt voor het gansche saisoen tien à twaalf guldens, of iets meer voor zijne belooning, en heeft beurtelings bij de ingezetenen van het gehucht de kost en inwoning. Hoe het, bij zulk een gebroken, of jammerlijk onderwijs met de vordering der leerlingen en hunne vorming tot Menschen gelegen zij, zal niet noodig zijn aan te toonen. Behalven dat het alleen des winters schoolhouden natuurlijk aanleiding geeft, dat andersins goede en bekwamere Meesters des zomers zich aan ander werk overgeven, daar aan langzamerhand meer zich vasthechten, en eindelijk hunne School voor een louter bijwerk houden, 't geen zij, niet om de zaak, maar enkel om het gering voordeel, niet geheel laten varen.

Groot en rechtmatig zijn alom de klagten over de soberheid van het bestaan der Onderwijzers, 't welk bijkans nergens geëvenredigd is aan den arbeid, nergens geschikt, om bekwame jonge lieden tot dezen belangrijken post aan te moedigen. Maar in sommige streken is dit bestaan inderdaad kommerlijk en armoedig: vele huisgezinnen van School-onderwijzers lijden in deze duure tijden gebrek, of vertéren het weinige, dat zij in beter dagen en bij ruimer inkomsten samen bragten. Andere ziet men, ten einde in het te kort hunner gewone winsten te voorzien, daghuurders werk verrichten, en bijkans allen worden nedergedrukt onder het gewigt hunner rampen.

Vele hebben de verzwaring van deze rampen te danken aan hun, bij wie zij bescherming moesten vinden, aan de Gemeente-bestuuren hunner Plaatsen, dikwerf samengesteld uit dweepzieke, onkundige en onbarmhartige wezens. En hier moeten wij openlijk

klagten inbrengen, inzonderheid tegen die van Bataafsch-Braband, en die gedeelten van het Departement van de Dommel, welke tot Gelderland behooren. Wij zwijgen van de willekeurige remotiën, waardoor zoo vele eerlijke en afgeleefde Onderwijzers aan den dijk gejaagd en tot den bedelstaf gebragt zijn, terwijl men derzelver plaatsen met opgeraapte wezens en vreemdelingen heeft vervuld; maar wij spreken thans alleen van de onrechtvaardige besnoeijingen, die men aan de inkomsten van anderen heeft toegebragt, door het ontnemen van woningen en vruchtgebruiken onder allerlei voorwendsels, en vooral, door de zoogenoemde corporeele diensten, een gedeelte uitmakende van het bestaan, waarop zij beroepen waren, aan meer begunstigde voorwerpen te geven; terwijl alle klagten over zoodanig eene handelwijze bij de Provinciale of Departementale Bestuuren, om redenen, welke ligt te bevroeden zijn, geenen ingang konden vinden.

Dat de meeste Schoolvertrekken ten Platten Lande de noodige ruimte en luchtigheid missen, welke tot een geregeld onderwijs zoo zeer vereischt worden, is algemeen bekend, maar minder bekend is het, dat in sommige, binnen eene ruimte van tien of twaalf vierkante voeten, bij eene lage verdieping, 70, 80 en meer kinderen zich onderling door hunnen adem verpesten, dat in vele geene open stookplaats wordt gevonden, en dat in andere noch de Meester, noch de Leerlingen de onkosten der brandstoffen kunnen dragen, terwijl men onvermogend is, of voorgeeft te zijn, om eene uitgave van *f* 18 à *f* 20, daartoe vereischt, op eene andere wijze te vinden. Op dat wij thans zwijgen van de onreinheid, die in deze bedompte verblijven heerscht, van het gebrek, niet

slechts aan geriefelijkheden, maar aan eerste noodwendigheden, waarvan wij proeven zouden kunnen bijbrengen, die schaamte ons doet verzwijgen.

Vele dezer gebreken zouden, door welwillende medewerking van de zijde der ingezetenen of Gemeente-Bestuuren, te overwinnen zijn, maar vinden juist daar de oorzaak van derzelver bestaan of voortduuring. Deze menschen, daar zij zelve geen ander dan slecht onderwijs immer hebben genoten, daar zij, bij eene verwaarloosde opvoeding, geleerd hebben op den Schoolmeester met verachting neder te zien, begéren niet, dat hunne Kinderen beter zouden leeren, dan zij zelve deden, en dommen Godsdienstijver parende bij eene domme zucht voor het oude, beijveren zij zich slechts, om aan alle verbetering onoverkomelijke hinderpalen in den weg te stellen.

En hierin, dat wij dit ten laatsten nog aanroeren, hierin slagen zij boven mate, ook op Plaatsen, daar men bekwame Onderwijzers en welingerichte Scholen heeft. Men zoekt alsdan een Persoon op, door dweepzucht en onverstand bekend; het Gemeentebestuur duldt dat hij eene zoogenoemde *Bijschool* opricht, en de Ouders zenden gretiglijk hunne Kinderen, waar zij voor domheid en partijzucht worden opgekweekt, terwijl de brave openbare Onderwijzer zich van zijn wettig bestaan ziet beroofd. Dit kwaad kende men bijkans niet voor den jaare 1795: het is daaruit oorsprongelijk, dat het Dorpsbestuur, zonder hooger toezicht, in handen van menschen is gekomen, die, nimmer geleerd hebbende, wat beleid, wat rechten van den Burgerstaat zijn, zich al wat hun goeddunkt meenen te kunnen veroorloven.

Wij sparen uwe aandacht, Burgers! eene meenigte

andere bijzonderheden, die wij nog zouden kunnen aanhalen, en meenen genoeg gezegd te hebben, om Ul. te doen zien, in welk een trap en mate het openbaar Schoolwezen in deze Republiek verbetering en hervorming dringend behoeft.

Wij gaan dus liever over tot onze *tweede hoofdstelling*, dat namelijk, bij dezen ellendigen staat van het Schoolwezen, nogthans eene wezenlijke verbetering en hervorming van hetzelve mogelijk en uitvoerlijk is.

Hoe wonderspreukig dit ook schijnen moge, en hoe zeer het hier boven opgegevene veeleer schijnt te bewijzen, dat alle pogingen tot herstel van een zoo diep verval vruchteloos zullen zijn, meenen wij echter, tot staving van ons gevoelen, wederom zoodanige bijzonderheden te kunnen aanvoeren, die de zaak zelve boven alle redelijke twijffeling zullen verheffen.

Vooreerst: Ofschoon het getal van waarlijk bekwame School-leeraars, in vergelijking met dat der ongeschikte, indedaad gering is, is het echter, op zich zelven beschouwd, vrij aanzienlijk. Uit onderscheiden Oorden der Republiek hebben wij berichten ontvangen, dat de meenigte van kundige en waardige Onderwijzers de verwachting der Schoolopzieners en School-besturen verre overtrof. Dit getal is in de laatste Jaren aanmerkelijk vermeerderd, en wij mogen het als een vrucht der jongste School-verordeningen beschouwen, dat in drie Zittingen der Departementale School-besturen, zedert de maand September des vorigen Jaars gehouden, aan een twintigtal Personen, na afgenomen streng examen, getuigschriften hebben kunnen afgegeven worden van

volledige bekwaamheid en bevoegdheid, om, zonder nader onderzoek, alom in dit Gemeenebest openbaar onderwijs te geven. Waarbij wij bovendien moeten aanmerken, dat het aankweken van geschikte Onderwijzers, uit deszelfs aart, indien het slechts niet aan aanmoedigingen ontbreekt, in eene steeds vermeerderde evenredigheid voortgaat, daar het voorbeeld van sommigen anderen ter navolging opwekt, en de bekwame Leeraar verscheiden bekwame Kwekelingen en Ondermeesters vormt, die op hun beurt openbare Schoolonderwijzers worden. 'Er is derhalven in 't minst geene vreeze, dat men, bij het aanwenden der noodige middelen, op den duur gebrek zou hebben aan voorwerpen voor het Onderwijs geschikt. Twee bekwame Onderwijzers voorzien, binnen weinige Jaaren, eene gansche Landstreek rondom zich, van kundige Meesters en bloeijende Schoolen. Dit is geen bloot gezegde, het is eene daadzaak, waarvan het bewijs ook aan sommige Leden uwer Vergadering niet onbekend kan wezen.

Ten tweeden: de verbetering van het Schoolwezen is overal, waar dezelve plaats heeft, aan zoodanige oorzaken toe te schrijven, dat men uit dezelve tot de mogelijkheid van een meer algemeen herstel veilig besluiten mag. Zeer groot en onvergetelijk zijn de diensten, door de Bataafsche Maatschappij tot Nut van 't Algemeen aan ons Nederlandsch Schoolwezen toegebragt: de geschriften, op haaren last vervaardigd en door haar uitgegeven hebben de weldenkende Natie wakker gemaakt, en zijn in handen van brave Onderwijzers geschikte Leer- en Leesboeken voor de Scholen geworden. Hare ijverige Leden hebben alom, waar zulks geschieden kon, in en bij de plaatsen hunner woning, de Scholen beginnen te

hervormen; en de Departements-Onderwijs- en Kweekscholen, in vele Steden opgericht, hebben met onweersprekelijke daadzaken getoond, wat men voor de maatschappij van eene heilzame School-verbetering te wachten heeft. Deze Maatschappij blijft in haren edelen arbeid voortgaan, en daar zij alleen, zonder bijstand van het Bestuur, ja! geduurende een geruimen tijd verdrukt en vervolgd, zoo veel heeft kunnen verrichten, wat kan men niet van haar verwachten, wanneer het Gouvernement hare oogmerken aan de hand gaat, en hare werkzaamheden met kracht en wijsheid ondersteunt?

Eene andere oorzaak van den verbeterden staat der Scholen, in sommige dorpen en grootere streken, is het ruimer bestaan der Onderwijzers. Overal, waar aan dezen post een genoegzaam inkomen voor een ordentelijk Burger-huisgezin ten Platten Lande is vastgemaakt, kan men bekwame Onderwijzers vinden, die hun beroep met ijver en met eere waarnemen. Verbetering van de inkomsten der Schoolmeesteren is dus een onfeilbaar middel tot herstel van het Schoolwezen, een middel, 't geen wel aan zwarigheden, maar echter niet aan zoo groote zwarigheden onderhevig is, als men zich meestal verbeeldt; daar sommige plaatsen hetzelve niet meer behoeven, andere de genoegzame bronnen daartoe in zich zelve bezitten; en de behoefte der Onderwijzers in armelijke streken zoo gering is, dat een kleine bijslag voor hun eene gewigtige vermeerdering uitmaakt.

Het herstel der Scholen ten Platten Lande staat ook bijkans overal in verband met de zorg der Gemeente-Bestuuren voor dezelve. Waar deze zich de zaak aantrekken, daar ziet men alle hindernissen langzamerhand verdwijnen: de Scholen worden van het noodige voorzien, de Schoolvertrekken verbeterd,

het inkomen des Leeraars verhoogd, en hij in zijne werkzaamheden nagegaan en aangemoedigd, en zulks op plaatsen, waar het vermogen der ingezetenen en der dorps-kas veel geringer is dan op anderen, waar men voorgeeft tot zulke uitgaven buiten staat te zijn. Hervorming der Gemeente-Bestuuren ten Platten Lande, eene zaak, waarvan de volstrekte noodwendigheid zich allerwege doet gevoelen, zal dus ook van zelve herstel van het Schoolwezen ten gevolge hebben.

Eene *derde* soort van bijzonderheden, ten betoge der uitvoerlijkheid van eene wezenlijke Schoolverbetering, heeft wederom hare betrekking tot de thans in dienst zijnde Schoolmeesters. Bij deze had men, niet zonder eenigen grond, afkeer van zoogenoemde nieuwigheden in hunne Scholen, onwil en bij velen zelfs onbeschaafden tegenstand kunnen verwachten. Doch het tegendeel hiervan, behoudens eenige niet noemenswaardige uitzonderingen, heeft de ondervinding aan den dag gelegd. De bereidwilligheid, waarmede de Onderwijzers, uit alle oorden der Republiek, op de enkele uitnoodiging der Schoolopzieners, ter hun aangewezen plaatse zijn verschenen, om opgave te doen van den staat hunner Scholen, en een nieuw Reglement voor de inrichting derzelve, en voor hun Onderwijs te ontvangen; deze bereidwilligheid strekt tot een proef van 't geen wij straks zeiden. En de wijze, waarop zij de onderrichtingen en vermaningen der School-opzieners ontvingen, de zwarigheden zelve die zij inbragten, toonden duidelijk, dat zij met eene behoorlijke handleiding gaarne alles wilden beproeven, wat hunne vermogens toelieten, dat zij andere leerboeken wilden invoeren, de gebreken hunner manier van onderwijzen verbeteren, en zelfs aan den tegenstand der Ouders van

hunne Leerlingen het hoofd bieden, zoo zij slechts verzekerd waren gehandhaafd te worden in hunne ondernemingen, en op eenige verbetering van hun lot konden hopen.

Het is deze gunstige gesteldheid der meeste Onderwijzers, ook der zoodanige, van wie zich weinig meer dan goede wil laat beloven, langzamerhand voorbereid door de verzekering, dat eenmaal Wetten op het Onderwijs zouden gemaakt worden, en verder opgewekt door den menschkundigen en zachtzinnigen ijver der School-opzieners, die wel niet eene plotselijke herschepping van het Schoolwezen, maar eene langzame, doch zekere en merkbare verbetering van hetzelve aan den Menschenvriend in het verschiet vertoont.

Wij voegen hier, *in de vierde plaats* bij, dat de invoering van een meer redelijk Onderwijs op de Scholen, gebouwd op beginsels van beschaving en ontwikkeling der verstandelijke vermogens, niet zoo moeijelijk is, als men het zich oppervlakkig verbeeldt; de nieuwe leerwijze prijst zich aan door eenvoudigheid en gemakkelijkheid; zij houdt den lust des Onderwijzers gaande; zij spaart den tijd, door een aantal Leerlingen gelijkelijk, tot aller merkelijk voordeel, het zelfde onderwijs mede te deelen; zij bevordert de orden en stilte, en laat zich eindelijk, naar de meerdere of mindere kunde van den Leeraar, in een grooter of geringer trap van volkomenheid aanwenden. Het is wederom de ondervinding, die ons dit doet staande houden. Nergens heeft men de verbetering gewild en dadelijk begonnen, of zij is met een gelukkigen uitslag bekroond, en de Onderwijzers zelve, gelijk wij straks reeds zeiden, voor zoo verre zij slechts eenige geschiktheid voor hunnen post bezaten, hoezeer met deze methode

te voren onbekend, hebben aan dezelve het getuigenis van uitvoerlijkheid en voortreffelijkheid boven de oude gegeven; zij hebben de verdere onderrichting der School-opzieners ingeroepen, en alleen gevorderd tegen den kwaden wil van Ouders of de onverschilligheid der Gemeente-Besturen, door het gezach en de uitvoering der Wet, gehandhaafd te worden. Gereedelijk echter bekennen wij, dat sommige der thans gevestigde Onderwijzers, het zij door gevorderden ouderdom of diep ingewortelde gewoonte, het zij door volslagen gebrek aan alle vereischte bekwaamheden, nimmer zich met eene betere manier gemeenzaam zullen kunnen maken, en naauwlijks iets meer, dan eene nalating der allergrofste gebreken, zullen kunnen prestéren: Doch behalven dat ook dit reeds eenige verbetering is, en zelfs de geringste vorderingen van belang zijn in alles, wat het onderwijs der Jeugd betreft, zoo moet men ook iets aan den tijd overlaten, en van de voortgaande uitwerking der maatregelen van een verlicht Gouvernement, ook van dit kwaad, een billijk herstel verwachten.

Wij achten hier ons betoog van de uitvoerlijkheid der Schoolverbetering te kunnen eindigen; hetzelve was gebouwd, 1°. op het aangroeijend getal van bekwame Onderwijzers in ons Vaderland; 2°. op de beschouwing der oorzaken, waaraan de aanvankelijke verbetering der Scholen op vele Plaatsen is toe te schrijven; 3°. op de bereidwilligheid der tegenwoordige School-leeraaren, om naar vermogen het hunne toe te brengen tot bekoming van herstel; en eindelijk 4°. op de natuurlijke gemakkelijkheid der verbeterde leerwijze voor allen, die zich slechts met eenigen ijver op dezelve toeleggen. Ons is derhalven alleen overig het ontwikkelen van onze

Derde hoofdstelling; dat alleen, door eene verstandige, doch nadrukkelijke medewerking, van de zijde des Gouvernements, de bedoelde verbetering kan bereikt worden.

Ten einde met bescheidenheid omtrent de pretieuse aandacht uwer Vergadering te werk te gaan, zullen wij hier wederom zeer kort zijn, te meer, daar de zaak zelve klaar, en aan weinig twijffel bij den onbevooroordeelden onderhevig is.

Van welk een invloed de wijze en krachtdadige medewerking van het Staats-bestuur is op het herstel van 't Schoolwezen, is alreeds in het korte tijdsverloop, sedert het emanéren der Publicatie van den 15. Junij des vorigen jaars, uit de werking der daarbij verordende maatregelen gebleken, en zou buiten twijffel nog veel sterker zijn in 't oog geloopen, indien niet de sints dien tijd voorgevallen Staats-verandering onzekerheid omtrent de voortduuring der onder de laatstvoorgaande Constitutie gemaakte bestellingen over het algemeen had veroorzaakt, eene onzekerheid, die en School-bestuurers en Gemeenten, en Onderwijzers, zonder daarom het voorgestelde doel geheel uit het oog te verliezen, nogthans in derzelver ijver heeft belemmerd, en de aangevangen werkzaamheden vertraagd. Doch het is niet de nuttigheid der medewerking van het Gouvernement, het is de volstrekte noodzakelijkheid derzelve ter invoering eener wezenlijke verbetering, die wij hier moeten aantoonen.

En hier vragen wij gerustelijk ieder der zake kundigen af, of 'er eenige mogelijkheid van herstel in dezen zij, zonder eenparigheid en volkomen gelijkvormigheid der bestellingen over de gansche uitgestrektheid der Republiek. Wij onderzoeken hier niet, in hoe verre zoodanige uniformiteit omtrent

andere, omtrent alle voorwerpen van Algemeene Policie, voor de vastheid van ons tegenwoordig Staatsgebouw noodzakelijk, en als de beste waarborg derzelve moet geacht worden; Wij passen die thans alleen toe op het Schoolwezen. Zoo lang hierin verscheidenheid van maatregelen heerscht; zoo lang men in de eene streek aan redelijke Schoolwetten onderworpen, in de andere daarvan ontslagen is; zoo lang zal men klagten, tegenwerking en flaauwe behartiging ontmoeten; men zal zich wanen verongelijkt te zijn, en al wat naar wederinvoering van het oude haakt, zal niet ophouden pogingen tot verandering aan te wenden. Maar zoo rasch alom dezelfde Wet heerscht, ziet een ieder zich de noodzakelijkheid opgelegd; niemand vindt heul bij zijnen nabuur; men onderwerpt zich gemakkelijker aan 't geen men weet onvermijdelijk te zijn, vooral wanneer uitzichten van meer voordeel of aanzien daar mede verbonden zijn; ja! indien men slechts met een rustigen tred voortgaat, volgt op een kortstondig misnoegen van weinigen, welhaast algemeene tevredenheid.

't Geen wij van de eenparigheid in het onderwijs en de inrichting der Scholen zeiden, is insgelijks waar van het toezicht over dezelve. Alle Opzieners der Scholen en Schoolbestuuren moeten aan dezelfde Instructie verbonden zijn, dezelfde magt, uit de Wet voortvloeijende, bezitten, dezelfde regelmaat hunner werkzaamheden volgen, en in denzelfden geest arbeiden, of men zal zich overstroomd zien van hindernissen, die bij een éénvormig Bestuur zich van zelve uit den weg ruimen.

Dan, om deze eenparigheid te verkrijgen of te behouden, is de medewerking van het Hoogst Bestuur des Lands van onvermijdbare noodzakelijkheid. In-

dien het, wij zullen niet zeggen aan een Gemeente-Bestuur of Kerkelijk Collegie, maar zelfs indien het aan een Departements-Bestuur is overgelaten, of 'er voor de verbetering van het Schoolwezen binnen deszelfs ressort al, dan niet, zal gezorgd worden, of de inrichting van het onderwijs en het toezicht over de Scholen, op deze, dan wel op eene andere wijze zal plaats hebben, dan zal het natuurlijk gevolg zijn, dat men daaromtrent in onderscheiden Departementen verschillend denkt en handelt, en dat die Bestuuren, welke zich de zaak met ernst en ijver aantrekken, door de onverschilligheid of verwaarloozing van anderen zich de handen zullen gebonden, en het misnoegen onder hunne ingezetenen opgewekt zien, zoo zij zich, om deze en andere redenen, al niet genoodzaakt vinden, hunne bedoeling geheel te laten varen. Wij zouden hier wederom daadzaken ten bewijze kunnen aanvoeren, indien wij Ulieder tijd niet wilden sparen. Alleen dus door algemeen werkende Wetten, omtrent het onderwijs, de inrichting en het toezicht der Scholen, Wetten, waarvan wel de uitvoering, maar geensins het al of niet nakomen, aan de bijzondere Geconstitueerde Magten is opgedragen; hier door alleen kan het herstel van ons diep vervallen Schoolwezen worden te weeg gebragt.

Daarenboven, tot bereiking van dit einde wordt al het gezach der Hooge Overheid vereischt. Niet dat de zaak, die wij bedoelen, met geweld zou behoeven te worden doorgedreven, en daardoor een luide kreet van te onvredenheid opgewekt, als dan zou het bedenkelijk worden dezelve te beginnen, immers zonder alle de gevolgen 'er van te voren berekend te hebben. Maar, daar het Schoolwezen, bij de als nog heerschende Politike en Kerkelijke Par-

tijschap, waarmede hetzelve veelal gerekend wordt in verband te staan, uit zoo verschillende oogpunten wordt beschouwd, en men dus bezwaarlijk vermoeden kan, dat door eene algemeene, vrijwillige toestemming de verbetering van hetzelve immer kan tot stand komen, wordt 'er noodwendig gezach vereischt, niet om de Ingezetenen des Lands een dwangjuk opteleggen, maar om de Onderwijzers der Jeugd, eensdeels, tot eene getrouwer waarneming hunner Posten te verpligten, en andersdeels, dezelve te dekken tegen de voor hun onaangename gevolgen, welke het vooroordeel en de kwaadwilligheid, om hunne gehoorzaamheid aan de Wet, hun mogten berokkenen. De opgeroepen Onderwijzers zelve betuigden zich aan alle voorschriften der Wet gaarne te onderwerpen, indien zij 'er slechts stellig toe gelast wierden, en indien men zorgde, dat zij niet door andere, aan deze Wetten niet onderworpen, Personen in hun wettig bestaan wierden benadeeld. Het is dus enkel als 't ware de vertooning van gezach, het is vastheid van het Gouvernement in het handhaven van heilzame maatregelen, 't geen ten dezen gevorderd wordt, maar zonder 't welk ook alle pogingen der Menschen-vrienden, en loffelijkste Maatschappijen, of in rook zullen verdwijnen, of slechts eene zeer bepaalde nuttigheid zullen aanbrengen.

Eindelijk eene wezenlijke verbetering der Scholen vordert verbetering van het uit- en inwendige der School-vertrekken, en van het lot en bestaan der School-onderwijzers.

Wij hebben reeds gezegd, dat hiertoe op vele Plaatsen, Plaatselijke Fondsen toereikende zouden zijn, het zij daartoe de gewone Dorps-Inkomsten genoegzaam waren, het zij men matige, en niet

drukkende lasten van de Ingezetenen vorderde; en waarom zoude ook in het eene Gewest het openbaar Onderwijs door de Ingezetenen worden bekostigd, en in het andere, in even welvarende streken, de Ingezetenen daartoe niets bijbrengen? Hoe dit zij, altijd zal het Bestuur des Lands zich hieraan moeten laten gelegen liggen, zonder 't welk geen Gemeente-Bestuur tot nieuwe betalingen, of het heffen van nieuwe lasten, hoe noodzakelijk dan ook, besluiten zal. Daarenboven, 'er zal ook van 's Lands wege eene meerdere toelage tot bevordering van het Onderwijs moeten gegeven worden, vooral in de behoeftige Land-Departementen, waar het Schoolwezen in den ellendigsten staat is. Doch 'er behoeven hiertoe geene groote Sommen te worden afgezonderd; indien Jaarlijks aan de Departementale Bestuuren, op de begrooting van derzelver huishoudelijke behoeften eene matige Som voor de verbetering van het Schoolwezen wierd geleden, indien het gebruik dezer penningen naar een verstandig Plan werd geregeld, en men niet op eenmaal in alles poogde te voorzien, maar beginnende met de allerverdienstelijkste en allerbehoeftigste, langzamerhand voortging, dan voorzeker zou men met eene niet zeer groote uitgave, groote behoeften vervullen, den ijver der Onderwijzeren op de krachtigste wijze aanmoedigen, vermogende Gemeenten tot aanzienlijke bijdragen aansporen; en aldus aan de gansche Natie toonen, hoe een verlicht en Vaderlandlievend Gouvernement het herstel van het Onderwijs der Jeugd slechts ernstig behoeft te willen, om het ook met der daad tot stand te brengen.

Het is dus hier alleen de vraag, of de zaak zelve in zoo groot eene mate de zorg en bemoei-

jing der Hooge Overheid verdient, als wij dit zoo even voorstelden, en hier over moeten wij ten slot nog een enkel woord aanmerken.

De verbetering van het Schoolwezen is reeds dadelijk, onder de vorige Regeering, door het Vertegenwoordigend Ligchaam en Uitvoerend Bewind ondernomen: eene Landswet deswegen is in volkomen werking, en verspreidt reeds alom een heilzamen invloed. De zaak is dus niet meer nieuw, en eene geheele, of slechts voor een aanmerkelijk gedeelte eene verandering van maatregelen, zou, door dweepzucht en onverstand in de hand te werken, door den ijver van alle waardige Menschenvrienden, die in zoo grooten getale met dit belangrijk werk zich bezig houden, geheel uit te blusschen, de beschaving en verlichting onzer Natie ten minsten het vierde gedeelte eener Eeuw achter uitzetten, en de beste gelegenheid doen verloren gaan, om iets met vrucht te beginnen.

En welk eene vertooning zou dan dit Land aan het oog van deszelfs Nabuuren aanbieden: overal beijvert men zich, om het eerst of elementair onderwijs op een redelijken en vasten voet te brengen. Sedert de wijsgeerige Keizer Josef het voorbeeld aan alle verlichte Regenten en Bestuuren heeft gegeven, arbeidt men, zoo wel in het Roomsch-Catholijk als Protestantsch gedeelte van Duitschland aan de vorming der jeugd door wel ingerichte Scholen: het Fransch Gouvernement heeft dit sedert lang als het voorwerp der eerste zorgen van een Republikeinsch Bestuur beschouwd, en tot in het Noorden van Europa werkt de geest van eenen BASEDOW, van SALZMANN en NIEMEYER.

Men vreeze niet, dat langs dezen weg de geringere Volks-standen voor hun eigen geluk, en voor

de rust der Maatschappij, te zeer zullen ontwikkeld, en met voor hun nutteloze Wetenschappen bekend gemaakt worden; inderdaad wij zijn er niet aan toe, om hier voor beducht te zijn. Reeds is de onkunde der arbeidende classe in volslagen onevenredigheid gekomen met de meergevorderde kennis van den middelstand; een verschijnsel, 't welk zorgelijk genoeg is, en waar van men de jammerlijke uitwerksels gezien heeft in die tijdperken der Revolutie, waar in de intrigue zich van dit werktuig met zoo veel vrucht heeft bediend.

Men wende het oog naar het Platte Land, en overwege de gevolgen van de slechte opvoeding der landlieden, ook voor den Staat; men beschouwe, hoe geheel geene denkbeelden van betamelijke ondergeschiktheid daar heerschende zijn; hoe Gemeente-Bestuuren en Ingezetenen door hunne vooroordeelen en stijfhoofdigheid alles in de war gestuurd, en aan de schroomelijkste onrechtvaardigheden zich hebben schuldig gemaakt, zonder gevoel of nadenken; men beoordeele hunne gevoelens van eer en trouw, van de heiligheid des eeds uit hunne opbrengst in de geldheffingen en andere bijzonderheden, en men zal zien, welk belang de Staat heeft bij het beter onderwijs der Dorpelingen en der arbeidende classe: men zal zich niet langer bekommeren, dat deze menschen voor hunnen stand te wijs zullen worden, en voor hun geluk te veel kundigheden verkrijgen.

Dat dan vrij een wijs en Republikeinsch Bestuur zich overgeve aan de zachte bewegingen eener menschlievende Wijsbegeerte, die voor de verstandelijke behoeften van dat gedeelte der Maatschappij, 't welk alles alleen van de zorg des Bestuurs verwachten moet, met dringende vertogen pleit; dat

het zich langs dezen weg van de dankbaarheid des Nageslachts en het geluk des Vaderlands verzekere.

Wij, Burgers! hebben geoordeeld ook deze confideratien aan U te moeten voorstellen, het is op grond derzelve, dat wij eerlang aan Ul. eene Voordragt meenen te doen, omtrent de veranderingen, welke in de Publicatie van 15. Junij en 22. Augustus des vorigen jaars, uit hoofde der tegenwoordige orden van zaken, behooren gemaakt te worden, met behouding echter van de algemene bedoeling en den geest dier Wetten.

Waarmede

Heil en Eerbied

(*was gepar.*)

J. F. LEEMANS vt.

(*onderstond*)

Ter ordonnantie van den Raad voorn.

(*was get.*)

WENCKEBACH.

CONCEPT-MISSIVE aan het Wetgevend Lichaam van het Bataafsch Gemeenebest. 12 Aug. 1802.

BURGERS!

Wij hebben de Eer bij dezen, aan Uwe Vergadering, aantebieden een Reglement voor het openbaar

Lager Schoolwezen, binnen de Bataafsche Republiek, met drie daartoe behoorende Bijlagen, gequoteerd met de Letters A, B en C.

Deze Stukken zijn het gevolg van een specialen last, door ons aan den Raad van Binnenlandsche Zaken, bij deszelfs Instructie gegeven, om aan ons te suppediteeren, welke veranderingen in de Publicatien van 15 Junij en 22 Augustus des vorigen Jaars, concerneerende het Lager Schoolwezen, uit hoofde der tegenwoordige Orde van Zaken, en veranderde Territoriale Verdeeling der Republiek, zouden behooren gemaakt te worden.

Wij hebben met de meeste zorgvuldigheid poogen te onderhouden, welke bestellingen, omtrent het Lager Schoolwezen, als domesticq in ieder Departement konden worden beschouwd, en welke voor de geheele Republiek op een eenparigen voet behoorden te worden geregeld; omtrent de eerste, hebben wij reeds bepaald den voet en wijze, waarop, binnen ieder Departement, door middel van Huishoudelijke School-Reglementen, te vervaardigen met concurrentie der Departementale Bestuuren, in de plaatshebbende Behoefte kan worden voorzien; omtrent de laatste, zijnde de Verördeningen, vervat in het Reglement en Bijlagen, welke wij thans Ul. ter approbatie voorleggen.

De onderstelling, dat, al wat het Lager Schoolwezen betreft, en mitsdien de geheele materie, in form van het publiek Onderwijs, aan Plaatselijke of Departementale beschikkingen, moest overgelaten, en de Wettten, daarömtrent geëmaneerd, geheel buiten effect gesteld worden; deze onderstelling is te ongerijmd, om Ul. aandacht met de wederlegging derzelve langer, dan een oogenblik, bezig te houden.

Zij zou involveeren, dat de meerdere of mindere

zorg voor de belangen der Jeugd, dat het tegengaan, of voordplanten van onkunde en vooröordeelen, het bevoorderen, of ondermijnen van zedelijke beginzelen, voor het belang en de rust van den Staat, in zoo verre onverschillige zaken waren, dat men over dezelve, in onderscheidene Departementen, wankelende, uiteenloopende of schadelijke begrippen zou kunnen koesteren, zonder dat het noodig ware, daartegen, door Algemeene Wetten, te voorzien.

Zij zou den eenparigen en vasten tred van het publiek Onderwijs, zonder 't welk alle verbetering van hetzelve eene loutere harssenschim is, onmogelijk maken; de verpligting der Bestuurers, om voor dit Onderwijs, als een volstrekte behoefte van den Staat, die aan alle Oorden der Republiek gelijkelijk werkt en plaats heeft, zorg te dragen, op losse schroeven stellen; ja!, deze onderstelling te willen doordrijven, zou het onbetwistbaar kenmerk zijn eener afkeerigheid van alle verbetering in dit gewigtig vak, die slechts aan heerschzucht, aan dweeperij, of onverstand mag worden toegekend.

De tijden zijn, Gode zij dank! voorbij, waarin men geloofde, dat, de domheid der menigte, de zekerste steun der Regeeringen was, en zij, die, de voordplanting van Godsdienstige of Volksvooröordeelen, voor een waarborg hielden van de rust der Staten, zijn door de ondervinding te jammerlijk gelogenstraft.

De éénheid daarënboven van het Bataafsch Gemeenebest is als een grondslag der tegenwoordige Staatsregeling plegtig erkend; zal men door verschil in inrichtingen van algemeen belang, aan dezelve, buiten noodzaak, eene veelkleurige gedaante geven, en, terwijl men éénheid van Munten, van Maten en Gewigten alöm invoert, het Sijsthema van openbare Opvoeding, welker bevoordering, bij het 45. Art. der

Staatsregeling aan ons speciaal is opgedragen, doen wankelen, of aan de onzekerheid van temporaire, locale, of personeele begrippen blootstellen? Daarënboven, al ware het met de tegenwoordige denkwijze der beschaafde Regeeringen van Europa overëentebrengen, dat het openbaar Onderwijs behoorde tot die objecten van gewoone Inwendige Policie, waarvan de beschikking, bij Art. 71. der Staatsregeling, aan de Departementale Bestuuren is opgedragen, worden echter, bij hetzelve Articul, Algemeene Wetten ondersteld, tegen welke niets strijdigs door dezelve Bestuuren mag worden ondernomen, of verricht, en hoedanige Wetten in de Publicatiën van 15. Junij en 22. Augustus 1801 zijn begrepen.

Het zijn deze Wetten, waarvan de ondervinding reeds geleerd heeft, dat zij, met gematigdheid en voorzichtigheid ter uitvoer gebragt, en gesterkt door welwillendheid en medewerking der Plaatselijke Magten, indedaad, geschikt zijn, om het Schoolwezen, in ons Vaderland, uit deszelfs verval optebeuren, om voortekomen, dat, op nieuw, of bij voortduuring, begunstigde Huisbedienden, verloopen Handwerkslieden, of waanwijze en dweepzieke Idioten, tot den rang van Onderwijzer worden verheven, en de Landjeugd inzonderheid gedompeld blijve in dien poel van vooröordeelen, waarvan de jammerlijke gevolgen zich, in deze dagen van Burgerlijke verdeeldheid, maar al te zeer hebben geopenbaard.

De inrichtingen van ons Schoolwezen, hoezeer nog gebrekkig, en in derzelver aanvang, hebben reeds bij onze Nabuuren eene gunstige onderscheiding en opmerking gebaard; zij behooren onder de weinige goede vruchten eener Revolutie, die, tegen haar oogmerk en bedoelingen, maar al te vruchtbaar in rampen is geweest, en wij hebben dus gemeend in de-

zelve geene meerdere veranderingen te moeten maken, dan de aart der tegenwoordige Staatsregeling, en de ondervinding van sommige gebreken, noodwendig vereischten.

Tot staving van het een en ander, hierbij geävanceerd, voegen wij nog hiernevens de gedrukte Copie eener Missive, door den Raad van Binnenlandsche Zaken, den 17. Maart laatstleden (*), over den tegenwoordigen staat van het Schoolwezen, aan ons geschreven, en proponeeren, uit hoofde van al het aangevoerde, aan Uwe Vergadering, te nemen het navolgend Besluit (†).

Het STAATS-BEWIND der Bataafsche Republiek,

Aan

Het WETGEVEND LICHAAM van het Bataafsch Gemeenebest. 6 Mey 1803.

N°. $\frac{9a}{31}$

BURGERS!

Onder de zaken, welke het Vertegenwoordigend Lichaam, in der tyd, tot een onderwerp van deszelfs deliberatiën heeft gemaakt, behoort ook inzonderheid het Laager Schoolwezen, welks diep vervallen staat in dit Gemeenebest, op de dringendste wyze verbetering en herstelling behoefde, immers, byaldien wy eenigzins in staat zouden gesteld worden, om te kunnen

(*) Zie bladz. 2.

(†) Zie het 1e deel bladz. 70—85.

wed-yveren met andere Volken van Europa, wier welbestuurde yver in dit gewigtig vak, zoo veele voor de Menschheid belangryke voorderingen heeft gemaakt.

Deze deliberatiën hebben het aanwezen gegeven aan de Wet van den 15 Juny 1801, houdende verördeningen omtrent het onderwijs in de Lagere Scholen, welke vervolgens door het Uitvoerend Bewind, ingevolge de op hetzelve verstrekte volmagt, by Publicatie van den 22 Augustus daaraanvolgende, nader is geämpliëerd en geältereerd, terwijl hetzelve tevens dien overëenkomstig heeft vastgesteld: eene Instructie voor de Departementale School-Opzieners, een Reglement voor de Departementaale School-Bestuuren, Algemeene Verördeningen omtrent de Examens, by de voorsz. School-Bestuuren, en een Reglement van Orde voor de Openbaare Scholen.

Het onderwerp dezer Wetten was te gewigtig, om niet onze aandacht te vestigen, en de daarby gemaakte bepalingen te belangryk, om dezelve niet te onderscheiden van zoo vele Stukken en Besluiten van dien tijd, welke uit haren aart slechts van zeer korten duur konden wezen; om dat zy haren oorsprong te danken hadden aan eene verkeerde toepassing van algemeene Grondbeginzelen, en aan eene Theorie, wier Practyk onüitvoerlyk wierdt bevonden.

Dat toch het openbaar School-wezen voor den Staat eene zaak van het hoogste belang zy, en dat eene goede inrichting van hetzelve, onder de voor alle Ingezetenen weldadigste beschikkingen van een wys Gouvernement moet geteld worden, kan niemand ontkennen, zonder tevens te beweeren, dat de meerdere of mindere zorg voor de belangen der Jeugd, dat het tegengaan of voordplanten van onkunde en vooröordeelen, dat het bevoorderen of ondermynen van

zigd, en speciaal de gewoone Policie, Œconomie en Finantie, aan de beschikking der Departementaale Bestuuren, is gedemandeerd. Overtuigd nogthans van de noodzakelykheid, dat het publiek Onderwys, welks bevoordering by het 45 Articul der Staatsregeling aan ons uitdrukkelyk is aanbevolen, op een éénparigen en vasten voet worde gebragt en gehouden, en dat hetzelve geenzins behoort te worden blootgesteld aan de onzekerheid van temporaire, locale, of personeele begrippen, hebben wy het van onzen pligt geacht, deze zaak tot een byzonder onderwerp onzer deliberatiën te maken, en in een behoorlyk en wel overlegd onderscheid, tusschen zoodanige essentiële Stukken van het publiek Onderwys, als waar in de eenparigheid een volstrekt vereischte is, en tusschen zoodanige, welke, behoudens het algemeen belang, naar locale omstandigheden en behoeften behooren geregeld te worden, den grondslag gelegd van de veranderingen, welke in de thans plaatshebbende verördeningen noodzakelyk zyn.

En het is dien ten gevolge, dat wy, na ingenomene consideratiën en advis, zoo van den Raad van Binnenlandsche Zaaken, als van de respective Departementale Bestuuren, Uliedeñ by dezen ter goedkeuring aanbieden, het door ons ontworpen *Reglement voor het Laager-Schoolwezen, binnen de Bataafsche Republiek*, als mede *de Verordeningen op het afnemen en afleggen der Examens van Onderwyzers op de openbare Lagere Scholen* (*), strekkende tot Bylage van het eerstgemelde.

Wy vleijen ons, in de daarby gemaakte bepalingen, overeenkomstig ons boven gemanifesteerd principe, den

(*) Zie eerste deel bladz. 70—95.

zedelyke beginzelen, in een woord, dat alle verstandelyke en zedelyke beschaving voor het belang en de rust van de Maatschappy geheel onverschillige zaken zyn.

En terwyl de ondervinding het onbestaanbare van veele verördeningen der jongste tyden heeft geleerd, heeft dezelve daarëntegen door de daad beweezen, dat de vastgestelde School-verördeningen, met gematigdheid en voorzichtigheid ten uitvoer gebragt, indedaad geschikt zyn, om het School-wezen in ons Vaderland uit deszelfs verval optebeuren.

Trouwens, in verscheidene gedeelten onzer Republiek, vermeerdert het getal van waardige en kundige Onderwyzers, en de toekomst vleit ons met een gunstig vooruitzicht, daar ook minbekwame Onderwyzers, door Menschkundige School-Opzieners geleid, zich bereid toonen, om, met verzaking van verouderde Vooröordeelen, de nieuwe verbeterde Leerwyze te volgen, die zich, door hare natuurlyke eenvoudigheid en gemakkelykheid, zoo algemeen aanpryst.

Dan, daar deze School-wetten zyn ingericht naar de vorige Staatsregeling, welke in haren aart zeer veel afwykt van de tegenwoordige, in derzelver beginzelen en gevolgen, kunnen deze verördeningen in derzelver geheel niet blyven voordduuren, maar moeten gewyzigd worden naar den aart der tegenwoordige Staatsregeling, de verschillende Departementaale Verdeelingen, en de Departementaale Reglementen in het byzonder; daar by de vorige Staatsregeling alle magt over de geheele Republiek, in één punt, was geconcentreerd, waar aan alle andere Auctoriteiten, als Administrative Lichamen onderworpen waren, terwyl volgens de tegenwoordige, het algemeen grondbeginzel van éénheid in het Bestuur meer is gewy-

waren middenweg getroffen te hebben, door van den eenen kant aan het Nationaal Opper-bestuur het gezag en den klem te verzekeren, welke het welbegrepen grondbeginzel van Éénheid, en het belang der Nationale Opvoeding gebiedend vorderen; en door van de andere zyde, aan de Departementaale en Plaatzelyke Bestuuren, den invloed te waarborgen, welke de aart der Staatsregeling, de inhoud der Departementaale Reglementen en het locaal belang der Ingezetenen vereïsschen.

Dan, wy vinden ons verpligt, om Ul. tevens by het voordragen dezer veranderingen, de noodzakelykheid onder het oog te brengen, dat omtrent de Persoonen zelve der School-Opzieners, waar aan voornamelyk de executie dezer School-wetten wordt toebetrouwd, zoo min mogelyk veranderingen gemaakt, en diensvolgens de thans fungeerende School-Opzieners, voor zoo verre dezelve daartoe mogten geschikt en genegen zyn, in hunne Posten gecontinuëerd worden.

Het belang van het Onderwys vordert zulks ten sterksten, daar toch Mannen, welke reeds door de ondervinding in dezen kring van werkzaamheden geöefend zyn, buiten tegenspraak, de voorrang verdienen boven anderen, die geene proefondervindelyke kennis bezitten, ook dan, wanneer anderzints hunne kunde en bekwaamheden mogten gelyk staan. Terwyl tevens de billykheid verbiedt, om hen, die den last der eerste invoering eener nieuwe Schoolverördening hebben gedragen, en in het moeilykste tydstip, met zoo veel yver, zyn werkzaam geweest, thans nu de tegenkantingen allengskens konden worden weggeruimd, waar tegen zy, tot dus verre, te stryden hadden, en zy zich vleien konden, van te eeniger tyd, van hunnen arbeid gewenschte vruchten te zien, van hunne Posten te berooven. Hoe weinig zoude zoodanige

nige handelwys, welke niet dan de nadeeligste uitwerking moest hebben, met de regelen eener gezonde Staatkunde en voorzichtig beleid stroken, en hoe ongeschikt zoude dezelve zyn, om andere bekwame Mannen aantemoedigen, tot het aanvaarden van Posten, die voor veel moeite slechts veel ondank, en eene zoo geringe belooning, aanbieden.

En het is op grond van alle deze motiven, dat wy Ul. voordragen, te nemen het navolgend Besluit.

»GEDELIBEREERD zynde op eene Missive van »het Staats-Bewind, van den 6 Mey ll., N°. $\frac{9}{31}$a, is, »overeënkomstig de Voordragt, daarby gedaan, be»sloten:

1°. »Te statuëeren, zoo als gestatuëerd wordt by »deze, dat zal worden geärresteerd het navol»gend

»*Reglement voor het openbaar Laager* »*Schoolwezen, binnen de Bataafsche* »*Republiek* (*).

(Fiat Insertio.)

»Gelyk mede het, by Articul 2 van voorsz. Regle»ment, vermelde voorschrift van

»*Verordeningen op het afnemen en af-* »*leggen der Examens van Onderwyzers* »*op de openbare Lagere Scholen* (*).

(Fiat Insertio.)

2°. »Dat, door het Staats-Bewind de, tot dus verre »gefungeerd hebbende Departementaale School»Opzieners van de voormalige Departementen »van de Eems, den Ouden Yssel, den Rhyn, »den Amstel, de Texel, de Delf, de Dommel

(*) Deze stukken zijn te vinden in het eerste deel bladz. 70—95.

»en van Schelde en Maas, voor zoo verre de-
»zelve geschikt en genegen mogten zyn om in
»dezelfde betrekking te blyven fungeeren, in
»deze hunne qualiteit, binnen de Departemen-
»ten, waar dezelve woonachtig zyn, zullen
»worden gecontinuëerd en bevestigd, zonder
»dat geene benoeming maar alleen eene sup-
»pletie van vacante of te kortkomende School-
»Opzieners plaatsen zal behoeven te geschie-
»den.

»En zal Extract dezes, aan het Staats-Bewind, »worden gezonden, ten einde, aan dit Besluit, de »noodige executie te geven, en gelyk Extract aan de »Nationale Rekenkamer, tot informatie.

Heil en Hoogachting!

Ter Ordonnantie enz.

CIRCULAIRE MISSIVE, 30 *Mei* 1806, *van den Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken der Bataafsche Republiek*, aan *De Synoden der Hervormde Nederduitsche en Walsche Kerken, de Kerkenraden der Luthersche, Remonstrantsche en Doopsgezinde Gemeenten, en de Kerkvoogden der Roomsch Catholijke Gemeenten binnen dezelve Republiek.*

MIJNE HEEREN!

Het kan uwe aandacht niet ontgaan zijn, dat het Gouvernement den staat van het Lager Schoolwezen

en Onderwijs binnen deze Republiek ten ernstigste ter harte neemt. Geen gedeelte van deszelfs moeijelijke zorg is uitlokkender dan dit. Mogen de verbeterde Schoolinrigtingen, onder den Goddelijken zegen, de vruchten dragen, die dezelve schijnen te beloven, dan zal er de toenemende zedeloosheid in ons Vaderland door worden tegengegaan, en in de harten der volgende geslachten door worden geplant en aangekweekt zuivere beginselen van Christelijke en alle maatschappelijke deugden. Althans dat dit de hoogste wensch van het Gouvernement en het eerste doel is, welk hetzelve met de aangevangen Schoolverbetering beoogt, kan niet twijfelachtig zijn. In deszelfs Publicatie van 3 April, ll. aangaande het Lager Schoolwezen en Onderwijs straalt dit ten duidelijkste door. De Schoolinrigting bedoelt dus niet langer alleen het bijbrengen van noodzakelijke kundigheden; zij werd aangelegd om een krachtdadig hulpmiddel te zijn tot de verbetering der zeden, zoo regtstreeks, als door middel van het onderwijs.

Het is almede op dezen grond, dat het Gouvernement bijzonderlijk van U de ondersteuning en bevordering van deszelfs Schoolverordeningen verwacht, en U bij deze uitnoodigt om daartoe uwen vermogenden invloed aan te wenden.

Inzonderheid is er één gedeelte van het onderwijs der jeugd, ten welks aanzien het Gouvernement uwe medewerking inroept, namelijk het onderrigt in het Leerstellige der bijzondere Kerkgenootschappen, hulde doende aan de goede voorzieningen en inrigtingen, welke deswege reeds onder U mogen plaats hebben.

Te weten, het kan U niet onbekend zijn, dat er dus verre naauwelijks ééne school in ons Vaderland aanwezig was, alwaar door den onderwijzer eenig geregeld onderrigt in de Godsdienst gegeven werd.

Het van buiten leeren en opzeggen van vragen en antwoorden uit eenig katechetisch leerboekje maakte al het Godsdienstig onderwijs op de scholen uit. Meer ook was, om verschillende redenen van den Schoolmeester dus verre naauwelijks te verwachten of te vorderen. En schoon nu het Gouvernement zich vleit, dat de nieuwe schoolinrigting ook dit heilzaam gevolg zal te weeg brengen, dat allengskens op de scholen een behoorlijk en wel ingerigt onderwijs in den Christelijken Godsdienst, voor zoo verre deszelfs geschied- en zedekundig gedeelte betreft, zal kunnen worden ingevoerd en tot stand gebragt; zoo vermag het echter, uit hoofde der tegenwoordige orde van zaken, nimmer van den schoolonderwijzer vorderen, of dezen opleggen, het geven van onderwijs in de leerstellige begrippen van bijzondere Kerkgenootschappen.

Terwijl het Gouvernement om deze reden gemeend heeft dit onderwijs in het leerstellige geheel en al van het schoolonderrigt te moeten afscheiden, stelt het er des niet te min grooten prijs op, dat de schoolkinderen daarvan geenszins verstoken blijven, en het is dien ten gevolge, dat het, vertrouwende op uwe goede gezindheid ter bevordering zoo van deszelfs heilzame bedoelingen, als van de belangen der schooljeugd, tot uw Kerkgenootschap behoorende, geoordeeld heeft in dezen niets krachtdadiger te kunnen doen, dan zich te vervoegen bij de onderscheidene Kerkgenootschappen dezer Republiek, en bij dezen speciaal U uit te noodigen, om het onderwijzen der voornoemde jeugd in uwe Godsdienstige leerbegrippen geheel en al voor uwe rekening te nemen, en ter bevordering daarvan door het vernieuwen of beramen van gepaste maatregelen te zorgen, dat het dezelve aan geene gelegenheid ontbreke, om door geregelde en wel ingerigte catechisatiën als anderzins

daarin onderwijs te ontvangen, terwijl het mij voorts aangenaam zal zijn, om van het nemen, invoeren of vernieuwen van voorzeide maatregelen berigt te ontvangen.

Daar gij het ongetwijfeld van belang zult rekenen, de onderscheidene Leeraars Uwer Gemeenten met den inhoud dezer bekend te maken, zoo verzoek ik slechts van U te mogen weten, hoe veel Exemplaren gij van dezelve te dien einde zoudt verlangen.

Waarmede ik U bevele in de bescherming des Allerhoogsten.

(*Was get.*)

HEND[r]. VAN STRALEN.

EXTRACT uit het Register der Staats-Besluiten van de Bataafsche Republiek. Den 2[den] Junij 1806.

Ontvangen eene Missive van den Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken, de dato 30 Mei l. l. N°. $\frac{59}{4}$, houdende, ingevolge Besluit van den 3[den] April l. l., N°. 3, eene nadere Voordragt van hetgeen tot executie der daarbij geärresteerde en gepubliceerde Verordeningen omtrent het Lager Schoolwezen en Onderwijs zoude behooren te geschieden.

Is besloten, dat alle de dus verre gefungeerd hebbende Leden der Departementale Schoolbesturen, uit kracht van de Publicatie van 29 Julij 1803, door het Staats Bewind in der tijd bij Besluit van 18 Augustus deszelven jaars, N°. 29, of vervolgens door voormali-

ge Departementale Besturen, het zij provisioneel, het zij effectivelijk aangesteld, met namen (*):

In hunne qualiteit als Schoolopzieners uit den dienst van den Lande honorabel zullen worden ontslagen, gelijk geschiedt bij dezen, en als zoodanig geconsidereerd worden ontslagen te zijn met den laatsten der maand Junij dezes jaars, en dat mitsdien de respective Departementale Schoolbesturen, welke opgenoemde Personen hebben gecomponeerd, bij dezen worden gehouden voor gedissolveerd; en tevens voor vernietigd en buiten effect gesteld al hetgeen ten aanzien van gemelde Departementale Schoolbesturen of Schoolopzieners uit kracht van eenig Nationaal of Departementaal Besluit mogt zijn verordend of vastgesteld; met specialen last echter aan meer genoemde Departementale Schoolbesturen en Schoolopzieners, om ingevolge Artikel 15 hunner Instructie, geärresteerd den 28 October 1803, N°. 30, te zorgen, dat alle hunne Papieren, Stukken en Aanteekeningen, op de eerste aanvrage, in behoorlijke orde aan hunne Opvolgers worden overhandigd.

En zal Extract dezes worden gezonden aan den Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken, zoo om te strekken tot deszelfs informatie en narigt, als om daaraan de noodige executie te geven, en voorts gelijk Extract aan den Secretaris van Staat voor de Finantien en de Nationale Rekenkamer, aan de respective Departementale Besturen en het Landschaps-Bestuur van Drenthe, alsmede aan elk der in dezen

(*) Deze naamlijst wordt weg gelaten, omdat eene lijst van al de schoolopzieners achter dit werk voorkomt, met bijvoeging van den dag hunner benoeming.

genoemde Personen tot derzelver informatie en narigt repectivelijk.

Accordeert met voorschrevene Register.

(*Was get.*)

C. G. HULTMAN.

EXTRACT uit het Register der Staats-Besluiten van de Bataafsche Republiek. Den 2[den] Junij 1806.

Gelezen eene Missive van den Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken, de dato den 30 Mei l. l. N°. $\frac{60}{4}$ houdende, ingevolge Besluit van den 3[den] April bevorens, N°. 3, eene nadere Voordragt omtrent hetgeen verder tot executie der daarbij gearresteerde en gepubliceerde Verordeningen omtrent het Lager Schoolwezen en Onderwijs zoude behooren te geschieden.

Is besloten:

1° Dat in het Departement Holland twee Commissiën van Onderwijs zullen worden gevestigd, eene voor deszelfs Noordelijk, en de andere voor deszelfs Zuidelijk gedeelte, met in acht neming van schier gelijke Limietscheiding, als dit bevorens ten aanzien der twee Departementale Schoolbesturen in hetzelve Departement heeft plaats gehad.

2°. Dat het Departement Holland voor het Noordelijk gedeelte in . . . . 9.
En voor het Zuidelijk gedeelte in . 7.

Het Departement	*Zeeland* in	. . .	3.
»	» *Braband* in	. . .	6.
»	» *Utrecht* in	. .	4.
»	» *Gelderland* in	. .	8.
»	» *Overijssel* in	. .	6.
»	» *Vriesland* in	. .	7.
»	» *Groningen* in	. .	4. en
Het Landschap	*Drenthe* in	. . .	3

Schooldistricten zal worden verdeeld, en dat dus de respective Commissiën uit even zoo vele Leden zullen bestaan, als het Departement Schooldistricten bezat; met dien verstande echter, dat provisioneel dat District van het Zuidelijk gedeelte van Holland, waarin den Haag staat te vallen, zal worden waargenomen door twee Schoolopzieners, met onderlinge verdeeling hunner werkzaamheden, en daarmede evenredig aandeel in het gedeelte der globale som, aan dat district vervolgens toe te leggen, behoudende echter beiden, ieder op zich zelven, gelijke Stem en Zitting in de Commissie van Hollands Zuidelijke gedeelte, als aan elk der overige Leden competeert.

3°. Dat tot globale somma zal worden toegelegd aan

de Commissie van	*Hollands* Noordelijke gedeelte	f 3200 : - : -
	Hollands Zuidelijk gedeelte	- 3000 : - : -
	Zeeland	- 1500 : - : -
	Braband	- 2600 : - : -
	Utrecht	- 1600 : - : -
	Gelderland	- 3100 : - : -
	Overijssel	- 2300 : - : -
	Vriesland	- 2800 : - : -
	Groningen	- 1600 : - : -
	Drenthe	- 1200 : - : -

4°. Dat tot Leden der Commissien van Onderwijs en Schoolopzieners, in afwachting der Voordragt van den Secretaris van Staat voornoemd

wegens de nog ontbrekende, worden aangesteld, gelijk geschiedt bij dezen, de navolgende Personen; en wel tot Leden van de Commissie (*):

5°. Dat aan den Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken wordt gedemandeerd, gelijk geschiedt bij dezen, het regelen van de nadere Districts-verdeeling, en van de distributie der globale Sommen onder de Leden der respective Commissiën, boven bij het 2de en 3de lid dezes bepaald, en voorts genoemde Secretaris van Staat in het algemeen geauthoriseerd, om alles ter executie te leggen en te verrigten, wat tot het constituëren der meergemelde Commissiën, en tot het volkomen in werking brengen der gearresteerde Publicatie, aangaande het Lager Schoolwezen en Onderwijs, van 3 April l. l. zal worden vereischt en zal behooren te geschieden.

En zal Extract dezes worden gezonden aan den Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken, om te strekken tot deszelfs informatie en narigt, aan den Secretaris van Staat voor de Finantiën en de Nationale Rekenkamer, aan de respective Departementale Besturen en het Bestuur van het Landschap Drenthe, en aan elk der in dezen genoemde Personen tot derzelver informatie respectivelijk, speciaal met toezending van een exemplaar der bovengemelde Publicatie van den 3den April l. l. aan de laatstgenoemde.

Accordeerd met voorz. Register.

(*Was get.*)

C. G. HULTMAN.

(*) Zie de noot bladz. 37.

EXTRACT uit het verbaal van het verhandelde bij den Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken der Bataafsche Republiek. Woensdag den 4 Junij 1806.

Is gelezen een Extract uit het Register der Staatsbesluiten van den 2den Junij 1806 N°. 7, genomen overeenkomstig de Voordragt van den Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken bij Missive van den 30 Mei l. l., N°. $\frac{60}{4}$.

Waarop, uit kracht van de daarbij aan denzelven verleende autorisatie, na ingenomen advis van den Commissaris tot de Zaken van het lager Schoolwezen en Onderwijs, A. VAN DEN ENDE, is besloten:

1°. Dat den, bij het vierde Lid van het bovengemelde Staatsbesluit genoemde, Personen zal worden aangeschreven, gelijk geschiedt bij dezen, om zich tegen Woensdag den 2den Julij aanstaande te vervoegen:

Die van het Departement Holland.

Voor het Noordelijke gedeelte

Ten Huize van den Heere J. TEISSEDRE L'ANGE, te Haarlem.

En voor het Zuidelijk gedeelte

Ten Huize van den Heere L. C. MAZEL, in den Haag.

Die van het Departement Zeeland.

Ten Huize van den Heere A. VAN DEINSE, te Middelburg.

Die van het Departement Braband.

Ten Huize van den Heere D. HANEGRAAFF, in den Bosch.

Die van het Departement Utrecht.

Ten Huize van den Heere N. C. FREMERIJ, te Utrecht.

Die van het Departement Gelderland.

Ten Huize van den Heere H. H. DONKER CURTIUS, te Arnhem.

Die van het Departement Overijssel.

Ten Huize van den Heere J. F. SERRURIER, te Zwolle.

Die van het Departement Vriesland.

Ten Huize van den Heere B. VAN WEEMEN, te Leeuwarden.

Die van het Departement Groningen.

Ten Huize van den Heere H. D. GUYOT, te Groningen.

Die van het Departement Drenthe.

Ten zoodanigen Huize te Assen als de Secretaris van het bestuur dier Landschap, de Heer P. HOFSTEDE bij dezen wordt verzocht, hen op hunne aanvrage aantewijzen;

Ten einde

a. zich te zamen respectivelijk te constitueren als de Commissie van Onderwijs van dat Departement of Landschap, waarin zij bij het genoemde Staatsbesluit tot Schoolopzieners zijn aangesteld.

b. respectivelijk hare Presidenten en Secretarissen te benoemen, op zoodanigen voet, als elke Commissie in den hare moge goed achten;

c. te delibereren over een Huishoudelijk Schoolreglement conform art. 20 der wet, alsmede over een reglement van Orde voor hare vergadering, en over het opmaken eener klassificatie der Scholen binnen haar Departement, volgens Art. 17 der Verordeningen op de Examens, daarbij in

het oog houdende de gelegenheid der plaats benevens de voordeelen aan de waarneming der respective Scholen verbonden.

d. te delibereren over het afgeven van Acten van Algemeene Toelating van zoodanige Schoolonderwijzers als bevorens door Departementale Schoolbesturen zijn geexamineerd, en thans binnen hare Departementen respectivelijk woonachtig zijn, benevens over het toewijzen van de behoorlijke rangen aan dezelve; — en verder over zoodanige pointen, als elke Commissie in den hare nuttig en noodzakelijk zal oordeelen.

2°. Dat aan de aldus zich geconstitueerd hebbende Commissien wijders zal worden aangeschreven, gelijk geschiedt bij dezen:

a. Om een behoorlijk geauthentizeerd Extract uit het Verbaal of de Handelingen dezer harer eerste bijeenkomst, overeenkomstig Art. 28 harer instructie, in te zenden bij het Ministerie van Binnenlandsche Zaken.

b. Om dadelijk van deze hare eerste Bijeenkomst kennis te geven aan hare respective Departementale Besturen en inzonderheid aan het Lid uit dezelve, volgens Art. 5 der wet benoemd, met bijvoeging van zoodanige Voordragten, als zij meenen mogen te behooren.

3°. Dat aan gemelde Commissien zal worden aangeschreven, gelijk geschiedt bij dezen, om de eerste gewone Zomer-Vergadering, welke, ingevolge Art. 18 der meergenoemde Instructie, zou moeten invallen in de tweede volle week der maand Julij aanstaande, voor dit jaar te houden in de tweede volle week der maand Augustus daaraanvolgende.

4°. Dat aan alle de bij het vierde Lid van meerge-

melde Staats-Besluit aangestelde Schoolopzieners zal worden aangeschreven, gelijk geschiedt bij dezen, om onverwijld ieder binnen zijn District, al dat gene te doen, wat ter executie van den inhoud van Art. 10 van het Reglement voor het Lager Schoolwezen en Onderwijs, met opzigt tot het instandbrengen van Plaatselijke School-Commissien, door hen behoort te geschieden.

En zal Extract dezes worden gezonden aan de Departementale-Besturen en het Landschaps Bestuur van Drenthe, en den Heere P. HOFSTEDE Secretaris van het laatstgemelde tot Informatie bij gewone conductoire Missive, gelijk mede aan de Leden der Commissien van Onderwijs en Schoolopzieners, bij meergemelde Staats-Besluit aangesteld tot informatie en narigt respectivelijk.

Accordeert met voorsz. Verbaal.

(*Was get.*) WENKEBACH.

ADVERTENTIE van den 9 *Junij* 1806, *aangaande de boekenlijst.*

De Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken der Bataafsche Republiek, brengt bij dezen ter kennisse van alle daar bij belang hebbenden, dat, vermits ingevolge art. 24 der Verordeningen op de Examens, gearresteerd en geplubiceerd den 3 April l. l. door den Secretaris van Staat voorn. moet worden ontworpen en door denzelven vervolgens gearresteerd, eene Algemeene boekenlijst, bevattende de Leer- en

Leesboeken, welke voortaan op de Lagere Scholen zullen worden gebruikt, — mitsdien de Boekverkoopers binnen deze Republiek, en allen die het verder mogte aangaan, zoowel nu als vervolgens, bij den Commissaris tot de zaken van het Lager Schoolwezen en Onderwijs, A. VAN DEN ENDE, te Haarlem, kunnen inzenden een exemplaar van alle zoodanige Schoolboeken, als zij verlangen mogen dat bij het opmaken of verder aanvullen der bovengenoemde Boekenlijst in aanmerking komen om op dezelve te worden geplaatst.

Gedaan in den Haag den 9 *Junij* 1806.

Ter ordonnantie van den Secretaris van Staat voornoemd.

(*Was get.*) WENCKEBACH.

MISSIVE van den aartspriester J. VAN ENGELEN *aan den Secretaris van Staat van Binnenlandsche Zaken* 13 Junij 1806.

MIJN HEER!

Op uwe geëerde Missive van den 30 Mei laatstleden, den 10. dezer bij mij ontvangen, heb ik de eer Uw Edelen bij dezen te antwoorden.

Aangezien eene goede inrigting van het lager Schoolwezen niet dan van eene allergewenschte uitwerking kan zijn om de jeugd te beschaven en vatbaarder te maken, niet alleen voor het burgerlijke, maar ook voor het godsdienstige, zoo moeten en zullen ongetwijfeld alle Leeraren der onderscheidene Christe-

lijke Genootschappen in het gemeen, en wel die der Roomsch Catholijken in het bijzonder, het hoogste belang stellen in de maatregelen, door het Gouvernement dien aangaande genomen of nog te nemen, en het zich tot eenen pligt rekenen, van hunnen kant op de best mogelijke wijze daartoe mede te werken. Ik verzoeke derhalve mij een zestigtal exemplaren te willen doen geworden, om dezelve aan zoo vele Leeraars van mijne gezindheid toe te zenden.

De Roomsche Leeraars zullen het godsdienstig onderwijs der jeugd van hunne Gemeenten, wat het leerstellige van hunnen Godsdienst aanbelangt, zeer gaarne op zich nemen, en behoorlijke Catechisatien in de Kerken houden op zoodanige geschikte dagen en uren, als naar de omstandigheden, waarin hunne Gemeentens zich respectivelijk bevinden, het gevoegelijkste zal geoordeeld worden; waar omtrent ik met mijne onderhoorige Pastoors nader zal confereren. Ik neem bij deze gelegenheid de vrijheid hier eene kleine aanmerking aan Uw Eds. attentie voor te dragen.

Men kan, vooral ten platten Lande, voor de kinderen der land- en ambachtslieden, regulierlijk niet wel andere dagen tot zoodanig onderwijs bestemmen, dan de Zondagen; maar een misbruik, hetwelk hoe langer hoe meer inkruipt, brengt eene groote belemmering te weeg aan de beste pogingen der Leeraren. Het openlijk arbeiden namelijk op de Zondagen, neemt hand over hand toe onder alle slag van volk. Allerlei ambachtslieden werken veeltijds openlijk den geheelen Zondag, zelfs in het openbaar, en wanneer men hen daarover aanspreekt, zoo verschoonen zij zich met te zeggen, dat zij bij weigering van dien, hunne kalanten verliezen, die daarop gesteld zijn. Andere volgen dit na; en hierdoor worden vele kinderen van het Godsdienstig onderwijs afgetrokken.

Aangezien nu de Zondag bij alle Christelijke Gezindheden aan de onderwijzingen in, en de beoefening van den Godsdienst is toegewijd, en de Leeraars zekerlijk dien dag wel noodig hebben om de jeugd, vooral van de lagere klasse van volk, te onderwijzen, zoo ware het te wenschen dat het Gouvernement, om ook in dezen de werkzaamheden der Leeraren te gemoet te komen en te onderzoeken, eenige efficacieufe middelen daarstelde, om zulk een misbruik te keer te gaan. Ik bid U, mijn Heer! dit, indien het mogelijk zij, aan de vaderlijke attentie der Hooge Regering wel te willen voordragen, ten einde daarin worde voorzien.

Ik teekene mij met alle hoogachting,

Mijn Heer!

U WelEdelens onderdanige Dienaar

(*Was get.*)

Maarsen, 13 Junij 1806.

J. VAN ENGELEN. *Aartspriester.*

MISSIVE van den aartspriester H. DE HAAN *aan den Secretaris van Staat van Binnenlandsche Zaken* 13 Junij 1806.

MIJN HEER!

U Wel Edelens Missive van den 30. Mei LL. heb ik den 10. dezer ontvangen. Ik bekenne dat ik haren inhoud met vergenoegen gelezen hebbe, en vleije mij, dat ik en de overige Heeren Pastoors van deze Pro-

vincie, uit al ons vermogen aan het heilzaam oogmerk van het Bataafsch Gouvernement zullen beantwoorden, en toonen dat wij het vertrouwen van hetzelve niet onwaardig zijn.

Zal de afgekeerdheid en verbittering eens eindigen, willen wij eens ware eendragt, vriendschap en liefde tusschen de verschillende Kerkgenootschappen heerschen zien, dan is, mijns gedachte, noodzakelijk, dat de Schoolmeesters zich van het onderwijs in het Leerstellige van de bijzondere Kerkgenootschappen onthouden, waar van ik alleen uitzondere, wanneer men van de braafheid en bekwaamheid van den Onderwijzer overtuigd is, en hij maar Kinderen van een en hetzelfde Kerkgenootschap heeft; zonder dat, hooren dezen te vroeg, dat zij in Godsdienst verschillen, de eene doet den andere verwijtingen; vele Schoolmeesters maken er geen werk van om dit te beletten. Het is nu wel kinderwerk, maar intusschen groeijen zij op, zij verwijderen zich hoe langer hoe meerder, de wrok vestigt zich in het hart, en hunne geheele godsdienst is dikwijls niets anders dan eene verkeerde ijver, die door den geest van den godsdienst de christelijke liefde, weersproken en verfoeid wordt.

Zullen wij eens het heilzame doel bereiken, hetwelk het Gouvernement zich voorstelt, en waar toe het ons aanmaant om krachtdadig mede te werken, dan is het met de kinderen dat wij beginnen moeten, en, schoon in onze Kerk het onderwijs in het Leerstellige geheel aan ons bevolen is, zoo zal het aanmanen van een Gouvernement, dat het welzijn der Maatschappij zoo sterk behartigt, ons te meerder aansporen tot het volbrengen van onze pligten, om hierdoor een blijk te geven van onze onderwerping, achting en eerbied; zullende tegelijk God bidden dat Hij de pogingen der Hooge Overheid tot het algemeen welzijn

gelieve te zegenen. Het getal van de Pastoors in deze Provincie is dertig, aan ieder van welke ik niet zal nalaten een Exemplaar toe te zenden, zoodra ik dezelve zal hebben ontvangen.

Hier mede heb ik de eer mij met verschuldigden eerbied te teekenen,

Mijn Heer!

U Wel Edelens Dienstvaardige Dienaar
(Was get.)

H. DE HAAN.

Sneek, *Aartspriester van Vriesland.*
13 Junij 1806.

De Kerkenraad der Doopsgezinde gemeente te Harlingen, *aan*

Den Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken in den Haag 18 Junij 1806.

MIJN HEER!

De circulaire van den 30 Mei ll., door UEd. naar deze plaats afgezonden, is ons wel geworden. De Kerkenraad heeft uit derzelver inhoud met een levendig genoegen verstaan de edele pogingen, welke het Gouvernement aanwendt, om te zorgen, dat de verbeterde Schoolinrigtingen van tijd tot tijd ingevoerd wordende, zoowel de zedelijke beschaving en voortplanting van alle Christelijke en Maatschappelijke deugden bij het opkomend geslacht ten gevolge mogen hebben, als het aanbrengen van de eerste en nood-

zakelijke kundigheden, die gewoonlijk op de Scholen geleerd worden. Tevens betuigt de Kerkenraad hare volkomene bereidwilligheid, om, zooveel van haar afhangt, in dezen de heilzame werkzaamheden van het Gouvernement te ondersteunen, zich daarenboven vleijende, dat de inrigtingen, welke te dien einde in onze Gemeente reeds gemaakt zijn, en sedert lange hebben plaats gehad, aan dit oogmerk zullen beantwoorden. Onze Leeraars zijn, behalve tot den gewonen Kerkdienst, ook uitdrukkelijk, volgens hunne acte van aanstelling verbonden tot het geven van een geregeld onderwijs aan de Jeugd in de beginselen van den Godsdienst, gelijk zulks aanhoudend en getrouwelijk door hen wordt waargenomen; te weten, des Zondags, het geheele jaar door ontvangt een aanzienlijk getal van eerstbeginnenden een zoodanig onderwijs, onder aanmoediging van gepaste boekgeschenken, tot welker uitdeeling aan meer en minder verdienstelijken eene aanmerkelijke som, door den Kerkenraad tot dat einde bepaald, de Leeraars jaarlijks in staat stelt. Verder worden nog het grootste gedeelte van het jaar afzonderlijke oefeningen gehouden voor meer gevorderden, die alleen vragen ontvangen over de voornaamste waarheden en pligten van den Godsdienst, om door hen zelven beantwoord en aan de beoordeeling der Leeraars onderworpen te worden; behalve dat ook wekelijksche Catechisatien van soortgelijke natuur plaats hebben in het Weeshuis, tot onze Gemeente behoorende. Wij vertrouwen dienvolgens, dat bij onze Gemeente reeds geschikte maatregelen zijn genomen en bij voortduring genomen zullen worden, om zorg te dragen, dat het der Jeugd niet ontbreke aan gelegenheid, om volgens hare vatbaarheid en behoefte de noodige onderrigting ook in het Leerstellige van den Godsdienst te ontvangen; schoon dat onderwijs, uit hoofde

van de tegenwoordige orde van zaken, om goede redenen van de Scholen blijve afgezonderd.

Wij hebben de eer, om UEd. in staat te stellen over de natuur van het Godsdienstig onderwijs, voor de Jeugd geschikt en bij ons gegeven wordende des te beter te oordeelen, UEd. hiernevens te laten toekomen de beide Leerboeken, welke bij onze Gemeente in gebruik, den Onderwijzers tot leiddraad dienen.

En hiermede, zoo als wij gelooven, UEd'. bijzondere uitnoodiging en bedoeling in bovengemelde Circulaire vervat voldaan hebbende, bevelen wij uw persoon en de dierbare belangen van het Vaderland in Godes genadige hoede en bescherming.

De Kerkenraad voorn.

En uit derzelver naam,

(*Was get.*)

FREERK HOEKSTRA.
PIETER SJOERDS HANNEMA.
JANS IJZENBEEK.

MISSIVE van de herstelde Luthersche Gemeente aan den Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken 23 Junij 1806.

WEL-EDEL HEER!

Met vergenoegen vernemen wij uit de respective Circulaire, ons den 30 Mei toegezonden, het ingevoerde verbeterde plan van Schoolonderwijs; wij wenschen dat aan het heilzaam oogmerk te allen tijde beant-

woord moge worden, en zullen aan onze zijde in geen gebreke blijven, om het onze daartoe te contribueren, zullende wij tot dat einde de kinderen van onvermogende ouders, tot onze Gemeente behoorende, gelegenheid geven, om ook in het Leerstellige van onzen Godsdienst onderwezen te worden in de bijzondere Gemeentens, tot onze fraterniteit Sorterende, hiervan informeren, waarom wij U WelEd. verzoeken om ons twaalf exemplaren van opgenoemde Circulaire te laten toekomen.

Na U WelEd. in de bescherming des Allerhoogsten aanbevolen te hebben, noemen wij ons met veel eerbied en hoogachting

WelEdel Heer!

U WelEd. Dienstwillige Dienaren,

De Kerkenraad der Herstelde Luthersche gemeente, en in derzelver naam

(Was get.)

Amsterdam, den 23 Junij 1806.

J. W. HAMELAU. *Secretaris.*

De Synode der Nederduitsche Hervormde Gemeente in Zuid-Holland, aan

Zijne Excellentie den Minister voor de Binnenlandsche Zaken in het Koningrijk Holland 8 Augustus 1806.

WEL EDEL GEBOREN HEER!

Bij de Synode der Hervormde Nederduitsche Ge-

meente in Zuid-Holland ontvangen zijnde eene Circulaire Missive van den Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken der Bataafsche Republiek, gedateerd den Haag den 30 Mei 1806, houdende eene betuiging der verwachting van het Gouvernement, dat ook deze Synode zal ondersteunen en bevorderen de thans plaats hebbende Schoolverordeningen, en voorts eene inroeping van derzelver medewerking, voornamelijk ten opzigte van het Leerstellige onzes Kerkgenootschaps enz. enz. heeft zij de eer aan U WelEd. Geb. te rescriberen:

1°. Dat de Christelijke Synodus met hartelijke blijdschap dit blijk van het vertrouwen des Gouvernements op den ijver en goede gezindheid der Leeraren, ook van den Hervormden Godsdienst, heeft opgemerkt, zich zeer vereerd houdende door het vertrouwen, hetwelk zij ook aan uwe Excellentie verzekert, dat de Leeraren onder haar ressort, door het geven van Godsdienstig onderwijs, en vele onvermoeide pogingen, (onder welke belemmerde omstandigheden dan ook) zich reeds getracht hebben waardig te maken, en waarin zij met denzelfden ijver wenschen voort te gaan, zich vleijende, dat door de nu zoo duidelijk gemanifesteerde intentie van het Gouvernement, aan welke echter de Synodus nimmer heeft getwijfeld, het vooroordeel tegen de nieuwe Schoolinrigtingen, als of dezelve de strekking hadden, om het Leerstellig onderwijs in den Godsdienst te verlagen en hetzelve geheel en al door louter zedekundige leeringen en opwekkingen te doen vervangen, ten eene male zal worden uitgeroeid; terwijl de Leeraren onder

het ressort van deze Synodus, wel ernstig door de Synodus worden opgewekt, om, gelijk zij tot nu toe altijd nog gedaan hebben, zoo in hunne openbare Leerredenen, als Huisbezoekingen, en bij alle voorkomende gelegenheden, het gezet en vlijtig gebruik maken van de Scholen, met allen mogelijken ernst aan te prijzen.

2°. Dat de ontvangene Missive gebragt zal worden ter kennis der onderscheidene klassen, en door dezelve der bijzondere Kerken, (ten welken einde wij ingevolge gedane offerte, driehonderd tweeëntwintig Exemplaren verzoeken), opdat de Kerkenraden aan de respective Schoolmeesters in hunne Gemeenten daarvan vriendelijke communicatie doen, er bijvoegende het vertrouwen dezer hooge Kerkvergadering, dat zij Schoolmeesters de heilzame intentie des Gouvernements, zooveel mogelijk zullen bevorderen door hunne schoolkinderen en derzelver Ouders steeds op te wekken tot het behoorlijk gebruik maken der Catechisatieën bij de leeraren der Godsdienstige gezindte, waartoe zij behooren, en zich daarenboven de geringe moeite wel zullen getroosten van een lijst bij den Kerkenraad in te zenden, en van tijd tot tijd, bij voorbeeld om de drie maanden, aan te vullen, houdende de namen der kinderen van den Hervormden Godsdienst, die bij hen ter school gaan, met bijvoeging eener aanwijzing van de zulke, die reeds genoegzaam in het lezen gevorderd zijn, om nog met meerder vrucht gebruik te kunnen maken van het onderwijs der Predikanten, met bijvoeging, immers in de

steden, ook van derzelver woonplaats, opdat de Predikanten, ieder wat hun wijk betreft, daaromtrent kunnen geinformeerd zijn.

3°. Dat de Kerkenraden van hunne zijde mede, telken vierendeel jaars, eene commissie in de Scholen zullen zenden, op een convenabel uur, ten einde den Meester berigt te doen van het al of niet gezet gebruik maken van hun onderrigt, en of de kinderen zich naar behooren bevlijtigen; alsmede om zich te informeren naar de vorderingen der nog jongere kinderen, of dezelve niet ook weldra van hun onderwijs zouden kunnen profiteren, hen opwekkende tot vlijt en een geschikt gedrag, opdat zij spoedig de eer en het voorregt zouden erlangen, om door den Meester ook ter Catechisatie gezonden te worden; dat dit toch een eer en voorregt is, zal de Meester hen gaarne bij iedere gelegenheid inscherpen.

4°. Dat gezegde Commissiën zich mede zullen vervoegen bij Regenten van Wees- Arm- of Godshuizen van dat soort immers dezulken, waar alleen, of althans grootendeels, kinderen van den Hervormden Godsdienst worden opgevoed, en dezelve kennis geven van het groot belang, dat het Gouvernement stelt in het Godsdienstig, vooral ook het Leerstellig onderrigt en met dezelve beramen, hoe in dezen aan des Gouvernements intentien ten opzigte van deze kinderen het best zal worden voldaan; niet twijfelende, of zoodanige Regenten zullen gaarne iederen Onderwijzer der Jeugd, die in dit belangrijk stuk voor deze kinderen reeds mogt geëmploijeerd worden, volkomenlijk submitteren aan gezegde Commissie, en bij

vacture, nopens de vervulling van zulk eenen post met dezelve te rade gaan, daar het ten vollen blijkt, dat het Gouvernement zoodanig onderrigt aan de Synode, en alzoo aan de onder dezelve ressorterende en aan haar verantwoordelijke Kerkenraden, bij uitsluiting toevertrouwt en aanbeveelt.

5°. Eindelijk neemt de Synode de vrijheid, Uwe Excellentie te verzoeken, dat door Uw WelEd. Geb. van de Missive ook kennis moge worden gegeven aan den Commissaris tot het Schoolonderwijs, en door denzelven aan Schoolopzieneren, en verder aan de plaatselijke Schoolcommissiën, opdat deze mogen geinformeerd zijn, dat de Kerkenraden alzoo geene verandering in de School-Reglementen beoogen of zich indringen in hetgeen niet tot hun vak behoort, maar speciaal *ad hoc* door het Politiek Bestuur zijn gevolmagtigd: terwijl Schoolopzieners en Schoolcommissiën tevens verzocht worden bij het uitdeelen van prijzen of andere belooningen, op het gunstig of ongunstig getuigenis nopens het bijwonen van en het zich bevlijtigen in de Catechisatiën, reguard te slaan; verpligtende zich de Commissiën des Kerkenraads aan Schoolopzieners of plaatselijke School-Commissiën, van tijd tot tijd, nopens de naarstigheid en ijver der Kinderen in de Catechisatiën, berigt, en ingeval zij bij eenige Schoolmeesters tegenwerking mogten ontmoeten, daarover bij dezelve beklag te zullen doen.

Heeren Deputati Synodo zullen, zoodra het, gelijk de Synode vertrouwt, goedkeurend antwoord van Uwe Excellentie, hetwelk de Synode vriendelijk solliciteert, zal

zijn ingekomen, den klassen daarvan berigten, om terstond naar alle deze bepalingen te handelen. De Synode beveelt uwe Excellentie in de bescherming van onzen God en Zaligmaker JEZUS CHRISTUS. Zij verzoekt Uwe Excellentie te willen aanhooren de verzekering van hare hoogachting en vertrouwen, en heeft de eer te zijn (*):

Wel-Edelgeboren Heer!

U Wel-Edelgeb. ootmoedige Dienaren,
Uit naam derzelve

(*Was get.*)
D. J. VAN BRANDENBURGH,
Predikant te Delftshaven, *Synodi Zuid Hollandiae*.
h. t. Scriba.

Delftshaven,
dezen 8 Augustus 1806.

HERINNERING van den Commissaris, over de invulling der acten van Algemeene toelating, van 26 Augustus 1806.

De Ondergeteekende, onder de Leden der Commissiën van Onderwijs eenige twijfelachtigheid bespeurd hebbende wegens de invulling der Bewijzen en Acten van Algemeene Toelating, meent, ter wegneming van dezelve, als ook ter verkrijging van noodige eenparigheid, te moeten herinneren, dat

Bij de invulling der *Bewijzen* van Algemeene Toelating, tot Schoolonderwijzer zonder rang, Schoolhouderesse en Huisonderwijzer, behoort vergele-

(*) Met deze circulaire komen die van Gelderland en andere provinciën in hoofdzaak geheel overeen.

ken te worden Art. 14 van het algemeen Reglement, en,

Bij de invulling der *Acten* van Algemeene Toelating tot Schoolonderwijzer van den vierden, derden en tweeden rang, Art. 12, 13, 15, 16 en 21 der Verordeningen op de Examens, moetende, daarmede overeenkomstig, deze Acten worden ingevuld:

1. Met de benoeming van de respective Commissie, die het Examen afnam en de Acte afgeeft.
2. Met de dagteekening van het Examen.
3. Met den naam, de qualiteit en woonplaats van den Geëxamineerden.
4. Met de specifieke en volledige opgave van de onderscheidene vakken, waarin hij (op zijn verzoek) onderzocht werd.
5. Met het, zoo veel mogelijk, breeder verslag van de in het Examen aan den dag gelegde kundigheden, in derzelver soort en omtrek; of met andere woorden: deels *hoe* de Geëxamineerde weet, het geen hij weten moet, deels wat hij bovendien weet, zonder echter tot hooger rang geregtigd te zijn.
6. Met den naam van de Geëxamineerden.
7. Met de benoeming van het ressort der gemelde Commissie, — en dus, voor de Commissiën in de Departementen, met het woord *Departement*, en voor die in het Landschap, met het woord *Landschap*, zonder meer.
8. Met de specifieke opnoeming of vermelding van de onderscheiden vakken en talen, tot welker onderwijzing aan den Geëxamineerden de Algemeene Toelating wordt gegeven. Vergelijk het slot van Art. 17 van het algemeen Reglement.

9. Met de opgave of benoeming der Commissie, die de Acte afgeeft, in diervoege *Gegeven in onze Vergadering van de Commissie van Onderwijs voor .... vergaderd te ....* en voorts de dagteekening van de afgifte der Acte, benevens de onderteekening.

Het behoeft geene herinnering, dat hier alleen bedoeld wordt de wijze van invulling dezer Acten ten behoeve van personen, die vervolgens staan geëxamineerd en toegelaten te worden.

Voorts herinnert de Ondergeteekende bij dezen, dat alle Stukken, welke maandelijks door de Leden der Commissiën, ingevolge Art. 14 hunner Instructie, moeten worden ingezonden, ten einde in de *Bijdragen* te worden geplaatst, uit kracht van Art. 13 zijner Instructie regtstreeks aan hem moeten worden gezonden, en wel voor den 20sten van elke maand.

A. VAN DEN ENDE,
Commissaris tot de Zaken van het Lager Schoolwezen en Onderwijs.

HAARLEM,
26 Augustus 1806.

MISSIVE van het consistorie van de onveranderde Augsburgsche geloofsbelijdenis aan den Secretaris van Staat van Binnenlandsche Zaken October 1806.

WEL-EDEL HOOGGEBOREN HEER!

Geen zaak is ons aangenamer geweest, noch konde ons aangenamer zijn, dan dat het Gouvernement zelve den staat van het lager Schoolwezen en Onderwijs ter

harte nam. Wij genieten in onze stad wel het voorregt, dat eene verbeterde Leerwijze in verscheidene Scholen, bepaaldelijk ook in de Stads-Armen Scholen, met een gewenscht gevolg is ingevoerd; maar wij begrijpen ook tevens, dat, zoude deze voor nuttige kundigheden, zoowel als voor deugd en goede zeden zoo heilzame verandering in alle Scholen van onze Stad en van ons Land ingevoerd worden, het even zoo noodzakelijk ware, dat 's Lands hooge regering haar gezag en magt daartoe gebruikte, en wij verheugden er ons hartelijk over, toen wij uit den Circulairen Brief van den voormaligen Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken, den WelEdelen Heer H. VAN STRALEN, gedagteekend den 30 Mei 1806, vernamen, dat zulks inderdaad bewerkstelligd wierde. Wij wenschen ons Land hiermede geluk, en zullen dus ook van heeler harte aan de verwachting van het Gouvernement, zoo veel in ons vermogen is, trachten te voldoen, en die Schoolverordeningen, die hetzelve zal daarstellen met al den invloed zoeken te ondersteunen en te bevorderen.

Met opzigt tot het Leerstellige van ons Kerkgenootschap, hebben wij de eer Uwe Excellentie te berigten, dat daarin van alle tijden her bij onze Gemeente voorzien is; dat de Leerstellige waarheden van onze Belijdenis op bepaalde tijden, bij den openbaren Godsdienst, als de grondzuilen van, en beweegredenen tot echte Christelijke deugd worden voorgedragen; dat dezelve in openlijke Catechisatien van onze Predikanten, met daartoe aangestelde Catechiseermeesters en Meesteressen wekelijks worden verhandeld, ten einde deze tot hunnen post meer en meer te bekwamen; dat onze Predikanten zoowel als de Catechiseermeesters en Meesteressen afzonderlijk onze jeugd daarin onderwijzen. Ten bewijze on–

zer voorziening in dezen, dient nog, dat, toen door de weldadige beschikking onzer Stads-Regéring de verbeterde Leerwijze in de Stads Armen Scholen voor de kinderen van alle Gezindten ingevoerd was, onze Armbezorgers zich van die gunstige gelegenheid voor de kinderen van zoodanige Ouders, welke door hen gealimenteerd worden, niet alleen terstond bediend, maar ook tevens gezorgd hebben, dat in onze beide Kerken, wekelijks door de bekwame Meesters, een Godsdienstig onderwijs gegeven wordt.

Na Uwe Excellentie den besten zegen des Allerhoogsten in alle uwe betrekkingen, en bijzonder in den belangrijken post, U toevertrouwd, tot heil van Land en Volk, toegewenscht te hebben, hebben wij de eer ons met schuldigen eerbied te teekenen.

Uwe Excellentie's en ootmoedige Dienaren.

Het Consistorie van de Gemeente, toegédaan de onveranderde Augsburgsche Geloofsbelijdenis te Amsterdam.

En in deszelfs naam,

(*Was get.*)

Amsterdam,
October 1806.

J. P. HOLSTIJN.
Secretaris.

EXTRACT uit het verbaal van het verhandelde bij den minister van Z. M. den Koning van Holland, tot de binnenlandsche zaken. Vrijdag den 13 Februarij 1807.

Bij resumtie gelezen het gerapporteerde door den commissaris tot de zaken van het lager schoolwezen en

onderwijs A. VAN DEN ENDE, bij missive van den 29sten Januarij l. l., in advis gehouden den 31 Januarij l. l. sub. N°. 19, op het voorstel van onderscheidene commissiën van onderwijs, vervat in derzelver extract-verbalen der najaars vergadering in het verloopen jaar 1806 of elders, om het door gemelden commissaris, geheel in overeenstemming met art. 24 der instructie voor de commissiën van onderwijs enz., aan dezelve reeds vroeger gesuppediteerd, en bij voormelde missive sub. A. overgelegd model, ter inrigting der schriftelijke opgaven, te doen drukken; alsmede gelet zijnde op het voorstel van denzelven commissaris, strekkende, om tevens nog andere, daarbij almede sub. B. C. D en E overgelegde, modellen, ter inrigting der jaarlijksche verslagen, welke door de commissiën van onderwijs en plaatselijke schoolcommissiën of derzelver leden ingevolge art. 25, 26 en 27 der instructie voors., moeten worden opgemaakt en ingeleverd, te arresteren en te doen drukken, is, uit hoofde zoo van de nuttigheid, welke hierdoor zal worden te weeg gebragt ter daarstelling eener wenschelijke eenparigheid en volledigheid in alle de bedoelde stukken, als van het gerief, welk daardoor aan de respective berigtgevers zal worden bezorgd;

Besloten,

1°. Te arresteren en in vereischte getalen te doen drukken:

a. Het model A. ter inrigting der *schriftelijke opgaven*, *door elk lid der commissiën van onderwijs*, *op iedere gewone vergadering*, *in te leveren.*

b. Het model B. ter inrigting der *jaarlijksche algemeene verslagen*, door *elk lid der commissiën van onderwijs*, op de *voorjaars vergadering*, in te leveren.

c. De aanwijzing C. ter inrigting van het *jaarlijks algemeen overzigt*, door *elke commissie van onderwijs*, bij de *voorjaarsvergadering*, op te maken.

d. Het model D. ter inrigting der *bijzondere schriftelijke opgaven*, door *elk lid eener plaatselijke schoolcommissie jaarlijks* op te maken.

Eindelijk:

e. Het model E. ter inrigting der *algemeene schriftelijke opgaven*, door *elke plaatselijke schoolcommissie jaarlijks* op te maken.

2°. Den secretaris-generaal bij dit ministerie te autoriseren en te gelasten, gelijk geschiedt bij dezen:

a. Om van elk der bij het eerste lid gearresteerde vijf stukken, de vereischte exemplaren te zenden aan de respective secretarissen der commissiën van onderwijs, ten einde twee exemplaren van elk derzelve te deponeren in het archief der commissiën, en voorts de overige, naar evenredigheid en behooren, te distribueren.

b. Om aan elken schoolopziener, die vervolgens zal worden aangesteld, benevens een exemplaar van dit besluit, van ieder der genoemde stukken een exemplaar te doen toekomen.

3°. De leden der respective commissiën van onderwijs aan te schrijven en te gelasten, gelijk geschiedt bij dezen:

a. Om van elk der aldus ontvangene stukken een exemplaar tot eigen gebruik of informatie onder zich te houden.

b. Om aan elke plaatselijke schoolcommissie, in ieder district gevestigd, of vervolgens te vestigen van het stuk D. de helft meer exemplaren, dan er leden in dezelve zijn, en van het stuk E. twee exemplaren te overhandigen.

c. Om zich ter verkrijging van meerdere benoodigde exemplaren, van de diverse, bij dezen gearresteerde, stukken, hetzij dadelijk, hetzij in het vervolg, te vervoegen bij den secretaris-generaal van dit ministerie.

4°. De commissiën van onderwijs en derzelver leden, alsmede de plaatselijke schoolcommissiën en derzelver leden, aan te schrijven, gelijk geschiedt bij dezen, om zich, bij het opmaken der onderscheidene schriftelijke opgaven, verslagen en overzigten, te regelen naar de modellen, boven bij het eerste lid dezes gearresteerd, en dezelve, aldus vervaardigd, op de tijden bij art. 24—29 der meergenoemde instructie bepaald, in te leveren ter plaatse, aldaar mede breeder omschreven.

En zal extract deze, bij gewone conductoire missive, worden gezonden, aan de commissiën van onderwijs en derzelver leden, alsmede door de eerstgemelden aan de plaatselijke schoolcommissiën, reeds gevestigd of nog te vestigen, ter informatie en narigt respectivelijk.

Litt. A.

MODEL ter inrigting der Schriftelijke Opgaven, *ingevolge en overeenkomstig Art.* 24 *der Instructie voor de Commissiën van Onderwijs door elk Lid van dezelve op iedere gewone Vergadering in te leveren en vervolgens in te zenden bij het Ministerie tot de Binnenlandsche Zaken.*

I. *Scholen*, sedert de laatstvoorgaande Vergadering bezocht.

Naam der Plaats. Tijd van het Schoolbezoek. Naam van den Meester. Deszelfs tegenwoordig kunde, ijver en zedelijk gedrag. Vorderingen en gedrag van den Ondermeester, zoo er een is. Aantal van Scholieren bij het Schoolbezoek. Staat van het onderwijs, waartoe behooren: de al of niet klassikale verdeeling der Leerlingen, de manier van onderwijzen, de vorderingen der Leerlingen en het soort van Schoolboeken. Staat van zindelijkheid en behoorlijk gedrag der Scholieren, als mede van de reinheid van het Schoolvertrek. Inachtneming der algemeene en bijzondere Schoolorden en Schoolwetten. Werkzaamheid en invloed van het Plaatselijk Toeverzigt, zoo er een is.

Deze verschillende pointen behooren bij elk verslag van dezelfde School bij herhaling voortekomen, terwijl bij het allereerste nog zal kunnen worden opgegeven: de soort van het School, openbaar, of bijzonder en dan van welke klasse, dag- of kostschool, nederduitsch of ander.

Ouderdom, en verstandelijke en zedelijke hoedanigheden van den Meester, als mede dat waarin hij mag uitmunten. Deszelfs ingenomenheid met de Nieuwe of verkleefdheid aan de Oude Leerwijze. Naam, begaafdheden en soort van Ondermeester, zoo er een is. Meeste voltalligheid der Leerlingen. Waarin al onderwijs gegeven wordt. Staat van het Schoolvertrek en deszelfs inrigting, waar toe behooren: de tafels, banken, borden en verwarming. Bevordering of tegenkanting der Schoolverbetering door het Gemeente-Bestuur en de Ingezetenen. Welke pointen vervolgens alleen dan zouden behooren te worden aangevoerd, wanneer aanmerkelijke verandering daaromtrent mogt zijn voorgevallen.

Bijscholen, tot of onder die Plaats behoorende.

Het zelfde als boven; doch daarbij derzelver noodzakelijkheid of nuttigheid, overbodigheid of schadelijkheid.

Zijn er geen Bijscholen, zoo blijve dit Artikel geheel achter, ten zij men derzelver oprigting daar ter plaatse nuttig oordeele; als dan geve men dit, met de redenen daarvoor, te kennen.

Matressen-schooltjes, tot of onder die Plaats behoorende.

Aantal en werkzaamheid der Scholieren. Geschiktheid of ongeschiktheid der Matressen. Voorts de noodzakelijkheid of nuttigheid, overbodigheid of schadelijkheid dier Schooltjes daar ter plaatse.

Het zelfde als onder het Artikel *Bijscholen* gezegd is.

Het behoeft naauwelijks herinnerd te worden, dat, boven en behalve de opgenoemde pointen, zoodanige andere bijzonderheden, de onderscheiden Scholen betreffende, in de Schriftelijke Opgaven kunnen worden vermeld, als de steller aanteekeningswaardig moge oordeelen; als mede dat de opgave van het een en ander liefst zoo beknopt mogelijk gemaakt worde, waarin men zich zelven het best zal kunnen voldoen door ze lemma's gewijze interigten.

II. *Gelegenheden*, aan de Onderwijzers tot eigen onderrigting bezorgd.

a. Verslag van den tegenwoordigen staat en de vruchten van *reeds bestaande Schoolonderwijzersgezelschappen.* Bemoeijingen van den Schoolopziener met dezelve.

b. Oprigting van *nieuwe* en derzelver werkzaamheden.

Ingeval in eenig District geen Schoolonderwijzersgezelschap, het zij van vroeger tijd, het zij nieuwelings opgerigt, bestaat, zoo vallen, gelijk van zelve spreekt, deze Artikelen geheel weg. Evenwel behoude men in de Schriftelijke Opgaven de aanwijzing van dezelve pro memoria, bij voorbeeld, op de volgende wijze:

II. Gelegenheden enz.

a. Niets.

b. Niets.

Is 'er daarentegen in een Schooldistrict een zoodanig gezelschap, het zij van vroeger tijd, het zij nieuwelings opgerigt, voorhanden, van welks staat, oprigting of werkzaamheden men geern in de *Bijdragen* het berigt zag geplaatst, zoo schrijve men dit berigt of deze berigten in zoodanigen vorm, als men ze in dat Maandwerk verlangt, op een afzonderlijk los blad, gevende daaraan het opschrift: *Bijlagen, bevattende berigten voor de Bijdragen*, en renvoijerende dan in de Schriftelijke Opgave daarhenen op volgende maniere:

II. Gelegenheden enz.

a. Het Schoolonderwijzersgezelschap, opgerigt te * * enz. enz. Zie bijlage A.

b. Te * * is een Schoolonderwijzersgezelschap, opgerigt enz. enz. Zie Bijlage B.

Dit een en ander past al mede op alle volgende Artikelen; terwijl het laatste bijzonder dient ter voldoening aan het slot van het meergemeld 24ste Art. der Instructie, aangaande het geen men uit de Schriftelijke Opgaven in de *Bijdragen* zou wenschen geplaatst te zien.

c. *Andere gelegenheden*, ingevolge Art. 4 der Instructie, door den Schoolopziener aan Onderwijzers verleend, om over de werkzaamheden en waarneming van hunnen post onderhouden te worden, het zij door hem zelven, het zij door anderen.

III. *Examina* van

a. Schoolonderwijzers van den *laagsten* rang, afgenomen door den Schoolopziener. Naam, geboorteplaats, ouderdom en woonplaats van den geëxamineerden. Tijd, onderwerpen en uitslag van het examen.

b. Andere Onderwijzers, afgenomen door den Schoolopziener of door eene Plaatselijke School-commissie, ter verkrijging van eene Acte van Algemeene Toelating van Huisonderwijzer of Schoolhouderesse. Naam, geboorteplaats, ouderdom en woonplaats van de geëxamineerden. Door wie geëxamineerd. Tijd, onderwerpen en uitslag van het examen.

Ten aanzien van zoogenaamde Kinderschoolmatressen wordt deze opgave niet gevorderd.

IV. *Veranderingen* en *bijzonderheden*, in het Schoolwezen binnen het District voorgevallen.

a. 1°. *Openvallen* van *Onderwijzersplaatsen.* Naam der Plaats. Tijd op welken. Aanleidende oorzaak. Rang der School. Inkomsten daaraan verbonden enz.

2°. *Vervullen* van vacante *Schoolonderwijzersplaatsen.* Naam der Plaats en van den beroepenen, aangestelden of geädmitteerden, met bijvoeging der andere bedieningen, hem tevens opgedragen. Deszelfs rang, en de Commissie, van welke hij dezen verkreeg. Door wie beroepen, aangesteld of geädmitteerd.

3°. *Speciale beroeping*, *aanstelling* of *admissie* van *Huisonderwijzers*. Naam van de Plaats en persoon. Door wie en waartoe beroepen, aangesteld of geädmitteerd.

4°. *Speciale beroeping*, *aanstelling* of *admissie* van *Schoolhouderessen*. Naam van de Plaats en persoon. Door wie en waartoe beroepen, aangesteld of geädmitteerd.

Ingeval en voor zoo verre van dit een en ander uit de Maandelijksche Berigten, opgave is gedaan in de *Bijdragen*, kan men volstaan met derwaarts te renvoijeren, of geldt ook hier het gezegde sub II. b., kunnende men voorts, ingeval 'er niets van eenige dezer pointen te melden valt, volstaan met het Nommer en de Letter, op aldaar gezegde maniere, aan te stippen; hebbende dit geheele Model ten hoofdoogmerk de Schriftelijke Opgaven zoo beknopt en tevens zoo volledig mogelijk te maken.

Ook hier van wordt de opgave, ten aanzien van zoogenaamde Kinderschoolmatressen niet gevorderd. Echter kan het dienstig zijn, het getal der geädmitteerden en de Plaats, voor welke, op te geven.

Het spreekt voorts van zelve, dat, indien 'er bij een en ander dezer Artikelen bijzonderheden te melden zijn, welke niet in de *Bijdragen* voegen, en voor het overige aanteekenenswaardig zijn, deze hier plaats behooren te vinden.

b. 1°. Aanstelling van *Plaatselijk Toeverzigt* op kleinere Plaatsen, en daarin voorvallende veranderingen. Naam en qualiteit der genen, die het uitmaken.

2°. Aanstelling van *Plaatselijke Schoolcommissiën* in grootere Plaatsen, en daarin voorvallende veranderingen.

Hier renvoijere men naar de *Bijlagen*, zie sub II. b., wordende alleen de aanstelling van Plaatselijke Schoolcommissiën in de *Bijdragen* vermeld.

c. 1°. Het nieuw oprigten eener *Lagere School.*

2°. Het aanleggen eener *Industrie-School.*

Bij het eerste verslag van eene School, waar mede eene Industrie-School verbonden is, geve men dit op, en tevens de inrigting van dezelve, benevens de wijze, waarop zij verbonden zijn.

3°. Het nieuw vestigen van eenigen *Huisonderwijzer.*

4°. Het oprigten van een *Matressenschooltje* op Plaatsen, waar zoodanig een dus verre niet bestond.

d. 1°. Het opmaken van *bijzondere Schoolorden.*

Van zoodanige Schoolorden moet tevens een Exemplaar worden overgelegd, ingevolge Art. 21 van het Algemeen Reglement.

2°. Opgave van *Leer- en Leesboeken*, buiten de algemeene Boeken-Lijst, op eenige Bijzondere School overeenkomstig Art. 24 van het Algemeen Reglement, ingevoerd.

Dit Artikel komt eerst te pas na het aanwezig zijn der algemeene Boeken-Lijst.

e. Verbetering der *inkomsten* van den Onderwijzer.

1°. *Vast inkomen*

α Als Schoolmeester.

β Uit eenige andere bedieningen.

2°. *Schoolgeld.*

α Verhooging.

β Betere regeling deswegens.

f. 1°. Voorzieningen in het onafgebroken

α *Schoolhouden.*

β *Schoolgaan.*

2°. *Hindernissen*, die zich tegen het maken van zoodanige voorzieningen opdoen.

g. 1°. *Aanmoedigingen*, der Schoolonderwijzeren te beurt gevallen.

α Toegelegde beloningen

א Van het Ministerie van Binnenlandsche Zaken.

ב Van het Departementaal - Bestuur.

ג Van het Plaatselijk Bestuur.

ד Van eene Plaatselijke Schoolcommissie.

ה Van andere Collegiën.

ו Van bijzondere Personen.

β Verbetering van

א Het Schoolhuis;

ȝ Het Schoolvertrek en deszelfs inrigting ten dienste van het onderwijs.

2°. *Tegenkantingen*, den Schoolonderwijzeren ontmoet

α Van de zijde van Gemeente-Besturen.

β Van de zijde der Ouders of andere Personen.

h. 1°. *Schoolexamina.*

2°. *Prijsuitdeelingen.*

Litt. B.

MODEL ter inrigting der Jaarlijksche Algemeene Verslagen, *ingevolge Art.* 25 *der Instructie door elk Lid der Commissiën van Onderwijs op de Voorjaarsvergadering inteleveren en vervolgens intezenden bij het Ministerie tot de Binnenlandsche Zaken.*

Deze Jaarlijksche Verslagen behooren niet alleen te omvatten de Scholen, welke regtstreeks onder het opzigt van den Schoolopziener staan, maar tevens, ingevolge het gemelde 25ste Art., alle de overige, die in zijn District gevonden worden, onder welk meer bijzonder toezigt zij ook staan mogen, zullende dus deze Jaarlijksche Verslagen moeten gaan over geheel het Schoolwezen van elk District.

Het Schooljaar wordt gerekend van de eene Voorjaarsvergadering tot de andere.

I. Specifieke Lijst en opgave van den staat der Scholen.

a. Onder het onmiddelijk opzigt van den Schoolopziener.

1°. Scholen, drie of meermalen bezocht.

2°. Scholen, tweemalen bezocht.

3°. Scholen, eenmaal bezocht.

4°. Scholen, in het geheel niet bezocht.

Daar het treden in bijzonderheden, elk der Scholen betreffende, eene te omslagtige taak worden zoude, kan men volstaan met het verslag van dezelve alhier op de volgende zeer beknopte wijze interigten.

† Men geve den naam op van elke School, met bijvoeging, of zij eene Openbare, Bijzondere van de eerste klasse of Bijzondere van de tweede klasse zij, terwijl bovendien de opneming der Meisjesscholen gevorderd wordt; voorts voege men 'er bij, welke tevens Fransche Scholen zijn, als mede de globale som der Matressenschooltjes.

†† De opgave van den staat der Scholen worde gedaan door bijvoeging van een der vier volgende woorden: *zeer goed*, *goed*, *middelmatig*, *slecht*.

††† Voorts renvoijère men bij elke School naar de uitvoeriger opgave van dezelve in de gewone Schriftelijke Opgaven.

†††† Terwijl men eindelijk, wat de Scholen,

die boven sub N°. 3 en 4 mogen behooren, 'er bijvoege de redenen, die verhinderd hebben dezelve slechts eenmaal of in het geheel niet te bezoeken.

b. Onder het onmiddelijk opzigt van Plaatselijke Schoolcommissiën binnen het District.

De Scholen, onder eene en dezelfde Plaatselijke Schoolcommissie behoorende, onderscheide men in *Openbare*, *Bijzondere van de tweede klasse*, *Meisjesscholen en Matressenschooltjes.* Ten aanzien van elk der drie eerstgenoemde geve men op den naam van elke School, met bijvoeging, of zij tevens eene Fransche of andere school zij, en met omschrijving van derzelver staat op de wijze, sub nota † † vermeld. Ten aanzien der Matressenschooltjes geve men slechts derzelver aantal en omschrijving in het algemeen op.

Dit een en ander, als mede de vervolgens gevorderde opgaven, zullen ligtelijk te trekken zijn uit de Algemeene en Bijzondere Schriftelijke Opgaven, door de respective Plaatselijke Schoolcommissiën inteleveren, waarhenen dan ook behoort gerenvoijeerd te worden; wordende de Schoolopzieners bij dezen wel expresselijk gelast, om de Plaatselijke Schoolcommissiën, als mede die voor de Openbare Scholen, voor zoo verre zij in hunne respective Districten gevonden worden, tijdig aantemanen tot het opmaken en inleveren der zoo even genoemde Algemeene en Bijzondere Schriftelijke Opgaven overeenkomstig de Modellen D en E, terwijl de Schoolopzieners ter dezer plaatse aanteekening zullen doen van de gemelde Schoolcommissiën of derzelver

Leden, die daaromtrent mogten in gebreken blijven.

c. Onder het onmiddelijk opzigt van de Plaatselijke Schoolcommissiën voor de Openbare Scholen.

d. Onder het opzigt van andere bijzondere Collegiën of Personen, Art. 13 van het Algemeen Reglement.

Ten einde de Schoolopzieners mogen in staat zijn aan deze vordering te voldoen, worden zij, voor zoo verre de Bijzondere Scholen der eerste klasse betreft, in Steden en Dorpen, waar geene Plaatselijke Schoolcommissiën zijn mogen, aangemaand om ter verkrijging van de noodige bescheiden omtrent deze Scholen te werk te gaan op gelijke wijze, als in het slot van Model E aan de Plaatselijke Schoolcommissiën wordt aanbevolen.

e. Joodsche Scholen. Plaats waar, en aantal.

Ook aan de Leermeesters dezer Scholen behooren, in navolging der Plaatselijke Schoolcommissiën van Amsterdam en andere Plaatsen, *Bewijzen van Algemeene Toelating* te worden uitgereikt, waar dit dus verre niet mogt geschied zijn.

II. Gelegenheden aan de Onderwijzers, tot eigen onderrigting bezorgd.

a. Schoolonderwijzersgezelschappen. Derzelver aantal in het District.

b. Zeer beknopte opgave van andere zoodanige gelegenheden, aan de onderwijzers bezorgd

1°. Door den Schoolopziener.

2°. Door de Plaatselijke Schoolcommissiën of derzelver Leden.

3°. Door eenige andere Personen, al of niet tot het Plaatselijk Toeverzigt behoorende.

c. Kweekscholen van Onderwijzers. Plaats waar, en derzelver aantal in het District.

Renvoijerende verder naar die Algemeene schriftelijke Opgaven der Plaatselijke Schoolcommissiën of derzelver Bijlagen, waarin het nader verslag van zoodanige kweekscholen gevonden wordt.

III. Globale opgave van het aantal examina.

a. Afgenomen door den Schoolopziener ter verkrijging van den laagsten of vierden rang van Schoolonderwijzers.

b. Afgenomen ter verkrijging eener Acte van Algemeene Toelating

1°. Door den Schoolopziener.

α. Als Huisonderwijzer.

β. Als Schoolhouderesse.

2°. Door Plaatselijke Schoolcommissiën.

α. Als Huisonderwijzer.

β. Als Schoolhouderesse.

c. Afgenomen ter verkrijging eener speciale Beroeping, Aanstelling of Admissie.

1°. Door den Schoolopziener of een ander in zijne plaats.

ϰ. Als Schoolonderwijzer. Plaats waar, en aantal van Sollicitanten.

β. Als Huisonderwijzer, als voren.

γ. Als Schoolhouderesse, als voren.

2°. Door de Plaatselijke School-commissiën.

α. Als Schoolonderwijzer. Aantal van Sollicitanten.

β. Als Huisonderwijzer, als voren.

γ. Als Schoolhouderesse, als voren.

IV. Veranderingen en bijzonderheden, in het Schoolwezen binnen het District voorgevallen.

a. Globale opgave der

1°. Opengevallen Schoolonderwijzersplaatsen.

2°. Vervulde Schoolonderwijzersplaatsen.

3°. Speciale beroepingen, aanstellingen of admissiën van Huisonderwijzers.

4°. Speciale beroepingen, aanstellingen of admissiën van Schoolhouderessen.

b. Globale opgave van het aantal

1°. Plaatselijke Schoolcommissiën.

2°. Plaatselijke Schoolcommissiën voor de openbare Scholen.

3°. Plaatselijk Toevoorzigt.

c. Globale opgave van het aantal

1°. Nieuw opgerigte of gevestigde

α. Lagere Scholen, van welken aard ook:

β. Industrie-Scholen.

γ. Huisonderwijzers.

2°. Vernietigde of te niet geloopen

α. Lagere Scholen; van welken aard ook.

β. Industrie-Scholen.

γ. Huisonderwijzers.

d. Globale opgave van het aantal

1°. Nieuw opgemaakte bijzondere Schoolorden en Stedelijke Schoolreglementen, van welken aard ook.

Van beide behoort tevens, voor zoo verre dit nog niet geschied is, een Exemplaar of Afschrift te worden overgelegd.

2°. Leer- en Leesboeken, buiten de algemeene Boekenlijst op de Bijzondere Scholen ingevoerd.

e. Globale opgave van het aantal Plaatzen,

1°. Waar het vast inkomen of de emolumenten van den onderwijzer verhoogd of verbeterd werden.

2°. Waar het schoolgeld of verhoogd of beter geregeld werd.

f. Globale opgave van het aantal Plaatsen,

1°. Waar het onafgebroken Schoolhouden tot stand werd gebragt.

2°. Waar het onafgebroken Schoolgaan verbetering onderging.

g. Algemeene opgave

1°. Der aanmoedigingen, den onderwijzeren te beurt gevallen.

α. Allerhande.

β. Verbeterde op nieuw opgebouwde

א Schoolhuizen.

ב. Schoolvertrekken.

h. Globale opgave der gehouden

1°. Schoolexamina.

2°. Prijsuitdeelingen.

V. Voorstellen, welke ter bevordering van den bloei van het Lager Schoolwezen en Onderwijs verdienen zouden in overweging genomen te worden, overeenkomstig Art. 25 der Instructie.

Litt. C.

AANWIJZING ter inrigting van het Jaarlijksch Algemeen Overzigt *van den staat van geheel het Lager Schoolwezen en Onderwijs binnen het Departement of ressort van elke Commissie van Onderwijs, ingevolge Art.* 27 *en* 29 *der Instructie door dezelve bij de Voorjaarsvergadering optemaken en vervolgens intezenden bij het Ministerie van Binnenlandsche Zaken.*

Terwijl de inrigting van het in den titel vermelde

Jaarlijksch Algemeen Overzigt, optemaken uit de gezamenlijke Jaarlijksche Verslagen der onderscheiden Leden, geheel en al aan de wijsheid der Commissiën wordt overgelaten, met aanmaning echter om hetzelve zoo beknopt mogelijk te maken en daaraan zoodanigen vorm te geven, dat het een geschikt stuk zij om in de *Bijdragen* te worden geplaatst, zullen de Commissiën daarbij telken jare overleggen

I. Eene globale opgave van het aantal

a. Scholen binnen geheel haar ressort, en wel speciaal van de

1°. Openbare.

2°. Bijzondere der eerste Klasse.

3°. Bijzondere der tweede Klasse.

4°. Meisjesscholen.

5°. Matressenschooltjes.

6°. Joodsche Scholen.

7°. Huisonderwijzers.

b. 1°. Onderwijzersgezelschappen.

2°. Kweekscholen van Onderwijzers.

c. Afgegeven Acten van Algemeene Toelating,

1°. Als Schoolonderwijzer

α. Van den eersten rang.

β. Van den tweeden.

γ. Van den derden.

δ. Van den vierden.

2°. Als Huisonderwijzer.

3°. Als Schoolhouderesse.

d. Opengevallen plaatsen van

1°. Schoolonderwijzers.

2°. Huisonderwijzers.

e. Vervulde plaatsen van

1°. Schoolonderwijzers.

2°. Huisonderwijzers.

3°. Schoolhouderessen.

f. Gevestigd Schooltoevoorzigt.

1°. Plaatselijke Schoolcommissiën.

2°. Plaatselijke Schoolcommissiën voor de Openbare Scholen.

3°. Plaatselijk Toeverzigt.

g. Nieuw opgerigte of gevestigde

1°. Lagere Scholen, van welken aard ook.

2°. Huisonderwijzers.

3°. Industrie-Scholen.

h. Vernietigde of te niet geloopen

1°. Lagere Scholen, van welken aard ook.

2°. Huisonderwijzersplaatsen.

3°. Industrie-Scholen.

Plaatsen, waar verhoogd of beter geregeld werden

1°. Het vast inkomen en verdere emolumenten der onderwijzers.

2°. De Schoolgelden.

j. Plaatsen, waar tot stand werd gebragt of verbeterd het onafgebroken

1°. Schoolhouden.

2°. Schoolgaan.

k. Aanmoedigingen, den Onderwijzeren te beurt gevallen.

l. Verbeterde of geheel verbouwde

1°. Schoolhuizen.

2°. Schoolvertrekken.

m. Gehouden

1°. Schoolexamina.

2°. Prijsuitdeelingen.

II. Specifieke en gemotiveerde opgave van alle zoodanige voorstellen, als, benevens het einde waartoe, omschreven zijn in Art. 29, N°. 4 der Instructie.

En worden de respective Commissiën verzocht het gemelde sub N°. I en II, ieder op een afzonderlijk blad, als Bijlagen tot haar Algemeen Jaarlijks Overzigt te schrijven en dezelve te teekenen *Bijlage* I en II.

Litt. D.

MODEL ter inrigting der Bijzondere Schriftelijke Opgaven, *ingevolge Art.* 26 *der Instructie voor de Commissiën van Onderwijs enz. door elk Lid eener Plaatselijke Schoolcommissie 's jaarlijks optemaken van alle de Scholen, onder zijn bijzonder toezegt gesteld, en vervolgens intezenden bij het Ministerie tot de Binnenlandsche Zaken.*

De Bijzondere Jaarlijksche Opgaven mogen uiterlijk voor het einde der maand Februarij van elk Jaar ter Vergadering der Plaatselijke Schoolcommissie respectivelijk worden overgelegd ten fine, in het aangehaalde, als mede in 't 29ste Artikel der Instructie vermeld.

I. Scholen, bezocht in het laatstverloopen jaar.

a. Openbare Scholen.

Benoeming der School. Tijden van het Schoolbezoek. Naam van den Meester. Deszelfs tegenwoordige kunde, ijver en zedelijk gedrag. Vorderingen en gedrag van den Ondermeester, zoo 'er een is. Aantal der Scholieren bij het Schoolbezoek. Staat van het onderwijs, waartoe behooren: de al of niet klassikale verdeeling der Leerlingen, de manier van onderwijzen, de vorderingen der Leerlingen en het soort van Schoolboeken. Staat van zindelijkheid en ordelijk gedrag

der Leerlingen, als mede van de reinheid van het Schoolvertrek. Inachtneming der algemeene en bijzondere Schoolorden en Schoolwezen.

Deze verschillende pointen behooren in elke jaarlijksche opgave van dezelfde School bij herhaling voortekomen, terwijl bij de allereerste nog verlangd wordt de opgave van de soort van het School, als enkel dag- of kostschool, nederduitsch of ander. Ouderdom, en verstandelijke en zedelijke hoedanigheden van den Meester, als mede het geen, waarin hij moge uitmunten. Deszelfs ingenomenheid met de Nieuwe of verkleefdheid aan de Oude Leerwijze. Naam, begaafdheden en soort van Ondermeester, zoo 'er een is. Meeste voltalligheid der Scholieren. Waar in al onderwijs gegeven wordt. Gesteldheid van het schoolvertrek en deszelfs inrigting, waar toe behooren: de tafels, banken, borden en verwarming.

b. Bijzondere Scholen van de eerste Klasse.

Hetzelfde als boven.

c. Bijzondere Scholen van de tweede Klasse.

Hetzelfde als boven.

d. Meisjesscholen.

Hetzelfde als boven.

e. Matressenschooltjes.

De bijzondere opgave van elk der zoogenaamde Matressenschooltjes wordt niet verlangd, maar wel een algemeen verslag van den staat van die, welke zijn onder het opzigt van den

steller dezer opgave, waar toe behooren: derzelver aantal, gepaste of ongepaste inrigting, nuttigheid of schadelijkheid, soort, ouderdom en aard van scholieren op dezelve en dergelijke.

Voorts behoeft het naauwelijks herinnerd te worden, dat, boven en behalve de opgenoemde pointen, nog zoodanige andere bijzonderheden, de onderscheiden Scholen betreffende, kunnen worden vermeld, als de steller aanteekenenswaardig moge oordeelen.

II. Gelegenheden, door den steller der Opgave aan de onderwijzers, onder zijn bijzonder opzigt staande, bezorgd of gegeven tot eigen onderrigting, overeenkomstig Art. 4 der bovengenoemde Instructie, vergeleken met het slot van Art. 12 van dezelfde Instructie.

Litt. E.

MODEL ter inrigting der Algemeene Schriftelijke Opgaven, *door de Plaatselijke Schoolcommissie jaarlijks optemaken ingevolge Art.* 26 *der Instructie voor de Commissiën van Onderwijs enz. en vervolgens intezenden bij het Ministerie tot de Binnenlandsche Zaken.*

Deze Algemeene Jaarlijksche Opgaven behooren uiterlijk voor het einde van elke maand Februarij, benevens de Bijzondere Schriftelijke

Opgaven van ieder der Leden, te worden ter hand gesteld aan den Schoolopziener van het District ten fine, Art. 26 en 29 der genoemde Instructie vermeld. — Deze Schriftelijke Opgaven, als mede die der Leden, zullen gaan van 1 Januarij van elk Jaar tot ultimo December van hetzelve.

I. Globale opgave van het aantal

a. Openbare Scholen.

b. Bijzondere Scholen der eerste Klasse.

c. Bijzondere Scholen der tweede Klasse.

d. Meisjesscholen.

e. Matressenschooltjes.

f. Joodsche Scholen.

Ook aan de Leermeesters dezer Scholen behooren, in navolging der Plaatselijke Schoolcommissiën van Amsterdam en andere Plaatsen, *Bewijzen van Algemeene Toelating* te worden uitgereikt, waar dit dus verre niet geschied mogt zijn.

g. Huisonderwijzers, met bijvoeging van hetgeen door hun onderwezen wordt.

Ingeval een of ander verschillende soorten van Scholen in eene Stad of Plaats niet gevonden wordt, zoo behoude men in de Schriftelijke Opgave echter de rubrick pro memoria, b. v. op deze wijze:

I. Globale opgave aan het aantal

a. Openbare Scholen enz. enz.

b. Bijzondere Scholen der Eerste Klasse.
Geene.

Dit zelfde gelde ten aanzien van alle volgende Artikelen.

II. Gelegenheden, den Onderwijzers tot eigen onderrigting bezorgd.

a. Verslag van den tegenwoordigen staat en de vruchten van reeds bestaande Schoolonderwijzersgezelschappen. Bemoeijingen van de Plaatselijke Schoolcommissie of van een of meer Leden van dezelve omtrent dezen.

b. Oprigting van nieuwe Schoolonderwijzersgezelschappen. Derzelver werkzaamheden. Verder als boven.

c. Andere gelegenheden, van wege de Plaatselijke Schoolcommissie of derzelver Leden aan de Onderwijzers verleend, om over de werkzaamheden en waarneming van hunnen post onderhouden te worden.

d. Kweekscholen van Onderwijzers. Wanneer en door wie opgerigt en bekostigd. Naam van den Onderwijzer. Aantal van aankwekelingen. Soort en onderwerpen van het onderwijs; of alleen theoretisch of ook practisch. Aantal en naam der kwekelingen, die in het verloopen jaar die Kweekschool verlieten, om als onderwijzer geplaatst te worden, als mede derzelver verdiensten.

Indien de Plaatselijke Schoolcommissie omtrent een of meer dezer pointen vermeent

zoodanige belangrijke berigten te kunnen mededeelen, welke in de *Bijdragen* verdienen geplaatst te worden, zoo schrijve men deze in zulken vorm, als men ze aldaar zou verlangen opgenomen te zien, en wel op een afzonderlijk los blad, met het opsdhrift: *Bijlagen, bevattende berigten voor de Bijdragen*, renvoijerende dan in de Schriftelijke Opgave daarhenen. — Dit past mede op alle volgende Artikelen, waaromtrent men meene iets in de *Bijdragen* te kunnen of te moeten berigten.

Bij de eerste opgave zal men ook gaarne ontvangen de opgave van het aantal Leerlingen, die sedert de oprigting van zoodanig Kweekschool uit hetzelve zijn voortgekomen en als onderwijzers geplaatst werden. — Voorts zullen onder deze rubriek voegzaam vermeld worden de berigten van pogingen, aangewend ter vorming en aankweking van geschikte Schoolmatressen.

II. Examina van

α. Onderwijzers, afgenomen ter verkrijging van eene Acte van Algemeene Toelating als Huisonderwijzer of Schoolhouderesse, Naam, geboorteplaats, ouderdom en woonplaats der geëxamineerden. Tijd, onderwerpen en uitslag van het examen.

β. Een Huisonderwijzer. Aanleiding tot dit examen. Aantal en naam der geëxamineerden. Tijd, onderwerpen en uitslag van het examen.

γ. Eene Schoolhouderesse, als boven.

Ten aanzien van zoogenaamde Kinderschoolmatressen wordt deze opgave niet gevorderd.

IV. Veranderingen en bijzonderheden in, het Schoolwezen der Stad of Plaats voorgevallen.

a. 1°. Openvallen van Onderwijzersplaatsen. Aanleidende oorzaak. Rang der School. Inkomsten, aan de opengevallen plaats verbonden.

2°. Vervullen van vacante Schoolonderwijzersplaatsen. Naam der beroepenen, aangestelden of geädmitteerden. Derzelver rang, en waar en wanneer verkregen. Door wie beroepen, aangesteld of geädmitteerd.

3°. Speciale beroeping, aanstelling of admissie van Huisonderwijzers. Naam van dezelve. Door wie en waartoe beroepen, aangesteld of geädmitteerd.

4°. Speciale beroeping, aanstelling of admissie van Schoolhouderessen. Naam derzelve. Door wie en waartoe beroepen, aangesteld of geädmitteerd.

Ingeval er voor zoo verre van dit een en ander, als mede betrekkelijk andere veranderingen en bijzonderheden, ten aanzien van het Schoolwezen der Stad en Plaats, overeenkomstig Art. 13 der meergemelde Instructie, opgave werd gedaan in de *Bijdragen*, (waar toe de Plaatselijke Schoolcommissiën bij dezen nog nader worden geëxhorteerd) kan men volstaan met derwaards te renvoijeren.

b. Veranderingen voorgevallen in of ten aanzien

1°. Der Plaatselijke Schoolcommissie zelve.

2°. Der Plaatselijke Schoolcommissie voor de openbare Scholen, waar zoodanig eene is.

c. 1°. Het nieuw oprigten of vestigen.

α. Eener lagere School, van welken aard?

β. Van eenen Huisonderwijzer.

γ. Eener Industrie-School. Beschrijving van derzelver inrigting en werkzaamheden.

Gevoegelijk zal men bij de eerste Schriftelijke Opgave verslag doen van reeds langer aanwezige Industrie-Scholen, derzelver werkzaamheden en tegenwoordigen staat.

2°. Het vernietigen of verminderen van het aantal

α. Lagere Scholen, van welken aard ook.

Aanleidende oorzaak.

β. Huisonderwijzers, als voren.

γ. Het te niet gaan van een Industrie-School als voren.

d. 1°. Het opmaken van bijzondere Schoolorden.

Van de zoodanigen, als mede van andere Schoolreglementen, Schoolverordeningen als anderzins, behoort tevens een Exemplaar te worden overgelegd.

2°. Opgave van Leer- en Leesboeken, buiten

de algemeene Boekenlijst op eenige Bijzondere School, overeenkomstig Art. 24 van het Algemeen Reglement, ingevoerd.

Dit Artikel komt eerst te pas na het aanwezig zijn der algemeene Boekenlijst.

c. Verbetering der inkomsten van de Onderwijzers.

1°. Vast inkomen,

α. Als Schoolonderwijzer, Huisonderwijzer of Schoolhouderesse.

β. Uit eenige andere openbare bedieningen.

2°. Schoolgeld.

α. Verhooging.

β. Betere regeling deswegens.

f. 1°. Voorzieningen in het onafgebroken

α. Schoolhouden.

β. Schoolgaan.

2°. Hindernissen, die zich daar tegen opdoen.

g. 1°. Aanmoedigingen, der Schoolonderwijzeren te beurt gevallen.

α. Toegelegde beloningen,

א. Van het Ministerie tot de Binnenlandsche Zaken.

ב. Van het Departementaal Bestuur.

ג. Van het Plaatselijk Bestuur.

ד. Van de Plaatselijke Schoolcommissie.

ה. Van andere Collegiën.

ו. Van bijzondere Personen.

β. Verbetering van

א. Schoolhuizen.

ב. Schoolvertrekken en derzelver inrigting ten nutte van het onderwijs.

2°. Tegenkantingen, den Schoolonderwijzeren ontmoet

α. Van de zijde van het Plaatselijk Bestuur.

β. Van die der Ouders of anderen.

h. 1°. Schoolexamina.

2°. Prijsuitdeeling.

Ten einde de Plaatselijke Schoolcommissiën mogen in staat zijn aan de onderscheiden gevorderde opgaven, voor zoo verre de Bijzondere Scholen van de eerste Klasse betreft, te voldoen, noodigen zij alle zoodanige Collegiën of Personen, tot welke deze Scholen de naaste betrekking hebben, uit, om in elke maand Januarij haar ter hand te stellen een naauwkeurig verslag en opgave van deze Scholen respectivelijk, kunnende als dan in hare Schriftelijk Opgaven naar de aldus ingekomen berigten der gemelde Collegiën of Personen renvoijeren. Ingeval echter zoodanige berigten voor den bovengenoemden tijd niet mogten zijn ingekomen, zoo trachten de respective Plaatselijke School-Commissiën, overeenkomstig Art. 13 van het Algemeen Reglement, van zoodanige Scholen toereikende kennis te erlan-

gen, om in hare Schriftelijke Opgave ten aanzien van dezelve de vereischte bescheiden te geven; zijnde de bedoeling der Wet, dat bij het Ministerie tot de Binnenlandsche Zaken jaarlijks een volledig verslag inkome van alle de lagere Scholen, van welken aard ook, in dit Rijk aanwezig.

AANKONDIGING aangaande de boekenlijst van den Commissaris etc. van den 29 October 1807.

De uitvaardiging der boekenlijst, welke ten gevolge Art. 24 van het Algemeen Schoolreglement voor de scholen behoort ontworpen te worden, werd om gewigtige redenen, dus verre terug gehouden; doch staat nu zoodra mogelijk te geschieden, en het is om deze reden; dat de ondergeteekende alle boekhandelaren, welke daar bij belang mogen meenen te hebben, bij deze herinnert aan de gedane advertentie van den Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken van 9 Junij 1806 en in het bijzonder dezelve uitnoodigt, als nog ten spoedigste bij hem in te zenden, alle zulke schoolboeken, welke zij verlangen mogen, dat nog voor gemelde boekenlijst in aanmerking komen, alsmede alle zoodanige werkjes en kinderschriften, welke zij oordeelen, dat tot prijsjes voor de schooljeugd bijzonderlijk zouden verdienen aanbevolen te worden.

A. VAN DEN ENDE.

Haarlem, 29 October 1807.

Commissaris tot de Zaken van het lager Schoolwezen en Onderwijs.

RESOLUTIE en AANSCHRIJVING van den Minister van Binnenlandsche Zaken d. d. Amsterdam 3 Wintermaand 1810 *N°.* 29 *aan de Commissiën van Onderwijs omtrent het afnemen der examens en het toekennen der rangen.*

De Minister van Binnenlandsche Zaken gelezen hebbende eene Missive van den Inspecteur Generaal van het Latijnsche en Lagere Schoolwezen, geschreven te *Haarlem*, den 8sten Slachtmaand 1810, daarbij voorstellende het nemen van eenige maatregelen ter voorziening in het afnemen der Examina en uitreiken der rangen aan schoolonderwijzers door de Commissiën van Onderwijs.

En in aanmerking genomen hebbende, hoe hij Minister zich onlangs bij herhaling in de noodzakelijkheid heeft gebragt gezien om bij onderscheidene dispositiën, namelijk, die van 15 en 26 Wijnmaand ll. n°. 11 en n°. 8 de, op wettige, schoon wegens hunne mindere en zelfs geringe bekwaamheid onbevoegde, solicitanten naar vacerende schoolonderwijzersposten uitgebragte, beroepingen te vernietigen, en hoe zulks aan den eenen kant voor hem zelven hoogstonaangenaam, en aan den anderen kant de eerste aanleidende oorzaak daartoe te zoeken is in de wijze, waarop het afnemen der Examina, alsmede het uitreiken van rangen door deze en gene Commissiën van onderwijs behandeld wordt.

Heeft de Minister voorn. het gedane voorstel geägreëerd, en

Vooreerst, in het algemeen vastgesteld, dat de

Commissiën van onderwijs bij eene algemeene missive zullen worden aangemaand en aangeschreven om de Examina in allen opzigte conform de wet te behandelen, en in het uitreiken der rangen met de noodige gestrengheid, ten beste der schoolbelangen, te werk te gaan, haar tevens onderhoudende over de gevolgen, welke alle inschikkelijkheid in dezen moeten na zich slepen;

Ten tweede, in het bijzonder bepaald, dat de acten als schoolonderwijzers van den tweeden rang voortaan niet zullen worden afgegeven, dat aan personen, die den vollen ouderdom van tweeëntwintig jaren bereikt hebben, — die van den derden rang niet dan aan personen, die volle achttien jaren, — en die van den vierden rang niet dan aan personen, die volle zestien jaren bereikt hebben; en

Ten derde, dat bovendien, uitgezonderd eerst nieuw aankomende Buitenlanders, welke zich ter examen mogen aanbieden, de tweede rang niet zal worden uitgereikt, dan aan personen, die vooraf binnen het Departement, voor welks Commissie van onderwijs zij zich sisteren, als hoofdonderwijzers hebben gefungeerd.

En is dien ten gevolge geschreven de navolgende missive,

aan de Commissiën van Onderwijs.

Mijne Heeren!

Zoo aangenaam eene taak ik het mij rekene in mijne betrekking krachtdadig medetewerken ter bevordering der schoolbelangen en ter handhaving der bestaande schoolverordeningen, zoo moeijelijk en verdrietig zelfs wordt zij mij, wanneer zulks gepaard moet gaan met het aandoen, aan Gemeentebesturen en bijzondere personen, van onaangenaamheden, welke hadden kunnen zijn voorgekomen, indien bij het afnemen

der examina en het uitreiken van rangen door alle de Commissiën van onderwijs steeds even veel omzigtigheid en naauwgezetheid was gebruikt geworden.

Nu onlangs kort op een heb ik mij bij herhaling in de verdrietige noodzakelijkheid bevonden, om, wilde ik de toegevendheid der Commissiën van onderwijs in *Maasland* en *Drenthe*, in gemelde opzigten, niet tot voortdurend nadeel der schoolbelangen van *Dubbeldam* en *de Schoonebeek* zien uitloopen, de, voor het overige wettiglijk uitgebragte, beroepingen ter vervulling der aldaar vacerende schoolonderwijzersposten te vernietigen; en het kan bij mij geene bedenking lijden, of deze verdrietelijkheden zouden mij zijn gespaard geworden, indien de personen, op welke deze beroepingen, voor zoo verre de letter der wet betreft, wettig waren uitgebragt, niet in der tijd die rangen verkregen hadden, waarvoor zij bij de nadere examina ter gelegenheid hunner sollicitatiën naar de respective posten bleken niet opgewassen te zijn, en waardoor zij desniettemin, nevens anderen, wettige aanspraak op het staan naar en verkrijgen dier posten erlangd hadden.

Ik heb dan gepast geöordeeld deze gelegenheid te gebruiken, om, terwijl aan den eenen kant de genomene dispositien van 15 Wijnmaand ll. n°. 11, en van 26 Wijnmaand ll. n°. 8, aangaande de benoeming van schoolonderwijzers te Dubbeldam en Schoonebeek; blijken dragen van mijne gezindheid ter bevordering der schoolbelangen zelve, als ook ter handhaving van de eer en den invloed dergenen, die met derzelver bijzondere behartiging belast zijn, aan den anderen kant mijne bevreemding en ontevredenheid te kennen te geven over de wijze, waarop, gelijk uit deze voorbeelden blijkt, bij onderscheidene Commissiën met het afnemen der examina en het uitreiken van rangen wordt te werk

gegaan, zoodat ten laatsten mijne tusschenkomst gevorderd wordt, om weder goed te maken het nadeel, waardoor de schooljeugd, hetzij dan door te groote toegevendheid van Commissiën van onderwijs, hetzij dan door derzelver mindere oplettendheid op hetgeen zij deden en op de gevolgen daarvan, jaren lang bedreigd werd.

Ik beroep mij op Ulieden eigen gevoel en oordeel, welk eenen indruk dergelijke gevallen op mij moesten maken. Althans niets zal Ulieden minder kunnen bevreemden, dan dat ik, met verdere terzijdestelling van het voorledene, U bij deze ten ernstigsten en nadrukkelijksten wil opgewekt hebben, om bij het afnemen van examina en het uitreiken van rangen met alle die behoedzaamheid, zorgvuldigheid en gestrengheid te werk te gaan, welke zoo wel het belang der zaak, als de bepalingen, in de Verordeningen op de Examina's vervat, van Ulieden vorderen.

En het zijn niet alleen de gemelde gevallen, welke mij tot deze ernstige herinnering nopen, maar ook verscheidene andere, die mij in den loop van mijne Ministeriële werkzaamheden zijn voorgekomen, en waaruit het mij allezins blijkbaar geworden is, dat de hoofdbedoeling der examina en der bepaling van rangen, om, namelijk, voortaan niet dan waarlijk bekwame en deugdzame lieden naar den onderwijzerspost te kunnen zien dingen, dikwerf bij sommige Commissiën maar al te zeer wordt uit het oog verloren, of althans op dezelve niet toereikend en naar behooren acht gegeven wordt.

In den aanvang der thans vigerende Schoolwet was het welligt noodzakelijk om in dezen aan eenige meerdere inschikkelijkheid en gemakkelijkheid plaats te geven: maar nadat deze wet in volle werking gekomen

is en alle vastheid verkregen heeft, hield tevens alle reden daarvoor te eenenmale op, en ik kan het voor niets anders houden, dan dat zoodanige voortdurende inschikkelijkheid, uit welke oorzaak dan ook ontstaande, ten laatsten de geheele Schoolwet zelve en althans derzelver heilzame bedoelingen en uitwerkingen ganschen al zal ondermijnen.

Alle heilzame werking toch van deze wet hangt ten laatsten af van de personen, die den schooldienst waarnemen en het onderwijs geven. Zoo dezen niet de lieden zijn, welke de wet wil, dat zij wezen of worden zullen, wat kunnen dan hare verordeningen baten? En het is van U, mijne Heeren, aan wie de gewigtige taak der examina en der uitreiking van de rangen werd toevertrouwd, dat het geheellijk afhangt, wat voor onderwijzers voortaan aan de jeugd zullen te beurt vallen. Gij en Gij alleen hebt het in uwe magt, haar het geluk te verzekeren, hetwelk de Schoolwet ten doel had, en haar van derzelver heilzame strekking het meest mogelijk voordeel te doen genieten. Maar ook hangt het van U af, of geheel deze bedoeling der wet — of alle pogingen, die aangewend zijn geworden en nog worden om het heil der vaderlandsche jeugd te bewerken, en ten laatsten vruchteloos zullen bevonden worden. En ik mag mij op grond der kennis, welke ik van uwe goede gezindheid drage, verzekerd houden, dat er onder U niemand is, wiens ernstige en welmeenende zucht het niet zij, door alle uwe medewerking en invloed het eerste te bevorderen en het laatste af te keeren; maar waartoe dan dáár aan toegevendheid of onoplettendheid plaats gegeven, waar het aankomt op de vervulling der dierste pligten uwer belangrijke betrekking?

Terwijl de wet wil, en, ook naar mijne overtuiging, met wijsheid wilde, dat de keuze uit de wettige solli-

gegaan, zoodat ten laatsten mijne tusschenkomst gevorderd wordt, om weder goed te maken het nadeel, waardoor de schooljeugd, hetzij dan door te groote toegevendheid van Commissiën van onderwijs, hetzij dan door derzelver mindere oplettendheid op hetgeen zij deden en op de gevolgen daarvan, jaren lang bedreigd werd.

Ik beroep mij op Ulieden eigen gevoel en oordeel, welk eenen indruk dergelijke gevallen op mij moesten maken. Althans niets zal Ulieden minder kunnen bevreemden, dan dat ik, met verdere terzijdestelling van het voorledene, U bij deze ten ernstigsten en nadrukkelijksten wil opgewekt hebben, om bij het afnemen van examina en het uitreiken van rangen met alle die behoedzaamheid, zorgvuldigheid en gestrengheid te werk te gaan, welke zoo wel het belang der zaak, als de bepalingen, in de Verordeningen op de Examina's vervat, van Ulieden vorderen.

En het zijn niet alleen de gemelde gevallen, welke mij tot deze ernstige herinnering nopen, maar ook verscheidene andere, die mij in den loop van mijne Ministeriële werkzaamheden zijn voorgekomen, en waaruit het mij allezins blijkbaar geworden is, dat de hoofdbedoeling der examina en der bepaling van rangen, om, namelijk, voortaan niet dan waarlijk bekwame en deugdzame lieden naar den onderwijzerspost te kunnen zien dingen, dikwerf bij sommige Commissiën maar al te zeer wordt uit het oog verloren, of althans op dezelve niet toereikend en naar behooren acht gegeven wordt.

In den aanvang der thans vigerende Schoolwet was het welligt noodzakelijk om in dezen aan eenige meerdere inschikkelijkheid en gemakkelijkheid plaats te geven: maar nadat deze wet in volle werking gekomen

is en alle vastheid verkregen heeft, hield tevens alle reden daarvoor te eenenmale op, en ik kan het voor niets anders houden, dan dat zoodanige voortdurende inschikkelijkheid, uit welke oorzaak dan ook ontstaande, ten laatsten de geheele Schoolwet zelve en althans derzelver heilzame bedoelingen en uitwerkingen gansch en al zal ondermijnen.

Alle heilzame werking toch van deze wet hangt ten laatsten af van de personen, die den schooldienst waarnemen en het onderwijs geven. Zoo dezen niet de lieden zijn, welke de wet wil, dat zij wezen of worden zullen, wat kunnen dan hare verordeningen baten? En het is van U, mijne Heeren, aan wie de gewigtige taak der examina en der uitreiking van de rangen werd toevertrouwd, dat het geheellijk afhangt, wat voor onderwijzers voortaan aan de jeugd zullen te beurt vallen. Gij en Gij alleen hebt het in uwe magt, haar het geluk te verzekeren, hetwelk de Schoolwet ten doel had, en haar van derzelver heilzame strekking het meest mogelijk voordeel te doen genieten. Maar ook hangt het van U af, of geheel deze bedoeling der wet — of alle pogingen, die aangewend zijn geworden en nog worden om het heil der vaderlandsche jeugd te bewerken, en ten laatsten vruchteloos zullen bevonden worden. En ik mag mij op grond der kennis, welke ik van uwe goede gezindheid drage, verzekerd houden, dat er onder U niemand is, wiens ernstige en welmeenende zucht het niet zij, door alle uwe medewerking en invloed het eerste te bevorderen en het laatste af te keeren; maar waartoe dan dáár aan toegevendheid of onoplettendheid plaats gegeven, waar het aankomt op de vervulling der dierste pligten uwer belangrijke betrekking?

Terwijl de wet wil, en, ook naar mijne overtuiging, met wijsheid wilde, dat de keuze uit de wettige solli-

citanten naar openstaande plaatsen geheel en al zoude afhangen van hen, die geregtigd zijn tot het doen der beroeping of aanstelling, terwijl zij daarbij aan den Districtsschoolopziener niet dan eenen zedelijken invloed overliet, zoo kan het toch niet dan van het allerhoogste belang zijn, dat er zich volstrektelijk geene andere sollicitanten kunnen opdoen of althans in aanmerking komen, dan die van alle kanten de vereischte bevoegdheid en bekwaamheid tot den post hebben; en daarvoor te zorgen is het, waarop het geheel en al aankomt, hetwelk aan uwe vergadering werd aanbevolen, en hetwelk gijlieden te eenenmale in uwe magt hebt.

Overtuigd, dat gij, zoo wel uit belangstelling in de zaak zelve, als ook om uw eigen eers wille, U deze herinneringen wel zult willen laten welgevallen, en hetzij bij voortduring, hetzij voortaan geern het uwe zult toebrengen om ter verdere bevordering der schoolbelangen in ons Vaderland, hetwelk aan velen uwer in dit opzigt reeds veel te danken heeft, steeds de meeste naauwkeurigheid en zorgvuldigheid in het afnemen der examina en de meeste gestrengheid in het uitreiken der rangen in acht te doen nemen, zal ik omtrent een en ander, mijne denkwijze bij deze mededeelen, des noods onder aanschrijving om U daarnaar in alle gevallen stiptelijk te gedragen; hetwelk ik dan ook te meerder regt hebbe van U te verwachten, daar, zoo al niet de letter, de geest der Schoolwet zulks alreede voorschrijft.

Ten aanzien van den hoogsten rang leidt het geenen twijfel, of dezelve behoort niet dan hoogst zeldzaam te worden uitgereikt. Reeds is men bij sommige Commissiën daarmede te gemakkelijk en te ruimschotig geweest. Bij gelegenheid der uitgereikte acten voor dezen rang heeft dit mijne aandacht en verwondering

niet kunnen ontgaan; gelijk er ook aanvankelijk het gevolg van is, dat de waardering van dezen rang, die zich alleen door het hoogst zeldzaam uitreiken van denzelven kan en moet staande houden, in het oog van bevoegde regters reeds aanmerkelijk gedaald is en voor de beste onderwijzers niet langer een voorwerp van begeerte is. Het is niet zonder leedwezen, dat ik dit gezien en vernomen heb, niet alleen, omdat de stelligste verordening der wet hierdoor is overtreden geworden, maar ook omdat het doel dezer nuttige inrigting daardoor aanmerkelijk is verijdeld geworden. Er zijn dus verre in ons Land niet dan zeer enkele onderwijzers, die bij eene grondige ervarenheid in onderscheidene vakken van het lager onderwijs eene grondige ervarenis in de grondbeginselen en beöefening eener oordeelkundige leerwijze paren en bovendien in beschaafdheid van verstand uitmunten; en nogthans is reeds zoodanige eerste rang aan zesentwintig personen toegewezen. — Daar nu aan deszelfs bezitters zoodanige buitengewone onderscheiding niet dan eer en geenerhande voorregten aanbrengt, moet ik Ulieden ten dringensten aanmanen, voortaan zeer veel spaarzamer te zijn in het toekennen van dezen rang, om, ware het mogelijk, langs dien weg te herstellen zoo wel de vernedering en minachting, welke deze rang in het oog van velen alreede onderging, als deszelfs heilzamen invloed, bij zijne instelling met zoo nuttige inzigten bedoeld.

Ten aanzien van den tweeden rang is er bij mij insgelijks alle grond tot vrees, dat met het uitreiken van denzelven bij onderscheidene Commissiën te veel toegeeflijkheid en gemakkelijkheid plaats heeft, welligt ook voortspruitende uit het gemis van den waren maatstaf der verdiensten van en mogelijke vorderingen in den schoolonderwijzer. Althans ter voorkoming van

dit abuis, in de vooruitzigten zoo gevaarlijk, is het, dat ik niet nalaten kan U te kennen te geven, dat ik het daarvoor houde, dat, behalve de, tot dezen rang gevorderde, mate van kundigheden, eene genoegzame bekwaamheid en geöefendheid in het geven van een oordeelkundig onderwijs, niet kan verkregen worden, althans niet blijken kan verkregen te zijn, dan vóór in meergevorderde jongelingsjaren, en nadat hij, die naar dezen rang staat, zelf als hoofdonderwijzer heeft gefungeerd, en dat ik uit dienhoofde het noodig geöordeeld hebbe Ulieden bij dezen aan te schrijven, voortaan den tweeden rang in geenen gevalle toe te wijzen dan aan personen, die den vollen ouderdom van *twee en twintig* jaren bereikt hebben, alsmede, voor zoo verre deze personen geene nieuwelings aankomende Buitenlanders zijn, dezen rang niet toetewijzen, dan aan personen, die vooraf binnen het Departement, voor welks Commissie zij moeten geëxamineerd worden, dadelijk als hoofdonderwijzers hebben gefungeerd en als zoodanig blijken hebben gegeven eene genoegzame bekwaamheid en geoefendheid in het geven van een oordeelkundig onderwijs te bezitten.

Al mogen ook sommige jongelieden, beneden den nu vastgestelden ouderdom, de vereischte kundigheden bezitten, in den nog meer jeugdigen leeftijd kunnen zij in geenen deele bevoegd of geschikt gerekend worden om aan het hoofd zelfs van de grootste scholen te staan, of ook reeds ver genoeg gevorderd te zijn om verder geene meerdere bijzondere aansporing tot eigene oefening te behoeven. Bovendien wat zekerheid heeft men, ten aanzien van 15, 16, 17 en 18 jaren, gelijk er bij de laatste Herfstvergaderingen te *Rotterdam* en te *Arnhem* acten van den tweeden rang ontvingen, met opzigt tot hunne zedelijke denkwijze, karakter en gedrag, welke in die nog jeugdige jaren

geenszins voor genoegzaam gevestigd of gevormd kunnen worden gehouden, om hun den gewigtigen post van leidslieden der jeugd, zelfs in de grootste scholen, te kunnen toevertrouwen?

Voor het overige reken ik mij boven dit alles, zoo wel wegens het belang der schooljeugd, als uit hoofde mijner betrekking, die mij de handhaving der schoolwetten en derzelver krachtdadigste bevordering oplegt, verschuldigd, Ulieden ten ernstigsten aantemanen, om in allen gevalle, bij het toewijzen van den tweeden rang, van nu voortaan de meeste gestrengheid in acht te nemen en zonder eenige inschikkelijkheid denzelven te ontzeggen aan hen, die niet in allen deele voldoen en wel volkomenlijk voldoen aan hetgeen ter verkrijging van dien rang bij de wet gevorderd wordt: groote gestrengheid is hier onvermijdelijke pligt.

Schoon eenige meerdere gemakkelijkheid in het afgeven van den derden en van den vierden rang niet van zulke nadeelige gevolgen zijn moge voor de belangen van het schoolwezen, als wanneer zulks omtrent de hoogere rangen plaats heeft, zoo reken ik mij desniettemin ter bevordering der schoolbelangen en der schooljeugd gehouden, Ulieden, ook ten aanzien dier lage rangen, alle omzigtigheid, zorgvuldigheid en gepaste gestrengheid, gelijk mede de stipte nakoming der wet aan te bevelen, en bovendien Ulieden aan te schrijven, den derden rang niet toe te wijzen dan aan personen, die den vollen ouderdom van *achttien* jaren bereikt hebben, alsmede den vierden rang niet uit te reiken, dan aan personen, die den vollen ouderdom van *zestien* jaren bereikt hebben.

Nog meen ik U in het algemeen ten aanzien van het toewijzen der rangen te moeten herinneren, dat

het voorname verschil, hetwelk de wet tusschen de vereischten van den eenen en den anderen rang gesteld heeft, gelegen is in de meerdere of mindere geöefendheid en ervarenheid in de onderwijskunde, als zijnde dit de hoofdzaak, waarop het bij onderwijzers aankomt. Zoodra een Candidaat van die zijde niet voldoet en het uit het getuigenis van zijn Districtsschoolopziener niet dadelijk blijkt, dat hij te dien aanzien aan den eisch der wet volkomen voldoet, zoo kunnen zijne overige kundigheden, welke en hoe groot die ook wezen mogen, hem geen aanspraak geven op den gevraagden rang. Zoodanig is de bedoeling en de strekking der wet, want, terwijl zij min bepaaldelijk het verschil stelt tusschen de mate der overige kundigheden voor elken rang, is zij ten aanzien der onderwijskunde het meest naauwkeurig, het meest breedvoerig, en spreekt zij het meest bepaald, willende, dat daarin het hoofdkarakter gelegen zij, waarbij de bezitters der onderscheidene rangen voornamelijk en bijzonderlijk van elkander zouden verschillen, als ook dat dit tevens de voorname en bijzondere maatstaf zoude zijn, waarnaar elk Candidaat bij zijn examen zou behooren beoordeeld te worden.

Wat in het algemeen het afnemen der examina betreft, ik kan niet dan Ulieden ten ernstigsten herinneren alles wat de wet in dit opzigt en voornamelijk van U vordert. Deze herinneringen acht ik te noodzakelijker, daar mij uit Extracten van het verhandelde in velen uwer vergaderingen gebleken is, deels dat de tijd van derzelver duurzaamheid vaak weinig evenredig was met het aantal der personen, die zich ten examen hadden gesisteerd, waarvan eene te vlugtige behandeling dezer gewigtige hoofdtaak der Commissiën van onderwijs een noodwendig gevolg moest wezen; deels dat sommigen uwer Leden in het bijwonen der

vergaderingen niet steeds de meeste gezetheid betoonen, hetwelk, gelijk het strijdt met hunne verpligting, niet kan nalaten op het afnemen der examina en het toewijzen der rangen vaak eenen nadeeligen invloed te hebben.

Daar het alleen mijne zucht ter bevordering van een zoo belangrijk gedeelte mijner nog actuële administratie was, die mij met al den ernst en aandrang, welke hetzelve verdient, deze deed schrijven, mag ik vertrouwen, dat mijne poging, om de zaak van het Lager Schoolwezen nog, zoo veel mogelijk, verder te bevorderen en te helpen volmaken, niet alleen van uwe zijde uit het regte oogpunt, te weten, de voorzegde belangstelling in deze zaak, beschouwd, maar ook in alle opzigten door Ulieden zal worden ondersteund en achtervolgd met die bereidvaardigheid, naauwgezetheid en ijver, waarvan grootendeels, zoo al niet de voortduring onzer bestaande schoolverordeningen, althans de meerdere uitbreiding van het nut, er reeds aanvankelijk, ook ten gevolge uwer medewerking, door gesticht, zal afhangen.

Ik noem mij met achting

En zal van deze dispositie in haar geheel, bij gewone geleidende missive, worden kennis gegeven aan den Directeur Generaal der wetenschappen en kunsten, en wordt mede geheel deze dispositie en missive bij deze ter kennis gebragt van den Inspecteur Generaal van het Latijnsche en Lagere Schoolwezen, tot derzelver informatie respectivelijk.

De Minister voornoemd,

VAN DER CAPELLEN.

Amsterdam,
den 3 Wintermaand 1810.

AANKONDIGING van de Inspecteur-Generaal, over de Boekenlijst, van den 26 *van* Zomermaand 1811.

Nu bijna een jaar verstreken zijnde, na het uitkomen der algemeene Boekenlijst ten gebruike der lagere Scholen is de ondergeteekende voornemens, in een der eerst volgende nummers der *Bijdragen*, te doen plaatsen, het eerste vervolg op dezelve Boekenlijst, en alzoo aanvankelijk te voldoen aan den last en de authorisatie, hem daartoe gegeven. Dit bij dezen ter kennis brengende van alle, die daarbij belang zouden kunnen hebben, noodigt hij tevens dezulken uit, om ten spoedigste bij hem in te zenden alle zoodanige werkjes, hetzij vroeger uitgegeven, en te voren niet ingezonden, hetzij na de vervaardiging der Algemeene Boekenlijst in het licht gekomen en dus verre niet ingezonden, welke zij zouden verlangen, dat bij het zamenstellen van dit eerste vervolg der Boekenlijst in aanmerking komen. Schoon sedert de uitvaardiging der Boekenlijst eenige werkjes zijn uitgekomen, waarop ook acht zal worden geslagen, zal het echter het veiligst wezen, van alle zoodanige op nieuws een exemplaar in te zenden. Intusschen alle inzending behoort *franco* te geschieden.

A. VAN DEN ENDE.

Inspecteur-Generaal van het Latijnsche en lagere Schoolwezen.

Haarlem,
26 Zomermaand 1811.

BESLUIT aangaande het Supplement op de Algemeene Boekenlijst van 1 Wintermaand 1811.

Het navolgende Supplement (*) op de Algemeene Boekenlijst ten dienste der lagere scholen, ingevolge van de bestaande Schoolwet en verleende autorisatie opgemaakt, heeft een gelijk verbindend gezag, als de Boekenlijst zelve.

Bij de vervaardiging van dit Supplement heeft men zoo veel mogelijk getracht dezelfde orde en opklimming in acht te nemen en te bewaren, als bij de Boekenlijst; waaromtrent men verwijst naar de *Ophelderende Aanmerkingen*, betrekkelijk dezelve gegeven, en welker herlezing bij deze wordt aanbevolen, ten einde aan de verschillende bedoelingen, bij de inrigting der Boekenlijst beoogd, meer en meer, moge worden voldaan.

Haarlem 1 *Wintermaand* 1811.

De Inspecteur-Generaal van het Latijnsche en Lagere Schoolwezen.

A. VAN DEN ENDE.

(*) Ook voor dit supplement, even als voor de boekenlijst zelve, hoe belangrijk anders, hebben wij geene plaats kunnen afzonderen. Het is echter minder noodig, omdat bij een K. besluit van 14 Junij 1815 (zie hier achter) de geheele boekenlijst gratis onder de onderwijzers verspreid is.

CIRCULAIRE van den Inspecteur-Generaal van het Latijnsche en Lagere Schoolwezen aan de Heeren Schoolopzieners, 15 Mei 1812, *over het examineren in de Fransche taal.*

WELEDELE HEER !

De navolgende Circulaire aan de Commisiën van onderwijs hebbende gezonden, heb ik gemeend U geenen ondienst te doen, U daarvan bij dezen een afschrift toe te zenden :

Het is mij aangenaam geweest door de Commissie van Vriesland uitgenoodigd te zijn geworden, om mijne gedachten medetedeelen aangaande het examineren voor het Fransch en het afgeven van acten deswegens, als ook aangaande de Huisonderwijzers in het algemeen en de Ondermeesters, dewijl ik hierdoor aanleiding kreeg, om mijne denkwijze omtrent het een en ander aan alle de Commissiën voortedragen, hetwelk bovendien, door den veranderden staat van zaken, betrekkelijk de Fransche taal, toch weldra noodzakelijk wordt. — Ik heb het genoegen dit bij dezen te doen, met uitnoodiging aan uwe Commissie en hare Leden om er zich naar te gedragen, ten einde ook hierin gelijke gang en eenparigheid plaats hebbe.

Wat dan het examineren voor het Fransch en het afgeven van acten deswegens aanbelangt.

Dus verre werd en moest de Fransche taal, ook bij de Commissiën van Onderwijs, als eene vreemde taal beschouwd en behandeld worden, en zulks zoo wegens den voormaligen staat van zaken zelve, als wegens den

letter onzer Schoolwetten en Reglementen. Ten gevolge van het Keizerlijk Besluit van 22 Oct. 1811. art. 14. moet met 1 November aanstaande hierin aanmerkelijke verandering komen. Dit artikel toch legt de verpligting op, *dat na een jaar, te rekenen van de bekendmaking van hetzelve besluit, niemand eene acte zal mogen of kunnen verkrijgen, noch in eene school optreden, het zij als hoofdonderwijzer, het zij als adjunct, zoo hij niet in eigen persoon in staat is, ten minste de beginselen der Fransche taal te onderwijzen, en na twee jaren, zoo hij dezelve taal niet vlug verstaat en schrijft.* Dit zal dan ook het tijdstip zijn, waarop dezelve taal zal moeten ophouden bij ons Schoolwezen als eene vreemde taal beschouwd en behandeld te worden, en waar van af derzelver kennis geheel en al zal moeten begrepen worden een wezenlijk ingrediënt en bestanddeel van het gewoon Lager onderwijs, en dus ook van de kundigheden, vereischt in de te examineren personen, uittemaken. Dat uit dit geheel ander oogpunt, waaruit de Fransche taal en hare kennis als dan zal behooren beschouwd te worden, aanmerkelijke veranderingen in hare behandeling en hetgeen er verder toebehoort, van de zijde der Commissiën van onderwijs, moeten ontstaan, als mede dat de bepalingen onzer Schoolwetten omtrent deze taal zich daarnaar zullen moeten voegen, valt ligtelijk van zelve in het oog. Dit een en ander, en de wijze waarop, aantewijzen, is het hoofddoel dezer circulaire.

Wat de *wet* zelve aanbelangt. De omschrijving van *Lagere scholen*, in dezelve gegeven art. 1. van het algemeen Reglement, moet er dadelijk eene gewigtige uitbreiding door ondergaan, en dezelve als dan begrepen worden deze te zijn: *Lagere scholen zijn alle zoodanige, waar — in de eerste beginselen van ken-*

nis en beschaving, *als lezen*, *schrijven*, *rekenen en de Nederduitsche en Fransche talen*, *of in derzelver verdere hulpmiddelen als de Hoogduitsche en andere talen onderwezen wordt*, enz. En zoo moet er als dan allerwege geheel de wet door, waar van de Nederduitsche taal gesproken wordt, daarbij tevens aan de Fransche gedacht worden, en wijders al hetgeen van en aangaande het Lager onderwijs in het algemeen gezegd en verordend is, verstaan worden met insluiting van de Fransche taal.

Dit geldt dan ook bijzonderlijk van de omschrijvingen der vereischtens, tot elken rang van Schoolonderwijzer, art. 1. der Verordeningen op de Examens; in dier voege, dat hij, die den *derden* rang zal verkrijgen, *zoo wel van de beginselen der Fransche*, *als van die der Nederduitsche taal eenige kennis moet hebben*, — dat hij, die den *tweeden* rang zal kunnen verwerven, *even zeer de voornaamste regelen der Fransche*, *als die der Nederduitsche taal benevens derzelver gronden moet kennen*, — voorts dat zulks nog in hoogeren graad ten aanzien van hen, die naar den eersten rang dingen, moet plaats hebben, — als mede dat het verordende omtrent de inrigting der examens naar de onderscheiden rangen zich insgelijks hiernaar behoort te schoeijen.

Is dit alles zoo, dan krijgen de *examens* voor het Fransch, als ook de *acten* als Schoolonderwijzers weldra een geheel ander aanzien. — Dus verre stonden deze examina geheel op zich zelve, kon men rang en acte als Schoolonderwijzer erlangen zonder eenige kennis in de Fransche taal, enz. Nu daarentegen zal met 1 November aanstaande het examineren in het Fransch een der deelen van alle de gewone examina moeten uitmaken, — zal men rang noch acte als Schoolonderwijzer kunnen erlangen zonder meerdere

of mindere bedrevenheid in de Fransche taal te hebben doen blijken, — zal noodzakelijk het blijk van afgelegd examen in het Fransch een en hetzelfde moeten zijn met dat van het examen tot Schoolonderwijzer in het algemeen, en zal er geen afzonderlijk geld voor het examen in de Fransche taal kunnen gevorderd worden.

Dit een en ander vereischt échter eenige andere bepalingen en uitzonderingen.

Het zoude eene onmogelijkheid gevergd zijn, indien met het aangehaald artikel van het Besluit van 22 Oct. l. l., alle soorten van acten waren bedoeld geworden, zoo dat er, na 1 Nov. aanstaande, geenerhande acte zou mogen worden afgegeven, dan aan personen, in staat om althans de beginselen der Fransche taal te onderwijzen. Zulks toch zoude zich dan mede moeten uitstrekken tot de acten van het laagste soort, tot die namelijk van den vierden rang, en van Schoolmatres. Dan van lieden, die alleen naar zoodanige acten staan en alleen dezulke verdienen, is het evenmin te vergen als te verwachten, dat zij met 1 November de beginselen der Fransche taal zullen verstaan. Hierin is het dus, dat ik van oordeel ben, dat wij mogen en moeten te hulp roepen, hetgeen door de Heeren CUVIER en NOËL in hun belangrijk rapport wegens de Lagere Scholen van Holland, betrekkelijk de invoering van het onderwijs der Fransche taal op dezelve is gezegd geworden. Ik laat hunne woorden zelve volgen: zij zijn te vinden op bladz. 58 van hun rapport, en leggen ten grondslage bij de bepaling, gemaakt in art. 14 van het meer aangehaald besluit: *Que dans un delai donné nul ne puisse être fait adjoint ou Sousmaitre, ni recevoir le certificat nécessaire pour cela, s'il n'est en état de montrer le français; tout les jeunes gens qui se destinent à*

l'état de maitre d'école s'empresseront d'apprendre cette langue.... Il n'y aura que les petites écoles, où l'on n'entretiens qu'un seul maitre, qui pourront rester quelque temps dans leur état actuel; mais c'est un mal, auquel nous ne voyons pas de remède, à moins que le Gouvernement n'y pourvoie; car ce sont les écoles des communes panvres qui, dans aucun cas, ne pourraient payer des maitres nouveaux et venus de l'étranger. En het is op grond hiervan, dat ik vermeene het daarvoor te mogen houden, dat men, althans bij voorraad, bij het examen tot en afgeven van acten van den vierden rang, geenszins hebbe te vorderen eenigerhande kennis in de Fransche taal, en zoo even min ten aanzien der Schoolmatressen. Bieden zich echter lieden voor den vierden rang aan, die niet meer dan dezen verdienen, doch tevens meer of min Fransch kennen, zoo examinere men hen ook daarin, en vermelde den uitslag er van op de acte, zonder hun daarom eenen hoogeren dan den vierden rang te geven.

Hetgeen betrekkelijk de identiteit van examen, acte en rang, opzigtelijk verschillende deelen van het Lager Onderwijs en de vereischte kundigheden in dezelve, met insluiting der Fransche taal, is gezegd geworden, is voornamelijk te verstaan van nieuw aankomende personen en candidaten naar den derden, tweeden en eersten rang, of dezulken, die, met 1 Nov. aanstaande geenen dezer rangen bezittende, naar een derzelve staan.

Hiermede wordt wel bepaaldelijk gedoeld op personen, die noch bewijs noch acte van toelating als Schoolonderwijzer hebben, als ook dezulken, die slechts eene acte van den vierden rang hebben; maar in dezelfde termen kunnen ook gerekend worden die tegenwoordige Schoolonderwijzers te vallen, welke geene

Acte, maar wel een Bewijs als Schoolonderwijzer bezitten, en, krachtens de wet, daarop blijven fungeren. Hebben deze vrijheid het Fransch te gaan onderwijzen zonder er het examen voor afgelegd en er acte toe verkregen te hebben? En zoo neen, welk examen moeten zij ondergaan, en welke acte behoort hun te worden gegeven?

Juist bezig zijnde met dezen brief te schrijven, wordt mij deze aanvrage door de Commissie van den Boven-IJssel gedaan, en ben ik nu in staat er tevens bij deze gelegenheid aan te voldoen. Men kan dit geval uit een verschillend oogpunt beschouwen en zelfs zou men kunnen beweren, dat zulke oude Onderwijzers niet noodig hebben zich voor het Franseh te laten examineren, als zijnde bloteljk de vakken van onderwijs, waartoe zij, uit kracht van het verkregen Bewijs, geadmitteerd zijn, met dat der Fransche taal geampliëerd geworden. Dan daar er ook redenen kunnen geacht worden te zijn, die hen verpligten zich in deze taal te laten examineren, en eene acte te erlangen, voor dat zij het Fransch mogen onderwijzen, houde ik het voor wenschelijk, zich deze gelegenheid ten nutte te maken om zoodanige oude Schoolonderwijzers, die verlangen mogen in het Fransch geëxamineerd te worden, en, tot het onderwijzen er van, de toelating te erlangen, te noodzaken tot een algemeen examen als Schoolonderwijzer. Kunnen zij zich op het Fransch toeleggen, dan zijn zij in staat dit ook te doen op andere gedeelten van het Lager onderwijs. Men late hen dus, na 1 Nov. aanstaande niet toe tot een afzonderlijk examen in het Fransch, maar houde zich aan de alsdan aanvangende naauwe en onafscheidbare vereeniging tusschen de kennis der Fransche taal en de overige deelen van het Lager onderwijs. Hoe toch zullen zij ook het Fransch dragelijk onderwij-

zen, zonder in het algemeen dragelijke Schoolonderwijzers te zijn?

Ten aanzien nu van hen, die met 1 Nov. aanstaande werkelijk een der drie hoogste rangen hebben zonder tevens in het Fransch geëxamineerd en daartoe toegelaten te zijn geworden. Van hun zal ongetwijfeld een afzonderlijk examen daarin kunnen afgenomen eu daarvan als dan ook een getuigschrift behooren afgegeven te worden. Doch dit geschiede niet op eene afzonderlijke acte; maar de door hen vroeger verkregene worde er mede geamplieerd, het zij aan den voet, het zij aan de achterzijde, ten einde een en dezelfde acte het blijk zij van geheel den omvang hunner kundigheden. Dat de rang zelve, welken zij vroeger verkregen, hierdoor, althans nu, noch verdubbeld noch verhoogd kan of behoort te worden, ziet men ligtelijk in, daar deze zich niet bepaalt naar eenig afzonderlijk gedeelte van de kundigheden, tot het Lager onderwijs behoorende, maar naar derzelver gezamenlijken omvang en wel specialijk naar den aanleg tot en de vorderingen in het praktikale der onderwijskunde. Zoodanig ook is de strekking en duidelijke letter der wet, waarnaar wij alle ons stiptelijk behooren te gedragen; en hiervan ben ik zoo ten vollen overtuigd, dat ik die Commissiën van onderwijs, welke de gewoonte hebben aangenomen om voor het Fransch afzonderlijke acten aftegeven en zelfs afzonderlijke rangen toetewijzen, bij deze gelegenheid ten vriendelijksten uitnoodige, om, na 1 Nov. aanstaande, zoodanige afzonderlijke acten en rangen intetrekken en den inhoud er van op de gewone gedrukte en alleen wettige acten te schrijven, ten einde, langs dezen weg, tot de orde, door de wet voorgeschreven, terug te keeren, — met verzoek tevens, om mij, in der tijd, den uitslag hiervan te willen berigten,

Zoo lang de Fransche taal als eene vreemde taal moest worden beschouwd, konde, volgens de Huishoudelijke Reglementen, voor het examen tot huisonderwijzer in dezelve taal, meer aan examengeld gevorderd worden dan voor een examen ter verkrijging eener acte van algemeene Toelating als onderwijzer aan de huizen in Lezen, Schrijven, Cijferen en de Nederduitsche taal. Maar zoodra de Fransche taal zich, uit kracht van het decreet van 22 Oct. ll., zal rangschikken naast deze deelen van het lager onderwijs, kan het niet anders, of dit meerdere examengeld behoort, voor eene acte als Huisonderwijzer in de Fransche taal, weg te vallen, en zal er dan ook, op geenerhande wijze, voor het examen in de Fransche taal meer kunnen worden gevorderd, dan voor de examens ter verkrijging van de onderscheiden rangen bij dezelfde Huishoudelijke reglementen is bepaald geworden. Zelfs zoude ik van oordeel zijn, dat aan de zulken, welke alreede eenen rang bezitten en zich na 1 Nov. 1812 voor het Fransch ten examen aanbieden, hetzelve examen gratis zal behooren te worden afgenomen, voor zoo verre niet tevens de gevallen plaats hebben, gesteld bij art. 26 der Verordeningen op de Examens N°. 2 en 3.

Ter verdere voldoening aan het Keizerlijk Besluit, meermalen aangehaald, meen ik aan de Commissiën te moeten herinneren, dat zij, ten aanzien van de mate van kennis der Fransche taal in de personen, welke zij in hare drie gewone vergaderingen van 1813 zal examineren, met opzigt zelfs tot alle de onderscheiden rangen, minder zal mogen vorderen, dan wel daarna; in diervoege dat, gedurende 1813, de Candidaten voor alle de rangen (de vierde uitgezonderd, naar hetgeen boven gezegd is) volstaan kunnen met het geven van proeven, dat zij in staat zijn de

beginselen der Fransche taal te onderwijzen; doch dat men vervolgens, en zulks wel voor de drie hoogste rangen zonder onderscheid, zal moeten vorderen het vlug verstaan en schrijven van de Fransche taal. Hiermede, dunkt mij, zal echter geenszins strijdig zijn, dat men, schoeijende aan de andere zijde deze bepalingen van het Decreet, naar onze bestaande en gehandhaafde Schoolwetten, bestendiglijk eene mindere en meerdere mate van vorderingen in de Fransche taal aan een lageren of hoogeren rang verbindt, en wel zoo veel mogelijk in gelijke evenredigheid als dit voor de onderscheiden rangen, ten aanzien der overige deelen van het Lager onderwijs, en wel bepaaldelijk ten aanzien der Nederduitsche taal geeischt wordt.

Het geen bij het Keizerlijk Besluit bepaald werd omtrent het afgeven van acten, werd daarbij tevens bepaald omtrent het aanvaarden van den post van Schoolonderwijzer, het zij als hoofdonderwijzer, het zij als ondermeester; en het is ten gevolge hiervan, dat er, na 1 Nov. eerstkomende, wel zal behooren te worden acht gegeven, dat er onder de Sollicitanten naar vacante Schoolplaatsen niemand worde toegelaten, dan die eene acte bezit als Schoolonderwijzer van den rang, dien de School vordert, en welke acte bovendien van zijne vereischte bekwaamheid in het Fransch getuigt. Dat dit echter niet op Scholen van den laagsten rang, voor zoo verre er bezitters van den vierden rang naar solliciteren, toepasselijk is, volgt van zelve uit de uitzondering, welke het mij voorkomt, dat wij ons mogen en moeten veroorlooven.

Het dusverre gezegde, betreft het geen behoort te geschieden na 1 Nov. aanstaande, als wanneer het bij het meergenoemde Besluit aan de Commissiën ten pligt gemaakt is, geene acten als Schoolonderwijzer aftegeven dan aan lieden, welke bedrevenheid in het

Fransch bezitten. Maar, vraagt men ligt, hoe behoort men vóór dien tijd omtrent het examineren voor het Fransch en het afgeven van acten deswegens te werk te gaan. Het komt mij voor, bezwaarlijk en ook onnoodig te wezen, hieromtrent iets te bepalen. Elke Commissie heeft daaromtrent reeds haren weg gekozen, en is het voor een paar Vergaderingen, waarin dezelfde examens zich nog maar kunnen vernieuwen, geenszins der moeite waardig, eenen algemeenen maatregel voortestellen. Onderscheidene Commissiën hebben dit op eene andere wijze begrepen, en het zoude haar niet dan onaangenaam kunnen zijn, het gekozen spoor te moeten verlaten. Dat elk harer zich dan in dien tusschentijd redde, zoo als zij meent dit naar de omstandigheden best te kunnen doen; maar dat zij er tevens na 1 November aanstaande op uit zij, om al dat gene, wat door haar anders, dan het boven gezegde voorstelt, moge gedaan zijn, zoo dra doenlijk, daartoe terug te brengen, ten einde er, in geheel de behandeling dezer zaak, alsdan eenparigheid worde daargesteld.

Ter volledige voldoening aan de gedane aanvrage schiet als nog de beantwoording van twee punten over, welke het mij niet onvoegzaam voorkomt, tevens in deze Circulaire te geven, daar ze welligt ook strekken kan ter inligting voor andere Commissiën. Zij betreffen de Huisonderwijzers en de Ondermeesters, beide, zoo wel voor de Fransche als voor andere talen en andere gedeelten van het Lager onderwijs.

Een Huisonderwijzer is hetzelfde met een Taalmeester, en zoodra men zich nu voorstelt, welke de werkzaamheden van dezen zijn, zal men een juist begrip van die en van genen hebben. — Het schijnt echter niet ondienstig er eenige nadere verklaring bijtevoegen. Een huisonderwijzer, niet tevens school-

onderwijzer zijnde, is, volgens art. 4 van het algemeen reglement, bevoegd, om, en aan zijn eigen huis en aan dat van anderen, onderwijs te geven in dat, waarvoor hij is toegelaten. Zulks is hij bevoegd te doen, het zij aan eenen, het zij aan meerdere leerlingen in een en het zelfde uur, want eigenlijk is zijn beroep, onderwijs van uur op uur aan onderscheiden leerlingen te geven. Men zoude echter aan de woorden van de wet *eén of* MEERDERE *leerlingen* eene te uitgebreide beteekenis geven, indien men vermeende, dat dezelve den Huisonderwijzer veroorlooven vele leerlingen tevens te onderwijzen. Neen, al wat het voorkomen verkrijgen zou van Schoolonderwijs is hem verboden; de zamenvoeging der woorden *een* en *meerdere* brengt ook reeds mede, dat met het laatste niet dan weinige kunnen bedoeld zijn, het welk men, mijnes inziens, hoogstens op drie of vier zou moeten bepalen. Intusschen kan er van een Huisonderwijzer, even als zulks steeds ten aanzien van een Taalmeester het geval is geweest, nog een ander gebruik gemaakt worden. Een Schoolonderwijzer kan hem aannemen om op gezette uren van den dag in zijne School onderwijs te komen geven, en alsdan spreekt het van zelve, dat het getal der leerlingen, die hij tevens onderwijst, grooter zijn kan. Maar voor en op zich zelven mag het aantal der Jongelieden, die hij in het zelfde uur onderwijst, niet hooger dan drie of vier zijn, zal hij niet vallen in de termen van Schoolonderwijzer; want hoezeer hij zich maar tot eén enkel vak van onderwijs moge bepalen, en zich in dat opzigt houde aan den aard zijner admissie, hij gaat ze te buiten door, onder den naam van Huisonderwijzer, werkelijk als Schoolonderwijzer te fungeren. — Het zal dienst aan de zaak gedaan zijn, wanneer de Commissiën en hare Leden zich aan deze

bepalingen van een Huisonderwijzer en van zijne werkzaamheden houden, waartoe ik hen bij deze op het meest uitnoodige. — Zonder dat wordt ongemerkt verward, hetgeen de wet zorgvuldig heeft willen en heeft moeten onderscheiden, en wordt bovendien onregt gedaan aan de Schoolonderwijzers, wier belangen, om velerlei redenen, altijd meer behooren te wegen, dan die der Huisonderwijzers.

In den laatsten tijd is het aantal Huisonderwijzers, wegens den drang tot het aanleeren der Fransche taal, aanmerkelijk vermeerderd. Volgt men het boven gestelde, zoo zal dit vervolgens, voor een zeer groot gedeelte, van zelve weder inkorten, en zal het welligt eenmalen even zeldzaam worden eene acte als Huisonderwijzer voor het Fransch aftegeven, als het dit steeds was en nog is voor de Hoogduitsche en Engelsche talen. De Commissiën behooren er ook, mijnes inziens, op uit te zijn, om het daarhenen te sturen, als ook om, door het opvolgen van de boven gegeven wenken na 1 Nov. aanstaande, de reeds door haar uitgereikte acten als Huisonderwijzer voor het Fransch op de geschiktste wijze te vernietigen en derzelver bezitters te verpligten tot het nemen van eenigen rang als Schoolonderwijzer. Doet men dit niet, en doet men het niet tijdig, zoo voorzie ik er, voor het vervolg, velerlei verwarring uit. Orde, stiptheid en eenparigheid alleen kunnen de steunsels onzer Schoolwetten zijn. Liever zij men, ten aanzien van de zulken, die dus verre slechts eene acte als Huisonderwijzer voor het Fransch verkregen, ingeval namelijk dat zij in deze taal werkelijk goede vorderingen gemaakt hebben, wat gemakkelijker in het uitreiken van eenigen rang. Het kwaad, dat hieruit ontstaat, zal zich met der tijd weder herstellen, terwijl uit het laten voortduren en het nog vermenig-

vuldigen van het aantal Huisonderwijzers voor het Fransch een kwaad moet ontstaan van veel erger aard, daar het niet missen kan, of het zal aanleiding geven, dat op de bepalingen der wet vele inbreuken geschieden, zonder dat de zaak zelve er iets bij wint.

Wat nu de Huisonderwijzers voor nog werkelijk vreemde talen of eenig ander vak van het Lager Onderwijs aanbelangt. Om eene acte daartoe te verkrijgen is het toereikend de vereischte kunde en datgene te bezitten, waarin men verlangt Huisonderwijs te mogen geven. Verdere kundigheden worden niet gevorderd. Zedelijkheid en goed gedrag echter even zeer. De acte, welke men aan de zoodanigen uitreikt, drukke bepaaldelijk datgene uit, waarin hij geëxamineerd en waartoe hij toegelaten werd.

Ik heb opzettelijk, hetgeen het onderwijs der Fransche taal en dat van nog werkelijk voor ons vreemde talen betreft, van elkander afscheiden, daar hetgeen van de laatste geldt, geenszins na 1 Nov. 1812 meer op de eerste toepasselijk is. Ik hoop, dat ik mijne meening in alle opzigten duidelijk genoeg zal hebben uiteengezet, en vleije mij, dat de Commissiën zich gezamenlijk geerne daarnaar zullen gedragen.

Er schiet nog over een woord van de Ondermeesters te zeggen. Deze zijn van tweederlei soort. De eerste soort is omschreven in art. 4 van het algemeen Reglement. De andere soort wordt bedoeld bij art. 9 en 6 van het Huishoudelijk Reglement voor het voormalig Holland en Utrecht, bij art. 10 van dat voor Gelderland, bij art. 5 van dat voor Overijssel, bij art. 12 van dat voor Vriesland, en bij art. 8 en 10 van die voor Groningen en Drenthe.

Het eerste soort bestaat uit de zulken, die in eene Lagere School met eenig afzonderlijk vak van het Lager Onderwijs bepaaldelijk belast zijn. Het andere uit de zulken, die den Hoofdonderwijzer in alles ten dienste staan, zonder met eenig bepaald vak van het onderwijs belast te zijn. In het eerste geval wordt de Ondermeester de principale Onderwijzer voor het vak, waartoe hij gesteld is, en heeft er geheel de verantwoordelijkheid van op zich; in het laatste geval *blijft* de Hoofdonderwijzer voor alle de deelen van het onderwijs de voorname man, en is hij zelve voor die alle aansprakelijk. Hieruit vloeit nu van zelve een groot verschil voort ten aanzien der vereischten in den Ondermeester van de eerste en ten aanzien van die in den Ondermeester van de tweede soort. Ook heeft de wet dit verschil ten naauwkeurigsten bepaald. In de Ondermeesters van de eerste soort vordert zij, bij art. 4 van het algemeen Reglement, denzelfden rang, als de Hoofdonderwijzer hebben moet voor de School, bij welke hij fungeert. Met opzigt tot die van de laatste soort vergenoegde zij zich met te bepalen, dat zij door den Hoofdonderwijzer niet mogen worden aangenomen, zonder alvorens voor den Distrikts-Schoolopziener of de Plaatselijke Schoolcommissie verschenen te zijn en door denzelven of door dezelve te zijn goedgekeurd geworden.

Deze bepalingen omtrent beide soorten van Ondermeesters zijn dus verre nog niet dan gebrekkig in werking gebragt. De bijzondere Onderwijzers, waarbij Ondermeesters het meest te vinden zijn, zochten zich altijd aan dezen dwang te onttrekken. Het is meer dan tijd, om deze zoo nuttige bepalingen der wet in alle hare kracht te doen gelden. Ik noodige de Commissiën en hare Le-

den uit, om er hunne aandacht bijzonder op te vestigen.

En hiermede zoude ik dezen reeds zoo uitvoerigen brief kunnen afbreken, indien er nog niet twee zaken waren, waarop ik de Commissiën en hare Leden bijzonderlijk opmerkzaam wenschte gemaakt te hebben.

Vooreerst: Ten gevolge der noodzakelijkheid om op de Scholen meer en meer de Fransche taal te onderwijzen, kan het niet anders, of er zal, zonder vereischte voorzigtigheid en goede directie, groot nadeel ontstaan voor het Schoolonderwijs in het algemeen. Te weten men begint het op zeer vele Scholen reeds zoo verre te brengen, dat er niet alleen klanken, maar ook zaken behandeld worden, iets waardoor geheel de Schoolinrigting eerst aan haar doel kan beantwoorden. Dan het tusschenkomen van het onderwijs in het Fransch kan niet anders dan van zaken tot klanken terug brengen en daarmede het groote doel en nut der Schoolinrigting ondermijnen. Ten einde dit zoo veel doenlijk voortekomen, geef ik de Commissiën en hare Leden in ernstige overweging, om het, zoo veel mogelijk, daarhenen te sturen, dat het onderwijzen der Fransche taal geheel en al afgescheiden blijve van het gewoon onderwijs, en op afzonderlijke uren, het zij van den Schooltijd zelven, het zij voor of na denzelven, geschiede. Ik beschouwe dit als het eenig hulpmiddel, om onder den aanwas, welken het Lager Onderwijs verkreeg, gaande en staande te houden de verbeteringen, alreeds tot zulk eenen aanmerkelijken trap in het onderwijs op onze Scholen tot stand gebragt.

Ten tweeden: Zoodra 1 Nov. aanstaande zal dáár zijn, zullen het niet alleen de bijzondere Scholen

der tweede klasse zijn, waarop de Fransche taal behoort onderwezen te worden, op alle Scholen en dus ook op de openbare en bijzondere der eerste klasse zal het allengskens moeten worden bevorderd. Terwijl ik de Leden der onderscheiden Commissiën mijnen dank betuige, voor hetgeen zij in dit opzigt reeds gedaan hebben en bezig zijn verder voortebereiden, vermeen ik hen bij deze gelegenheid hiertoe meer en meer te moeten aanmoedigen; en op derzelver medewerking mag ik mij dan ook in dezen ten vollen verlaten, daar het belang der Jeugd het algemeen onderwijs der Fransche taal ten dringendste vordert.

Met betuiging van alle achting heb ik de eer te zijn,

WELEDELE HEER!

U WelEd. D. V. Dienaar,

A. VAN DEN ENDE.

CIRCULAIRE van den Inspecteur-Generaal der Keizerlijke Universiteit, in Holland, aan de Heeren Schoolopzieners, 29 November 1812, *aangaande opgaven van onderwijzers.*

WELEDELE HEER!

Ik zie mij in de noodzakelijkheid UWelEd. te verzoeken mij uiterlijk voor den 8sten December aanstaande te willen toezenden de navolgende opgaven betrekkelijk uw District, en zulks in onderscheiden kolommen.

Vooreerst: de namen van die genen der Onderwijzers, van welken aard of klasse hunne Scholen ook zijn, welke leerlingen bij zich in de heele of ook in de halve kost hebben: onteven dus of zij al of niet als Kostschoolhouders bekend staan, of ook alleen eene Lagere School, het zij openbare het zij bijzondere van de 1ste of 2de klasse hebben; alleen Meisjes Kostscholen, gehouden door Vrouwen, of bij uitsluiting door Meisjes bezocht, komen hier niet in aanmerking.

Ten tweeden, de namen van alle andere personen, niet als Onderwijzers bekend staande, die bij zich Jongelieden ter onderwijzing of opvoeding hebben inwonen of ook in de halve kost hebben.

Ten derden: die genen der zoogenaamde Fransche scholen, geen Kostscholen zijnde, of geene Kostdiscipelen hebbende, welke het zij ten aanzien van trap van onderwijs, het zij van hoeveelheid van schoolgeld, of ook door geheel haren aanleg zich onderscheiden onder de gewone Scholen van dien aard.

Ten vierden: gelijk eene opgave met betrekking tot de zoogenaamde Burger- of lagere Scholen, van welke klasse ze ook zijn mogen, het zij openbare, het zij bijzondere van de 1ste of 2de klasse. Eindelijk

Ten vijfden: de namen van zoodanige personen, niet regtstreeks als Onderwijzers bekend staande, welke een hooger onderwijs, van welken aard ook, het zij in de oude of hedendaagsche talen, Wiskunde of dergelijke, en gaande boven het Lagere onderwijs of ook boven dat in de Fransche taal, geregeld en schoolsgewijze geven aan Jongelieden, zonder dat dezen bij hen inwonen.

Gij zult mij bijzonder verpligten met aan deze

aanvragen ten naauwkeurigsten en volledigsten, en tevens binnen bovengemelden tijd te willen voldoen.

Ontvang, WelEdele Heer, de betuiging mijner bijzondere achting.

De Inspecteur-Generaal voornoemd,

A. van den ENDE.

CIRCULAIRE van den Inspecteur-Generaal der Keizerlijke Universiteit, in Holland, aan de Heeren Schoolopzieners, 17 December 1812, *aangaande opgaven van onderwijzers.*

WELEDELE HEER!

Het wordt meer dan tijd, de Finantiële Belangen van de Onderwijzers der Openbare Lagere Scholen, zoo in de steden als ten platten lande, tot een bijzonder voorwerp onzer werkzaamheden te maken. Van alle kanten komen deswegens klagten in, en ik zie, zonder het verkrijgen van de naauwkeurigste berigten en het doen van algemeene demarches, weinig of geen kans om in dezen aan de bevordering van de bijzondere belangen der individuele Onderwijzers met vrucht te werken.

Ik weet, WelEd. Heer, dat deze zaak U even zeer als mij ter harte gaat, en dat ik U dus, zelfs reeds door de minste aansporing, zoude verongelijken. Dan hetgeen er zal gevorderd worden, om de onzekerheden, verminderingen, besnoeijingen en vertragingen in de betaling der genoemde Onderwijzers opteheffen, te herstellen of te gemoet te ko-

men, zal van geen geringen omslag kunnen zijn, en het zal hierbij voornamelijk op uwe zorg en teregtwijzing, als ook op uwe verklaring omtrent de deugdelijkheid der opgaven aankomen.

Intusschen ik heb getracht U dezen arbeid zoo gemakkelijk mogelijk te maken. Hiertoe moet de nevensgaande tabel dienen, waarvan ik U, naar de grootte van uw District, twee, drie of meerdere exemplaren toezende: een voor U zelven; de overigen, ten einde die te gebruiken, zoo als gij zelve het verkiesselijkst zult rekenen, na met het geen ik in dezen, ook ter sparing van moeite voor U, verlange, nader te zijn bekend geworden.

Te weten, ik verzoeke U eene volkomen gelijke tabel, als de nevensgaande, doch op een geheel vel, door elken Onderwijzer te doen vervaardigen en door denzelven te doen invullen, en deze, alzoo ingevulde, tabellen mij dan in *originali* toe te zenden.

Rekent gij het dienstiger, onder uw oog of wel door de daartoe meest geschikte Onderwijzers, het voor uw District vereischt aantal exemplaren dezer tabel naar het nevensgaande model te doen vervaardigen en daarvan dan aan elk der openbare Onderwijzers in uw District een toetezenden ter naauwkeurige invulling, zoo blijve deze of ook andere schikkingen geheel aan uw goedvinden en beleid overgelaten, indien ik maar, ten gevolge van welken maatregel dan ook, van U ontvange eene, door iederen openbaren Onderwijzer in uw District, afzonderlijke en volgens de bovenschriften naauwkeurig ingevulde tabel.

Zijn er in uw District Openbare zoogenaamde Fransche Scholen, afgescheiden van de Lagere Nederduitsche Openbare Scholen, of ook openbare Huis-On-

derwijzers of Taalmeesters, zoo verzoek ik U almede, zoo wel aan de eersten als aan de laatsten, eene gelijke tabel te willen ter hand stellen ten gelijken einde. — Door openbare Huis-Onderwijzers of Taalmeesters versta ik dezulke, die uit de Gemeentelijke Kas eenig vast Tractement genieten of pleegden te genieten, en bevat ik hieronder niet alleen zoodanige Onderwijzers in de Fransche of andere Talen, maar ook die in de Wiskunde, waar ze bestaan.

Daar het werk, welk uit de bovenstaande uitnoodiging zal voortspruiten, noodwendig meer tijd, zorg, oplettendheid en omslag zal vorderen, dan wel andere soorten van opgaven, heb ik gemeend, voor het inkomen der stukken ook eenen langeren termijn te moeten stellen, en dezen te bepalen op 1. Februarij 1813. Maar ik mag mij dan ook vleijen, als dan uiterlijk van U de gevraagde stukken in *originali* te zullen ontvangen. Het achterblijven van eenige, zelfs van slechts weinige opgaven zal, zoo als altijd, doch in dit geval bijzonder, de vertraging van het nemen van alle maatregelen, welke ter verkrijging van redres zouden mogen noodig of dienstig zijn, onvermijdelijk moeten veroorzaken, en met den besten wil om bovengemelde belangen der Onderwijzers te bevorderen, zoude ik er eene belemmering in vinden, waarvan de nadeelige gevolgen op geheel het ligchaam van openbare Onderwijzers zouden neerkomen. Behalven dus dat gij mij bijzonder verpligten zult — gelijk ik bij zoo vele ondervinding weet, dat gij geerne doet — door de nu gevraagde stukken binnen of op den bepaalden tijd bij mij in te zenden, zal tevens daardoor een wezenlijke dienst aan alle die openbare

Onderwijzers geschieden, welke door zamenloop van omstandigheden thans gebukt gaan onder het drukkend en alle lust verdoovend bezwaar van verminderd inkomen, vertraagde betaling, of wel van een en ander te zamen.

Ten einde mij van de deugdelijkheid der opgaven zoo veel mogelijk te kunnen verzekerd houden, verzoek ik U elke opgave, zoo als die door de respective Onderwijzers zal geschied zijn, ter plaatse, op de tabel aangewezen, te willen onderteekenen. — Dit zal reeds van zelve moeten strekken om de Onderwijzers, bij het doen der invulling en opgaven, daaromtrent alle omzigtigheid en naauwgezetheid inteboezemen, verzoekende ik U dan ook ten ernstigsten geene tabel te onderteekenen, dan die in allen opzigte volledig en, volgens uwe overtuiging, naar waarheid is ingevuld geworden.

Bij de zorg voor de finantiële belangen der Onderwijzers kon het niet anders, of moest zich die paren voor de betaling der globale sommen der respective Commissiën van onderwijs. De informatiën, welke ik in de gelegenheid geweest ben ten dien aanzien te nemen, zijn allezins voldoende. De globale sommen zijn alle zonder onderscheid, overeenkomstig het Keizerlijk Besluit van 22 October 1812, gebragt geworden op de Budgets der respective Departementen, en het is alleen aan het vertragen van de goedkeuring dezer Budgets toeteschrijven, dat gemelde sommen nog niet betaald worden: maar uitstel zal hier niet afstel zijn. Ter bevordering echter ook dezer zaak ben ik voornemens eerstdaags eene daartoe dienstige demarche te doen, gelijk ik reeds niet heb nagelaten, ook

deswegens aan Zijne Excellentie den Groot-Meester der Universiteit te schrijven.

Ontvang, WelEdele Heer, de verzekering mijner hoogachting.

De Inspecteur-Generaal voornoemd,

A. VAN DEN ENDE.

CIRCULAIRE van den Inspecteur-Generaal der Keizerlijke Universiteit, in Holland, aan de Heeren Schoolopzieners, 26 April 1813, *betrekkelijk opgaven, aangaande onderwijzers.*

WELEDELE HEER!

Eene aanschrijving van Zijne Excellentie den Grootmeester der Keizerlijke Universiteit van 10 April ll. betrekkelijk die Onderwijzers, welke begrepen zijn in het vastgestelde bij het Senatus Consult van den 3den dezer maand, geeft mij aanleiding U uittenoodigen om mij, zoo dra doenlijk, eene meest naauwkeurige opgave toetezenden van alle deze Onderwijzers in uw School-District, en die, ten gevolge hiervan, tot den activen dienst zouden kunnen geroepen worden.

Hier toe kunnen en behooren door U gebragt te worden de openbare Onderwijzers, de bijzondere Onderwijzers van de eerste en tweede klasse, gelijk ook de gewettigde en door U, volgens de bestaande verordeningen, vóór de dagteekening dezer, goedgekeurde Ondermeesters op de onderscheidene scholen.

Daar ik aangaande het gebruik, hetwelk ik van deze opgave zal kunnen maken, nog eene nadere aanschrijving te verwachten heb, en dus eenigermate zelve in de onzekerheid verkeer, welke opgaven en inlichtingen ik tot het bedoeld oogmerk bijzonderlijk zal behoeven, is het mij bezwaarlijk, mijne aanvrage naauwkeuriger te bepalen. Ten einde dus het oogmerk te wisser en te prompter te bereiken, daar de zaak reeds uit zich zelve allen spoed vordert, moet ik U verzoeken mij omtrent ieder der Onderwijzers, welke in deze aanschrijving kunnen betrokken zijn, zoo veel mogelijk alle die bijzonderheden te doen opgeven, waarop het in dezen kan aankomen, en liever deze opgave zoo uitvoerig en naauwkeurig mogelijk te doen maken, dan door eenige onvolledigheid mij in de noodzakelijkheid te brengen, nadere opgaven te moeten vragen, waartoe de tijd welligt zoude te kort schieten.

Dat de naauwkeurige opgave van den voor- en toenaam van den Onderwijzer of Ondermeester, zijn juisten ouderdom, zijnen stand, verkregen rang, de wettigheid zijner benoeming, aanstelling of toelating, de dagteekening van dezelve — en voorts al het geen tot zijne oproeping, krachtens bovengemeld Raadsbesluit, eenigermate betrekkelijk is, hier bovenal in aanmerking moeten komen en de voorname ingrediënten der opgaven, betrekkelijk ieder dien het aangaat, moeten uitmaken, zal ik niet noodig hebben bijzonderlijk te herinneren. — Om gezegde rede moet ik de verdere inrigting der opgaven aan Uw beleid overlaten. Hierop mag ik mij dan ook gerustelijk verlaten; gelijk ook daarop, dat het belang der zaak door U, even zeer als door mij besefd wordt, en dat dus alle ver-

dere aansporing om aan mijn verzoek zoo spoedig en naauwkeurig mogelijk te voldoen, overtollig is.

Ten einde de werkzaamheid, waartoe het belang van het Onderwijs en van vele daarin betrokken personen mij dringen U uittenoodigen, U zoo gemakkelijk doenlijk, en ze tevens in zich zelve zoo voldoende mogelijk te maken, verzoek ik U, door ieder dien het aangaat, zelven, op een afzonderlijk blad, alle de ten zijnen aanzien noodige en verlangde bescheiden in behoorlijken vorm te doen schrijven, en dezelve, ondergeteekend zoo door U, als door den Maire der Gemeenten, waartoe hij behoort, mij in originali toetezenden. Ik herinnere, bij deze gelegenheid, Art. 110 van het Decreet van 15 November 1811 waarbij bepaald wordt, dat alle acten van discipline, van inwendig bestuur en van regtspraak der Universiteit, op papier, vrij van zegel, zullen worden gesteld.

Daar voorts de zaak zelve van een zeer teederen aard is, mag ik niet nalaten U te herinneren, in dezen te werk te gaan met de uiterste behoedzaamheid en naauwgezetheid, zoodat ik mij ten vollen zal kunnen verlaten op de deugdelijkheid der berigten, welke ik, ten gevolge dezer uitnoodiging, van U sta te ontvangen. Ook moet ik, ten einde vooraf alle twijfeling voortekomen aangaande de toepassing van het geen deze maatregel zoude kunnen ten gevolge hebben, herinneren, *vooreerst*, dat dezelve in allen gevalle niet zal kunnen werken, dan op de wettige Onderwijzers, waartoe behoort, dat ten aanzien hunner beroeping of toelating geheel en al voldaan is geworden aan de voorschriften der Hollandsche Schoolwetten, of ook, voor zoo verre dit op hun zoude kunnen toepasselijk zijn, aan die, welke vervat zijn in mijne derde Aankondiging van

28 Augustus 1812; en *ten tweede*, dat deze maatregel niet zal kunnen werken, dan op die Onderwijzers, welke voldaan zullen hebben aan de verpligtingen, hun door mij opgelegd ten aanzien der Universiteits-Regten, zoo voor hun zelven, als voor hunne leerlingen.

Ontvang, WelEdele Heer, de betuiging mijner bijzondere achting.

De Inspecteur-Generaal voorn.

A. VAN DEN ENDE.

CIRCULAIRE van de Schoolopzieners aan de Onderwijzers, naar aanleiding der circulaire van den Inspecteur-Generaal, 26 April 1813, *betrekkelijk opgaven aangaande onderwijzers.*

Ten gevolge van eene aanschrijving van Zijne Excellentie den Grootmeester der Universiteit van 10 April ll. betrekkelijk die Onderwijzers, welke begrepen zijn in het vastgestelde bij het Senatus Consult van den 3den derzelve maand, ten aanzien van de oprigting eener Nationale Garde enz., belast zijnde, met de noodige bescheiden door ieder der *Onderwijzers*, het zij Openbare of Bijzondere, zoo van de 1ste als 2de klasse, alsmede door ieder der gewettigde en behoorlijk goedgekeurde *Ondermeesters*, te doen inleveren, zend ik U de nevensgaande tabel, die gij mij, met den meesten spoed, naauwkeurig en naar waarheid ingevuld, en behalve met uwe naamteekening, ook met de, door U te

vragen signature, van den Heer Maire uwer Gemeente, — elk ter plaatse, op de tabel aangewezen, voorzien — *vrachtvrij*, zult hebben te rug te zenden. — Vertrouwende, dat gij uw belang in dezen zult bezeffen, en overeenkomstig daarmede handelen, vooral ook door in de kolom, die voor uwe aanmerkingen bestemd is, zoo veel mogelijk alle die bijzonderheden optegeven, waarop het in dezen voor U kan aankomen, blijft mij niets anders over, dan nog aantemerken, dat, volgens tevens ontvangen verklaring, deze maatregel in allen gevalle niet anders zou kunnen werken, dan op zoodanige Onderwijzers, die ten aanzien hunner beroeping of toelating voldaan hebben aan de voorschriften der Hollandsche Schoolwetten, en speciaal aan de derde Aankondiging van 28 Aug. 1812, gelijk ook alleen op die, welke de hun opgelegde verpligtingen omtrent de Universiteits-regten zullen vervuld hebben.

Met achting noem. ik mij

De Schoolopziener voorn.

Arrondissement
Marie

STAAT opgemaakt ten gevolge der Circulaire van den Heer Inspecteur Generaal der Keizerlijke Universiteit in Holland aan de respective Schoolopzieners, van den 26 April 1813, *N°*. 13.

STANDPLAATS.	Of hij is openbaar onderwijzer of onderwijzer van de 1e of 2e klasse of ondermeester.	Dagteekening van deszelfs wettige aanstelling als onderwijzer of ondermeester.	Aanmerkingen van den onderwijzers, dienende tot de reclamatiën in dezen.	Aanmerkingen van den Schoolopziener.
Naam en Voornaam Geboortedag Rang Dagteekening van de verkregen Acte als Onderwijzer of die van algemeene toelating.				

Naamteekening van den Onderwijzer of Ondermeester er bevestiging van de waarheid der invulling
den *Mei* 1813.

Gezien en bekrachtigd door
Den Maire van

Den Schoolopziener
van het *District*

CIRCULAIRE van de Schoolopzieners aan de Onderwijzers, naar aanleiding der circulaire van den Inspecteur-Generaal van 26 April 1813, *betrekkelijk opgaven aangaande onderwijzers.*

Ingevolge van de aankondiging door den Heer Inspecteur-Generaal der Keizerlijke Universiteit in Holland onder dagteekening van den 12 Junij ll., in de Nieuwspapieren gedaan, noodig ik U bij dezen uit, om mij voor 1 Augustus aanstaande, *vrachtvrij*, te zenden eenen brief, aan mij geadresseerd, ten einde zoodanige vergunning, brevet of diploma te erlangen, als gij, volgens de wetten der Universiteit, thans behoeft en welke U, het zij door Z. E. den Grootmeester, het zij van wege Hoogstdenzelven, vervolgens, naar bevind van zaken, zal worden verleend of afgegeven.

Behalve dezen brief, welken gij mij ten dien einde schrijft, verzoek ik U, mij *ingevuld* te rug te zenden de nevensgaande Tabelle.

Waarmede blijve na vriendelijke groete,

De Schoolopziener, enz.

Plaats.

VOOR- en TOENAMEN voluit;	Of er al of niet Fransch onderwezen wordt?	Of zij ook eenigen kerkelijken, politieken of finantiëelen post hebben, en welken?	Of zij hunne tractementen geregeld ôntvangen; en zoo niet, of dezelve op de budgets geplaatst zijn?

VERSLAG van Zijne Excellentie den Commissaris-generaal voor de binnenlandsche zaken, van den 14den Maart 1814, aan Z. K. H. den Heere Prinse van Oranje-Nassau, Souverein Vorst der Vereenigde Nederlanden, omtrent de inrigtingen van het lager schoolwezen en onderwijs.

Doorluchtige Vorst en Heer!

Behaagde het Uwer Koninklijke Hoogheid, op mijne vroegere voordragt, betrekkelijk de zaken der geneeskundige staatsregeling, een allezins gunstig besluit te nemen, ten gevolge waarvan de vroegere inrigtingen, ten deze, na onder de Fransche overheersching, te zijn afgeschaft geweest, nieuw bestaan en werking ontvangen; het is met dubbel vertrouwen, dat ik Uwe K. H. voorstelle, het nemen van een gelijk besluit, omtrent de inrigtingen van het lager schoolwezen en onderwijs.

De gevoelens en gezindheden Uwer K. H., ten aanzien van deze zoo gewigtige belangen, zijn reeds, van elders en van vroegeren tijd, te zeer bekend, dan dat ik mij van Hare heldere inzigten en bezorgdheid omtrent dezelve niet ten volle zoude overtuigd houden. Het zal aan Uwe K. H. dus ook niet dan ten hoogste aangenaam kunnen geweest zijn, te vernemen, dat, ook in Haar vaderland, aan deze belangen met kracht de hand geslagen is, en wel met die gelukkige uitkomst, dat het Fransch bestuur aan de gemaakte inrigtingen zijne goedkeu-

ring en handhaving niet heeft kunnen weigeren; gelijk deze daaraan ook voorloopig verleend werd door het Algemeen Bestuur der Vereenigde Nederlanden, bij deszelfs besluit van den 4den December ll.

Het is dus niet te doen, om maatregelen te vernieuwen of te herstellen, welke, gedurende de laatste jaren, geschorst of vernietigd werden, maar om, bij voortduring, die te handhaven en nader te bevestigen, welke, sedert hare invoering, onafgebroken hebben stand gehouden, alzoo welligt het eenige voorbeeld opleverende, waarin de alles omverstootende hand der Franschen aan onze inrigtingen regt heeft doen wedervaren.

Nadat reeds vroeger krachtdadige pogingen, ter verbetering van het lager schoolwezen dezer Landen, met vrucht waren te werk gesteld, mogt ik, ten tijde van mijne betrekking als secretaris van Staat voor de binnenlandsche zaken, het geluk hebben eene laatste wet betrekkelijk hetzelve tot stand te helpen brengen, waardoor de tegenkantingen en belemmeringen, welke deze nieuwe inrigtingen tot dien tijd toe ondervonden, werden opgeheven, en wel met zoodanig gevolg, dat de algemeene schoolverbetering, sedert, onder alle standen, den meesten bijval verwierf.

Deze wet is vervat in eene publicatie van Hunne Hoog Mogenden, van den 3den April 1806, en zijn uit dezelve voortgevloeid eene algemeene schoolorde, gearresteerd den 23sten Mei daaraanvolgende; voorts eene algemeene boekenlijst, ten dienste der lagere scholen, vastgesteld den 8sten Junij 1810; wijders, voor elk departement, huishoudelijke schoolreglementen, als ook bijzondere school-orden ten doel hebbende, om de algemeene beginselen, zoo veel doenlijk, naar de plaatselijke omstandigheden te

wijzigen; vervolgens departementale bepalingen, ter oprigting van school-fondsen, meerendeels eerst gearresteerd kort vóór den aanvang van het Fransch bestuur, eindelijk, stedelijke schoolreglementen. Al deze bijzondere verordeningen waren onmiddelijke uitvloeisels van de algemeene school-wet van den 3den April 1806.

Deze algemeene en bijzondere wetten en reglementen waren, met en benevens de inrigtingen, welke daarbij verordend waren, ten tijde onzer inlijving in Frankrijk, in volkomene werking, met uitzondering alleen van de bepalingen op het stuk der school-fondsen, althans voor die departementen, alwaar deze bepalingen eerst later werden vastgesteld.

Het verloop, hetwelk, door de invoering van een geheel vreemd bestuur, in alle 's Lands zaken kwam, moest ook hier stremming en stilstand veroorzaken, zoodat voor de meesten der toen Hollandsche departementen wel de reglementen voor de school-fondsen aanwezig waren, maar zonder nog in werking gekomen te zijn; terwijl al verder, voor die departementen, welke reeds vroeger van Holland werden afgescheiden, in het geheel geene zoodanige ontworpen of gearresteerd werden.

Er was maar één hoofdbelang van het lager schoolwezen, waarin, gedurende de Fransche overheersching, in den gang der schoolzaken, eene gewigtige verandering onvermijdelijk was, te weten, de benoeming en aanstelling van school-onderwijzers. De wetten der universiteit bragten mede, dat deze, bij uitsluiting, door den grootmeester derzelve universiteit geschiedden. Echter was men gelukkig genoeg, om dezen algemeenen maatregel, naar de hier bestaande verordeningen op dat stuk, gewijzigd, en

zoodanig eene cynosure daarop ingevoerd te krijgen, waarbij het, onder eene goede regeling en handhaving der gemaakte bepalingen, *alleen de meeste verdiensten en de meeste bekwaamheid* waren, welke beslisten, aan wien de openstaande plaats zoude worden toegewezen, zoodat, eigenlijk gezegd, de grootmeester niet anders deed, dan de vereischte akte uit te reiken aan diengenen der sollicitanten, welke zich, volgens het getuigenis van maire en school-opziener, als den meest verdienstelijken en meest geschikten, ter verkrijging der plaats, had doen kennen.

Uwe Koninklijke Hoogheid zal van mij niet anders verwachten, dan dat ik van Haar vrage, de voortdurende handhaving en bevestiging van al deze inrigtingen, waardoor, blijkens de ondervinding, reeds zoo veel goeds gesticht werd, en waarvan voor de Hollandsche jeugd, bijzonderlijk onder de wijze en vaderlijke regering van Uwe Koninklijke Hoogheid, al meer en meer heil, en voor geheel de natie al meerdere beschaving te verwachten is.

Ik neem dan de vrijheid, Uwe Koninklijke Hoogheid, bij deze, aan te bieden een concept-besluit, hiertoe strekkende, en voorts dienende, om van Haar de noodige lastgeving te verwerven, tot het indienen van verdere voordragten, betrekkelijk het opbeuren en herstellen van hetgeen, gedurende de Fransche overheersching, almede in het zoo bloeijend lager schoolwezen dezer Landen, varachterd of gestremd is geworden, bijzonderlijk in die departementen, welke reeds vroeger in het Fransche rijk ingelijfd, en van het vaderland geheel afgescheiden werden; eene verachtering en stremmnig, welke zich, vooral door de opgeschorte invoering der, eerst kort te voren, algemeen tot stand gebragte bepalingen,

aangaande het oprigten van gemeentelijke school-fondsen, of het beter regelen der school-gelden, zoo zeer ten nadeele van geheel het onderwijs, en voornamelijk voor die onderwijzers bij hetzelve, welke dus verre uit 's Lands kasse eenig traktement genoten, deden gevoelen; zijnde deze betalingen uit 's Lands kasse, met de invoering van het Fransch bestuur, geheel weggevallen, en vervangen door andere schikkingen, van welke de onderwijzers, ten gevolge van de vertraging, die ook hierin gebragt werd, geen genot gehad hebben.

Welke ook de volgende besluiten van uwe Koninklijke Hoogheid, omtrent de zoo even genoemde school-fondsen, of de betere regeling der school-penningen, zijn mogen; in de dringende behoefte van zeer vele school-onderwijzers, die nu, sedert verscheidene jaren, het Lands traktement niet genoten hebben, zal op eenigerhande wijze dadelijk behooren te worden voorzien, en het is, uit dien hoofde, dat ik vermeend heb, aan Uwe Koninklijke Hoogheid te moeten voorstellen, om, zoo lang deswege niet anders zal zijn beschikt, aan al die school-onderwijzers binnen de Vereenigde Nederlanden, welke, te voren, eenig vast traktement uit 's Lands kasse genieten, ditzelfde traktement toe te staan van den 1sten December 1813.

Ten aanzien der benoeming van school-onderwijzers, heb ik gemeend, Uwe Koninklijke Hoogheid te moeten voorstellen, deze te laten op den voet, waarop zij tegenwoordig is ingerigt, in dier voege, dat Hoogstdezelve mij belaste met het toezigt over den geregelden gang dezer zaak, onder de verpligting alleen, om aan Uwe Koninklijke Hoogheid wegens die gevallen te rapporteren, welke, om hoeda-

nige oorzaken dan ook, eene meer stellige beslissing vorderen.

Eindelijk, daar het geheele onderwijs, het hooger daaronder begrepen, aan 's Lands schatkist jaarlijks de zoo aanzienlijke somme van omstreeks *f* 350,000:0:0 dadelijk kost, en welligt nog meer staat te kosten, en mij de meest plausible middelen, om 's Lands kasse hiervan, voor verre het grootste gedeelte, te ontheffen, zijn voor de aandacht gekomen; middelen, welke in gelijke mate zouden strekken om den bloei van al de deelen van het onderwijs duurzaam te vestigen, zoo heb ik mij verpligt gerekend, tevens bij deze gelegenheid, van Uwe K. H. de vrijheid te vragen, om aan Hoogstdezelve, wegens geheel dit, in onderscheidene opzigten zoo belangrijk, onderwerp, een nader voorstel te doen.

Overtuigd, dat ik bezwaarlijk eenige voordragt kan doen, die, in de gevolgen, van grootere en duurzamer nuttigheid is, dan die, welke op het onderwijs betrekking hebben, en tevens ten volle verzekerd, dat geene voordragten voor het hart van Uwe K. H. welkomer zijn, dan die, welke strekken, om dit gewigtig volksbelang wel te regelen en te vestigen, onderwerp ik deswege een concept-besluit, met het volkomenste vertrouwen, zoowel aan Hare wijsheid en doorzigt, als aan Hare vaderlijke bezorgdheid voor de belangen der Nederlandsche jeugd.

Ik ben, enz.

(*get.*) H. van STRAALEN.

CIRCULAIRE van den Commissaris-Generaal van de Binnenlandsche Zaken aan de H. H. Commissarissen Generaal in de onderscheidene Departementen, van den 20 Februarij 1814 *over de aanschaffing der* Nieuwe Bijdragen.

MIJNE HEEREN!

De Commissaris tot de zaken van het publiek onderwijs heeft ter mijner kennisse gebragt, in den aanvang van het vorige jaar, dat de toenmalige Prefecten der Hollandsche departementen werden aangezocht, om, ten nutte van het lager schoolwezen, de Maires binnen hun Departement uit te noodigen en aan te schrijven zich, ten koste hunner respective Gemeente kassen, aan te koopen, een Exemplaar der *Bijdragen ter bevordering van het lager schoolwezen en onderwijs dezer landen*, met verdere informatie, dat hieraan als toen door de Respective H. H. Prefecten gereedelijk is voldaan geworden. Daar dit aanzoek toen slechts ging en gaan konde, over het verloopene jaar 1813, zoo heeft de Commissaris voorn^d^. aan mij zijn verlangen te kennen gegeven, tot het vernieuwen van dezen maatregel voor het tegenwoordig jaar, dit zijn voorstel aandringende, met redenen, aan welke ik mijne toestemming niet weigeren kan. — Bovendien niets meer verlangende, dan meer en meer mede te werken, ter nieuwe opbeuring en meerdere uitbreiding van het verbeterd lager schoolwezen, waaraan ik, zoodra de omstandigheden dit zullen gedoogen, voornemens

ben, met kracht de hand te slaan, zoo is het, dat ik UEd., bij deze uitnoodige, om aan de plaatselijke besturen, de vereischte orders aftevaardigen, ten einde zich ten laste der kasse hunner gemeente, een Exemplaar der *Bijdragen* voorn[d]. aan te koopen, en zulks zoo wel ten hunne dienste zelve, als ook bijzonderlijk ten behoeve der schoolonderwijzers binnen hunne gemeente. De inteekenprijs van bovengenoemd maandwerk voor geheel het jaar bedraagt slechts *f* 5:8, welke ik UEd. autoriseer op de plaatselijke begrootingen te admitteren, over den jare 1814, alsmede op die des jaars 1813, de somma van *f* 3:12, voor de *Bijdragen* van dat jaar, zijnde er in hetzelve van dit maandwerk, slechts acht nommers uitgegeven geworden.

Ontvang de betuiging mijner bijzondere hoogachting.

De Commissaris Generaal voornoemd.

(*get.*) H. VAN STRAALEN.

DISPOSITIE van den Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken, *d. d.* 23 Mei 1815, n°. 3, *over de vereischten der verschillende rangen voor onderwijzers*, *en de inrigting der acten.*

De Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken in aanmerking nemende het verlangen der, in het vorig jaar gehoudene, Algemeene Schoolvergadering betrekkelijk het brengen van eenige, in het verbaal dier vergadering opgegeven, nadere bepalingen in de vereischten ter verkrijging van den twee-

den, derden en vierden rang als schoolonderwijzer, zoo als dezelve omschreven zijn in art. 1 der Verordeningen op het afnemen en afleggen der Examens, behoorende tot de wet van 3 April 1806, alsmede betrekkelijk het maken van eenige veranderingen in de gedrukte formulieren der gemelde acten, zoo als dezelve bevorens bij besluit van 18 Junij 1806, n°. 5, werden geärresteerd, geeft

1°. bij deze aan de Provintiale Commissiën van onderwijs te kennen, dat hij, Secretaris van Staat, zich volkomen vereenigd met de bedoelingen en beginselen van voorzeide Algemeene Vergadering, welke den grondslag uitmaken van derzelver boven vermeld verlangen; doch de door haar voorgestelde nadere bepalingen voor onvoldoende houdt om het bedoelde oogmerk te bereiken; dat hiertoe, naar zijn inzien, te eenenmale overbodig is het uitlaten of invoegen van eenigerhande woorden, welke thans in art. 1 der Verordeningen op de Examens voorkomen, daar de voorgestelde bewoordingen even zeer als de thans bestaande voor eene verschillende, mitsdien meer of minder gestrenge, opvatting en toepassing vatbaar zijn; dat daarentegen, de woorden van dat artikel en alzoo de bepalingen in de vereischten tot het verkrijgen der vier onderscheidene rangen van schoolonderwijzer, blijvende zoo als die zijn, de Commissiën daardoor geenszins te zeer gebonden zijn, zoodat zij niet zouden vermogen, die woorden in den strengsten zin op te vatten, en aan elken Candidaat dien rang toe te wijzen, waarop de volledigste mate der voor dien rang benoodigde, kennis hem aan-

spraak geeft; en dat zij voor genoegzaam bevoegd geacht, en, voor zoo veel noodig, bij dezen verklaard worden, om zich in de beoordeeling der meerdere of mindere aanspraak geheel en al te rigten naar de behoefte van het schoolwezen en den meer gunstigen staat der kundigheden van de Schoolonderwijzers, boven hetgeen te dien aanzien plaats had bij het invoeren van de laatste wet omtrent het Lager onderwijs, en worden dezelve Commissiën mitsdien bij dezen geautoriseerd, en zelfs, uit hoofde van het hoog belang der zaak, op het nadrukkelijkst aangemaand, door de meeste gestrengheid in het onderzoek naar de kunde en bekwaamheid der Candidaten van het Lager onderwijs den voortgang der schoolverbetering naar al haar vermogen te verzekeren, en in het toekennen der vier verschillende rangen, bij de wet bepaald, van de eene zijde in het oog te houden de kennelijke onderscheiding, welke de wet in de mate en bedrevenheid der Candidaten naar die rangen heeft voorgeschreven, doch van de andere zijde de volledigste voldoening aan de vereischten van elken rang, vergeleken met die van eenen hoogeren, van hen te vorderen; wordende eindelijk aan dezelve Commissiën aanbevolen de gezette overweging en getrouwste behartiging van al hetgeen vervat is in de Missive van den voormaligen Minister van Binnenlandsche Zaken, van 3 December 1810, n°. 29, waarvan aan die van Zeeland en Braband, als toen ter tijd van de overige Hollandsche Provinciën afgescheiden, bij dezen eene kopij authentiek wordt toegezonden, en

speciaal vernieuwd de bepalingen, in dezelve voorkomende nopens den ouderdom der Candidaten, tot het bekomen der onderscheiden rangen vereischt wordende.

En heeft de Secretaris van Staat wijders goed gevonden te bepalen,

2°. Dat, onder nadere wijziging der acten van den 2den, 3den en 4den rang, zoo als deze gearresteerd werden bij Besluit van den Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken van 18 Junij 1806, n°. 5, in dezelve acten de navolgende veranderingen zullen worden gebragt, en wel

a. ten aanzien der acten van den tweeden rang, dat deze in diervoege zullen worden ingerigt, dat geenerlei invulling op dezelve noodig zij, maar slechts eenige ruimte gelaten worde, om op de acte melding te kunnen maken van de vorderingen in de aardrijks- en geschiedkunde, of ook in het algemeen van de buitengewone verdiensten van den geëxamineerden.

b. Ten aanzien der acten van den derden rang, enz.

En zal een afschrift van dit Besluit worden gezonden aan den Commissaris tot de zaken van het middelbaar en lager onderwijs, en aan de Commissiën van Onderwijs, enz.

De Secretaris van Staat voorn.

R O Ë L L.

's Gravenhage,
23 Mei 1815.

BESLUIT van den 14 *Junij* 1815, *N°.* 11, *tot het drukken der Boekenlijst.*

Wij WILLEM, enz. enz. enz.

Gezien de voordragt van onzen Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken van 2 Junij 1815, N°. 54.

Gelet op art. 24 en 25 van het reglement voor het lager schoolwezen, behoorende tot de wet van 3 April 1806, bij ons besluit van 20 Maart 1814, N°. 2, in werking gebragt;

Gelet op de ministeriële dispositie van 8 Hooimaand 1810, N°. 1.

Hebben goedgevonden en verstaan:

Dat er van de algemeene boekenlijst, ten gebruike der lagere scholen, vroeger gearresteerd, als ook van alle daartoe behoorende stukken en supplementen, eene nieuwe, doch meest spaarzame uitgave op 's lands drukkerij zal worden vervaardigd, en deze *gratis* uitgereikt aan alle de schoolonderwijzers der Noordelijke provinciën van ons Koningrijk.

En wordt onze Secretaris van Staat voor de Binnenlandsche Zaken belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan een afschrift zal worden gezonden aan onzen algemeenen Secretaris van Staat, en gelijk afschrift aan de algemeene rekenkamer, tot derzelver informatie en narigt.

's Gravenhage,
den 14 Junij 1815.

(*get.*) WILLEM,
Van wege den Koning,
(*get.*) A. R. FALCK.

CIRCULAIRE aan de Commissiën van Onderwijs, over de schoolvertrekken. Haarlem den 8 Mei 1818.

Ik heb de eer hierbij voor het archief uwer Commissie intezenden twee Exemplaren van een stukje over de schoolvertrekken, vroeger geplaatst geweest, in de *Bijdragen* van het jaar 1811, doch nu onder eene geheele, omwerking en met vele bijvoegselen afzonderlijk gedrukt en uitgegeven, alsmede twee Exemplaren der vertaling van dit stukje in het Fransch, het laatste inzonderheid wegens de beschrijving der Fransche letterkast, op Plaat III afgebeeld, beide om er bij het verbouwen of inrigten van schoolvertrekken, zoo veel de plaatzelijke omstandigheden toelaten, een nuttig gebruik van te maken.

Van het Nederlandsche zoude ik er voor elk uwer leden een Exemplaar hebben bijgevoegd, ingeval het stukje niet weldra stond afgedrukt te worden, in een volgend nommer der *Bijdragen* ter meer algemeene verspreiding van de denkbeelden er in voorgedragen.

De Hoofd-Inspecteur van het middelbaar en Lager Onderwijs.

(*get.*) A. van den Ende.

BESLUIT van Zijne Majesteit, van den 17den September 1818, *N°.* 66, *nopens de grondlasten der Schoolgebouwen, waarin* gratis *onderwijs wordt gegeven, en die toebehooren aan inrigtingen, door het publiek gezag erkend.*

Wij WILLEM enz. enz. enz.

Gezien de requeste, aan ons gepresenteerd, door bestuurders van de *Nederlandsche Portugesche Israëlitische armenscholen te Amsterdam*, om aangevoerde redenen verzoekende, dat het gebouw dier scholen van de grondbelasting moge worden vrijgesteld.

Overwegende, dat de zoogenaamde diaconie-armenscholen en andere, aan, door het openbaar gezag erkende, inrigtingen van weldadigheid toebehoorende scholen, *in welke gratis onderwijs aan behoeftigen gegeven wordt*, uit hoofde van derzelver voor de maatschappij hoogst nuttige bedoeling, volkomen overeenstemmende, met die van de stads- of gemeente armenscholen, naar aanleiding van de bestaande verordeningen op de grondbelasting, billijker wijze op gelijke verschooningen kunnen aanspraak maken, als welke aan de laatstgemelde scholen zijn toegestaan;

Op het rapport van onzen minister van financiën en voor het publiek onderwijs, de nationale nijverheid en de koloniën;

Hebben besloten en besluiten:

Art. 1. Alle zoodanige schoolgebouwen, welke het eigendom zijn van, door het openbaar gezag er-

kende, weldadige inrigting, en in welke alleen *gratis* onderwijs wordt gegeven, zullen, te beginnen met den jare 1819, van de grondbelasting zijn vrijgesteld, en op de registers (van levés) der lasten van de gebouwde eigendommen slechts voor *memorie* worden uitgetrokken.

Art. 2. De gezegde vrijdom zal echter niet vermogen te worden uitgestrekt tot de woningen van hen, die met het onderwijs in de bij art. 1 bedoelde scholen zijn belast, zullende deze woningen bij voortduring in de grondbelasting worden aangeslagen.

Art. 3. Het hier voren vermelde request enz.

Onze minister van financiën is belast met de executie van het tegenwoordig besluit, waarvan een afschrift zal worden gezonden aan onzen minister voor het publiek onderwijs, de nationale nijverheid en de koloniën tot informatie.

CIRCULAIRE over de geregelde inzending en opname der berigten aangaande schoolvervulling in de Nieuwe Bijdragen, Haarlem 3 December 1818.

Van tijd tot tijd ontving ik klagten wegens het niet dadelijke plaatzen, in de *bijdragen*, van berigten omtrent het vervullen van vacerende schoolonderwijzersplaatzen.

Hoe tegen mijn eigen verlangen aan, wel eens aanleiding gegeven werd, tot dusdanige klagten en hoe de vertraging in het plaatzen dezer berigten voor het vervolg op de meest gereede wijze

zoude kunnen worden voorgekomen zal het volgende openleggen.

De ondervinding leerde mij meermalen dat benoemingen van onderwijzers ook na het verleenen van autorisatie daartoe, dan uit dezen, dan uit geene hoofde, moeijelijkheden ondervonden, zoodat de aankondigingen van aangestelde onderwijzers hierdoor werden gelogenstraft of vervolgens correctie moesten ondergaan. Dit heeft mij moeten doen besluiten om deze aankondigingen niet te laten doen, dan nadat het mij gebleken was, van de werkelijke aanvaarding van den post. door den nieuwaangestelden, te meer, daar als dan ook tevens van den dag dier aanvaarding melding kon worden gemaakt waardoor die aankondigingen ook tot ander, vooral, financieel gebruik te belangrijker worden.

Meestal echter zijn de berigten die ik ontvang geenzins, in dat dubbel opzigt volledig en zie ik mij alzoo, dikwerf genoodzaakt het plaatzen dezer berigten op te houden tot dat zij door de Heeren Gouverneurs op beide respecten zijn aangevuld, gelijk zulks van Hun Hoog Ed. Gestr. telkens verzocht wordt, bij het verleenen van autorisatie ter vervulling eener school. Doch deze opgaven van de Gouverneurs komen, ook niet altijd geregeld en spoedig in, waarschijnlijk bij gemis van de opgaven der gemeentelijke besturen, en zie daar de oorzaak der bovengemelde klagten.

Het hulpmiddel om daar in te voorzien, is bij de hand, en dit bestaat daarin om de leden der Commissiën van Onderwijs te verzoeken gelijk ik thans doe, om de bedoelde berigten niet in te zenden, dan na de werkelijke aanvaarding der respective scholen, en daarbij dan tevens, te vermelden

den dag van de aanvaarding van dezelve door de nieuw benoemden; voorts om zoo veel mogelijk bij de gemeentelijke besturen te bewerken, dat zij van een en ander overwijld opgave doen aan den Heer Gouverneur, en, zoo het kan, om insgelijks bij dezen te bevorderen, dat die berigten der gemeentelijke besturen dadelijk bij het Ministerie worden ingezonden, welk laatste vooral van belang is, voor de geregelde uitbetaling der schoolonderwijzers-tractementen, dewelke bij gemis daarvan dikwerf in verwarring geraakt.

Ik neem deze gelegenheid waar, om de leden der Commissie van onderwijs te verzoeken, wel te willen zorgen dat bij het inzenden der Processen-verbaal, wegens invulling der scholen tevens gevoegd zijn de vereischte stukken, waaruit blijke op welken der geëxamineerde sollicitanten men verlangt, dat de autorisatie verleend worde. Reeds hebben eenige leden moeten ondervinden, dat deze autorisatie niet langer blootelijk verleend wordt op den meest geschikten *in geneve*, maar op oenen bepaaldelijk uitgedrukten sollicitant even als vroeger en zulks in meerdere comformiteit met het vastgestelde bij art. 2 van het besluit Z. M. van 20 Maart 1814, N°. 2. Met dit bestendiglijk in acht te nemen zal de spoedige vervulling van de vacerende scholen allezins bevorderd worden.

De Hoofd-Inspecteur van het middelbaar en lager Onderwijs.

(*get.*) A. VAN DEN ENDE.

CIRCULAIRE ter aanbeveling van het beoefenen van het oude letterschrift op de scholen. Haarlem den 5 Maart 1819.

De Maatschappij tot nut van 't Algemeen, in velerlei opzigten reeds zoo verdienstelijk bij vaderland en schoolwezen, gaf onlangs een bewijs van hare onvermoeide bezorgdheid, voor hetgeen ten nutte van het onderwijs belangrijk kan zijn en voorzag in eene dusverre bijna volslagen behoefte van hetzelve, op eene wijze, zoo als dit bezwaarlijk van eenigen anderen kant konde geschieden.

Ik bedoel de uitgave van *voorbeelden van het oude letterschrift* in steendruk met daarbij behoorende *ophelderende aanmerkingen*, onlangs door deze Maatschappij bezorgd ten dienste der lagere scholen.

De belangrijkheid van dit werk en het nuttig gebruik, hetwelk er in vele gevallen op de scholen van kan worden gemaakt, doen mij de vrijheid nemen, op hetzelve bij deze Uwe bijzondere aandacht te vestigen met uitnoodiging om het bij de Scholen, die daarvoor vatbaar zijn, in gebruik te helpen brengen. Zoodra er eenig bijvoegsel op de algemeene boekenlijst zal worden opgemaakt, zal het genoemde werk daarop eene plaats vinden op welke het dus, van nu af als opgenomen kan worden beschouwd (*).

De Hoofd-Inspecteur van het middelbaar en lager Onderwijs.
(*get.*) A. VAN DEN ENDE.

(*) Dat bijvoegsel is echter achterwege gebleven, en nu

CIRCULAIRE van den 18 *April* 1821, *N°.* 345, *aan de Gouverneurs in de Noordelijke provinciën, wegens hunne benoeming tot presidenten der provinciale commissiën van onderwijs en hetgeen zij omtrent het onderwijs hebben in acht te nemen.*

Ik heb de eer aan U Hoog Ed. Gestr. bij dezen toetezenden het afschrift van het Besluit Zijner Majesteit van 13 Maart 1821, N°. 85, waarbij het aan Hoogstdezelve behaagd heeft om, op de aanleidingen en tot de einden in hetzelve besluit uitgedrukt, eene in vele opzigten belangrijke verandering te maken, betrekkelijk tot de vergaderingen der Commissiën van Onderwijs, door het voorzitterschap derzelve, dus verre door een van hare respective Leden bij beurten waargenomen, van nu af op te dragen aan de Gouverneurs der provinciën, tot welke dezelve Commissiën behooren, onder den titel van President.

Op deze wijze heeft Zijne Majesteit aangevuld eene gaping, welke er bij voortduring bestond in de uitvoering der Schoolwet van 3 April 1806, bij Besluit van Hoogstdezelve als Souvereine Vorst van 20 Maart 1814, N°. 2, in werking gesteld en met uit-

---

schijnt er in het geheel niet meer aan gedacht te kunnen worden. *Red.*

zondering alleen van een eenig point, de wijze van Schoolvullingen betreffende, geheel en al gehandhaafd. Immers volgens Art. 5 van dezelve wet: *benoemden de Departementale en het Landschapsbestuur*, tijdens het vaststellen dier wet aanwezig, *ieder uit hun midden een Lid om bijzonder belast te zijn met het toevoorzigt over het Schoolwezen en om in eene meer onmiddelijke betrekking te staan tot de respective Commissiën van Onderwijs en Schoolopzieners, aan welke*, bij Art. 1 en 2 dier Wet, *onder het oppertoezigt van het algemeen Gouvernement en onder toevoorzigt van het Departementaal en Landschaps-Bestuur werd opgedragen, het bijzonder opzigt over den Staat en de inrigting der lagere scholen, benevens de zorg, dat de Wetten en Reglementen, algemeene en bijzondere, omtrent het lager schoolwezen en onderwijs werden nagekomen en onder geenerlei voorwendsels krachteloos gemaakt of geëludeerd.* Sedert het wegvallen van dezelve Departementale en Landschapsbesturen, hield deze verordening der Schoolwet op in werking te zijn, en bleef zij evenzeer buiten werking bij het herstellen er van in 1814, in afwachting, dat zich hiertoe de gepaste tijd, gereede aanleiding en gunstige omstandigheden zouden opdoen. Dit alles is aan Zijne Majesteit toegeschenen zich thans te vereenigen.

Bij Hoogstderzelver besluit van 15 December jongstleden, werd eene vaste Instructie voor de Gouverneurs in de Provinciën gearresteerd, en daarbij almede derzelver verhouding bepaald ten aanzien der middelbare en lagere Scholen, wordende hun daarover specialijk en persoonlijk het toezigt opgedragen en wel over de *rigtige uitvoering en handhaving*

van alle Wetten, Reglementen en Verordeningen, deswege op hoog gezag uitgevaardigd of verder uittevaardigen.

Toen het in 1817 te doen was om op de nieuwe Provinciën van het Rijk de weldaden van een geregeld en verbeterd lager Schoolwezen over te brengen, en ten dien einde binnen elk derzelven eene tijdelijke Jurij ter behandeling der belangen van het middelbaar en lager onderwijs werd gevestigd, oordeelde het Zijne Majesteit gepast, om deze Jurij te doen presideren door de respective Gouverneurs dier Provinciën; en nu in dezelve deze voorbereidende maatregel aanvankelijk tot die rijpheid gekomen is, dat in twee er van weldra gezegde Jurij in Commissiën van Onderwijs staan veranderd te worden, is het almede het verlangen en doel Zijner Majesteit, om aan de laatste evenzeer de respective Gouverneurs der Provinciën tot Voorzitters te benoemen.

Ik heb niet noodig U Hoog Ed. Gestr. te doen opmerken, hoe de maatregel, welken ik, op last Zijner Majesteit, de eer heb thans ter kennis van U Hoog Ed. Gestr. te brengen, als van zelve voortvloeit uit de aangevoerde bijzonderheden der vroegere Schoolwet en der jongste Instructie voor de Gouverneurs der Provinciën; hoe dezelve maatregel deze beide tot elkander brengt in behoorlijke verhouding, en bovendien aan de wederkeerige en gemeenschappelijke bedoeling van derzelve aangetogen verordeningen, zoowel de vereischte verklaring als ter bereiking van de noodige klem geeft.

Evenzeer zoude het overtollig zijn, U Hoog Ed. Gestr. te willen herinneren, hoe een eenparige gang en behandeling van gelijksoortige zaken, een eerste vereischte is van een wel ingerigt bestuur, welk

beginsel dan ook reeds van zelve, uit aanmerking van hetgeen ten aanzien van het Schoolopzigt in de Provinciën van het Zuidelijk gedeelte van het Rijk werkelijk plaats heeft, en vooral van hetgeen aldaar mede vervolgens van het meeste belang wordt geacht, leiden moest tot het nemen en voor alle de Provinciën zonder onderscheid algemeen maken van den voorzegden maatregel.

Maar ik mag niet nalaten, U Hoog Ed. Gestr. onder de aandacht te brengen, hoe aan den eenen kant de ondervinding, welke de Zuidelijke Provinciën hiervan reeds hebben opgeleverd, de gepastheid en groote nuttigheid van denzelven maatregel hebben doen kennen, noch ook hoe aan den anderen kant de ondervinding, welke het algemeen Gouvernement bij voortduring verkrijgen mogt, ten aanzien van gelijke gezindheid en gereede medewerking der Gouverneurs in de onderscheiden Noordelijke Provinciën, met opzigt tot de lagere Scholen, aan hetzelve het meest vertrouwen heeft moeten inboezemen, dat ook van hunne zijde met gelijke bereidvaardigheid, dusdanig eene betrekking tot het Schoolopzigt zoude worden aanvaard en gewisselijk met geen minderen nadruk of heilzamen uitslag zoude worden bekleed.

Ook van mijnen kant hiervan ten volle verzekerd, wensch ik het lager Schoolwezen en Onderwijs geluk met deze zoo belangrijke uitbreiding, welke het aan Zijne Majesteit behaagd heeft bij boven gemeld haar besluit, aan het gevestigd algemeen Schooltoezigt te geven. Hierdoor heb ik bovendien in mijne betrekking tot hetzelve onderwijs het genoegen, om met U Hoog Ed. Gestr. te krachtdadiger te zullen mogen werken, *tot het brengen van den Staat en voortgang van het lager Schoolwezen Uwer Pro-*

vinciën meer en meer op eenen vasten voet en tot het verzekeren van de naauwkeurigste opvolging der wetten, reglementen en verordeningen, daartoe behoorende; welke beide volgens den uitgedrukten letter van meer gedacht besluit het voornaam en ernstig doeleinde Zijner Majesteit is, met het nemen van den maatregel daarbij vastgesteld.

Het is waar in het Noordelijk gedeelte van het Rijk heeft het lager Schoolwezen vorderingen gemaakt, die de opmerkzaamheid zelfs van Buitenlanders naar zich hebben getrokken, en die vooral ook in deszelfs Zuidelijk gedeelte op den meesten prijs worden gesteld, blijkens de velerlei, pogingen en opofferingen zelfs van een reeds zeer groot aantal Gemeenten, en daaronder de aanzienlijkste zoowel als geringe, om zich gelijke voorregten voor hare jeugd en in de gevolgen voor geheel hare gemeenten te erlangen. Dan gelijk het veelal gaat met elk goed, in welks bezit en genot men zich bevindt, juist daardoor verliest het in ons oog veel van zijne waarde en de lust en naijver gaat te loor om zich te verzekeren, althans om het al verder uittebreiden en algemeener te maken. Oudere wetten en voorschriften verzwakken. Derzelver uitvoering zoowel als hare opvolging geraakt aan het kwijnen en in dien toestand wordt het aan vroegere vooroordeelen of ouder gewoonten te gemakkelijker, om op nieuws veld te winnen en den gelukkigen voortgang van hetgeen met zooveel moeite gekregen werd en aanvankelijk zooveel nuts belooft, te stremmen, zoo al niet eindelijk geheel te onderdrukken.

Ik wil hiermede geenzins te kennen geven, dat dit laatste reeds werkelijk de gesteldheid van ons lager Schoolwezen is; veelmin, dat dit toepasselijk zijn zoude op dat in de verschillende Noordelijke Provin-

ciën, maar ik mag voor U Hoog Ed. Gestr. niet verbergen, dat er reden van bezorgdheid is voor dusdanig eenen achteruitgang van derzelver Schoolwezen, zonder de tusschenkomst van krachtdadige en gepaste maatregelen. In vele opzigten is de verslapte hand van het gevestigd Schoolopzigt reeds merkbaar, inzonderheid wat de grootere steden betreft, waar Plaatselijke School-Commissiën zijn of behoorden te wezen. Dáár is het dan ook vooral, dat men zich afwijkingen der wet veroorlooft en deze zelfs trotseert. Ook Commissiën van Onderwijs zelve dragen er de sporen van. Het is moeijelijk gelijken ijver en naauwgezetheid te behouden, wanneer men jaren lang vruchteloos streefde naar eenig doel. Zonder behoorlijke medewerking der gevestigde besturen, is het den Schoolopziener ook niet mogelijk het nut te stichten, dat hij zelve verlangt, en waartoe hem zijne betrekking verpligt. Niets bovenal is voor hem meer ontmoedigende dan over den zin, de strekking en uitvoering der wet, tot welker handhaving en bevordering hij gehouden is, zich in tegenstrijdigheid te bevinden met de besturen op welke gelijk eene verpligting rust, en voor welke hij, met hoeveel welmeenendheid ook bezield, al is ook het regt geheel aan zijne zijde, als de zwakste, bij gebrek van ondersteuning, onvermijdelijk moet onder doen, ten nadeele der belangen zelve, voor welke hij staat.

Dat bij zoodanig eenen toestand van het opzigt over de Scholen en bij dusdanig eene wederzijdsche stemming van hen, aan welke de zorg daarover, in welke betrekking dan ook, werd opgedragen bij de drie eerste Artikelen der Schoolwet, almede de ijver van den wettigen onderwijzer verflaauwt en, ten gevolge van deszelfs zucht naar gemak, gehechtheid aan het oude of onverbeterlijkheid de belangen der jeugd

verwaarloosd blijven, of ook onwettige onderwijzers zich hier en daar vermenigvuldigen en, niettegenstaande de stelligste verordeningen daartegen bij Art. 12, 13 en 14 dier wet, ongestoord blijven schoolhouden, is geenzins te verwonderen; maar hieruit ontstaat eene te groote reden van vreeze en bezorgdheid, voor het toekomende. Men voege hierbij, deels de zoo veelvuldige van behoorlijke Schoolmeubelen onvoorziene, of ook geheel ongeschikte ja bouwvallige Schoolvertrekken, welke als nog in menige gemeente van meerderen of minder aanzien aangetroffen worden, deels het niet minder groote aantal van onderwijzers, wier inkomsten luide om voorziening roepen, of die ten gevolge ook van het soberst inkomen, genoodzaakt zijn of wel alleen uit verouderde gewoonte en gemakshalve, zich vergenoegen met alleen gedurende eenige wintermaanden onderwijs te geven, beide in de stelligste weerspraak met eene wet, die reeds meer dan zestien jaren in werking was, en die de aandacht zoowel der Provinciale als der Gemeentelijke besturen hierop zoo nadrukkelijk vestigt bij haar 3de Artikel, en verder bij Art. 30 van het daartoe behoorende algemeen reglement. En waarlijk, zoo lang er niet allerwegen wel ingerigte Schoolvertrekken zijn of behoorlijke voorzieningen, ten aanzien der verbetering en verzekering, ten aanzien van het lot en bestaan der Schoolonderwijzers zullen geschied zijn, zal de staat en voortgang van het Schoolwezen geenzins op eenen vasten voet gebragt zijn of kunnen gebragt worden.

Dit laatste nu, gelijk in het algemeen de naauwkeurigste opvolging der wetten, reglementen en verordeningen, ter zake van het lager Schoolwezen, is het meest stellig verlangen, van onzen Koning, blijkens het voortdurend bezoldigen van zoovele on-

derwijzers uit 's Rijks kasse; blijkens nog meer, het gedurig verleenen van nieuwe onderwijzers tractementen, en ook onderstanden voor Schoollocalen, mede uit 's Rijks kasse; blijkens al verder de aanzienlijke somme daaruit besteed aan Kweekscholen voor Onderwijzers en gelijksoortige nuttige inrigtingen ter bevordering van het lager Onderwijs, bijzonderlijk ook die, welke Zijne Majesteit jaarlijks toestaat ter ondersteuning en aanmoediging van de Schoolonderwijzers gezelschappen, blijkens voorts de gereede en krachtdadige ondersteuning welke Hoogstdezelve verleent aan alle Provinciale en Gemeentelijke pogingen ter verbetering of bevestiging van Gewestelijke of plaatselijke schoolbelangen; blijkens eindelijk de hooge handhaving en bescherming, welke Zijne Majesteit verstrekt aan de algemeene Schoolwet en daaruit voortgevloeide verordeningen, zoo in het algemeen, als in de bijzondere gevallen. Boven dit alles moet hiervan bijzonderlijk ten bewijze verstrekken, de voormelde jongste Instructie voor de Gouverneurs in de Provinciën, waarbij zoo opzettelijk van de lagere Scholen gesproken wordt, als ook nu het tegenwoordig besluit Zijner Majesteit, hetwelk is aantemerken als eene nadere wilsverklaring deswegens van Hoogstderzelver zijde, en als een uitvloeisel van Hare meest ernstige begeerte om, zooveel zulks van Zijne Majesteit zelve al verder moge afhangen, aan U Hoog Ed. Gestr. al te meer den weg te banen en open te stellen tot de gereedste en meest volkomene voldoening aan dat gedeelte van dezelve Instructie, hetwelk de lagere Scholen betreft.

Zijne Majesteit is overtuigd, dat aan hare onderdanen geene meer wezenlijke weldaad kan worden geschonken, dan die van een wel ingerigt en wel bevestigd onderwijs, bijzonderlijk ook dat onderwijs,

hetwelk uit alle klassen en standen, al de kinderen zonder onderscheid omvat. Voldoet toch dit aan zijne belangrijke bedoeling, gelijk die omschreven is, in art. 22 van het aangehaalde algemeene Reglement, zoo wordt er door te weeg gebragt, dat, *onder het aanleeren van nuttige en gepaste kundigheden, de verstandelijke vermogens der kinderen ontwikkeld en zij zelve opgeleid worden tot alle Maatschappelijke en Christelijke deugden.* Bevordering en uitbreiding van zedelijkheid en godsdienstigheid is alzoo het hoofddoel, en behoort steeds en in alle de deelen de hoofdstrekking te zijn van geheel het lager Schoolwezen. Dat de bereiking van dit doel dusverre nog zoo weinig sigtbaar is, is een gevolg daarvan dat de Schoolverbetering eerst sedert eenige jaren werd ondernomen; dat zij nog geenzins algemeen is doorgedrongen; dat zij nog in vele opzigten bij voortduring te worstelen had met moeijelijkheden en tegenstand van allerlei aard; dat zij, ten gevolge daarvan in zoovele oorden en districten aanving stil te staan; eindelijk, dat zij in zich zelve in verschillende deelen nog geenzins dien trap van volkomenheid heeft bereikt, voor welken zij vatbaar is, waartoe overigens jaren tijds, gestage inspanning en algemeene inspanning gevorderd worden.

In dezen stand van het lager Schoolwezen is het, dat de Koning op U Hoog Ed. Gestr., die, in zoo groot eene mate Hoogstdeszelfs vertrouwen bezit, geheel zijne verwachting vestigt, ten einde hetzelve, in en door eene naauwere betrekking er toe, te helpen leiden, tot zijne zoo heilzame bedoelingen en zulks *door den staat en voortgang er van meer en meer te helpen brengen op eenen vasten voet, en te helpen verzekeren de naauwkeurigste opvolging der*

wetten, *reglementen en verordeningen*, die er den grondslag van uitmaken.

Dat Zijne Majesteit in deze Hare verwachting niet zal worden teleurgesteld, daarvoor zijn Haar tot zekere waarborg de bekende gezindheden en bedoelingen van U Hoog Ed. Gestr. zelve.

Ofschoon bij het Bureau van U Hoog Ed. Gestr. de verschillende stukken welker handhaving door Zijne Majesteit bedoeld wordt, voorhanden zijn, heb ik gemeend van de voornaamsten er van, geriefshalve een Exemplaar hier te moeten bijvoegen, en heb alzoo de eer U Hoog Ed. Gestr. tevens te doen toekomen:

1. Een Exemplaar der algemeene Schoolwet van 3 April 1806.
2. Dat der algemeene Schoolorde gearresteerd 23 Mei 1806.
3. Dat van het Extract uit het verbaal van het verhandelde bij den Minister van Binnenlandsche Zaken, van 13 Februarij 1807, N°. 3, met de daarbij gearresteerde vijf modellen voor de schriftelijke opgaven en verslagen door de Commissiën van Onderwijs, of Plaatselijke Schoolcommissiën en derzelver leden, na elke gewone vergadering der eerstgemelden of ook jaarlijks in te zenden.
4. Een Extract uit het Besluit van den Souvereinen Vorst, van 20 Maart 1814, N°. 2, waarbij voormelde wet 3 April 1806, werd in werking gesteld.
5. Een Exemplaar der aankondiging van den Heere Commissaris Generaal voor het onderwijs, de Kunsten en Wetenschappen, van 6 Jan. 1817.

6. Dat van het Extract uit het Register mijner handelingen en Resolutiën, van 28 Febr. 1819, N°. 4.

Welke beide laatste stukken strekken ter Executie en naauwkeurige opvolging van het verordende, bij het 2de artikel van voorzegd Besluit van den Souvereinen Vorst, wegens den nieuwen daarbij vastgestelden gang der Schoolvervullingen, ter vervanging van hetgeen deswegens vroeger plaats had en bijzonderlijk, bij de respective huishoudelijke reglementen, ten gevolge van art. 18 der wet zelve van 3 April 1806, voorgeschreven en gebruikelijk was.

Ik zoude hierbij nog gaarne gevoegd hebben een Exemplaar der algemeene Boekenlijst voor de lagere Scholen, waarvan de tweede uitgave en algemeene uitreiking aan alle onderwijzers, ten gevolge van 's Konings besluit van 14 Junij 1815, N°. 11, geschiedde, dan het hoogstgering overgebleven aantal exemplaren van dezen Boekenlijst, belet mij zulks en noodzaakt mij, mij ten dezen aanzien te bepalen tot de herinnering, dat een Exemplaar er van aan U Hoog Ed. Gestr. werd geadresseerd bij missive van Julij 1816.

De vergelijking van de bedoeling en den inhoud dezer onderscheidene stukken, met hetgeen werkelijk in de provincie van U Hoog Ed. Gestr. plaats heeft, zoo bij het lager Schoolwezen in het algemeen als bij de Individuele Scholen, zal U Hoog Ed. Gestr. gereedelijk doen kennen, in welke opzigten ten aanzien van een en ander gevorderd wordt, het meer en meer verzekeren der naauwkeurigste opvolging der Schoolwetten, reglementen en verordeningen; als ook het brengen van den staat en voortgang van geheel dit onderwijs meer en meer op eenen vasten voet.

Ik heb niet noodig U Hoog Ed. Gestr. te doen kennen de verdiensten, welke de Commissiën van Onderwijs en hare Leden, met name ook die uwer Provincie, zich reeds verworven hebben en nog dagelijks voortgaan te verwerven door de ijverige bevordering der Schoolbelangen, haar en hun opgedragen, en zelfs door velerlei belangrijke opoffering van hunne zijde ten nutte van dezelve. Het zullen ook voornamelijk de schriftelijke opgaven der Schoolbezoeken, door hen telkens gedaan tusschen de verschillende vergaderingen, moeten zijn, die U Hoog Ed. Gestr. al verder met den toestand der individuele Scholen en alzoo met geheel den stand van het lager Onderwijs binnen uwe Provincie meer en meer zullen kunnen bekend maken. Door deze vier maandelijksche schriftelijke opgaven der Schoolopzieners, en almede die der leden van de onderscheidene plaatselijke Schoolcommissiën, gelijk ook de verdere jaarlijksche verslagen, zoo als die bij voormeld besluit van 13 Febr. 1807 zijn omschreven en, uit kracht van hetzelve, in alles naar de daarbij vastgestelde modellen behooren te zijn ingerigt, in elke gewone vergadering der Commissiën gezet te doen lezen, zullen dezelve Commissiën nu vooral en voortaan onder de leiding en krachtdadige ondersteuning van U Hoog Ed. Gestr. kunnen zijn en worden hetgeen zij volgens art. 11 der meergenoemde wet van 3 April 1806, behooren te wezen en te verrigten, om namelijk te zorgen, dat de Wetten en Reglementen, algemeene en bijzondere omtrent het lager Schoolwezen en Onderwijs binnen hunne Provinciën, Districten, Steden en Plaatsen worden nagekomen en onder geenerlei voorwendsel krachteloos gemaakt.

Ik heb evenmin noodig de aandacht van U Hoog Ed. Gestr. bijzonderlijk daarop te vestigen, dat, even

als in geenerhande vak van bestuur een goede stand van zaken bestaan kan noch geboren kan worden, zonder eene gestrenge orde en de meest naauwkeurige observatie der daarvoor aanwezige wetten en verordeningen, het zoo ook en voornamelijk voor den gelukkigen voortgang van het lager Schoolwezen eene eerste behoefte is, de wetten en verordeningen omtrent hetzelve strengelijk te handhaven en daaronder voornamelijk die, welke op het personeel der onderwijzers, van welke eene zijde ook, betrekking hebben, ten dien effecte, dat niet alleen alle onwettige onderwijzers met kracht en nadruk worden geweerd, maar ook de gewettigde onderwijzers, welke zich, in welk opzigt ook, misdragen, naar alle de gestrengheid der wet worden achtervolgd, en dat verder geenerlei Schoolopzigt, noch eenige aanstelling van eenen onderwijzer het zij dan bij eenen reeds gevestigden, het zij ook bij eene nieuwelings opgerigte School, geschiede, dan naar de hiervoor thans plaats hebbende bepalingen en voorschriften, begrepen vooral in de bijgevoegde afschriften van het besluit van den Souvereinen Vorst, en de daaruit voortgevloeide aankondiging van den Heere Commissaris Generaal voor het Onderwijs, de Kunsten en Wetenschappen, als ook mijne resolutie, beide boven vermeld.

Onder de veranderde omstandigheden, waarin de Commissiën van Onderwijs, als nu worden gesteld door voortaan door U Hoog Ed. Gestr. te worden gepresideerd, zullen ten aanzien van derzelver vergaderplaatsen andere schikkingen behooren te worden gemaakt, meer overeenkomstig ook met hetgeen deswegens vervat is in art. 6, van meer gedacht Schoolreglement, behoorende tot de wet van 3 April 1806. Terwijl ik U Hoog Ed. Gestr. verzoeke om deswegens

zoodanige schikkingen met de respective Commissiën te maken, als U Hoog Ed. Gestr. het meest gepast zullen voorkomen, neem ik de vrijheid U Hoog Ed. Gestr. tevens te verzoeken, mij aangaande deze te maken schikkingen, het berigt wel te willen mededeelen, te gelijk met de voorstellen, welke de Commissiën noodig zouden mogen oordeelen mij wegens dit belang voor te leggen.

En hiermede meen ik voldaan te hebben aan den vereerenden last Zijner Majesteit met mij op te dragen, het brengen van Hoogstderzelver besluit voornoemd, ter kennis van U Hoog Ed. Gestr. Mij zal het eene bijzondere voldoening zijn de pogingen, welke van de zijde van U Hoog Ed. Gestr. staan te worden aangewend, ter bereiking van de blijkbare inzigten en heilzame bedoelingen Zijner Majesteit, naar den aard mijner betrekking, zooveel mogelijk te ondersteunen.

De Minister voor het publieke Onderwijs, de Nationale nijverheid en de Koloniën.

(*get.*) A. R. FALCK.

RESOLUTIE van den Minister voor het Publieke Onderwijs, de Nationale Nijverheid en de Koloniën d. d. Brussel 20 April 1821, n°. 1, *behelsende bepalingen aangaande den tweeden en derden rang.*

Is nader gelezen de Missive van den Hoofd-Inspecteur van het middelbaar en Lager Onderwijs, van 22 Februarij 1821, n°. 173, omtrent het afgeven

der acten van algemeene toelating door de Commissiën van Onderwijs in de Noordelijke Provinciën, speciaal omtrent die van den derden rang, enz.

Gelet:

1°. Op geheel de Schoolwet van 3 April 1806, inzonderheid op de daarbij behoorende verordeningen wegens het afnemen en afleggen der Examens, van hen die Lager Onderwijs begeeren te geven, en Instructie der Schoolopzieners, Commissiën van Onderwijs en Plaatselijke Schoolcommissiën.

2°. Op de dispositie van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 3 December 1810, n°. 29, houdende, onder eene breede aanschrijving aanmaning aan de Commissiën van Onderwijs, om de examina in allen opzigte conform met de Wet te behandelen, en in het uitreiken der rangen met de noodige gestrengheid te werk te gaan; voorts de bepalingen, dat de acten als schoolonderwijzer van den tweeden rang voortaan niet zullen worden afgegeven, dan aan personen welke den vollen ouderdom van 22 jaren bereikt hebben, die van den derden rang niet dan aan personen, die volle 18 jaren, en die van den vierden rang niet dan aan personen, die volle 16 jaren bereikt hebben, alsmede dat, uitgezonderd eerst nieuw aankomende buitenlanders, welke zich ten examen mogen aanbieden, den tweeden rang niet zal worden uitgereikt dan aan personen, die vooraf binnen het departement, voor welks Commissie van Onderwijs zij zich sisteren, als hoofdonderwijzers hebben gefungeerd, dat is, de werk-

4°. Dezelve Commissiën en hare leden in het algemeen te herinneren en aan te manen, om zich, in geenerlei opzigt, te veroorloven eenigerhande afwijking der voorgedachte voorschriften, vervat zoo in de wet als in de aangehaalde besluiten, inzonderheid om individueel geenerhande bewijs of getuigschrift van bekwaamheid, hoedanig een ook buiten de omschrevene bij art. 4 der verordeningen, op de examens en bij uitsluiting betrekkelijk tot huisonderwijzers of houderessen van kleine kinderscholen af te geven, wordende die, welke van dezen aard mogen bestaan, of vervolgens zouden worden afgegeven, bij deze verklaard van geenerhande waarde of kracht.

5°. Afschrift dezer Resolutie te zenden aan den Hoofd-Inspecteur van het Middelbaar en Lager Onderwijs tot deszelfs informatie en narigt.

De Minister voorn.

Brussel, 20 April 1821.

FALCK.

BESLUIT van 5 *Mei* 1821, *over de traktementen der schoolonderwijzers.*

Wij WILLEM, enz. enz. enz.

Gezien het rapport van het Departement van Financiën van den 4 dezer, n°. 631, daarbij met overleg van onzen Minister voor het publieke onderwijs, de Nationale Nijverheid en de koloniën eenige wijzi-

gingen voorstellende in ons besluit van 20 April 1817, N°. 277, ter voorziening in de vertraging welke door het bepaalde bij Art. 2 van ons besluit van 30 Augustus 1820, N°. 110, ontstaan is in de uitbetaling van de Landelijke Schoolonderwijzers traktementen.

Gelet op Art. 33 van ons besluit van 22 December 1819, N°. 59.

Hebben besloten en besluiten.

Art. 1. De traktementen der Schoolonderwijzers ten laste van 's Rijks kas zullen over het geheele vierendeel jaars, waarin eene vacature ontstaat, worden geordonneerd ten behoeve van den laatst gefungeerd hebbenden Onderwijzer. Daarentegen zullen ten laste van hem, zijne weduwe of erven, en wel tot aan het einde van het vierendeel jaars de kosten komen van de tijdelijke waarneming der School, te regelen onder het toezigt van het Plaatselijk bestuur.

Art. 2. De onderwijzers, die wettig aangesteld, hunnen post aanvaarden na het einde van een vierendeel jaars waarin de vacature der School is ontstaan, zullen hunne jaarwedde ontvangen van den dag, dat zij in functie treden, ook zal te hunnen name de Rijks jaarwedde worden geordonnonceerd over het tijdvak, dat de School, na het einde van hetzelfde vierendeel jaars, tijdelijk mogt zijn waargenomen, blijkens deswege te ontvangen berigt van den Gouverneur der provincie. Het geordonnonceerde wegens de tijdelijke waarneming zal door den onderwijzer, onder toezigt en regeling van het Plaatselijk Bestuur worden uitgereikt aan den persoon, die tijdelijk de School heeft waargenomen.

Art. 3. In gevalle aan eene Schoolonderwijzers-weduwe een jaar van gratie wordt verleend, zal het gerekend worden te zijn aangevangen met het vierendeel jaars volgende op dat, waarin de onderwijzer over-

leed, en zal de ordonnencering geschieden ten name van den tijdelijken waarnemer der School door de weduwe aan te stellen onder gehoudenheid, om de gelden onder toezigt van het Plaatselijk Bestuur, aan de weduwe voluit te overhandigen.

Afschriften van dit Besluit zullen worden gezonden aan de Departementen van Financiën en voor het publieke onderwijs, de Nationale Nijverheid en de koloniën, die met de uitvoering zijn belast, zooveel ieder aangaat, mitsgaders aan de algemeene Rekenkamer tot informatie.

Brussel, den 5 Mei 1821. (*get.*) WILLEM.
Van wege den Koning.
(*get.*) J. G. DE MEY VAN STREEFKERK.

RESOLUTIE wegens de overdragt der schoolgebouwen, door het bestuur der Domeinen aan de gemeentebesturen, van den 12 *Junij* 1821.

Is gelezen een Extract Besluit Zijner Majesteit van 1 Junij 1821, N°. 21, houdende dat, aangezien de scholen thans zijn van een algemeen plaatselijk belang, de Schoolgebouwen, welke almede het onderwerp hebben uitgemaakt van het daarbij vermeld rapport van den Staatsraad, President van Raden en Rekenmeesteren der Domeinen, na dat die gebouwen ten koste van het Domein in behoorlijke orde zullen zijn gebragt, aan de Gemeentebesturen zullen worden overgegeven, ten einde voor het vervolg in het onderhoud daarvan te voorzien.

En is goed gevonden en verstaan:

1°. Zulks te berigten aan de Respective Commissiën van Onderwijs in de Noordelijke Provincien, tot derzelver informatie.

2°. Een afschrift, met dat der tegenwoordige Resolutie te zenden aan den Hoofd-Inspecteur van het Middelbaar en Lager Onderwijs tot informatie en narigt.

BESLUIT van den 8 Augustus 1822, over het onderwijs door vreemdelingen.

WIJ WILLEM, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE NASSAU, GROOT HERTOG VAN LUXEMBURG, enz. enz. enz.

Op de rekesten van, enz.

Hebben goed gevonden te verklaren:

a. dat voortaan geene vreemdelingen als onderwijzers door eenige kollegiën of autoriteiten zullen vermogen benoemd te worden, dan na alvorens op zoodanige benoeming de agreatie van het Gouvernement te hebben gevraagd en bekomen;

b. dat geene vreemdelingen als leeraars van de Godsdienst zullen mogen toegelaten worden, zonder de agreatie van het Gouvernement bekomen te hebben.

Afschriften dezes zullen worden gezonden aan onze Ministers van Justitie en voor het publicke onder-

wijs, de Nationale Nijverheid en de Koloniën, respectievelijk ter executie, aan onzen Staatsraad Directeur Generaal voor de Zaken van den Hervormden Eeredienst, en aan den Directeur Generaal voor de Zaken van de Roomsch Katholieke Eeredienst, voor zooveel het 2de lid § 6 aangaat, en aan onzen Minister van Staat belast met de Generale directie der ontvangsten, voor zooveel het 4de lid betreft, tot informatie en narigt, mitsgaders aan de bij het 3de, 4de en 5de lid bedoelde belanghebbenden.

Het Loo,
den 8 Augustus 1821.

(*geteekend*) WILLEM.

Van wege den Koning.

(*get.*) J. G. DE MEY VAN STREEFKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Griffier ter Staats Secretarie,

SCHOVEL.

RESOLUTIE van den minister van den 11 *September* 1822 *over het onderwijs door vreemdelingen.*

Bij BESLUIT van 8 *Augustus laatstleden*, *N*°. 91, *is door Zijne Majesteit bepaald:*

1°. Dat vreemdelingen in dit Rijk de functien van professoren, regenten of onderwijzers mogen uitoefenen zonder te zijn voorzien van brieven van naturalisatie.

2°. Dat echter, voortaan, geene vreemdelingen tot de bovengemelde functiën, door eenig bestuur of eenige autoriteit, zullen mogen benoemd worden, dan na alvorens de goedkeuring van het Gouvernement, op zoodanige benoeming, zij gevraagd en bekomen.

Ik heb de eer U daarvan, bij dezen kennis te geven met verzoek dat U Hoog Edel Gestr. daarvan mededeeling gelieve te doen aan de autoriteiten in hare provincie, welke het aangaat.

De Minister voor het publiek onderwijs, de nationale nijverheid en de koloniën.

(get.) A. R. FALCK.

AFWIJZING van een verzoek, om eenen onderwijzer zonder vergelijkend examen aan te stellen van den 12 *November* 1822.

Dispositie van den 12 Novemb. 1822, N°. 77, waarbij Zijne Majesteit op de rekweste van den Heere PIETER ADRIAAN, Baron van Reede van Outshoorn, Heer van Outshoorn en de Gnephoek, houdende verzoek om aldaar bij volgende vacature, *zonder vergelijkend examen* een Schoolmeester te mogen aanstellen, mits zijne keuze op geene andere dan zoodanige personen vestigende, als welke een wettig bewijs van den tweeden rang kunnen produceren.

Heeft gedifficulteerd in dat verzoek en hetzelve gewezen van de hand, als zijnde het Lager Schoolwezen met al wat daartoe behoort, uit kracht der

bestaande Wetten op hetzelve in allen opzigte en bij uitsluiting, een deel der burgerlijke beheering, en hetzelve verzoek bovendien regtstreeks strijdig met het door H. D. vastgestelde besluit, Art. 2, van den Souvereinen Vorst, van 20 Maart 1814, N°. 2.

GOEDKEURING van Z. M. den Koning, aangaande de afwijzing, omtrent de aanstelling eens Schoolonderwijzers zonder vergelijkend examen, van 12 *Novemb.* 1822.

De Secretaris van het kabinet des Konings heeft de eer, den Heere Minister voor het Publieke Onderwijs, de Nationale Nijverheid en de Koloniën te verwittigen, dat Zijne Majesteit, zich heeft vereenigd met bovengemeld rapport, uitgebragt op de rekweste van den Heere PIETER ADRIAAN, *Baron van Reede van Outshoorn, Heer van Outshoorn en de Gnephoek*, houdende verzoek om aldaar bij volgende vacature, *zonder vergelijkend examen* een Schoolmeester te mogen aanstellen, mits zijne keuze op geene andere dan zoodanige personen vestigende, als welke een wettig bewijs van den *tweeden rang* kunnen produceren, om in het onderhavig verzoek te difficulteren en hetzelve te wijzen van de hand; als, zijnde het Lager Schoolwezen met al wat daartoe behoort, uit kracht der bestaande wetten op hetzelve in allen opzigte en bij uitsluiting een deel der burgerlijke beheering, en hetzelve verzoek, bovendien regtstreeks strijdig met het door Hoogst-

deszelven vastgestelde besluit van den Souvereinen Vorst, van 20 Maart 1814, N°. 2.

CIRCULAIRE aan de Gouverneurs der Noordelijke Provinciën, over den verwaarloosden toestand van het onderwijs, vooral ten platten lande, van 28 *April* 1824.

a. Niet lang geleden bragt de Koning schriftelijk onder mijne aandacht den verwaarloosden toestand van het lager onderwijs in, met name uitgedrukte Gemeenten van twee Provinciën. Bij nader onderzoek is mij, tot mijn leedwezen de gegrondheid van 's Konings beklag gebleken.

Bij die zelfde gelegenheid gaf Zijne Majesteit mij tevens te kennen, dat bij Hoogstdezelve berigten waren ingekomen, dat het lager onderwijs in vele Gemeenten, vooral ten platten lande niet de gewenschte vorderingen maakt, hetwelk onder anderen zoude zijn toeteschrijven aan de zorgelooze onverschilligheid der plaatselijke Besturen.

De Koning gelastte mij mijne oplettendheid op dezen staat van zaken te vestigen, als ook om aan de Gouverneurs in de Provinciën te doen weten, dat het Hoogstdeszelfs wil is, dat de Gemeentelijke Besturen tot meerderen klem en werkzaamheid ten dezen worden aangespoord en opgewekt.

Aan Zijne Majesteit en nog veel minder aan mij is onbekend al wat sedert de invoering der vigerende Schoolwet van 3 April 1806 is gedaan geworden, het zij ter verbetering van het lager onderwijs, in zeer vele Gemeenten, hetzij ter voorbereiding van deszelfs volmaking voor geheel de Provincie. Maar het is aan U Hoog Ed. Gestr. evenmin onbekend, dat hetgeen reeds gedaan werd geenszins alles is, wat had kunnen, en had behooren gedaan te worden, en dat er althans nog zeer veel te doen overig is.

Met den ernstigen wil des Konings, waarbij alleen Hoogstdeszelfs vaderlijke bezorgdheid voor het opkomend geslacht ten grondslag ligt, ter kennis van U Hoog Ed. Gestr. te brengen, weet ik reeds alles gedaan te hebben, wat vereischt kan worden om daaraan van uwe zijde verder mede te werken door de meest gepaste en meest krachtige maatregelen.

Ik moet intusschen U Hoog Ed. Gestr. verzoeken om mij vóór het einde van het jaar 1824 wel te willen mededeelen die maatregel, welke in den loop van hetzelve jaar door U Hoog Ed. Gestr. of ook de Provinciale Staten ter gemelde einde zullen genomen zijn, benevens derzelver aanvankelijke uitwerking, vooral ook, en met name die gemeenten Uwer Provincie in welke het lager schoolwezen alsdan nog in gelijken achterlijken toestand zal gebleven zijn, als waarin het thans is, met bijgevoegde opgave zooveel mogelijk van de innerlijke oorzaken daarvan.

Inzonderheid is er één belang, het School-

wezen der Gemeenten voor al in kleine steden en ten platten Lande betreffende, waarbij ik de vrijheid moet nemen, de aandacht van U Hoog Ed. Gestr. meer opzettelijk te bepalen namelijk de toestand der Schoolvertrekken in die Gemeenten uwer Provincie, welker onderwijzers in het genot zijn eener Rijksjaarwedde. Velen van deze Schoolvertrekken bevinden zich dus verre, zoo al niet in een geheel gebrekkigen, althans in eenen min voldoenden staat ten aanzien der Gebouwen, der Meubelen en der vereischte hulpmiddelen tot een deugdelijk en vruchtbaar onderwijs.

Welke ook dus verre de oorzaken mogen geweest zijn van dit gebrekkige, het is meer dan tijd, dat het ophoude, te bestaan. Zonder welingerigte, en van het noodige wel voorziene Schoolvertrekken, kan het onderwijs niet zijn, gelijk het behoort, noch de gewenschte vruchten dragen. Ten aanzien van zoodanige gemeenten, wordt alzoo 's Landsgeld hoofdzakelijk alleen besteed, ten voordeele van hem, die het geniet, doch het is er verre van af, dat dit het doel van deze zoo aanzienlijke Rijksuitgaven zijn zoude. Met dezelve behooren wel in evenredigheid te staan de bemoeijing en pogingen dier Gemeenten zelve, ten einde het overige van haar Schoolwezen daarmede in overeenstemming te brengen. Stellen zij zelve er geenen prijs op, om daar aan de hand te slaan, en dit gevorderd er opofferingen voor te doen, waartoe zoude dan 's Rijks kasse voortgaan, eenen

last te dragen waarvan weinig of geene vruchten worden ingeoogst.

b. Ik neem dus de vrijheid U Hoog Ed. Gestr. in de tweede plaats te verzoeken, om vóór het einde van 1824 door elken Schoolopziener uwer Provincie, binnen welks District lagere scholen zijn, wier onderwijzers een landelijk tactement genieten, te doen opmaken, en mij in originali, met de consideratien van U Hoog Ed. Gestr. te doen toekomen, een uiteengezet verslag van het vertrek, waarin de openbare lagere school van dusdanige Gemeenten gehouden wordt, met bijvoeging aan wien hetzelve in eigendom toebehoort; hoedanig is deszelfs lengte, breedte en hoogte, de bevolking der Gemeente, door hoe vele leerlingen de school en des winters en des zomers, gewoonlijk bezocht wordt, het aantal schoolpligtige kinderen aldaar, gerekend van vijf tot veertien jaren; de gesteldheid der schoolmeubelen als ook die der aanwezige hulpmiddelen van het onderwijs, benevens het gebruik dat de onderwijzer daarvan maakt, of al of niet weet te maken.

Ik twijfel niet of U Hoog Ed. Gestr. zal het gepast en van belang oordeelen, om den inhoud dezer hoofdzakelijk, of wel in zijn geheel te brengen ter kennis zoo van Heeren Gedeputeerde Staten als der Commissie van Onderwijs Uwer Provincie. Ook dezen zullen het genoegen hebben, hieruit te ervaren, welk een' prijs er door den Koning op hunne krachtdadige medewerking en zoo nuttige werkzaamheden ter zake van het Lager Onderwijs

wordt gesteld, als ook in welk eene mate het oog van Hoogstdenzelven op den voortgang en uitslag van beider bemoeijingen ter dien opzigte gerigt is en steeds gevestigd blijft, aangemerkt de groote voordeelen, welke een in allen deele wel geregeld Lager Onderwijs moet te wege brengen aan de jeugd van alle klassen, en ten laatste aan geheel de maatschappij in alle opzigten.

De Minister, *enz.*

DE CONINCK.

CIRCULAIRE aan de Commissiën van Onderwijs, ter begeleiding der Nota, aangaande de schoolvervullingen, van den 16 *October* 1824 (*).

Het was niet ondienstig, de nota wegens de Schoolvervulling die vroeger reeds door mij werd opgemaakt te doen drukken, na ze geheel en al te hebben ingerigt naar den tegenwoordigen stand van dit schoolbelang.

Ik heb de eer van dezelve Nota, 24 Exemplaren te doen toekomen aan uwe Commissie, en wel een ten dienste van elk haren leden, en de overige voor elk ander gebruik, dat zij gepast zal oordeelen er van te maken, vooral ook ter af-

---

(*) Deze nota, voorkomende in het eerste deel bladz. 326 heeft eigenlijk geene dagteekening; van daar dat wij deze circulaire, anders van geen belang, hier mededeelen. *Red.*

gifte aan de Plaatselijke School-Commissiën binnen haar ressort.

De Hoofd-Inspecteur van het Middelbare en Lager Onderwijs.

A. VAN DEN ENDE.

BESLUIT van Z. M. den Koning van 7 *April* 1825, *wegens onderwijs door vreemde vrouwelijke personen.*

WIJ WILLEM, enz. enz. enz.

Op het rapport van onzen Minister van Justitie van den 5^{den} dezer 1^{a} G^{3} ten geleide van een berigt van onzen Procureur-Generaal bij het hoog geregtshof te *Luik*, daarbij verslag doende, van het door hun bewerkstelligde onderzoek naar onderscheidene vreemde geestelijke dochteren, die zich, tot het geven van onderwijs in sommige gedeelten van het Zuidelijk gedeelte van ons Rijk, zijn komen vestigen; blijkende het uit dat onderzoek, dat de meeste dier personen kweekelingen zijn van de geestelijke vrouwen-vereeniging, bekend onder den naam van *soeurs de la providence* te Parcieux, in het departement des Vosges (Frankrijk), dat dit gesticht niets onbeproefd laat, om deszelfs zendelingen in ons Rijk toegang te verschaffen, die zich dan hier te lande nederzetten en scholen oprigten, zonder zich aan de bestaande verordeningen op het onderwijs te onderwerpen, waarvan zij zich door alle mogelijke middelen trach-

ten te onttrekken, en in het bijzonder door zich te doen voorkomen als ondermeesteressen in de wettiglijk toegelatene scholen, of als huisleermeesteressen.

Hebben goedgevonden en verstaan:

1°. Aan de geestelijke vrouwen-vereeniging, onder den naam van Zusters van Onze Lieve Vrouw, onder onze bewilliging te *Namen* gevestigd, te verbieden, om voortaan, in derzelver zamenleving, aan dit rijk vreemde personen toe te laten.

2°. Aan de wettiglijk toegelatene onderwijzers van beide kunne te verbieden, om zich, in het geven van onderwijs, door vreemdelingen te doen behulpzaam zijn.

3°. De hoofden der gemeentebesturen te gelasten, om een wakend oog te houden op de leermeesteressen in de huizen van bijzondere personen toegelaten, en vooral om toe te zien, of zich derzelver onderrigt alleen bepaalt tot de kinderen in die huizen; zullende de overtredingen, waaraan die huisleermeesteressen zich mogen schuldig maken, door voornoemde beambten, ter kennisse van het openbare ministerie moeten worden gebragt.

Afschriften dezes zullen worden gezonden aan onzen Minister van Justitie, en onder kopijelijke mededeeling van het bovengemeld verslag van onzen Procureur-Generaal voornoemd, aan onzen Minister van binnenlandsche zaken, onderwijs en waterstaat, en aan den Directeur-Generaal van de Roomsch-Ka-

tholijke eeredienst, ten einde voor de uitvoering zorg te dragen (*).

Brussel,
7 April 1825.

(*get.*) WILLEM.

Van wege den Koning,

(*get.*) J. G. DE MEY VAN STREEFKERK.

BESLUIT van 1 *October* 1826, *N°*. 51, *over het aandeel van de collatoren bij de benoeming van School-onderwijzers.*

WIJ WILLEM, enz. enz. enz.

Gezien de rekweste van MACHIEL TONNIS ELEMA en JAN EPPES BOS, kerkvoogden der Hervormde gemeente van *Godlinze*, (gemeente *Bierum*) Prov. *Groningen*, houdende bezwaren tegen de benoeming van A. J. SISSINGH als Schoolonderwijzer te *Godlinze*, tot welke benoeming Autorisatie is verleend geworden, door onzen Minister van binnenlandsche zaken, achtervolgens het op den 22 Maart 1826 te *Godlinze* gehouden, vergelijkend examen etc. verzoekende de

---

(*) Ofschoon dit besluit hoofdzakelijk op de zuidelijke provinciën ziet, zoo kan evenwel deszelfs algemeene strekking niet ontkend worden. *Red.*

rekwestranten, dat aan deze benoeming geen gevolg moge worden gegeven, terwijl dezelve zich beroepende op art. 2 van ons besluit, van den 12 Febr. 1821, N°. 54, het verlangen te kennen geven, om als collatoren te worden gemagtigd tot het benoemen en aanstellen van eenen anderen sollicitant, met name E. J. DIJKSTERHUIS.

Op het gezamenlijk rapport van onzen Minister van binnenlandsche zaken, van 19 Septemb. ll., N°. 86, en van onzen Staatsraad Directeur Generaal voor de zaken van den Hervormden Eeredienst, van den 28 Septemb. ll., N°. 1.

Overwegende dat de zorg voor het openbaar onderwijs, bij uitsluiting behoort aan het burgerlijk bestuur.

Dat onder de heerlijke regten, welke wettiglijk in kracht gebleven of hersteld zijn, geenzins behoort het collatieregt van den post van onderwijzer. Dat de bepalingen voorkomende in art. 2 van ons besluit, van den 12 Febr. 1821, N°. 54, voor het geval wanneer in sommige gemeenten van *Groningen*, de bediening van koster met die van onderwijzer verbonden is, uitdrukkelijk is ondergeschikt gemaakt aan de verordeningen op de aanstelling van Schoolonderwijzer, gemaakt of nog te maken.

Dat de verordeningen op het stuk der aanstelling van Schoolonderwijzer bestaande, volkomen zijn in acht genomen bij de vervulling der onderwijzersplaats te *Godlinze*.

Willende voorkomen dat de bepaling in art. 2, van ons opgenoemd besluit van den 12 Febr. 1821, N°. 54, voortaan moeijelijkheden bij de vervulling van Schoolonderwijzers plaatsen opleveren.

Hebben goed gevonden en verstaan:

1°. Te difficulteren in het verzoek der rekwestran-

ten, om in hunne betrekking van collatie tot Schoolonderwijzer te *Godlinse* te mogen benoemen en aanstellen eenen anderen persoon, dan voor dien post na gehouden vergelijkend examen eenpariglijk is voorgedragen door het plaatselijk bestuur, den District-Schoolopziener en den Gouverneur der Provincie.

2°. Te handhaven de autorisatie verleend door onzen Minister van binnenlandsche zaken, tot het benoemen en aanstellen van. ALBERTUS JACOBUS SISSINGH, ter vervulling van de te *Godlinze* opengevallene onderwijzers-plaats, en te bevelen, dat de akte van speciale aanstelling van gemelden ALBERTUS JACOBUS SISSINGH, zal worden geteekend door den Burgemeester der gemeente *Bierum*.

3°. Onze Minister van binnenlandsche zaken en onzen Staatsraad Directeur-Generaal, voor de zaken van de Herv. Eeredienst te gelasten, om ons gezamenlijk te dienen van rapport.

a. Omtrent de wijziging te maken in het 2de art. van ons besluit van den 12 Febr. 1821, N°. 54, opdat de bewoordingen van dat art. op generlei wijze verder aanleiding geven tot misverstand of misbruik, tegen nadeelen van het onderwijs.

b. Wegens de uitoefening van het collatieregt, ten aanzien van Schoolonderwijzers-plaatsen, verbonden met kerkelijke bedieningen, en zulks uitgaande van het beginsel, dat het onderwijs in alle zijne deelen uitsluitend is het voorwerp van de zorg der Regering.

Afschriften dezes zullen gezonden worden aan onzen Minister van binnenlandsche zaken en aan onzen

Staatsraad Directeur Generaal voor de zaken der Herv. kerken enz.; ter uitvoering voor zooveel ieder aangaat; zullende de inhoud dezes, wat het 1e en 2e lid betreft, op de gewone wijze aan de rekwestranten worden medegedeeld.

Amsterdam,
den 1 October 1826.

(*get.*) WILLEM.

Van wege den Koning,

(*get*) J. G. DE MEY VAN STREEFKERK.

Accordeert met deszelfs origineel.

De Griffier ter Staatssecretarie.

L. H. ELIAS SCHOVEL.

BESLUIT van den 18 *October* 1826, *N°.* 92, *houdende alteratie van de instructie voor de Schoolopzieners*, *enz.*

WIJ WILLEM, enz. enz. enz.

Gelet op de bepalingen van art. 16 der bij de wet van 3 April 1806 behoorende instructie voor de schoolopzieners en commissiën van onderwijs, krachtens welke in de noordelijke provinciën *het opzigt* over een, door afstand, overlijden of anderzins opengevallen, schooldistrict, tot aan de vervulling der vacature, moet worden waargenomen, door een of meerdere schoolopzieners, tot dezelve commissie be-

hoorende, en zulks volgens eene deswege, door zoodanige commissie, onder goedkeuring van het hoofd van het departement van binnenlandsche zaken, te maken tijdelijke schikking.

Gezien, het rapport van onzen Minister van binnenlandsche zaken, van den 14 dezer, N°. 67, strekkende ten betooge van het ondoelmatige en schadelijke, dat er voor het onderwijs gelegen is in eene stipte naarkoming van het vastgestelde bij het boven omschreven artikel, hoofdzakelijk doordien de commissiën van onderwijs zelve te voorzien hebben, in de tijdelijke vervulling der vacature, en wel, des verkiezende door meer dan één schoolopziener, mitsgaders uit hoofde, dat de commissiën gewoonlijk slechts driemaal in het jaar vergaderen, en derzelver buitengewone vergaderingen in de meeste provinciën, vooral des winters, met vele moeijelijkheden gepaard gaande, en bovendien kostbaar zijnde, het somwijlen plaats heeft, dat zulk een schooldistrict, gedurende eenen geruimen tijd, zonder eenig opzigt blijft.

Hebben goedgevonden en verstaan, bij alteratie in zoo verre van art. 16 der voormelde instructie, te bepalen, dat, voortaan, bij het openvallen van schoolopzieners plaatsen in de noordelijke provinciën, door het hoofd van het departement van binnenlandsche zaken, dadelijk en op denzelfden voet, als waarop zulks in de zuidelijke provinciën geschiedt, in de *voorloopige* vervulling van het opengevallen district zal worden voorzien, zonder vooraf eene voordragt deswege van de betrokkene commissie van onderwijs af te wachten.

En is onze Minister van binnenlandsche zaken belast met de uitvoering dezes, waarvan aan onzen Minister van finantiën en aan de algemeene reken-

kamer, tot informatie en narigt, zal worden kennis gegeven.

Brussel,
den 18 October 1826.

(*get.*) WILLEM.

Van wege den Koning,

J. G. DE MEY VAN STREEFKERK.

MISSIVE, aan de provinciale commissiën van onderwijs, den 7 April 1827, *N°.* 27, *aangaande de verslagen over het onderwijs en de inrigting der modellen.*

Het kan aan de opmerkzaamheid uwer Commissie niet ontgaan zijn, dat door den voortgang, die het schoolwezen heeft gemaakt, sedert de invoering van de wet van 3 April 1806 en de daaruit voortgevloeide verordeningen, de gewone rapporten, welke de Heeren Schoolopzieners, volgens de bij die wet behoorende Instructie hebben te leveren, wanneer dezelve bij voortduring wierden ingerigt naar de voorschriften, vastgesteld bij de ministeriele resolutie van 13 Febr. 1807, in sommige opzigten, voor de algemeene administratie minder belangrijk zouden moeten worden.

Sommige bijzonderheden, die het bij de daarstelling van een meer geregeld schoolopzigt, van het meeste belang, was te weten, kunnen thans zonder veel ongerijf uit de verslagen achterwege blijven, terwijl door eene stiptelijke navolging der in 1807 vastgestelde modellen, wederom andere bijzonderheden in de verslagen worden gemist, die het bij den tegen-

woordigen stand der schoolzaken voor het Gouvernement van belang is meer algemeen en van nabij te kennen.

Eene twintigjarige ondervinding heeft intusschen genoegzame bewijzen opgeleverd, dat eenparigheid in den vorm der verslagen, op den duur het meeste nut aanbrengen, daar zulks het middel is, om die opgaven met vrucht te kunnen raadplegen en onderling te kunnen vergelijken.

Ten einde nu de arbeid der Heeren berigtgevers, onder behoud der steeds wenschelijke eenparigheid, wezenlijk nuttig blijven, en voor het algemeen bestuur meer en meer belangrijk zoude kunnen worden, heeft er eene herziening plaats gehad van de in den aanvang van 1807 vastgestelde modellen, en zijn dezelve gewijzigd naar den stand en de behoeften van het tegenwoordig tijdpunt.

Die wijziging bestaat hoofdzakelijk in eene meerdere uiteenzetting en andere inrigting van het voorschrift voor de *jaarlijksche* verslagen, terwijl voor de inrigting der viermaandelijksche opgaven meerdere ruimte is gelaten. — Hierdoor moeten echter in geenen deele geacht worden te zijn verkort, veel min ingetrokken de bepalingen nopens het onderwerpelijk belang, vastgesteld bij art. 24 en 25 der instructie behoorende bij de wet van 3 April 1806.

Uwe commissie ontvangt hiernevens een aantal exemplaren van elk der nieuw gedrukte modellen, onder uitnoodiging om te zorgen, dat de rapporten der Heeren Schoolopzieners voortaan te beginnen met het nieuw in te treden schooljaar naar dezelve worden ingerigt.

Deze nieuw gedrukte stukken bestaan:

1°. In een voorschrift ter inrigting der *vier maandelijksche verslagen*, door elk lid der

provinciale commissie van onderwijs op iedere gewone vergadering in te leveren. Zulks ter vervanging van het model A vastgesteld bij de resolutie van 13 Februarij 1807.

2°. In twee onderscheidene voorschriften tot het doen van *jaarlijksche opgaven* door de Heeren Schoolopzieners, het eene tabellarisch, gequoteerd Lª A, het andere beredeneerd gequoteerd Lª B, beide ter vervanging van het bij de meergemelde resolutie van 13 Februarij 1807 vastgestelde model B.

De inrigting van het volgens Art. 27 der instructie te leveren algemeen jaarlijksche overzigt, wordt geheel aan uwe Commissie overgelaten.

Voor de inrigting der jaarlijksche door elk lid eener *plaatselijke* schoolcommissie te doene verslag, en voor die der algemeene jaarlijksche opgave van die schoolcommissiën zelven, zullen insgelijks nieuwe voorschriften worden gedrukt, en aan uwe commissie toegezonden, bij gelegenheid harer eerstvolgende vergadering.

De Administrateur, enz.

MISSIVE aan de provinciale Commissiën van onderwijs, 11 April 1828, N°. 61, over de modellen en de jaarlijksche verslagen (*).

Ten vervolge op mijne missive van den 9 April 1827, N°. 27, heb ik de eer aan uwe commissie

(*) Deze missive, met de vorige in verband staande, hebben wij op haar laten volgen, hoewel zulks eenigzins tegen de volgorde strijdt.

hiernevens te doen toekomen, een aantal gedrukte exemplaren van nieuw vervaardigde modellen voor de inrigting der jaarlijksch door elk eener plaatselijke schoolcommissie, en door die commissiën zelven in te leveren verslagen.

Het nieuwe model voor de inrigting der jaarlijksche opgave van elk lid eener schoolcommissie strekt ter vervanging van het bij de resolutie van 13 Februarij 1807 vastgestelde model onder L^a D.

De twee nieuwe modellen A en B bestemd voor de plaatselijke schoolcommissie zelven, strekken ter vervanging van het bij de opgemelde resolutie vastgestelde model onder L^a E.

Ik verzoek uwe commissie om aan elke plaatselijke schoolcommissie een genoegzaam aantal exemplaren, dezer nieuwe modellen te doen toekomen, onder uitnoodiging om de door dezelve en door elk harer leden te leveren verslagen, voortaan daarnaar interigten met inachtneming van de meest mogelijke naauwkeurigheid.

Door de nieuwe inrigting der jaarlijksche verslagen, van de Heeren Schoolopzieners, volgens de modellen toegezonden aan uwe commissie bij mijne missive van den 9 April 1827, N°. 27; vleije ik mij dat het departement van binnenlandsche zaken zal worden in staat gesteld om in een volgend rapport aan de Staten Generaal belangrijke opgaven, het schoolwezen betreffende met juistheid te kunnen mededeelen. Ten einde die opgaven ook uit de steden zoo volledig mogelijk, en voor het loopende jaar nog tijdig te erlangen, verzoek ik uwe commissie om de onder haar ressort aanwezige plaatselijke schoolcommissiën bij de toezending van de nevensgaande modellen uit naam van het Departement van Binnenlandsche zaken uit te noodigen, om eene af-

zonderlijke tabellarische opgave, ingerigt volgens het nieuwe model A bij het lid uwer commissie tot wiens district de plaatselijke schoolcommissie behoort in te zenden vóór het houden der volgende zomervergadering, ten einde door hetzelve lid bij die vergadering ter tafel opbragt, en vervolgens opgezonden te worden aan het ministerie, met de overige stukken, welke uwe commissie na het houden der zomervergadering heeft in te leveren.

De Administrateur, enz.

GEWOON VIERMAANDELIJKSCH VERSLAG.

Provincie

SCHOOLDISTRICT.

VERSLAG van den ondergeteekenden Schoolopziener in het , district (afdeeling) der provincie ingeleverd bij de Provinciale Commissie van Onderwijs, tijdens hare gewone {voorjaars / zomer / najaars} vergadering van 18

1°. GEDANE SCHOOLBEZOEKEN.

(Naam der Gemeente) *Den* 18

NOTA. De naam der gemeente wordt liefst ter bevordering der duidelijkheid in margine gesteld, in de manier als hiernevens is aangeduid.

Van de bevinding van het afge-

legde schoolbezoek, worde op eene beredeneerde wijze verslag gedaan met opgave vooral van de navolgende bijzonderheden.

De staat van het schoolgebouw. Die van het schoolvertrek, en deszelfs inrigting, waartoe behooren: de tafels of halve lessenaars, banken, borden en verdere hulpmiddelen van het onderwijs; de verlichting, verwarming, zindelijkheid enz. Naam van den Onderwijzer, deszelfs rang en zijne verstandelijke en zedelijke hoedanigheden. Hetzelfde valt optegeven van de Ondermeesters. Het aantal aanwezig gevonden leerlingen. Staat van het onderwijs, waartoe behoort: De vakken waarin onderwijs gegeven wordt, de al of niet klassikale verdeeling der leerlingen, de manier van onderwijzen, de vorderingen der leerlingen en de soort van schoolboeken; voorts zoodanige andere bijzonderheden als aanteekeningwaardig worden bevonden.

Eenmaal in het jaar geschiede er opgave van de vorderingen der leerlingen in het nieuwe stelsel van maten en gewigten. Ook worde er. althans eenmaal in het jaar opgave gedaan of de verordeningen omtrent de koepokinënting door den onderwijzer behoorlijk worden in acht genomen.

2°. VOORGEVALLEN BIJZONDERHEDEN.

Alhier worde opgave gedaan van de bemoeijingen van den Schoolopziener in het belang van het onderwijs, welke hij nuttig of noodig acht dadelijk ter kennis te brengen der Commissie van Onderwijs, en waarop hij wenscht langs dien weg de aandacht te vestigen van het algemeen of provinciaal bestuur. Ook worde hier melding gemaakt van de wetenswaardige bijzonderheden het schoolwezen betreffende die in het district zijn voorgevallen zonder toedoen van den Schoolopziener.

JAARLIJKSCH VERSLAG A.

PROVINCIE

SCHOOLDISTRICT.

JAARLIJKSCHE OPGAVE VAN DEN STAAT der Lagere en Middelbare Scholen binnen het Schooldistrict (afdeeling) der Provincie opgemaakt door den ondergeteekenden en door denzelven ter tafel gebragt der Provinciale Commissie van Onderwijs, tijdens hare gewone voorjaars-vergadering van 18 .

NAAM DER GEMEENTEN IN IEDER SCHOOL-DISTRIKT.	BEVOLKING.	SOORT of BENAMING der SCHOOL.	NAAM EN VOORNAMEN van den Onderwijzer, of der Onderwijzeresse.	Rang der Onderwijzers.	NAAM EN VOORNAMEN der Ondermeesters, of Ondermeesteressen.	Rang der Ondermeesters.	Bekwaamheid en gedrag van den Onderwijzer.		Gemiddeld getal Leerlingen.		Inkomen van den Onderwijzer.	Staat van het Onderwijs.	Staat van het Schoollokaal.		Aanduiding, hoeveelmaal de school in het afgeloopen jaar is bezocht.	Aanmerkingen.
							Bekwaamheid.	Gedrag.	Jongens.	Meisjes.			Het schoolvertrek.	Onderwijzers woning.		
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	

OPHELDERINGEN.

(1) De gemeenten behooren te worden gesteld in eene alphabetische rangschikking. In die rangschikking worden gebragt alle de gemeenten van het schooldistrict zonder eenige uitzondering; dus ook die gemeenten alwaar geene school mogt aanwezig zijn. Wanneer de gemeente meer dan ééne school bevat, en zoodanige school tot een gehucht of buurschap der gemeente behoort, wordt de naam van het gehucht of buurschap gesteld onder dien der gemeente zelve.

(3) *Openbare*, *bijzondere der 1 of 2 klasse*, *middelbare*, *meisjesschool*, enz. Het getal der matressenscholen kan worden vermeld in de kolom voor de observatiën.

(4. 6) De voornamen voluit te schrijven.

(8) De graad van bekwaamheid der onderwijzers en onderwijzeressen kan worden aangeduid door de woorden *zeer goed*, *goed* of *matig*. Is de bekwaamheid beneden het middelmatige, dan worde zulks aangeduid in de kolom van observatiën.

(9) Het gedrag worde te kennen gegeven door de woorden *zeer goed* of *onbesproken*. Valt er op het gedrag van den onderwijzer of der onderwijzeresse iets aantemerken, dan worde zulks te kennen gegeven in de kolom van observatiën.

(10. 11) Onder *gemiddeld* wordt verstaan, het getal dat gewoonlijk in de wintermaanden ter school komt.

(12) Is het inkomen van den onderwijzer bepaald, dan kan het bedrag in cijfers worden gesteld, zonder meer; is het inkomen onzeker, dan worde in de kolom van aanmerkingen aangeduid, dat hetzelve is gesteld *bij raming*.

(13) Kan worden te kennen gegeven door de woorden *zeer goed*, *goed*, *matig*, *slecht*.

(14. 15) Aanteduiden door de woorden *goed*, *middelmatig*, *slecht*. In de kolom van aanmerkingen op te geven aan wie de lokalen in eigendom behooren.

(16) Uitterdrukken door de woorden: *meermalen*, *tweemaal*, *eens*, *niet*.

JAARLIJKSCH VERSLAG B.

PROVINCIE

SCHOOLDISTRICT.

JAARLIJKSCHE OPGAVE der voorgevallen veranderingen en plaats gehad hebbende bijzonderheden, binnen het Schooldistrikt (afdeeling), der Provincie opgemaakt door den ondergeteekenden en door denzelven ter tafel gebragt der Provinciale Commissie van Onderwijs, tijdens hare gewone voorjaarsvergadering van 18 .

1. Opengevallen Scholen.

Opgave met name van de scholen welke zijn opengevallen, wanneer en door welke oorzaak.

2. Nieuw vervulde Scholen.

Opgave met name van de scholen welke op nieuw zijn vervuld, naam, voornamen (voluit geschreven) en rang van den nieuw aangestelden onderwijzer of van de onderwijzeresse, wanneer de onderwijzer of onderwijzeresse is in functie getreden.

3. Huisonderwijzers of Taalmeesters.

Naam en voornamen der nieuw toegelaten

huisonderwijzers, naam der stad of gemeente waar zij zich hebben gevestigd, wanneer zij hunne functiën hebben aanvaard.

Ook opgave doen van de huisonderwijzers die in den loop des jaars zijn komen te overlijden. Van hen, die zich van de eene gemeente naar de andere met er woon verplaatst hebben, en van die welke het district verlaten hebben met vermelding van de plaats waar zij zich op nieuw hebben gevestigd.

4. Plaatselijke of gemeentelijke Schoolcommissiën van Toezigt.

Opgave doen der vestiging van zoodanige Commissiën.

5. Vorming van Onderwijzers en Onderwijzeressen.

Opgave doen van het aantal schoolonderwijzers-gezelschappen binnen het district aanwezig, en van de in den loop des jaars nieuw opgerigte. Voorts opgave doen van de verdere gelegenheden die er binnen het district bestaan tot vorming en opleiding der onderwijzers en onderwijzeressen. Hieronder te begrijpen de bijzondere kweekscholen van ondeswijzers of onderwijzeressen.

6. Vestiging van nieuwe Schoolinrigtingen.

Vermelding der scholen die in het afgeloopen jaar nieuw opgerigt zijn. Soort der school en plaats waar.

ALGEMEENE SCHRIFTELIJKE OPGAVE Lr. *A.*

PROVINCIE

SCHOOLDISTRICT.

PLAATSELIJKE SCHOOLCOMMISSIE *te*

ALGEMEENE SCHRIFTELIJKE OPGAVE van den staat der lagere en middelbare Scholen, behoorende tot het ressort der Plaatselijke Schoolcommissie te over den jare 18 .

AANDUIDING EN OMSCHRIJVING DER SCHOLEN.	NAAM EN VOORNAMEN der Hoofd-Onderwijzers en Onderwijzeressen, Ondermeesters en Ondermeesteressen.	DER ONDERWIJZENDEN.			Vaste inkomsten aan de Onderwijzersplaats verbonden.	Hoegrootheid van het Schoolgeld voor elken leerling.	GEMIDDELD GETAL LEERLINGEN.		HEELE KOSTLEERLINGEN onder het vorig getal begrepen.		STAAT VAN HET		*Aanmerkingen.*
		Rang.	Bekwaamheid.	Gedrag.			Jongens.	Meisjes.	Jongens.	Meisjes.	Onderwijs.	Schoolvertrek.	
(1)			(2)	(3)							(4)	(5)	

OPHELDERINGEN.

(1) In deze kolom zijn achter elkander te plaatsen, al de scholen tot het ressort der Plaatselijke Schoolcommissie behoorende, in de volgende orde: 1°. *De openbare.* 2°. *De bijzondere der* 1ste *klasse.* 3°. *De bijzondere der* 2de *klasse*, met vermelding of het is eene *dag-* of *kostschool.* Van de *kleine kinderscholen*, kan globale opgave worden gedaan, in de kolom van aanmerkingen. In die kolom geschiede ook opgave van de aanwezige *huisonderwijzers*, met vermelding van de vakken, waarin zij onderrigt geven.

(2) De *bekwaamheid* kan worden aangeduid door de woorden: *zeer goed*, *goed*, *matig*.

(3) Het *gedrag* worde te kennen gegeven door de woorden: *zeer goed of onbesproken.* Valt er op het gedrag iets aantemerken, dan worde dit te kennen gegeven in de laatste kolom.

(4) Kan worden te kennen gegeven door de woorden: *zeer goed*, *goed*, *matig*, *slecht*.

(5) Aanteduiden door de woorden: *goed*, *vrij goed*, *slecht*.

ALGEMEENE SCHRIFTELIJKE OPGAVE
L^a^. *B*.

PROVINCIE	***ALGEMEENE SCHRIFTELIJKE OPGAVE** der voorgevallene veranderingen en plaats gehad hebbende bijzonderheden, binnen het restort der plaatselijke Schoolcommissie te*
SCHOOLDISTRICT,	
PLAATSELIJKE SCHOOLCOMMISSIE	
TE	*gedurende het jaar* 18 .

1. *Opengevallen Scholen.*

Aanduiding der scholen, welke zijn opengevallen, wanneer en door welke oorzaak.

2. *Nieuw vervulde Scholen.*

Aanduiding der scholen die op nieuw zijn vervuld, met opgave van de namen en voornamen der nieuw aangestelde onderwijzers of onderwijzeressen.

3. *Huis-onderwijzers of taalmeesters.*

Naam en voornamen der nieuw toegelaten huisonderwijzers en opgave doen van degene die in den loop des jaars zijn komen te overlijden of zich met der woon naar elders hebben verplaatst.

4. *Examina van onderwijzenden.*

a. Ter verkrijging eener akte van algemeene toelating als huisonderwijzer of schoolhouderesse.

b. Tot het erlangen eener speciale beroeping, aanstelling of admissie, als schoolonderwijzer, huisonderwijzer of schoolhouderesse.

5. *Vestiging van nieuwe schoolinrigtingen.*

Vermelding der scholen, die in het afgeloopen jaar nieuw opgerigt zijn.

6. *Te niet geloopen of vervallen scholen.*

Vermelding der scholen, die in het afgeloopen jaar zijn komen te vervallen, met opgave van de oorzaken.

7. *Verandering in de deugdzaamheid van het onderwijs en in de leerwijze.*

Melding maken van de scholen alwaar het onderwijs aanmerkelijk is verbeterd of achteruitgegaan, met beknopte opgave van de oorzaken.

8. *Vorming van onderwijzers en onderwijzeressen.*

Opgave doen van het aantal schoolonderwijzers- of schoolonderwijzeressen gezelschappen, in het ressort der commissie aanwezig en van de in den loop des jaars nieuw opgerigte of te niet gegane.

Voorts opgave doen van de verdere gelegenheden die onder het ressort der Commissie bestaan tot vorming en opleiding der onderwijzers en onderwijzeressen.

Hieronder te begrijpen de bijzondere kweekscholen van onderwijzers.

9. *Veranderingen, voorgevallen in of ten aanzien der plaatselijke Schoolcommissie zelve.*

10. *Schoolexamina en prijsuitdeelingen.*

Opgave van het getal der gehouden examina en prijsuitdeelingen.

11. *Bijzonderheden in het bovenstaande niet vermeld.*

Alhier kan worden opgave gedaan van de voorgevallene aanteekeningswaardige veranderingen, verbeteringen en bijzonderheden, die tot geen bepaald hoofd behooren en van meer buitengewonen aard zijn.

CIRCULAIRE aan de Gouverneurs van de Noordelijke provinciën van 27 *Junij* 1827, *over de bewaarscholen.*

Onder de inrigtingen, waaraan in de grootere steden behoefte is en die in de meeste Nederlandsche steden nog ontbreken, behooren ongetwijfeld te wor-

den gerangschikt, welingerigte kleine kinderscholen ten behoeve van armen- minvermogenden, zoodanige scholen namelijk, alwaar de kinderen der behoeftige klasse in den eersten leeftijd vóór hunne opneming op de gewone stedelijke armenscholen of andere gestichten van weldadigheid worden verzorgd en eene aanvankelijke ligchamelijke en zedelijke opvoeding geniet.

Het Departement der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen te Brussel, dit gebrek ontwaard hebbende, heeft het voornemen opgevat om door deszelfs bemoeijingen, die stad van scholen te voorzien.

Ik vinde mij gemagtigd dit voornemen der Brusselsche afdeeling van de gezegde maatschappij, hetwelk de hooge goedkeuring des Konings wegdraagt uit Hoogstdeszelfs naam ter kennis te brengen aan U Hoog Ed. Gestr., zijnde het Z. M. begeerte, dat de tot standbrenging van zoodanige inrigtingen overal, waar zulks nuttig en noodig zijn kan, zal worden bevorderd.

De eer hebbende, mij van 's Konings lastgeving te kwijten, verzoek ik U Hoog Ed. Gestr., om omtrent het onderwerpelijk belang in overleg te willen treden met de Schoolopzieners, om voorts zoodanige maatregelen te nemen als U Hoog Ed. Gestr. zal oordeelen, dat bevorderlijk kunnen zijn aan de oprigting van goede kleine kinderscholen, voor armen en minvermogenden in de steden uwer provincie, waar die inrigtingen noodig en derzelver tot standbrenging mogelijk is.

De Administrateur,

VAN EWIJCK.

***RESOLUTIE** van Z. E. den Minister van binnenlandsche zaken van 4 April 1828 over de landsbeurzen ter opleiding van jonge meisjes voor den stand van onderwijzeresse.*

De Minister van Binnenlandsche Zaken:

Gezien het Koninklijk besluit van 9 Julij 1827, N°. 117, waarbij twintig landsbeurzen zijn ingesteld tot opleiding van jonge meisjes voor den stand van onderwijzeresse, te weten: tien heele beurzen, ieder van *f* 300 's jaars, en tien halve ieder van *f* 150 's jaars.

Gezien de voorstellen der Commissiën van Onderwijs in de onderscheidene provinciën omtrent de personen, welke tot het genot dier beurzen zouden kunnen in aanmerking komen, en de kostscholen waarop dezelve zouden kunnen worden geplaatst.

Heeft goedgevonden en verstaan:

1°. Onder de voorschrevene beurzen zal dit maal worden beschikt in dier voege, dat zooveel de omstandigheden dit gedogen, eene geheele en eene halve beurs worde verbonden aan eene en dezelfde kostschool, in het vertrouwen dat de houderessen dier kostscholen met zoodanige beschikking zullen genoegen nemen, zonder eenige verdere te gemoetkoming te eisschen voor de opleiding der persoon, welke de halve beurs geniet.

2°. Deze beurzen zullen worden toegekend voorloopig voor één jaar, doch dezelve zullen, daartoe termen gevonden wordende, voor één

of ook voor twee jaren kunnen worden verlengd. Voor het loopende jaar 1828 zullen de beurzen slechts worden genoten van 1 April.

3°. De Schoolopzieners in wier districten met lands beurzen begiftigde personen op eenige kostschool geplaatst zijn, worden speciaal belast met het toezigt over de vorming en de vorderingen dier personen. Dezelve Schoolopzieners zullen deswege een afzonderlijk verslag inleveren bij de Commissie van Onderwijs, op de gewone herfstvergadering.

4°. Na van de in het vorige artikel bedoelde verslagen te hebben kennis genomen, zullen de Commissiën van Onderwijs dezelve bij eene afzonderlijke missive doen toekomen aan het Departement van Binnenlandsche Zaken, onder bijvoegens casuquo harer consideratiën en advijs, omtrent de verlenging van den termijn waarvoor de Rijksbeurzen voorloopig zijn toegekend.

5°. Omtrent de toekenning der beurzen, waarover op nieuw valt te beschikken, zullen de Commissiën van Onderwijs te gelijker tijd hare voordragt inleveren, bij het Departement van Binnenlandsche Zaken, na deswege speciaal te hebben gehoord, den Schoolopziener onder wiens toezigt staat de kostschool, waaraan de opengevallen beurs was verbonden.

Een afschrift dezer zal gezonden worden aan elke der Commissiën van Onderwijs, en aan den Hoofd-Inspecteur van het middelbaar en lager onderwijs, tot informatie en narigt.

MINISTERIËLE RESOLUTIE van den 5 *Julij* 1830, *inhoudende toelichting aangaande het Koninkl. besluit van den* 27 *Mei* 1830.

Ik heb reeds de eer gehad bij schrijven van 8 Junij ll., N°. 131. voorloopig de aandacht van U Ed. Groot Achtb. te vestigen, op 's Konings besluit van den 27 Mei ll., N°. 117

Mijn tegenwoordige rondgaande brief heeft ten oogmerk om de Artikelen van dit belangrijk besluit nader toe te lichten, ten einde de geest en strekking van hetzelve wel worden gekend, en ten einde de uitvoering overal op eenen eenparigen voet plaats hebbe.

Zoowel de beweegredenen, als de bedoelingen van het onderhavig Koninkl. besluit, zijn duidelijk op te maken uit deszelfs aanhef, vooral wanneer men hetzelve beschouwt in verband met de missive van Zijne Excellentie den heer Secretaris van Staat van den 27 Mei ll., waarbij aan den President van de tweede kamer der Staten Generaal is te kennen gegeven, dat Zijne Majesteit had goed gevonden het ontwerp van Wet op het onderwijs in te trekken, de gemoederen te vereenigen door bevredigende verordeningen, tot alle provinciën de werking uit te strekken der vrije beginselen, in sommige opzigten voor een gedeelte des Koningrijks gevolgd, in het algemeen de beperkende maatregelen te verzachten, zonder de zaak van het onderwijs, welke tevens die is der beschaving in de waagschaal te stellen, vooral ook zonder aan het lot over te laten het bestaan

der inrigtingen van Lager onderwijs, die over het algemeen aan het volk zoo veel voordeel aanbrengen, en eindelijk om de ontwikkeling van deze nuttige instellingen, met eene bijzondere zorg aan te moedigen.

Zie daar de inzigten met welke het besluit van 27 Mei ll. genomen werd.

De groote verscheidenheid van meeningen, welke zich op dit stuk in den boezem der Staten Generaal heeft geopenbaard, de wensch door vele Leden geuit, dat men zich voor het tegenwoordige bepalen mogt tot de intrekking der Koninkl. besluiten van 1825, en de Zuidelijke Provinciën niet deelen in de meer vrije verordeningen van het Noordelijke reglement, doet al dadelijk een ieder gevoelen dat de Regering het doel niet gehad heeft, om door algemeene maatregelen van openbaar bestuur een nieuw en volledig stelsel van onderwijs in te voeren, gelijk men moeite gevonden had in de tegenwoordige omstandigheden er een door eene Wet daar te stellen, maar dat de Koning zich in tegendeel heeft gehouden bij de intrekking of wijziging der bestaande verordeningen, welke mitsdien alle van kracht blijven, voor zoo verre dezelve niet uitdrukkelijk mogten zijn veranderd.

Deze eenvoudige opmerking, welke vooral van toepassing is op het lager onderwijs, zal voldoende zijn om het meerendeel der artikelen des besluits ten volle op te helderen, en om verkeerde uitleggingen te voorkomen, welke trouwens door den tekst zelven dezer artikelen worden bestreden.

Ik zal thans overgaan tot toelichting der afzonderlijke artikelen.

Art. 1. Dit artikel zet een algemeen beginsel vooruit, maar houdt tevens in, twee te onderscheiden bepalingen.

De eerste paragraaf ziet alleen op het lager onderwijs: dezelve is toepasselijk op alle Scholen zonder onderscheid, welke voor dien tak van onderwijs bestemd zijn.

De tweede paragraaf, die het middelbaar en hooger onderwijs betreft, is alleen van toepassing op de Scholen, welke op geenerlei wijze door het openbaar bestuur zijn opgerigt, of worden ondersteund. — Niets is dus veranderd met betrekking tot de wijze van daarstelling der inrigtingen van dezen aard, welke geheel of gedeeltelijk ten laste zijn van de Provinciën, der gemeenten, of andere openbare besturen.

Al de Scholen tot welk dit artikel betrekkelijk is, zullen voortaan, zonder tusschenkomst van het Departement van Binnenlandsche Zaken kunnen opgerigt worden, — in de steden zal de vergunning gegeven, door het plaatselijk bestuur, volstaan. In de landelijke gemeenten zal die vergunning daarenboven de goedkeuring van U Ed. Groot Achtb. behoeven.

Het is van belang hier op te merken, dat overeenkomstig de bestaande wetten en reglementen de vrijheid om eene School te openen, of eene instelling van onderwijs op te rigten, verschillend is van die om onderwijs te geven; het is alleen van de eerste waarvan gesproken wordt, in het onderhavig artikel, — wat de andere aangaat, deze is het onderwerp van art. 2, ten aanzien van het lager onderwijs, en van art. 8, ten aanzien der hoogere graden van onderwijs.

De goede uitslag der maatregelen die het onderwerp zijn van de tegenwoordige mededeeling, zal grootendeels afhangen, van de te gelijk voorzigtige en milde wijze, waarop de gemeentelijke en plaatselijke autoriteiten zich zullen kwijten van de verplig-

tingen, welke het 1° artikel hun oplegt. — Die autoriteiten, zijn door derzelver betrekking in staat, de wenschen en behoeften te beoordeelen der bevolking, aan hun bestuur toevertrouwd, en zij zullen alle gegronde bezwaren voorkomen, die tot den Koning zouden kunnen geraken, wanneer zij zich slechts doordringen van de welwillende en verheven inzigten van Hoogstdenzelven.

Art. 2. Bij het tweede artikel wordt de tusschenkomst afgeschaft van het Departement van Binnenlandsche Zaken, in alle de gewone gevallen van benoeming van lagere onderwijzers. — Edoch de bedoeling is dat de personen die zich aanmelden om in lagere scholen onderwijs te geven, al die hoedanigheden zullen bezitten en de vereischten vervullen, welke bij de bestaande reglementen worden gevorderd, en dat omtrent derzelver aanstelling of admissie worde gehandeld op de wijze, welke is voorgeschreven.

Alleenlijk zullen de Heeren Gouverneurs de stukken niet meer opzenden aan het Departement van Binnenlandsche Zaken ten zij in de gevallen bij het artikel voorzien.

Eene gewigtige opmerking, welke hier te maken valt, is deze, dat men gedwaald heeft, toen men heeft voorgegeven dat de benoeming der onderwijzers bij de gemeente Scholen, tot nu toe bij uitsluiting aan het Departement van Binnenlandsche Zaken afhing. Het zijn de plaatselijke besturen die de benoeming doen, na door een vergelijkend examen voorgelicht, en door het Departement van Binnenlandsche Zaken gemagtigd te zijn.

Voortaan zal deze magtiging in gewone omstandigheden vervangen worden, door eene verklaring van den Heer Gouverneur, waaruit zal blijken, dat

de formaliteiten zijn in acht genomen, en dat gevolgelijk tot de benoeming kan worden overgegaan.

De tusschenkomst derhalve van de Heeren Gouverneurs zoude hier geheel lijdelijk zijn, zoo men geene hoop voeden mogt, dat dezelve strekken zal om de gevoelens te vereenigen, en om de gevallen van beroeping op het hooger bestuur meer zeldzaam te doen zijn.

Art. 3. De gang welke alhier is aangewezen om te geraken tot de keuze van Schoolopzieners, strekt om zonder inbreuk te maken op de bestaande wetten en verordeningen, zoo veel mogelijk te gemoet te komen, aan het verlangen van verschillende zijden geuit, dat aan de provinciale Staten meer invloed zoude worden gegeven, op de zamenstelling der Commissie van onderwijs, en dezelve schijnt bij uitnemendheid geëigend om goede uitkomsten te leveren.

Immers, de provinciale Schoolcommissiën zijn boven al in staat om de bekwaamheid van Candidaten te beoordeelen, terwijl de gedeputeerde Staten zullen kunnen overwegen of de voorgestelde personen ook uit anderen hoofde geschiktelijk kunnen gekozen worden, dan wel of andere Candidaten, ten deze de voorkeur verdienen, — op deze wijze zal 's Konings keuze behoorlijk worden voorgelicht, en is het te verwachten dat de belangen zoowel van het onderwijs, als van de Ingezetenen, niet zullen worden uit het oog verloren.

Art. 4. Dit artikel herinnert aan eene der gewigtigste pligten der gewestelijke en plaatselijke besturen.

De algemeene opneming, waarvan in het slot gesproken wordt, zal ten doel dienen te hebben, om te doen kennen al wat er nog ontbreekt om overal in de geheele provincie den uitwendigen staat van het Schoolwezen op eenen goeden voet te brengen.

Het zal goed zijn de uitkomsten dezer opneming te brengen in twee afzonderlijke Staten, van welke de een zal bevatten, al wat de gebouwen, en de andere al wat de inkomsten der onderwijzers betreft.

Ik stel mij voor een model van deze Staten aan U Ed. Groot Achtb. te doen toekomen.

Door behulp van dusdanige opneming zal het provinciaal, en zoo noodig ook het hoogere Bestuur in staat geraken, om niet alleen bij het beoordeelen van plaatselijke belangen een algemeen gezigtspunt voor oogen te hebben, maar ook om met naauwkeurige kennis der bijzonderheden, algemeene maatregelen ter aanmoediging en opbeuring te kunnen nemen of goedkeuren.

Art. 5. De voordeelen aan openbare onderwijzers toegekend bij N°. 1 en 2, van dit artikel, zullen behooren te komen ten laste der gemeente, voor zoo verre daarin van elders niet wordt voorzien.

Het veranderlijk inkomen onder N°. 3 heeft ten doel, om den ijver der onderwijzers op te wekken, daar hetzelve hen zal worden betaald, in evenredigheid van het aantal van werkelijk ter Schoolgaande kinderen.

De betaling van dit veranderlijk inkomen, zal, volgens bepaling van het artikel op tweederlei wijzen kunnen geschieden, nl. of uit de gemeentekas, of door de ouders der schoolgaande kinderen.

Er zijn onderscheidene plaatsen waar zulks werkelijk geschiedt onmiddelijk uit de gemeente kas, en de ondervinding leert dat deze handelwijze eene zeer gunstige uitwerking heeft, op den staat van het onderwijs, hetwelk als dan geheel kosteloos gegeven wordt.

Minvermogende ouders, worden als dan door den last der Schoolgelden niet verhinderd, hunne kin-

deren deel aan het onderwijs te doen nemen; ook is de aanmerking gegrond, dat de kosten van het openbaar onderwijs daar het minste drukken, waar dezelve door de gezamenlijke ingezetenen gedragen worden.

De tweede wijze van betaling door middel van Schoolgelden, door de ouders te voldoen, is tot dus verre meest algemeen in gebruik; van deze twee opgenoemde wijzen schijnt de eerste in velerlei opzigten de voorkeur te verdienen, waarom ik geloove, dezelve meer bijzonder aan de aandacht van U Ed. Groot Achtb. te mogen aanbevelen.

Het artikel bevat voorts de bepaling dat daar, waar de Schoolgelden van de ouders gevorderd worden de voldoening derzelve, voor zoo veel Armenkinderen betreft, zal geschieden door de liefdadige gestichten, welke belast zijn om die kinderen te onderhouden. Ingeval deze besturen van liefdadigheid hiertoe onvermogend mogten wezen, zullen zij zich bij de gemeentebesturen kunnen vervoegen tot het bekomen van onderstand, of met deze overeenkomen, dat de bedoelde Schoolgelden uit de gemeentekas zullen betaald worden, behalve de kinderen van bedeelde armen, worden er in iedere gemeente in grooter of kleiner aantal gevonden, wier ouders zich niet hebben aangemeld aan de besturen van liefdadigheid tot het bekomen van onderstand, edoch desniettemin onvermogend zijn, om de Schoolgelden te betalen.

Het is deze klasse van kinderen in het artikel niet vermeld, welke de bijzondere oplettendheid en zorge van het bestuur verdient. Het ware te wenschen dat overal gelijk dit reeds op vele plaatsen geschiedt, de Schoolgelden dezer kinderen uit de gemeente kas konden betaald worden, of dat in groote steden af-

zonderlijke Scholen voor dezelven konden opgerigt worden.

Het laatste deel van het artikel bevat nog zeer belangrijke bepalingen namelijk vooreerst, dat de Schoolbehoeften aan de kinderen in de School zullen verstrekt worden ten gevolge van den aankoop derzelve uit den opbrengst der Schoolgelden. — Deze bepaling zal ten gevolge dienen te hebben dat de Schoolgelden eenigzins verhoogd worden, op vele plaatsen waar tot dusverre op eene andere wijze in de aanschaffing der Schoolbehoeften voorzien werd — ten tweede wil het artikel dat de aanschaffing en uitdeeling der boeken en verdere Schoolbehoeften, zal geschieden door tusschenkomst van het plaatselijk bestuur, hetwelk diensvolgens hieromtrent eenen regel zal behooren vast te stellen, na met den Schoolopziener te zijn te rade gegaan.

Art. 6. Dit artikel bevat geene andere beginselen dan die welke, ten allen tijde tot leiddraad hebben moeten strekken aan allen die toezigt over het openbaar onderwijs hebben. — Zoo er onder de zoodanigen, eenigen mogten bestaan, die, door deze beginselen niet genoegzaam in het oog te houden, eenige oorzaak mogten gegeven hebben, tot de klagten, welke in de laatste tijden gerezen zijn, of tot eenig voorwendsel aan een zelfs onbillijk mistrouwen, zal de bepaling van dit artikel hun tot eene waarschuwing strekken welke voor hen niet verloren kan gaan, en waarvan de uitwerkselen nog zullen bevestigd worden, door U Ed. Groot Achtb. tusschenkomst en toezigt.

Die tusschenkomst echter, zal even min als die der plaatselijke besturen nimmer strekken, om zich in te laten met het onderwijs van het leerstellige van de godsdienst, maar integendeel zal zij strekken,

om elke gezindheid te beschermen, tegen al wat eenigen hinder zou kunnen toebrengen aan de vrije overlevering harer eigene leer, in haar eigen boezem, en onder het bestuur harer eigene leeraars, of te wel, om van de Scholen te verwijderen, al wat aan haar godsdienstige denkwijze zoude kunnen aanstoot geven.

Voor het overige is het ondoenelijk om algemeene regelen aan de hand te geven, over de wijze waarop het eerste gedeelte van dat artikel dient te worden ten uitvoer gelegd. — Die uitvoering kan verschillend zijn, in de gemeenten waar slechts eene, en in die waar meerdere godsdienstige gezindheden aangetroffen worden.

In alle gevalle behoort steeds daarvoor te worden gezorgd, dat op de openbare Scholen gedurende de Schooltijden niets geschiede of geleerd worde, hetwelk aan eenige der godsdienstige gezindheden waartoe de kinderen behooren, aanstoot zou kunnen geven. — De ouders behooren gerust te kunnen zijn dat aan hunne kinderen op de Scholen niets geleerd worde, hetwelk met hunne godsdienstige denkwijze in strijd is. — De openbare Scholen behooren boven al dit vertrouwen te genieten.

Het is daarom dat de klagten welke te dezen aanzien zouden mogen ontstaan, steeds met bijzondere aandacht zullen moeten gade geslagen worden.

Art. 7. Er heerscht in de onderscheidene Provinciën des Rijks eene zoo groote verscheidenheid van omstandigheden dat het allezins wenschelijk is, om de algemeene thans in kracht zijnde verordeningen en beginselen betrekkelijk het lagere onderwijs door behulp van Provinciale reglementen in de verschillende Provinciën in werking te doen blijven, of te brengen op eene wijze welke met de

plaatselijke gelegenheid meest overeenkomstig is. Langs dezen weg zal ook het groote doel der algemeene verordeningen het best kunnen bereikt worden.

De punten in dit artikel en in artikel 5 opgenoemd sluiten niet uit alle andere punten welke men in de Provinciale reglementen zoude meenen te moeten begrijpen; die opgenoemde punten behooren intusschen tot de voornaamste.

Onder N°. 2 van het artikel wordt gehandeld van de klassificatie der Scholen, dat is: van derzelver verdeeling in *drie* rangen. — Deze klassificatie werd voor lang tot stand gebragt in de Noordelijke Provinciën, en art. 26 der voorloopige Instructie van 20 Mei 1821, bepaalde reeds dat zij ook in de overige Provinciën zou ingevoerd worden; om dezelve als nu tot stand te brengen, zal men omtrent elke School dienen acht te slaan,

1°. op de hoegrootheid der bevolking — 2°. op den aard der bevolking, — 3°. op het vermogen van de gemeente, — 4°. op dat van de Ingezetenen.

Het doel der klassificatie moet zijn om aan de Scholen van hoogeren rang ook een hooger inkomen te verbinden, ten einde daardoor de gemeente in staat zij eenen meer bekwamen onderwijzer te bekomen, die tevens bezitter zij, van eenen hoogeren rang als onderwijzer, dan wel eigen is aan hen, die aan het hoofd staan van Scholen van lageren rang.

Bij de bepaling van het *minimum*, waarvan onder dit Numero gesproken wordt, zal men derhalve eene zekere opklimming in acht nemen, zoodat het vast inkomen hooger zij naarmate van den hoogeren rang der School.

Dit *minimum* zal indiervoege dienen bepaald te

worden, dat het meerendeel der gemeenten in staat zijn hetzelve te betalen.

De gevallen waarin dit bij uitzondering niet mogt kunnen plaats hebben, zullen in den staat der algemeene opneming dienen vermeld te worden, opdat men de middelen berame om aan de behoeftige gemeente te hulp te komen.

Het *maximum* in N°. 3, heeft betrekking op de openbare Scholen, en kan verschillend zijn voor elke der drie rangen van Scholen. — Het zal bij deze gelegenheid in aanmerking komen te onderzoeken, of het goed zoude zijn te bepalen, dat de Schoolgelden voortaan even hoog zullen zijn voor alle kinderen die dezelfde School bezoeken, zonder onderscheid tot welke klasse zij behooren, of welk onderwijs zij genieten.

De wijze van inning der Schoolgelden daar waar dezelve door de ouders zullen moeten worden voldaan, is nog een punt van veel belang.

Het schijnt zeer nuttig dat de gemeentelijke ontvanger met deze inning worde belast, zoo van de ouders als van de gestichten van weldadigheid. — Maar de ontvanger zal niet anders kunnen handelen dan als gemagtigde van den onderwijzer, ten zij de Staten der Provincie bijzondere middelen van invordering voorstelden, zoodat dezelve door Zijne Majesteit zouden kunnen goedgekeurd worden.

Bij N°. 4, van Art. 7, wordt de oprigting van bewaarscholen aanbevolen. — Die aanbeveling dient voornamelijk ten aanzien van groote steden in het oog gehouden te worden. De werkscholen ten dienste van arme kinderen, vooral van meisjes, zijn ten hoogste nuttig, het is onnoodig deswege in meer bijzonderheden te treden.

Art. 8. Dit artikel bevat de uiting van het be-

ginsel dat de personen van bijzondere instellingen met het hooger of middelbaar onderwijs belast, voortaan niet meer gehouden zijn, vooraf het zij een Akademische graad, het zij eenen rang als onderwijzer te verkrijgen.

Door deze bepaling wordt aan de onderwijzers van het middelbaar en hooger onderwijs eene vrijheid verleend, welke de lagere onderwijzers volgens het vroeger gezegde niet genieten.

Het wordt daarom thans meer dan vroeger noodig, eene grenslijn te trekken, tusschen het middelbaar en lager onderwijs.

De bedoeling bij het nemen van het besluit is geweest, om door lager onderwijs te verstaan, dat gene hetwelk gegeven wordt, in het lezen en schrijven, rekenen, en de hoofdregelen der spraakkunst, van eene of van meerdere der in het Koningrijk gebruikelijke talen, en de beginselen van de geschiedenis, aardrijkskunde, of andere soortgelijke wetenschappen, hoedanig onderwijs doorgaans door kinderen genoten wordt.

Door *middelbaar onderwijs* daarentegen heeft men verstaan, dat gene hetwelk gegeven wordt aan jeugdige personen, die reeds het lager onderwijs, volgens bovenstaande omschrijving genoten hebben, en zich wenschen voor te bereiden, het zij voor het *hooger* of universiteits onderwijs, het zij voor eenen bijzonderen stand of beroep, of die ook blootelijk verlangen eene beschaafde opvoeding te voltooijen.

Deze omschrijvingen zullen genoeg zijn om in de meeste gevallen de middelbare van de lagere Scholen te onderscheiden, voor zoo verre echter de aard van sommige Scholen in de provinciën bestaande, eene nadere bepaling mogt noodig maken, zullen U Ed. Groot Achtb. die in de provinciale reglementen kun-

nen begrijpen, of ook in gevallen van twijfeling, eene bijzondere beslissing van het algemeen bestuur inroepen.

Ten aanzien van Scholen waar te gelijk klassen voor lager en voor middelbaar onderwijs gevonden worden, zal de regel behooren te gelden, dat de personen, die over de klassen van lager onderwijs gesteld zijn, de vereischten van lagere onderwijzers behooren te bezitten.

Overigens zullen soortgelijke Scholen van gemengden aard of tot de lagere, of tot de middelbare gerekend worden, naarmate van het hoofddoel of de hoofdstrekking derzelve.

Art. 9. Bij dit artikel staat Zijne Majesteit eene geheele vrijheid van studiën toe, onder afschaffing van alle voorregten, welke in dit opzigt aan sommige openbare Scholen waren toegekend; voorts doelt deze beschikking voornamelijk op de hooge Scholen, welke reglementen bij gevolg eene herziening zullen behoeven. — Het zal voldoende zijn alhier te doen opmerken,

1°. dat er nimmer eenige bepaling of voorregt bestaande, ten aanzien der wijze waarop de kundigheden van lagere onderwijzers worden verkregen, zoo dat dit artikel dienvolgens op hun niet toepasselijk is, 2°. dat geenerhande wijziging wordt ingevoerd met opzigt tot de Examina's aan welke de lagere onderwijzers onderworpen zijn tot het verkrijgen van acte van algemeene toelating.

Art. 10. Het beginsel in dit artikel uitgedrukt, is duidelijk en behoeft geene verdediging. — De uitoefening van toezigt op het openbaar onderwijs behoort tot het wezen van elke regering, en meer bijzonder van die in het Koningrijk overeenkomstig de bepalingen der grondwet.

Art. 11. Iedere onpartijdige beoordeelaar zal volgaarne erkennen de billijkheid om van het openbaar onderwijs uit te sluiten personen, die geschandvlekt zijn, door eene regterlijke, hetzij criminele, hetzij correctionele uitspraak.

Het is waar correctionele vonnissen zijn volgens de wet niet onteerende, doch soms is de daad, welke door den Regter als bewezen wordt erkend van dien aard, dat dezelve in de openbare meening als onteerende beschouwd wordt; mogt zich een geval opdoen waarin dit twijfelachtig was, zullen U Ed. Groot Achtb. daarover beslissen.

Art. 12. Het behoeft naauwelijks gezegd te worden dat in dit artikel mede bedoeld wordt, de Bisschoppelijke Seminariën, tot welke, betrekkelijk is 's Konings besluit van 2 October 1829.

Tot hiertoe heb ik de eer gehad aan U Ed. Groot Achtb. mede te deelen eenige algemeene en bijzondere ophelderingen nopens 's Konings besluit. — Er schiet mij over om bij U Ed. Groot. Achtb. de voortduring te verzoeken, eener menigwerf betoonde belangstelling in een onderwerp van zoo groot gewigt.

U Ed. Groot Achtb. zullen ligtelijk beseffen, dat hoe grooter de vrijheid is, welke verleend wordt, des te meer zorge door het bestuur moet worden gedragen voor de verbetering en volmaking der instellingen, welke onder deszelfs dadelijken invloed staan, terwijl van eenen anderen kant de verbetering dier instellingen het beste middel is, om de mededinging niet gevaarlijk te doen zijn.

Ook is er een punt, hetwelk ik wenschte dat nimmer uit het oog verloren worde. Dit namelijk, dat in eene zaak van zoo teederen aard als het onderwijs

is, steeds met zachtheid worde te werk gegaan en bij uitsluiting van middelen van overreding worde gebruik gemaakt. Dwangmiddelen toch, gelijk de ondervinding dit leert, zullen de gewenschte verbeteringen eerder benadeelen dan bevoordeelen.

Ik eindige deze onder betuiging dat dezelve door mij geschreven wordt onder speciale goedkeuring des Konings.

De Minister van Binnenlandsche Zaken.

(get.) DE LA COSTE.

KONINKLIJK BESLUIT van 13 *Mei* 1833 *over de beurzen der kweekelingen van de kweekschool voor onderwijzers te Haarlem.*

WIJ WILLEM, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE NASSAU, GROOT HERTOG VAN LUXEMBURG, enz. enz. enz.

Op de voordragt van onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van den 9den dezer, N°. 100, 5de afd.

Hebben goedgevonden en verstaan ons besluit van den 3den Julij 1824, N°. 82, in zooverre te wijzigen, dat onveranderd het bedrag, der jaarlijksche toelage voor landsbeurzen bij de kweekschool te *Haarlem* ter somme van *vierduizend achthonderd guldens* (*f* 4800) de met die beurzen begunstigde

kweekelingen, welke thans in *drie* klassen verdeeld zijn, voortaan, te rekenen van den 1sten Julij aanstaande slechts *eene* klasse zullen uitmaken, bestaande uit *vierentwintig* kweekelingen, die elk eene jaarlijksche prebende van *Tweehonderd guldens* (*f* 200) genieten.

Zullende de tegenwoordige vierde klasse van kweekelingen of die, aan welke geen genot van eenige beurs of prebende verbonden is, dien ten gevolge de tweede klasse worden.

Onze Minister voornoemd is belast met de uitvoering dezes, waarvan tot informatie en narigt afschriften zullen worden gezonden aan onzen Minister van Financiën en aan de Algemeene Rekenkamer.

's Gravenhage,
den 13 Mei 1833.

(*geteekend*) W I L L E M.

Van wege den Koning.

(*get.*) J. G. DE MEY VAN STREEFKERK.

MINISTERIËLE DISPOSITIE van 25 *Maart* 1835, *houdende nadere aanwijzing van de jaarlijksche verslagen der commissiën van onderwijs.*

Bij ministeriële resolutie van den 13 Februarij 1807, werden gearresteerd verschillende modellen voor de inrigting der verslagen, welke door de Pro-

vinciale Commissiën van Onderwijs en Plaatselijke Schoolcommissiën, volgens de instructie, gevoegd bij de wet van 3 April 1806, behooren te worden opgemaakt en ingeleverd.

Later hebben die modellen eene wijziging ondergaan en ontvingen de Commissiën nieuw vastgestelde modellen voor de inrigting der bedoelde verslagen, bij de circulaire van 9 April 1827, N°. 27 en 11 April 1828, N°. 6, van den toenmaligen Administrateur voor het Onderwijs, de Kunsten en Wetenschappen.

De inrigting van het algemeen overzigt van den staat van het schoolwezen, hetwelk de Commissiën van Onderwijs, in gevolge art. 27 en 29 harer instructie, jaarlijks hebben op te maken en kort na de voorjaars-vergadering behooren in te leveren bij het Departement van Binnenlandsche Zaken, werd echter bij de zoo evengemelde dispositiën geheel en al aan de wijsheid der Commissiën overgelaten, die bij de aan het hoofd dezer gemelde resolutie alleen werden aangemaand, om aan het algemeen overzigt zoodanigen vorm te geven, dat het een geschikt stuk ware om in de *Bijdragen voor het Onderwijs* te worden geplaatst, met uitnoodiging om hetzelve te doen vergezeld gaan van eenige daarbij aangewezene opgaven.

Thans echter moeten die overzigten in het bijzonder de strekking hebben, om gezamenlijk bouwstoffen te leveren voor het Verslag van den staat der Scholen, hetwelk jaarlijks, volgens art. 226 der Grondwet, aan de Staten-Generaal wordt aangeboden.

De onderwerpen van alle de overzigten dienen daarom gelijksoortig te zijn, hetgeen het geval thans minder is, ten gevolge van de gezegde vrijheid,

welke aan de Commissiën van Onderwijs is gelaten, en ofschoon dan nu ook in sommige opzigten de jaarlijksche verslagen der Commissiën niet onbelangrijk zijn, verliezen dezelve echter voor het eigenlijke doel veel van hunne waarde, omdat zij, wat de behandelde punten betreft, veelal uiteen loopen, en men daardoor het voordeel mist, die punten onderling te kunnen vergelijken.

Het is mijne bedoeling geenszins om de vrijheid, welke bij de opgemelde dispositiën aan de Commissiën van Onderwijs gelaten werd, weg te nemen, of omtrent den vorm der bedoelde verslagen eenig bepaald voorschrift te geven. De algemeene overzigten behooren steeds te blijven beredeneerde verslagen; maar ik heb het evenwel noodig geacht, de aandacht der Commissiën van Onderwijs op dit onderwerp te vestigen en hare welwillende medewerking in te roepen ter verkrijging van jaarlijksche opgaven, het schoolwezen betreffende, die voor de Regering, zoo wel door onderlinge gelijksoortigheid als door naauwkeurigheid, meer wezenlijk belangrijk en nuttig kunnen zijn.

Ter bereiking zoo veel mogelijk van dat oogmerk, worden de Commissiën van Onderwijs bij deze uitgenoodigd om, over 1835 en vervolgens, voor zoo veel dit nog niet mogt plaats hebben, bij de zamenstelling van het algemeen jaarlijksch overzigt, in den regel, het navolgende te willen in acht nemen:

Voor eerst: Om nimmer te verzuimen van meer opzettelijk verslag te doen van de verbeteringen van materiëlen aard, die aan het schoolwezen in het afgeloopen jaar zijn te beurt gevallen, inzonderheid wat betreft den aanbouw, de vergrooting, of de

herstelling van gemeentelijke schoolhuizen en onderwijzers-woningen. — Ook verdient gewag te worden gemaakt van de scholen, waar de hulpmiddelen van het onderwijs verbeteringen hebben ondergaan.

Niet onbelangrijk zal het zijn tevens te vermelden, door welke middelen in de kosten dier verbeteringen is voorzien geworden, namelijk of inzonderheid door de gemeente zelve, dan wel door de provincie, of door het Rijk, daarin is bijgedragen.

Ten tweede gelieven alle de Commissiën steeds zoo veel mogelijk naauwkeurig op te geven het aanwezig getal werkelijk goede gemeentelijke schoollokalen, het getal dergenen, die vrij goed kunnen worden genoemd en door eenige verbetering in behoorlijken staat zijn te brengen, en het getal der gemeenten, waar de lokalen nog slecht zijn of ontbreken en geheel nieuwe lokalen behooren te worden aangebouwd.

In de derde plaats zal het mij aangenaam zijn in de overzigten aan te treffen eene juiste en met de jaarlijksche verslagen van de verschillende leden der Commissie in verband staande opgave van het werkelijk binnen de provincie aanwezig getal scholen, en de Commissiën gelieven daarbij in het oog te houden de volgende verdeeling of rangschikking dier scholen, als:

1°. Openbare;

2°. Bijzondere der eerste klasse;

3°. Bijzondere der tweede klasse;

met vermelding hoe groot het getal is

a. der scholen van middelbaar onderwijs (uitsluitend bestemd voor leerlingen, die het gewone lager onderwijs reeds genoten hebben).

b. kostscholen voor jongens,

c. kostscholen voor meisjes,

d. dag- en kostscholen voor jongens,

e. dag- en kostscholen voor meisjes;

4°. Werk- of zoogenaamde industrie-scholen;

5°. Welingerigte kleine kinder-scholen;

6°. Zoogenaamde matressen-scholen of bewaarplaatsen voor kleine kinderen;

7°. Huis-onderwijzers en huis-onderwijzeressen.

De Commissiën zullen hare verslagen zeer belangrijk kunnen maken door telken jare te treden in eenige bijzonderheden over den aard en de deugdelijkheid van het onderwijs, dat op eenige dier verschillende soorten van scholen in de provincie gegeven wordt.

Zoo zal ik gaarne zien, dat zij zich in het overzigt over 1835 te dien aanzien meer bijzonder bepalen tot de openbare scholen; in het overzigt over 1836 tot de bijzondere scholen der eerste en tweede klasse; in dat over 1837 tot de werk-, de welingerigte kleine kinder- en de zoogenaamde matressen-scholen; welke afwisseling in de bijzondere behandeling met ieder daarop volgend drietal jaren op dezelfde wijze zou kunnen plaats grijpen.

In de vierde plaats verzoek ik de Commissiën in-

dachtig te zijn om zoo veel mogelijk naauwkeurig opgave te doen van het getal leerlingen, die telkens in het afgeloopen jaar, het zij voor korteren, het zij voor langeren tijd, op de in de provincie aanwezige scholen onderwijs genoten hebben, en zulks afzonderlijk voor elke soort van school-inrigting, met vermelding van het aantal jongens en het aantal meisjes.

In de vijfde plaats gelieven de Commissiën opgave te doen:

1°. Van het getal afgegeven akten van algemeene toelating
als schoolonderwijzer van de verschillende rangen,
als schoolhouderesse,
» huis-onderwijzer, en
» huis-onderwijzeresse.

2°. Van het aantal bestaande onderwijzers-gezelschappen en van derzelver leden.

Overigens noodig ik de Commissiën uit om voort te gaan, of, waar dit niet altijd het geval was, te beginnen met haar jaarlijksch rapport aan te vullen met zoodanige andere wetenswaardige bijzonderheden, als het schoolwezen der provincie oplevert, het zij betrekkelijk de plaats gehad hebbende school-examens en prijs-uitdeelingen, of ook de verbetering en den voortgang van het onderwijs zelf, het zij opzigtelijk de vorming en opleiding van aankomende onderwijzers, de verbetering van het bestaan der dienstdoende onderwijzers, de voorziening in het lot der nagelatene weduwen en kinderen, de Plaatselijke Schoolcommissie en Commissiën van plaatselijk Schooltoevoorzigt, en voorts met

zoodanige verdere berigten als geschikt kunnen zijn, om het verslag belangrijk te maken, en geheel of ten deele te worden gebragt ter publieke kennis.

Bij het doen dezer uitnoodiging reken ik op de bereidwilligheid en de krachtdadige medewerking van alle de leden der Provinciale Commissiën van Onderwijs, alsmede van die der Plaatselijke Schoolcommissiën, die ik vertrouwe, dat hunne afzonderlijke verslagen voortaan zullen aanvullen met de opgaven, welke de Provinciale Commissiën uit elk schooldistrict, volledig en naauwkeurig bijeengebragt, behooren te ontvangen, om aan het bij deze circulaire uitgedrukt verlangen te kunnen voldoen.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

VAN DOORN.

MINISTERIËLE DISPOSITIE van 27 *September* 1837, *over het maatschappelijk onderwijs der Israëliten en over de vervulling der Israëlitische scholen.*

Aan het Departement van Binnenlandsche Zaken zijn medegedeeld geworden eenige bedenkingen, gerezen bij Districts-Schoolopzieners en Plaatselijke Schoolcommissiën, omtrent de wijze waarop behooren tè worden uitgevoerd de bepalingen, opzigtelijk het gewone lager of Maatschappelijk Onderwijs, voorkomende in de bestaande besluiten ten aanzien van het Israëlitische schoolwezen.

Die mededeeling heeft aanleiding gegeven tot overwegingen over dat onderwerp tusschen de Departementen van Binnenlandsche Zaken en voor de Zaken der Hervormde Eeredienst en de Minister van Staat, met de Generale Directie van gemeld Departement belast, heeft dienvolgens doen afgaan aan de Godsdienstige Israëlitische Schoolcommissiën, de aanschrijving van welke ik de eer heb een tal exemplaren bij deze aan de Provinciale Commissiën van Onderwijs te doen toekomen.

Het blijkt uit die aanschrijving, dat bij gemis van stellige voorschriften omtrent de wijze waarop in toepassing behoort te worden gebragt hetgeen nopens het Maatschappelijk Onderwijs op de Godsdienstige Israëlitische scholen werd verordend bij het besluit Zijner Majesteit van 10 Mei 1817, N°. 146, en de daarop gegronde Algemeene Instructie, de daaromtrent vastgestelde bepalingen door de Godsdienstige Israëlitische Schoolcommissiën grootendeels zijn uit het oog verloren, waardoor twijfel is ontstaan omtrent het geen van de zijde van het Burgerlijk Schoolopzigt, vooral bij het vervullen van onderwijzers plaatsen op Godsdienstige Israëlitische scholen, waar lager of Maatschappelijk onderwijs gegeven wordt, valt te verrigten.

Om hierin te voorzien, en ten einde te geraken tot eene behoorlijke en geregelde uitvoering der bepalingen van 's Konings besluit van 10 Mei 1837, N°. 146, worden de Godsdienstige Israëlitische Schoolcommissiën bij de door den Minister van Staat, belast met de Generale Directie voor de zaken der Hervormde Kerk genomen dispositie, nader ingelicht en onderrigt van het geen zij hebben in acht te nemen. Inzonderheid ook worden dezelve daarbij aangeschreven om met de Districts-Schoolopzieners te

rade te gaan en bij het openvallen van onderwijzers plaatsen voor het lager onderwijs op de onder haar toezigt staande scholen, daarvan aan den Districts-Schoolopziener opgave te doen, met verzoek, om zich met haar omtrent de vervulling van den post te concerteren en overigens te verrigten hetgeen tot dat einde bij de verordeningen op het onderwijs wordt gevorderd.

Het is voorts mijn verlangen dat die scholen ten gevolge van het nader verband, waarin het Burgerlijk Schooltoezigt tot die instellingen is gebragt, naar aanleiding der dispositie, welke de Minister van Staat belast met de Generale Directie voor de zaken der Hervormde Eeredienst opzigtelijk dezelve genomen heeft, door de Districts-Schoolopzieners en leden der Plaatselijke Schoolcommissiën voortaan, voor zoo verre zulks niet mogt zijn geschied, meer geregeld zullen worden bezocht, en dat van hunne bevinding in de gewone verslagen van gedane school-inspectiën worde berigt gegeven.

Het zoude kunnen gebeuren dat bij het vervullen van onderwijzersplaatsen voor het Maatschappelijk onderwijs op de Godsdienstige Israëlitische scholen eene gestrenge naleving van de daaromtrent voor de gewone burgerscholen bestaande verordeningen, met betrekking tot den gevorderden onderwijzers-rang of het houden van een vergelijkend examen, in den aanvang aanleiding gave tot moeijelijkheden of ongerieven voor de Godsdienstige school. In zoodanig geval zal worden gelet op de consideratien, welke de Districts-Schoolopziener of de Plaatselijke Schoolcommissie zal vermeenen te mogen in het midden brengen tot voorkoming van zoodanige moeijelijkheden, op grond van en overeenkomstig

met hetgeen de verordeningen opzigtelijk de schoolvervullingen hieromtrent veroorloven en voorschrijven.

Ik verzoek de Provinciale-Commissiën van Onderwijs om deze circulaire, onder bijvoeging van een exemplaar der dispositie van den Minister van Staat belast met de Generale Directie voor de zaken der Hervormde Kerk, te doen geworden aan elk harer leden en aan de Plaatselijke Schoolcommissiën, tot derzelver informatie en narigt.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

DE KOCK.

MISSIVE van zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken van den 22 *Augustus* 1838, *N°.* 162, ***waarbij opgaven verlangd worden, betrekkelijk onderwijzers en scholen.***

Tot dus verre zijn, om onderscheidene redenen, buiten toepassing gebleven vele bepalingen van het Koninklijk besluit van den 27sten Mei 1830, (Staatsblad N°. 9), houdende wijzigingen in de verordeningen omtrent het onderwijs.

Art. 4 van dat besluit bevat eene aanbeveling aan de Provinciale Staten, en aan de Plaatselijke Besturen, om de meest geschikte middelen aan te wenden of voor te stellen, ten einde er alom gelegenheid voorhanden zij, om aan de jeugd van alle

standen der Maatschappij een behoorlijk lager onderwijs te doen erlangen, bij bekwame onderwijzers en in ruime en welingerigte scholen; en, om te kunnen nagaan, wat er tot volledige bereiking van dat doel als nog dient te worden gedaan, is er bij hetzelve artikel tevens bepaald, dat er eene algemeene opneming zal geschieden, zoowel van het getal en den staat der scholen, als van de schoolmeubelen, van de jaarwedden en verdere voordeelen, aan de onderwijzersposten verbonden.

Art. 5 van hetzelve besluit bepaalt de wijze, waarop aan de openbare onderwijzers in het voorgeschreven vak een behoorlijk bestaan zal worden verschaft, en art. 7 bevat de lastgeving, om te herzien de huishoudelijke provinciale schoolreglementen, ten einde de bepalingen, die bij het onderwerpelijk besluit ten behoeve van het lager onderwijs zijn vastgesteld, behoorlijk worden geregeld en verzekerd, in verband met de bijzondere aangelegenheden van elke Provincie.

Geenerhande gevolg werd tot hiertoe gegeven aan deze verschillende bepalingen.

Bij de circulaire van dit Departement, van den 5den Julij 1830, N°. 116, (lett. A), welke gestrekt heeft om 's Konings besluit nader toe te lichten, is aan U Ed. Groot Achtb. te kennen gegeven, dat, van de bij art. 4 van hetzelve bevolen algemeene opneming naar behooren te doen plaats hebben, door dit Departement de vereischte modelstaten aan de Provinciale Autoriteiten ter invulling zouden worden toegezonden. Hieraan is echter, uit hoofde van de kort daarop ontstane Belgische onlusten, niet voldaan, en de omstandigheden hebben sedert langen tijd niet toegelaten, om, in het

belang van het schoolwezen, de opgenoemde bepalingen van het Koninklijk besluit van den 27sten Mei 1830 te verwezenlijken. Thans echter vinde ik mij door Zijne Majesteit gemagtigd, om den in 1830 gestaakten arbeid te hervatten, en om te beginnen met te doen overgaan tot het voorloopig onderzoek, bevolen bij het tweede lid van art. 4 van het meergemelde Koninklijk besluit. U Ed. Groot Achtb. ontvangen derhalve hiernevens twee afzonderlijke staten ter invulling, zijnde de staat lett. B vooral hetgeen de onderwijzers betreft.

Achter op deze staten vinden U Ed. Groot Achtb. eenige aanwijzingen ter bevordering van eenparigheid en duidelijkheid bij de invulling der kolommen.

Om voorts den arbeid te vereenvoudigen, heb ik de eer aan U Ed. Groot Achtb. te doen toekomen een genoegzaam getal exemplaren van ieder dezer staten, om daarvan, behalve een tiental voor het Provinciaal Gouvernement, aan elk Gemeentebestuur twee stuks ter invulling te kunnen toezenden, het eene om bij het Gemeentebestuur te verblijven, het andere om aan U Ed. Groot Achtb. ingevuld te worden terug gezonden.

Ik verzoek enz.

Overigens verzoek ik U Ed. Groot Achtb. om de Gemeentebesturen te doen opmerken, dat, voor zoo veel betreft de bijzondere scholen der tweede klasse deze, ofschoon oppervlakkig beschouwd, misschien minder tot het onderwerpelijke behoorende, echter geenzins moeten worden voorbijgegaan, maar dat daaromtrent slechts behoeven te worden ingevuld de vijf eerste kolommen van den staat lett. A, terwijl op den staat lett. B van die scho-

len in het geheel geene melding behoeft gemaakt te worden.

Het enz.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

Bij afwezigheid van Zijne Excellentie,

De Secretaris-Generaal,

(geteekend) C. VOLLENHOVEN.

Lett. A.

STAAT WEGENS DEN TOESTAND DER SCHOOLGEBOUWEN.

Namen der Gemeenten en onderhoorigheden.	Bevolking.	Getal en soort der scholen.	Aantal.		Schoolgebouwen en onderwijzers woningen of vertrekken.		Aantal schoolvertrekken.	Staat der schoolvertrekken ten aanzien van				Raming der eventueel vereischte kosten.			Totaal.	Geldelijke bijdragen, welke tot goedmaking der aan te wenden kosten te verkrijgen zijn.			Totaal.	Te kort.	*Aanmerkingen.*
										Aanwezige voorwerpen.											
			Leerlingen.	Klassen.	Toestand.	Eigendom.		Ruimte in evenredigheid der leerlingen.	Inrigting.	Mobilair.	Hulpmiddelen van onderwijs.	Tot stichting van een geheel nieuw schoolgebouw.	Ter verbetering der aanwezige gebouwen.	Ter vernieuwing of aanvulling van het mobilair en de hulpmiddelen van onderwijs.		Van de gemeente.	Van de provincie.	Van elders.			
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.

Men wordt verzocht ter behoorlijke invulling der kolommen in acht te nemen de navolgende aanwijzigingen:

Kolom 1. Op te geven al de gemeenten, zonder onderscheid; dus ook die waar geene, het zij openbare, het zij bijzondere scholen aanwezig is. De gemeenten te stellen in eene alphabetische rangschikking, maar op elke gemeente onmiddellijk te laten volgen de gehuchten, buurschappen of andere onderhoorigheden.

» 2. Het doel is, althans ten opzigte der openbare scholen, om te kennen het aantal leerlingen in verhouding tot de bevolking waarvoor de scholen hoofdzakelijk dienen. Alzoo stelle men voor die gemeenten, welke onderhoorigheden hebben, slechts dat gedeelte van de bevolking der geheele gemeente, dat overblijft na aftrek van de gezamenlijke bevolking der onderhoorigheden. Tot meerdere duidelijkheid strekke het volgende voorbeeld:

De gemeente A, heeft eene gezamenlijke bevolking van 2000, het gehucht Y 400 inwoners en de buurschap Z 300, dan stelle men voor de gemeente eene bevolking van 1300.

» 3. De scholen zijn: openbare, bijzondere der eerste klasse of bijzondere der tweede klasse. Men vergelijke art. 2 en 3

van het reglement, behoorende tot de schoolwet van 3 April 1806.

Behalve deze onderscheiding verlangt men, dat de aard der school met naauwkeurigheid worde aangeduid, en dat uit de tabel duidelijk blijke, of het is eene lagere of middelbare, kost- of dagschool, eene jongens of jonge heeren, eene meisjes of jonge jufvrouwen school, of wel eene gemengde voor beide sexen te zamen.

Wat de armen-scholen betreft, of het is eene gemeentelijke, diaconie of andere. Voor de steden en gemeenten, waar meerdere scholen aanwezig zijn, make men in de eerste plaats melding van de openbare, dan van de bijzondere der eerste klasse, en in de derde plaats van de bijzondere der tweede klasse. Bij deze laatste wordt opgegeven de naam van derzelver houder of houderesse.

Van de kleine kinderscholen wordt geene speciale opgave in deze kolom verlangd, maar zal men daarvan gaarne eene bepaalde melding gemaakt zien in de kolom van aanmerkingen, met duidelijke opgave van derzelver getal en standplaats.

Kolom 4. Men verlangt te kennen het hoogste getal leerlingen, jongens en meisjes te zamen, die in de wintermaanden doorgaans de scholen bezoeken.

» 6. Op te geven of de gebouwen zich in eenen behoorlijken staat bevinden, en anders de gebreken vermelden.

Kolom 7. Opgeven, aan wien de gebouwen in eigendom behooren, en, indien dezelve gehuurd worden tot schoolgebruik, in de kolom van aanmerkingen aanduiden den jaarlijkschen huurprijs.

» 9. Men verlangt te kennen de lengte, de breedte en de hoogte der vertrekken, in de nieuwe Nederlandsche maat uitgedrukt.

» 10. Men verlangt dat in deze kolom worde aangeduid of het vertrek geschikt is, om in hetzelve behoorlijk gelijktijdig onderwijs te kunnen geven, en, zoo neen, om welke redenen.

» 11. Opgave doen van de aanwezige tafels, banken enz.

» 12. Op te geven de aanwezige leesmachines, borden, kaarten, enz.

» 19. Men geve op in de kolom van aanmerkingen, van waar deze geldelijke bijdragen te verkrijgen zijn.

Lett. B. **STAAT wegens de inkomsten, aan de Onderwijzers-posten verbonden.**

			Jaarlijksche aan de scholen verbonden inkomsten.											Verdeeling dezer inkomsten.				Aandeel in deze verhooging te vinden uit							
			Vaste inkomsten uit				Veranderlijke inkomsten uit																		
Naam der Gemeente en onderhoorigheden.	Getal en soort der scholen.	's Rijks kasse.	De gemeente-kasse.	Eenige andere openbare kasse.	Eenig bijzonder fonds.	Totaal.	De gemeente-kasse.	Eenige andere openbare kasse.	Een gemeentelijk schoolfonds.	Eenig bijzonder fonds.	De schoolgelden.	Totaal.	Totaal generaal.	Aandeel van den hoofdonderwijzer.	Aandeel der ondermeesters.	Andere uitgaven.	Benoodigde verhooging der inkomsten.	De Gemeente-kas.	Eenige andere openbare kas.	Het gemeentelijk schoolfonds.	Eenig bijzonder fonds.	De schoolgelden.	Totaal.	Te kort.	*Aanmerkingen.*
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.

Men wordt verzocht ter behoorlijke invulling der kolommen in acht te nemen de volgende aanmerkingen:

Kolom 1 en 2. De invulling dezer kolommen moet geheel eensluidend zijn met die van kolom 1 en 3 van tabel lett. A.

» 5, 6, 9, 10, 11, 20 en 22. Men gelieve te doen kennen in de kolom van aanmerkingen de kassen en fondsen, waaruit de geldelijke bijdragen verstrekt worden, of te vinden zijn.

» 17. In de kolom van aanmerkingen worde aangeduid, waarin die uitgaven bestaan.

» 26. Vermits er, ter juiste beoordeeling van het al of niet genoegzame der inkomsten aan de onderwijzers-posten verbonden, dient geweten te worden, of en in hoe ver zij, ter zake van eenige kerkelijke, of misschien eenige andere bediening, nog voordeelen hebben, zoo zal men gaarne deswege in de kolom van aanmerkingen het noodige aangeteekend zien.

VONNIS van den Hoogen Raad, van den 16 December 1845, ter zake van het verleenen van speciale admissie tot het oprigten van bijzondere scholen, ook zonder vergelijkend examen.

DE HOOGE RAAD enz.

Op de voorziening in cassatie van den officier van Justitie bij de Arrondissements Regtbank te Zutphen tegen een vonnis dier regtbank, in hooger beroep regt doende over politie overtredingen, van den 25 Junij 1845, waarbij te niet gedaan is het vonnis van het kantongeregt te Doetinchem, regt doende over politie overtredingen, van den 20 December 1844, bij hetwelk G. I. NIJHUIS, onderwijzer der Jeugd, wonende ter laatstgenoemde stede, ter zake van overtreding van art. 12, 14 en 17 der wet op het schoolwezen van den 3 April 1806, en van art. 1 van het Koninkl. besluit van den 27 Mei 1830, (Staatsblad n°. 9) is veroordeeld in eene geldboete van *f* 50 en in de kosten, en door de Regtbank, op nieuw regtdoende, is verstaan dat het niet wettig en overtuigend is bewezen, dat de beklaagde ten zijnen huize te Doetinchem lager onderwijs heeft gegeven, zonder daartoe de wettige vereischten te bezitten, en hij mitsdien te dier zake is ontslagen van alle regtsvervolging, de kosten van beide instantiën te dragen door den Staat;

Gehoord het verslag van den raadsheer DE GREVE;

Gelet op de door den req. ingediende memorie van cassatie;

Gehoord den advokaat van den gereq. in zijne mondelinge voordragt ten betooge der niet ontvankelijkheid van des req. voorziening in cassatie, en subordinaat tot bestrijding der door hem aangevoerde middelen van cassatie;

Gehoord den advokaat generaal DE KETH, namens den proc. generaal in zijne conclusie, strekkende tot cassatie van het beklaagde vonnis, als niet behoorlijk gemotiveerd, en voorts tot verwijzing dezer zaak naar het Prov. Geregtshof in Gelderland, ten einde aldaar op het ingestelde appel op nieuw te worden geinstrueerd en afgedaan, de in cassatie gevallen kosten te dragen door den Staat;

Overwegende, dat namens den gereq. is voorgesteld een grond van niet — ontvankelijkheid van den req. in zijne voorziening in cassatie, vermits de gereq., hoewel bij het dispositief van het beklaagde vonnis ontslagen van alle regtsvervolging, nogtans inderdaad zou zijn vrijgesproken, en dat uit dien hoofde, krachtens art. 381 strafv., de cassatie van dat vonnis alleen door den proc. generaal, bij den Hoogen Raad in het belang der wet zou kunnen worden vervolgd;

O. te dien aanzien, dat wel bij het gemelde vonnis wordt gezegd dat het den beklaagde aangetijgde feit niet zoude bewezen zijn, maar dat zulks niet was gegrond, op de meening des regters, dat het door den req. geven van lager onderwijs ten zijnen huize te Doetinchem niet ten processe zoude zijn gebleken, als zijnde dit feit niet slechts door den req. volledig erkend, maar bij het vonnis uitdrukkelijk als bewezen aangenomen, doch op de overtuiging des regters, dat hij, hiertoe wettig be-

voegd zijnde, niet kon gezegd worden lager onderwijs te hebben gegeven, zonder daartoe de wettige vereischten te bezitten;

O. immers dat dienaangaande bij het beklaagde vonnis is uitgemaakt, niet slechts dat de gereq. bezit eene acte van algemeene toelating, alsmede een speciale admissie, maar tevens dat hij door het bezit dezer acten van de wettelijke vereischten tot het geven van dat onderwijs is voorzien; en dat derhalve hierin is vervat zoowel eene feitelijke, als tevens eene regtskundige beslissing;

O., dat dit allezins wordt bevestigd door den inhoud en de strekking der meeste overwegingen van het beklaagde vonnis, waarbij de onderscheidene tegen de wettigheid der acte van speciale admissie door het Openbare Ministerie aangevoerde bezwaren door den regter zijn onderzocht, en aan de, naar zijn oordeel, als wettig te beschouwen, verordeningen ten aanzien van het lager onderwijs zijn getoetst;

O., dat derhalve de req. is ontvankelijk in zijne voorziening in cassatie;

O., ten aanzien der gegrondheid dezer voorziening in cassatie, dat de gereq., blijkens de oorspronkelijke dagvaarding, is beklaagd lager onderwijs te hebben gegeven zonder daartoe de wettige vereischten te bezitten; dat die vereischten zijn vervat in art. 13 der wet van den 3 April 1806, voor het lager schoolwezen en onderwijs; en dat de al of niet gegrondheid dezer voorziening in cassatie vooreerst afhangt van de vraag, of de gereq. tijdens het hem te laste gelegde feit, heeft bezeten het derde, bij genoemd artikel voorgeschreven vereischte, het wettiglijk verkregen hebben eener speciale beroeping, aanstelling of admissie tot de door hem gehoudene

school, niet ingetrokken uit hoofde van eene der redenen voormeld bij art. 18 dier wet;

O. dat, tot het wettiglijk verkregen hebben van zoodanige admissie, in de eerste plaats behoort, dat zij zij verleend en niet wettig ingetrokken door eene daartoe in het algemeen bevoegde magt en toegekend aan eenen bevoegden persoon; dat, blijkens 's regters feitelijke beslissing, aan den gereq., die den daartoe vereischten tweeden schoolonderwijzersrang bezat, eene speciale beroeping tot de door hem gehoudene school is verleend, door het plaatselijk bestuur van Doetinchem, volgens de thans vigerende wettelijke verordeningen,[1] op het lager onderwijs, daartoe op zich zelf bevoegd; dat hoewel, volgens de feitelijke beslissing van het beklaagde vonnis, die beroeping later door hetzelfde bestuur is ingetrokken, die intrekking echter niet is gegrond opgenoemd art. 18, noch op eenige andere wettige bepaling; en dat derhalve in zoo verre de gereq. zoude bezitten het meergenoemde vereischte;

O. echter, dat, volgens de bepaling van art. 19 van het reglement voor het lager schoolwezen en het onderwijs, behoorende bij de wet van den 3 April 1806, over hetzelfde onderwerp, elke speciale beroeping, aanstelling of admissie, voor zoo ver het onderwijs aangaat, geene verdere qualificatie geeft, dan zij die beroepen, aanstellen of toelaten geregtigd zijn te geven; dat de plaatselijke besturen tot het verleenen van zoodanige speciale acten niet zijn geregtigd, dan na oproeping der wettige sollicitanten tot een vergelijkend examen en het houden van zoodanig examen bij het zich aanmelden van meerdere sollicitanten, of, na bekomene dispensatie daarvan; dat blijkens het wel niet uitdrukkelijk

maar echter met der daad aangenomene bij ééne der overwegingen van het beklaagde vonnis, de aan den gereq. afgegevene acte niet is voorafgegaan door zoodanig vergelijkend examen, en hem alsmede geene dispensatie daarvan is verleend; en dat uit dien hoofde de gereq., tijdens het hem ten laste gelegde feit, niet volkomen bezat het derde vereischte van art. 13 der meergenoemde wet;

O. immers, dat bij art. 2 van het besluit van den Souvereinen Vorst van den 20 Maart 1814, n°. 2, (Staatsblad n°. 39), is bepaald, dat ter vervulling der openvallende plaatsen van schoolonderwijzers, de opgeroepene wettige sollicitanten aan een vergelijkend examen zullen blijven onderworpen; en dat derhalve de in deze voorgeschrevene oproeping voor en het houden van een vergelijkend examen, hoewel niet ingesteld bij meer genoemde wet van den 3 April 1806, berust op eene wettige en behoorlijk uitgevaardigde, en mitsdien algemeen verbindende, verordening, geenszins zoo als bij het beklaagde vonnis is aangenomen, alleen op een bestaand gebruik;

O., dat het almede niet zoude aangaan, de inachtneming dezer verordening in allen geval slechts te beschouwen als eenen bloot administrativen buiten den toegelatene omgaanden maatregel, vermits daarin is vervat een tot de wettigheid der speciale beroeping, aanstelling of admissie volstrekt noodig vereischte;

O., dat uit dien hoofde, zoo als door den req. als derde middel van cassatie is voorgesteld bij het beklaagde vonnis, door het ontslaan van den gereq. van alle regtsvervolging zijn geschonden, art. 2 van het besluit van den Souvereinen Vorst

van 20 Maart 1814, n°. 2, (Staatsblad n°. 39), en daardoor art. 13 en 14 der wet voor het lager schoolwezen en het onderwijs, van den 3 April 1806; en dat het mitsdien niet noodig is, te onderzoeken, de overige door den req. aangevoerde middelen van cassatie en in het bijzonder, of de gereq. wel heeft bezeten de overige bij art. 13 van laatstgenoemde wet opgenoemde vereischten;

Vernietigt het beklaagde in deze zaak in hooger beroep gewezen vonnis der Arrondissements Regtbank te Zutphen, van 25 Junij 1845; alleen echter voor zoo verre betreft het daarbij uitgesprokene ontslag van alle regtsvervolging;

En ingevolge art. 105, R. O., regtdoende ten principale op de daarbij als wettig en overtuigend bewezen aangenomene daadzaken;

Verklaart den geseq. G. J. NIJHUIS schuldig aan overtreding van art. 13 der wet voor het lager schoolwezen, en het onderwijs van den 3 April 1806, door, zonder daartoe al de wettige vereischten te hebben bezeten, te zijnen huize te Doetinchem den 16 Januarij 1844 lager onderwijs te hebben gegeven;

Gezien art. 13 en 14 der genoemde wet en art. 1 en 2 der wet van den 27 December 1839, (Staatsblad n°. 53), luidende enz.

Gezien mede art. 2 van het besluit van den Souvereinen Vorst van den 20 Maart 1814, n°. 2, (Staatsblad n°. 39), art. 207, eerste zinsnede strafvordering en art. 467 en 469 strafregt, veroordeeld hem te dier zake in eene geldboete van ƒ 50, ten behoeve van het plaatselijk schoolwezen van Doetinchem, alsmede in al de kosten van dit regtsgeding, zoo in eersten aanleg en in hooger beroep,

als in cassatie; boete en kosten des noodig te verhalen bij lijfsdwang

Gedaan enz.

EXTRACT uit het besluit van den Secretaris Generaal, waarnemende, ad interim, de betrekking van Minister van Binnenlandsche Zaken, in dato 22 *Julij* 1846, N°. 102, 5ᵉ *afd., houdende verdeeling der som, voor Schoolonderwijzers-gezelschappen voor den jare* 1846 *toegestaan* (*).

De Secretaris Generaal, waarnemende, ad interim, de betrekking van Minister van Binnenlandsche Zaken,

Gelet hebbende op het geldelijk bedrag, waarover, voor het loopende jaar, door dit Departement kan worden beschikt ten behoeve van de bestaande Schoolonderwijzers-gezelschappen;

Gezien de verslagen der Districts-Schoolopzieners

(*) Wij hebben gemeend dit extract hier te moeten mededeelen, dat alle jaren, bijna letterlijk overeenkomt, met uitzondering van dat van 17 Junij 1830, dat hier aan den voet van de volgende bladzijden voorkomt, omdat daarnaar telkens verwezen wordt.

Red.

wegens de Onderwijzers-vereenigingen in hunne Districten aanwezig;

Gelet op de herinneringen, aanbevelingen en beschikkingen, vervat in vroegere resolutiën, die Gezelschappen betreffende, inzonderheid op den inhoud der resolutie van den 17 Junij 1830, N°. 38 (*);

(*) Deze resolutie is van navolgenden inhoud:

Art. 3. De Onderwijzers-gezelschappen enz.

4°. De Heeren, enz.

5°. Al de Heeren Schoolopzieners bovengenoemd, als ook de Commissie van Beheer en Toezigt voor 's Rijks Lagere School te *Roermonde*, benevens de Provinciale Commissie van Onderwijs in *Utrecht*, uit te noodigen en aan te schrijven, gelijk geschiedt bij deze, om in den aanvang van het jaar 1831 bij het Ministerie van Binnenlandsche Zaken in te zenden:

a. Een naauwkeurig en zoo veel mogelijk omstandig verslag van den als dan werkelijken staat der Onderwijzers-gezelschappen binnen hun District of Districts-Afdeeling, of onder hare onmiddellijke leiding staande, met *uitdrukkelijke* vermelding der namen van derzelver Leden, als ook der *plaatsen*, waar de bijeenkomsten gehouden worden, en wel opgemaakt door den Schoolopziener zelven en niet door eenig Lid van het Gezelschap.

b. Eene *eigene*, *volledige* en *van de vereischte bescheiden vergezelde verantwoording* van den Schoolopziener en van de twee genoemde Commissiën zelven, wegens het besteden der penningen: welke verantwoording dus behoort in te houden opgave van datgene, waarvoor de penningen zijn besteed en uitgegeven geworden, met vermelding van de boekwerken of andere hulpmiddelen van onderwijs, daaruit aangekocht en betaald ten dienste der Gezelschappen.

De inzending van dit een en ander zal behooren te geschieden vóór of uiterlijk primo Maart van het volgende jaar 1831; zullende, — hetgeen thans ten ernstigste wordt her-

Heeft goed gevonden en verstaan:

1°. Te bepalen, dat de voor dit onderwerp voor de onderscheidene Provinciën en het Hertogdom *Limburg* beschikbare som zal worden verdeeld ten behoeve van 230 Onderwijzers-gezelschappen, aanwezig binnen 80 Schooldistricten of Districts-afdeelingen in die Provinciën, als: enz.

2°. Verder te bepalen, dat de vereischte ordonnanciën voor de sommen, toegelegd aan de Onderwijzers-gezelschappen van elk Gewest,

---

innerd, — zonder eenige ook dit jaar nog gebruikte inschikkelijkheid, de later inkomende verslagen en verantwoordingen als niet ingekomen worden beschouwd, en de Onderwijzers-gezelschappen, welke zij betreffen, niet deelen in de toelage over dat jaar.

6°. Te magtigen en aan te schrijven, enz.

7°. Uit te noodigen en aan te schrijven, enz.

8°. Elk der bovengenoemde Heeren Schoolopzieners en Commissiën aan te schrijven, gelijk geschiedt bij deze, om bij derzelver in te zenden verslag te berigten, of zij het verleenen van verderen onderstand aan de Onderwijzers-gezelschappen binnen hun ressort, of onder hare bijzondere leiding staande, werkelijk houden voor noodzakelijk, wenschelijk en nuttig, voorts om in hetzelve verslag te doen blijken, dat hij de bijeenkomsten zijner onderwijzers zelf bijwoont, immers dezelve bestuurt, zulks volgens de voorschriften, vervat in de bovenaangehaalde Instructiën, terwijl overigens in deze bijeenkomsten, welke uitsluitend ter onderlinge oefening der onderwijzers bestemd zijn, geene schoolleerlingen zullen behooren te worden gebragt; wordende dezelve Schoolopzieners verder uitgenoodigd om, onder hun opzigt en leiding, de onderwijzers bij afwisseling, in zoodanigen getale en onder zoodanige schikkingen als de Plaat-

zullen worden opgemaakt ten name van de respective Secretarissen bij de Commissiën van onderwijs, met uitnoodiging aan dezelve, om het aan elk District of Districts-afdeeling toegewezen bedrag te doen toekomen aan deszelfs Schoolopziener.

3°. De Onderwijzers-gezelschappen niet anders zijnde dan geregelde vereenigingen of zamenkomsten der onderwijzers onder de leiding van den Districts-Schoolopziener, verordend

---

selijke gesteldheid best toelaat, elkanders scholen te doen bezoeken.

9°. Aan dezelve Schoolopzieners te herinneren, dat alleen eene meest naauwkeurige inachtneming en opvolging der bovenstaande herinneringen en Instructiën, evenzeer ten aanzien van het verslag als van de verantwoording, aanspraak kan geven op voortduring der toelagen.

10°. De overige Heeren Schoolopzieners, in wier Districten of Districts-Afdeelingen dusverre geene Schoolonderwijzers-gezelschappen bestaan, uit te noodigen om daartoe werkzaam te zijn, zulks ook op grond der meer en meer blijkbare belangrijkheid en nuttigheid van dusdanige inrigtingen, — tevens onder herinnering om deze Onderwijzers-vereenigingen, zoo na mogelijk, in te rigten in overeenkomst met het deswege voorgeschrevene, bij art. 4 der Instructie, behoorende bij de Schoolwet van 3 April 1806, als ook bij art. 37 der voorloopige Instructie van 20 Mei 1821, N°, II°.

En zal enz.

's Gravenhage 17 Junij 1830.

De Administrateur voornoemd,

D. J. van EWYCK.

bij Art. 4 der Instructie, behoorende tot de Schoolwet van 3 April 1806, en bij Art. 37 der Voorloopige Instructie van 20 Mei 1821, N°. 11 (geldende voor het Hertogdom *Limburg*), en alzoo de boven in Art. 1 bedoelde gelden aan dezelve Schoolopzieners wordende verstrekt ter betere bereiking der bedoelingen in de beide evengenoemde artikelen uitgedrukt, de Heeren Schoolopzieners, zoo veel noodig, te magtigen, en tevens expresselijk uit te noodigen, om het gebruik dezer gelden tot de beoogde einden naar eigene inzigten zelve te besteden, en wel, zoo niet geheel, dan toch grootendeels tot aankoop van wetenschappelijke onderwijs- en opvoedkundige werken, als ook van hulpmiddelen van onderwijs van allerlei aard; terwijl slechts eenig gedeelte der toelage zal kunnen besteed worden voor teergelden en bijeenkomsten.

4°. De Heeren Schoolopzieners bij deze uit te noodigen en aan te schrijven om telken jare, vóór het einde van Maart, bij den Heer Secretaris der Provinciale Commissie van onderwijs in te zenden:

a. Een naauwkeurig en zoo veel mogelijk omstandig verslag van den alsdan werkelijken staat der Onderwijzers-gezelschappen binnen hun District of Districts-afdeeling, met uitdrukkelijke vermelding der namen van derzelver leden, als ook der plaatsen, waar de bijeenkomsten gehouden worden, opgemaakt door den Schoolopziener zelven;

b. Eene volledige en van de vereischte bescheiden vergezelde verantwoording, van den Schoolopziener zelven, wegens het besteden der gelden; welke verantwoording dus behoort te zijn pertinent en specifiek, en in te houden opgave van datgene, waarvoor die gelden door hem zelven zijn besteed en uitgegeven geworden met vermelding van de boekwerken of andere hulpmiddelen van onderwijs, daaruit door hem aangekocht en betaald ten dienste der Gezelschappen.

De inzending van dit een en ander zal behooren te geschieden door den Heer Secretaris vóór het einde van April; zullende de later inkomende verslagen en verantwoordingen als niet ingekomen worden beschouwd, en de Onderwijzers - gezelschappen niet kunnen deelen in de toelagen over dat jaar.

5°. Enz.

6°. En zal een extract der tegenwoordige resolutie worden gezonden aan elk' van de Secretarissen der Commissiën van onderwijs, tot informatie en narigt respectivelijk, en onder uitnoodiging, om den inhoud te brengen ter kennis van de daarbij belanghebbende Districts - Schoolopzieners.

Zullende, enz.

's Gravenhage, 22 Julij 1846.

De Secretaris Generaal, waarnemende, ad interim, de betrekking van Minister van Binnenlandsche Zaken.

(get.) C. VOLLENHOVEN.

CHRONOLOGISCHE LIJST

DER

SCHOOLOPZIENERS,

***welke sedert den* 22 *Augustus* 1801, *die betrekking in ons vaderland bekleed hebben* (*).**

T. Schoonegevel, te Dokkum,	ben.	22	Aug.	1801,	bed. 1804.
B. van Weemen, te Leeuwarden,	»	»	»	»	overl. 1809.
J. H. Nieuwold, te Warrega,	»	»	»	»	overl. 1812.
H. D. Guyot, te Groningen,	»	»	»	»	bed. 18 .
J. R. van Eerde, te »	»	»	»	»	bed. 18 .
H. Wester, te Oude Pekela,	»	»	»	»	overl. 1818.
W. Sanders, te Vollenhove,	»	»	»	»	overl. 1840.
M. J. Adriani, te Tjallebert (Vriesl.),	»	»	»	»	bed. 1810.
later te Oude Pekela,	»		1810,		bed. 1843.
J. F. Surririer, te Zwolle,	»	22	Aug.	1801,	bed. 18 .
J. ten Brink. te Harderwijk,	»	»	»	»	bed. 18 .
J. W. A. Muller, te Olst (Overijssel), later te Deventer,	»	»	»	»	overl. 1829.
J. H. Floh, te Enschedé,	»	»	»	»	overl. 1830.
G. W. Boot, te Gorinchem,	»	»	»	»	overl. 1832.
C. W. Westerbaan, te Utrecht,	»	»	»	»	bed. 1804.
J. van Maanen, te Arnhem, later te Rheenen,	»	»	»	»	overl. 1822.
H. W. van Woelderen, te 's Heerenberg,	»	»	»	»	bed. 1823.

(*) Wij hebben alleen de namen der woonplaatsen opgegeven, en niet de districten over welke zij geplaatst zijn. Alleen bij die plaatsen is de provincie genoemd, welke plaatsen niet aan een ieder bekend mogen beschouwd worden.

C. Wertz, te Amsterdam, ben. 22 Aug. 1801, overl. 1815.
A. Simons, te Thamen aan den Uithoorn, later te Utrecht, „ „ „ „ overl. 1833.
H. H. Donker Curtius, te Muiderberg, later te Arnhem, „ „ „ „ overl. 1839.
J. Clarisse, te Enkhuizen, „ „ „ „ bed. 1804.
P. Beets, Pz., te Zaandam, „ „ „ „ (*)
J. Teissedre l' Ange, te Haarlem, later te Amsterdam, „ „ „ „ (*)
J. de Kruiff, te Leiden, „ „ „ „ bed. 1804.
B. Spoelstra, in den Haag, „ „ „ „ overl. 1815.
W. Goede, te Rotterdam, „ „ „ „ bed. 181 .
E. Thijsman, te Loon op Zand (Noordbr.), „ „ „ „ (*)
A. A. van Ossenberch, te Woudrichem (Noordbr.), „ „ „ „ overl. 1806.
J. de Kanter, te Zalt-Bommel, „ „ „ „ (*)
S. van der Noorda, te Dinther (Noordbr.), „ „ „ „ (*)
A. van Moorsel, te Eindhoven, „ „ „ „ (*)
J. F. Huët, te Vlissingen, „ „ „ „ bed. 1809.
later te Brielle, 1810, overl. 1828.
A. van Deynse, te Middelburg, „ 22 Aug. 1801, overl. 1827.
A. van Uytenhoven, te Brouwershaven, „ „ „ „ overl. 1837.
A. van Crimpen, te Ossendrecht, (Noordbr.) „ „ „ „ (*)
J. Rochussen, te Etten, „ „ „ „ (*)
L. C. Mazel, in den Haag, kort hierna toegevoegd aan de Commissie, dep. de Delf, bed. 1807.
J. van Geuns, te Leiden, ben. 23 Maart 1802, (*)
G. B. Reddingius, te Schildwolde (prov. Gron.), „ 1804, bed. 1807.
later benoemd te Assen, 1815, overl. 1844.
H. J. Smolder, in den Bosch, „ 1804. (*)
D. Hanegraaf. „ „ bed. 1806.
J. Derks, te Haps, „ „ (*)
J. Oomen, te Beek, „ „
A. de Ram, te Bergen op Zoom, „ „ (*)

(*) De wijze van aftreding is mij onbekend gebleven.

N. C. de Fremerij, te Utrecht,	ben. 23	Maart	1802.	bed. 1811.
P. Brouwer, te Blija, (Vriesl.)	„ 27	„	1804.	„ 1806.
H. W. C. A. Visser, te Warns,	„ 9	Mei	„	overl. 1826.
A. J. Berkhout, te Woudrichem (Noordbr.),	„ 10	Nov.	1806.	
later te Zaandijk.	„ „	„	„	
A. I. Borret,	„ 4	Nov.	1806.	bed. (†)
A. Bruining, te Pietersbierum (Vriesland),	„ 1	Julij	1806,	overl. 1837.
H. v. Dam, te Bergen op Zoom,				(†)
(*) J. Dozij te Hoogkarspel,	„ „	„	„	overl. 1837.
C. F. van Eck, te Deventer,	„ „	„	„	bed. 1816.
H. Hoogers, te Nijmegen,	„ „	„	„	(†)
G. van Kooten, te Dordrecht,	„ „	„	„	overl. 1842.
H. J. Koppius, te Peize (Drenthe),	„ „	„	„	bed. 1808.
J. F. Korff, te Oldeberkoop (Vriesland),	„ „	„	„	bed. 1839.
J. v. d. Linden, te Zutphen,	„ „	„	„	(†)
(*) A. R. Maurer, te Groot Schermer (Noord-Holland),	„ „	„	„	overl. 1831.
M. Martens, te Holwert (Vriesland),	„ „	„	„	
N. Messchaert, te Rotterdam,	„ „	„	„	overl. 1833.
A. Noman, te Oude Niedorp (Noord Holl.),	„ „	„	„	overl. 1831.
G. Outhuis, te Bommel (Zuid-Holland),	„ „	„	„	bed. (†)
C. Philippo, te Amersfoort,	„ „	„	„	overl. 1808.
(*) C. Pothoff, te Emmen (Drenthe),	„ „	„	„	overl. 1844.
F. H. Repelius, te Echteld (Gelderland),	„ „	„	„	overl. 1838.
G. Smit, te Meppel,	„ „	„	„	overl. 1816.
G. W. Storck, te Weerselo (Overijssel),	„ 12	„	„	(†)

(*) Dezen vinden wij onder de lijst der Schoolopzieners, die reeds vóór 1806 in functie waren, zonder dat er van hunne benoeming gewag wordt gemaakt.

(†) De wijze waarop afgetreden, is mij onbekend gebleven.

H. J. Thomassen, te Lochum,	ben.	1	Julij	1806,	bed. 1812.
J. G. Veldman, te Waardenburg (Gelderland),	„	„	„	„	bed. 1807.
Th. de Vries, te Edam,	„	„	„	„	overl. 1820.
J. Weldijk, te Gouda,	„	„	„	„	
later te Limmen (Noord-Holland),	„	„	„	„	bed. 1827.
W. Beekhuis, te Garijp, (Vriesland),	„	12	„	„	overl. 1816.
Th. van Swinderen, te Groningen,	„	28	Febr.	1807.	
P. A. de Loock, te Zalt-Bommel,	„	19	Mei	„	(*)
J. Tonckens, te Westervelde (Drenthe),	„	17	Junij	1808,	bed. 1820.
H. G. Schluiter, te Amersfoort,	„	4	Aug.	„	
H. Arntzenius, te Utrecht,	„	27	Sept.	„	overl. 1843.
G. Erlach La Motthe, te .... (Zeeland),	„	28	Mei	1809,	bed. 1818.
J. D. v. d. Plaats, te Leeuwarden,	„	4	Junij	„	
H. Hoefhamer, te Elburg,	„	1	Mei	1810,	overl. 1832.
J. Tadama Wielandt, te Heerenveen,	„	24	Nov.	„	bed. 1819.
C. Ekema, te Franeker,	„	24	Dec.	„	(*)
A. van Goudoever, te Kampen,	„			1810,	bed. 1816.
later aangesteld te Utrecht,	„	17	Dec.	1822.	
T. M. van Gulpen, te Nijmegen,	„	. . .		1811,	overl. 1837.
R. Macalester Loup, te Bommel,	„	4	Maart	1815.	
C. W. v. d. Feltz, ..., (Gelderland),					bed. 1819.
W. Staats Evers, te Arnhem,	„	. . .		1815.	
A. Blussé, te Leiden,	„	. . . .		1815.	
M. Siegenbeek, te Leiden,	„	. . .		1815.	
H. van Meerten, te Gouda,	„	. . .		1815,	overl. 1830.

(*) Onbekend gebleven het aftreden.

W. F. Danzman, te Maastricht, (Limb.),	ben.	16 Maart 1821,	overl. 1826.
J. Schmalhauzen, te Maastricht, (Limb.),	»	» » »	Afgetreden enz. in 1830.
Later weder aangesteld,	»	3 Julij 1843,	
C de Visser, te Herkingen, (Zuid Holl.),	»	26 Aug. 1821,	bed. 1832.
J. Bouwers, te Pekela,	»	3 Sept. 1821,	
B. T. Nedermeijer Bosch, te Kuilenburg,	»	5 Nov. 1822,	bed. 1822.
J. B. v. d. Mortel, te Boxmeer, (Noordbr.),	»	4 Nov. 1822.	
G. A. B. D' Aumerie, te Boxmeer, (Noordbr.),	»	5 Nov. 1822,	bed. 1845.
P. C. van Woelderen, te Zevenaar, (Gelderl.),	»	April 1823.	
C. P. E. van Heeckeren, te Zutphen,	»	April 1823,	bed. 1846.
G. Leen, te Zwolle,	»	28 Julij 1823,	overl. 1839.
J. J. Baron van Ingen, te Kampen,	»	28 Julij 1823.	
S. van Delden, te Deventer,	»	28 Julij 1823.	
J. W. v. d. Linden, te Hulst,	»	21 Junij 1824,	overl. 1834.
A. P. van Deinse, te Middelburg,	»	29 Julij 1825.	
A. Baron van der Borch, te Verwolde, (Gelderl.),	»	7 Aug. 1825.	
P. R. J. W. Baron van Heeckeren, te Eibergen, (Gelderland),	»	7 Aug. 1825,	overl. 1835.
J. van Cleeff, te Groningen,	»	9 Octob. 1825,	bed. 1841.
H. Dorenbos, te Smilde,	»	1 Mei 1826.	
J. C. van der Meer Mohr, te Goes,	»	12 Sept. 1826,	bed. 1835.
J. S. Hallungius, te Oosterhout, (Noordbr.),	»	23 Jan. 1827,	overl. 1832.
D. van Foreest, te Alkmaar,	»	27 Jan. 1827,	bed. 1831.
J. J. Wassenaar, te Joure, (Vriesland),	»	8 Aug. 1827.	

H. Amersfoordt, te Sneek,	ben.	8 Aug.	1827,	overl. 1843.
P. Hofstede Crull, te Meppel,	»	15 Jan.	1828.	
A. E. Huisman, te Brielle,	»	22 Jan.	1828.	
E. W. van Dam van Ysselt, te Geldermalsum, (Gelderl.),	»	22 Mei	1829.	
A. P. van de Siepkamp, te Enschede,	»	5 Junij	1830.	
M. P. F. J. Petit, te Maastricht,	»	26 Aug.	1830,	Afgetreden enz. in 1830.
B. Schreuder, te Gouda,	»	3 Octob.	1830.	b. 1837 (*).
C. F. Schiefbaan, te Eindhoven,	»	21 Nov.	1830.	
G. van Leeuwen, te Alkmaar,	»	10 Aug.	1831,	bed. 1846.
K. L. Kluppel, te Helder,	»	10 Aug.	1831,	bed. 1840.
T. Boon, te Sommelsdijk,	»	6 Febr.	1832,	bed. 1837.
A. W. Engelen, te Elburg,	»	2 Dec.	1832,	bed. 1844.
J. Bosscha, te Breda,	»	11 Dec.	1832,	bed. 1839.
U. A. Everts, te Heerenveen,	»	12 Dec.	1832.	
C. J. Nierstrasz, te Gorinchem,	»	21 Maart	1833,	overl. 1835.
P. Hofstede de Groot, te Groningen,	»	15 Mei	1833.	
G. H. M. Delprat, te Rotterdam,	»	7 Nov.	1833.	
W. J. van Hoijtema, te Utrecht,	»	26 April	1834.	
F. van Deinse, te Hulst,	»	12 Sept.	1834.	
L. Lasonder, te Groenlo,	»	18 Mei	1835.	
J. Ab. Utrecht Dresselhuis, te Wolfaartsdijk, (Zeel.),	»	30 Junij	1835.	
J. J. Rooseboom, te 's Gravenhage,	»	4 Dec.	1835.	

(*) Benoemd als adviseur, belast met de Insp[illegible] onder[illegible] de provincie Limburg.

J. J. Haefkens, te Leerdam,	ben.	4 Junij	1836.	
P. M. van Goens, te Hoorn,	»	1 Mei	1837,	bed. 1838.
J. W. Vermeer, te Beek, (Gelderland),	»	26 Mei	1837.	
J. A. Schneither, te Zierikzee,	»	26 Mei	1837,	bed. 1841.
D. van Hinlopen Labberton, te Gouda,	»	10 Dec.	1837.	
J. du Saar, te Harlingen,	»	4 Junij	1838.	
G. Boers, te Middelharnis,	»	1 Aug.	1838.	
P. H. Tijdeman, te Tiel,	»	28 Aug.	1838.	
B. W. A. E. Sloet van Olthuis, te Hengelo,	»	3 Sept.	1838.	
P. v. d. Velde, te Medemblik,	»	6 Nov.	1838,	overl. 1839.
A. Beelo, te Medemblik,	»	28 April	1839.	
J. J. Loke, te Breda,	»	13 Mei	1839.	
G. van Wieringhen Borski, te Delft,	»	19 Aug.	1839.	
C. P. E. Robidé van der Aa, te Arnhem,	»	8 Dec.	1839.	
J. H. Behrns, te Franeker,	»	5 Junij	1840.	
J. J. A. Creighton, te Helder,	»	25 Nov.	1840.	
H. Kronenberg, te Vollenhove,	»	17 Dec.	1840.	
T. de Voogd, te Oldenzaal,	»	5 Nov.	1841.	
G. A. Jorritsma, te Hoorn,	»	9 Maart	1842.	
E. J. van Rooij, te Monnickendam,	»	9 Maart	1842.	
J. W. van Romunde, te Amsterdam,	»	9 Maart	1852.	
J. G. Bosch van Drakestein, te Amersfoort,	»	16 Aug.	1842.	
M. J. Schuurbeque Boeije, te Zierikzee,	»	20 Sept.	1842.	
W. Gleuns, te Groningen,	»	3 April	1843.	
L. C. E. E. van Cooth, te Utrecht,	»	26 Mei	1843,	overl. 1845.

F. van der Ven, te Valkenburg, (Limburg),	ben.	3	Julij	1843.	
J. J. F. M. H. Corneli, te Kerkrade, (Limburg),	»	»	»	»	bed. 1845.
J. L. Lemmens, te Gelun, (Limburg),	»	»	»	»	
K. B. J. Simon de Vlodrop, te Roermonde, (Limburg),	»	»	»	»	
L. F H. Beerenbroek, te Weert, (Limburg),	»	»	»	»	
P. A. Kondij, te Venlo, (Limburg),	»	»	»	»	
J. H. Sengers, te Bergen, (Limburg),	»	»	»	»	
H. Huguenin, te Sneek,	»	13	Sept.	1843.	
C. van Bommel, te Edam,	»	7	Nov.	1843.	
J. S. G. Koning, te Vlagtwedde, (Groningen),	»	17	Nov.	1843.	
W. C. L. Clarisse, te Harderwijk,	»	10	Aug.	1844.	overl. 1845.
J. G. van Blom, te Dragten, (Vriesl.),	»	26	Sept.	1844.	
A. Slingenberg, te Koevorden,	»	19	Jan.	1845.	
H. J Nassau, te Assen,	»	10	Junij	1845.	
J. J. Jaegers, te Heerlin, (Limb.),	»	17	Mei	1845.	
H. J. Sleurs, te Bodegraven,	»	15	Aug.	1845.	
L. F. W. van Cooth, te Utrecht,	»	10	Nov,	1845.	
P. Halbertsma, te Elburg,	»			1846.	
J. W. A. Boerkamp, te Grave	»			1846.	
D. van Foreest, te Alkmaar,	»	»	Dec.	1846.	

HONORAIRE LEDEN

der provinciale commissiën van onderwijs, ingevolge art. 2 van het Koninkl. besluit van 2 Januarij 1842.

J. N. J. Heerkens, te Zwolle,	ben.	18 April 1842.	
F. G Nouzij, te Deventer,	„	18 April 1842.	
C. J. A. van Rijckevorssel, te 's Hertogenbosch,	„	10 Mei 1842.	
J. B. A. J. M. Varhuijn, te 's Hertogenbosch,	„	10 Mei 1842.	
W. A. H. van Tuerenhout, te Gassel, (Noordbr.),	„	10 Mei 1842,	overl. 1843.
H. B. Smitz, te Oirschot, (Noordbr.),	„	10 Mei 1842.	
C. A. Floren, te Breda,	„	10 Mei 1842.	
E. J. F. P. J. G. Vogelvanger, te Hulst,	„	20 Sept. 1842.	
H. van Berkel, te Delft,	„	19 Octob. 1842,	bed. 1844.
W. A. Fuchs, te Rotterdam,	„	19 Octob. 1842.	
A. H. van der Burgh, te 's Gravenhage,	„	19 Octob. 1842,	overl. 1843.
Dr. W. Hecker, te Groningen,	„	. . . . 1843.	
G. A. Melort, te 's Gravenhage,	„	20 Octob. 1843.	
J. A. W. Boerkamp, te Grave,	„	13 Mei 1844.	bed. 1846.
E. L. Baron van Voorst tot Voorst, Gelderl.	„	2 Nov. 1844.	

REGISTER.

A.

B.

waarscholen 7. Ieder Nederlander vrij om in de scholen onderwijs te geven over onderwerpen van hooger of middelbaar onderwijs 8. Zoo wordt ook ieder tot een examen toegelaten 9. Alle instellingen van onderwijs zijn onderworpen aan het toezigt der bevoegde autoriteiten en moeten steeds voor hen open staan 10. Onbevoegd tot het geven van onderwijs, zijn die, welke tot lijf- of onteerende straffen zijn veroordeeld 11. Door deze bepalingen geene verandering daargesteld in die op de geestel. vereenigingen 12. Intrekking der besluiten van 14 Junij en 14 Aug. 1825 13.

Besluit van Z. M. den Koning van 17 Junij 1830 . . . 355.

Opening van een nieuw crediet van *f* 100,000 tot verbetering van schoolgebouwen op de voorwaarden vermeld in het besluit van 29 Aug. 1826.

Besluit van Z. M. den Koning van 17 Julij 1830 . . . 357.

Onderwijzers van den *derden* rang, hebben voortdurend bevoegdheid om te staan naar de scholen waartoe die rang hen geregtigd.

Besluit van Z. M. den Koning van 13 Aug. 1831 . . . 359.

Tot regt verstand van art. 1 en 2 van het besluit van 27 Mei 1830 wordt verklaard dat in den regel de vergelijkende examens ook moeten bijgehouden worden voor de bijzondere scholen der tweede klasse. Dispensatiën daarvan, door middel van den Gouverneur, aan te vragen bij het Departement van Binnenl. Zaken welke die alleen verleenen kan.

Besluit van Z. M. den Koning van 13 Mei 1833 . . II 226.

De volle som weder toegestaan voor beurzen aan de kweekschool te Haarlem, onder bepaling dat er voortaan slechts eene klasse à *f* 200 zal zijn.

Besluit van Z. M. den Koning van 31 Dec. 1833. . . . 367.

Art. 18 der Instructie voor Schoolopzieners zoodanig te wijzigen dat de gewone vergaderingen zullen kunnen gehouden worden, de eerste in de Paaschweek of in de week daarna; de tweede tusschen 15 Junij en 15 Augustus; de derde in de eerste of tweede volle week van October.

Besluit van Z. M. den Koning van 12 Nov. 1840 . . . 377.

Bijeenroeping eener Commissie om Z. M. te dienen van consideratiën en advies nopens de bezwaren in de bestaande wetten op het lager onderwijs art. 1. Namen van de leden dier Commissie 2. De werkzaamheden dezer Commissie zullen geëindigd moeten zijn met 1 Januarij 1841.

Besluit van Z. M. den Koning van 2 Januarij 1842 . . 379.

De bemoeijenissen der Gouverneurs bij de Provinc. commissiën van onderwijs overgebragt op de Gedep. Staten, die uit hun midden een lid benoemen om het praesidium bij die comm. waar te nemen art. 1. Bij de zamenstelling der Prov. comm. zal de verhouding der Godsd. gezindten in elke provincie in het oog worden gehouden 2. De Minister van Binnenl. Zaken onderzoekt in hoeverre eene splitsing der districten noodzakelijk is om tot eene spoedigere gelijkheid te komen, terwijl Z. M.

C.

Aan de Gouverneurs der Provinciën.

Gouverneurs benoemd als voorzitter bij de Commissiën van Onderwijs, waardoor eene gaping in de wet wordt aangevuld. Een eenparige gang is noodig tot het welslagen van elk bestuur. In de Z. Provinciën heeft bovengen. maatregel reeds goede vruchten gedragen. Z. E. wenscht daarom de zaak van het onderwijs geluk met dien maatregel; schoon het onderwijs in de N. Provinciën eene aanmerkelijke hoogte bereikte, zijn ook daar door den tijd misbruiken ingeslopen, voor het toenemen waarvan gewaakt moet worden. Ook zijn er nog sommige punten die voorziening behoeven. Z. M. verlangt de rigtige nakoming der wetten, vooral om al hetgeen voor het lager onderwijs gedaan wordt; Z. M. kan der natie geene grootere weldaad bewijzen dan door de naauwlettendste zorg voor die aangelegenheid. Gouverneurs worden dus geroepen om den Staat en voortgang daarvan op vasten voet te brengen. Benaming der stukken bij deze circul. gevoegd; de boekenlijst was echter niet in genoegzaam getal voorhanden. Het nagaan dier stukken onder vergelijking wat in elke Provincie geschiedt, zal doen zien hoe te handelen. Vooral zal het presidium der Gouverneurs gunstig op de verslagen der Commissiën werken, zullende die verslagen naauwkeurig aanwijzen waar in de toepassing der wetten is gefaald of dezelve niet behoorlijk werden nagekomen. Alle onwettige Onderwijzers met kracht te weren, en hen welke zich misdragen volgens de wettelijke bepalingen te straffen. Voorts te zorgen dat de schoolvervullingen op den wettelijken voet plaats grijpen. Omtrent de vergaderplaatsen der Commissiën de noodige schikking te maken en die, benevens de voorstellen der Commissiën, aan Z. E. mede te deelen.

Circulaire van den Minister van publiek Onderwijs van 28 April 1824 . . . . II 179.

Aan de Gouverneurs der Provinciën.

De zaak van het onderwijs vooral ten platten lande is meer of min verwaarloosd; de Gouverneurs zullen bij de gemeentebesturen aandringen, om met klem en meerdere werkzaamheid daarin te voorzien. Schoon er reeds veel voor het onderwijs is gedaan, blijft er evenwel nog veel overig, de Gouvern. worden verzocht daartoe te willen medewerken en opgave te willen doen van het gevolg der genomen maatregelen. Niet alle schoolvertrekken zijn in behoorlijken staat of genoegzaam voorzien van de noodige schoolmeubelen, daarvoor moet worden gezorgd, *a*. Gouverneurs zullen door Schoolopzieners doen inleveren een verslag van alle scholen, bepaaldelijk met omschrijving der schoolvertrekken, het getal schoolgaande kinderen, enz. De circulaire te brengen ter kennisse van de bevoegde autoriteiten, *b*.

Circulaire aan de Commissiën van Onderwijs ter begeleiding van de nota, aangaande de schoolvervullingen van 16 October 1824 . . . . II 183.

Deze dient ten geleide van een Reglement op het Lager schoolwezen, benevens de bijlagen A, B en C. Deze stukken een gevolg van den specialen last op den Raad verstrekt. Uiteenzetting der redenen, waarom dit reglement en de bijlagen aldus worden voorgedragen, vooral ook om de eenheid in het stuk van onderwijs te bevorderen en tot hare verbetering bij te dragen. Eene vroegere wetgeving heeft reeds vruchten gedragen, en alzoo zijn slechts die veranderingen gemaakt, welke noodzakelijk waren bij de tegenwoordige staatsregeling.

E.

F.

G.

H.

K.

L.

M.

(*) De bijzondere vermelding dier ophelderingen, is achterwege gelaten, omdat ze te veel ruimte zouden wegnemen, en men gemakkelijk die tegenover het besluit zelve kan nazien.

kinderen ontvangen godsd. Onderwijs en eene aanmerkelijke som is bestemd tot aanmoediging der leeraars. Dezelve zend tevens een exemplaar der leesboeken voor het godsd. Onderwijs bij hen in gebruik, op dat men kunne oordeelen over den aard van dit Onderwijs.

Berigt de ontvangst der circulaire van 30 Mei en zullen volgaarne aan den inhoud voldoen.

Antwoord op de ontvangen missive van 30 Mei. Sub 1° dat zij met blijdschap den inhoud daarvan heeft gelezen en gaarne alles zullen aanwenden ten einde aan de goede intentie der regering te voldoen. 2. Dat zij den inhoud ter kennisse der klassen zal brengen en door dezelve aan de Kerkeraden opdat het beoogde doel bereikt worde, aanvragende daarom het benoodigde getal exemplaren ter uitdeeling. 3. Kerkeraden zullen elk ¼ jaar eene Commissie in de scholen zenden om den Onderwijzer berigt te geven van het al dan niet gebruik maken der kinderen van het godsd. Onderwijs en onderzoeken of er ook nog zijn die van hetzelve zouden kunnen profiteren. 4. Gezegde Commissiën zullen zich te dien einde ook vervoegen bij Regenten van Armen Weeshuizen enz. 5. Verzoekt dat aan de Commiss. van Onderwijs, Schoolopz. enz., berigt daarvan gegeven worde, opdat deze ook bij belooning der kinderen acht kunnen slaan op het trouw waarnemen van het godsd. Onderwijs, en het beklag aannemen over. Onderwijzers die daartoe niet met haar willen medewerken.

Niets was hetzelve aangenamer dan dat het Gouvernement zelve de verbetering van het schoolwezen ter harte nam, en het leerstell. godsdienstig Onderwijs aan elke bijzondere gezindheid overliet. Bij de hunne is op alle wijzen reeds voor dat Onderwijs gezorgd —, zoo door leeraars als door bekwame katechizeermeesters.

Uitnoodiging aan Schoolopzieners om optegeven het benoodigde getal exempl. ten dienste hunner Onderw. gezelschappen van eene verhandeling over de belangrijkheid der verordeningen op het Onderwijs, door H. W. C. A. Visser.

Onderzocht hebbende of vroeger ook recognitie door Onderwijzers was betaald ten behoeve van Domeinen of Heerlijkheden, blijkt dat die nimmer is betaald geworden.

staanbare doen zien, ook vordert de veranderde Staatsregeling van zelve daarin eenige verandering, dien ten gevolge worden hierbij aangeboden de bijgaande stukken: (te vinden I bladz 70—95.) Wij vleijen ons den middenweg getroffen te hebben; noodzakelijk is het evenwel zoo veel mogelijk de fungerende Schoolopz. te behouden. Is daarna gedelibereerd en besloten 1. Bovengenoemde stukken te arresteeren 2. De tot dusverre gefungeerd hebbende Schoolopzieners, zooveel mogelijk in hunne betrekking te continueeren.

O.

R.

S.

T.

U.

V.

voor eene plaatselijke Commissie af te leggen, 4. Bepaling omtrent het toelaten tot het exâmen, 5. Bij wien examinandi zich te vervoegen hebben tot de aangifte, 6. Doel van het examen, 7. Inrigting van hetzelve, 8—11. Wanneer en hoedanig de acten te verleenen, 12 en 13. Inrigting derzelve, 14. Waarde derzelve, 15 en 16. Klassificatie der scholen, 17. Bepaling omtrent het aanstellen van onderwijzers van den vierden rang, 18. Benaming der getuigschriften van den hoogsten rang, 19. Idem omtrent de vroegere *volledige*, 20. Idem omtrent de acten van toelating voor Schoolhouderessen en huisonderwijzers, 21, 22. Aanmoediging tot een herhaald examen, 23. Plaatsing der namen van geëxamineerden in de Bijdragen, 24. Bepaling omtrent het afleggen van een tweede examen bij het staan naar eene school, 25. Idem wegens het te betalene voor examens, 26. Aan wien het regt ter ampliatie blijft, 27.

Verslag van den Raad van binnenl. zaken van het Staatsbewind . . . . II 2.

Aanleiding tot dit verslag genomen uit de ingezonden rapporten en de noodzakelijkheid om bij de veranderde staatsregeling, ook eene daarnaar gewijzigde regeling der schoolbelangen daar te stellen. Hoofdzakelijk bepaald zich hetzelve nog tot de landscholen, daar van de stedelijke nog geene genoegzame rapporten zijn ingekomen. Uit de ingekomen rapporten blijkt: 1°. Dat het openbaar Onderwijs dringend verbetering behoeft. 2°. Dat het voor verbetering vatbaar is. 3°. Dat die verbetering slechts door medewerking van het Gouvernement kan worden bereikt.

I. Het eerste punt behoeft geen bewijs, in aanmerking genomen het personeel der Onderwijzers, hunne afhankelijkheid van sommige hunner aanstellers en van de ouders der kinderen; het gebrek aan achting voor den Onderwijzersstand. De aard van het bederf van het onderwijs blijkt vooral: uit het gebrek aan kennis eener goede leerwijze; het langdurig stilstaan der scholen in den winter; het aanstellen van nog jonge geheele onbekwame onderwijzers; het sober inkomen; de weinige ondersteuning der besturen; de willekeurige remotiën van oude onderwijzers; — eindelijk uit het ellendige en ondoelmatige van vele schoolvertrekken. — Veel ware daarin te veranderen zonder de tegenwerking van vele ouders, die liever bij het oude blijven, door anderen die liever helpen tot oprigting van eene bijschool, waar de oude sleur gevolgd wordt, ten nadeele van onderwijzers welke het goede trachten te bevorderen. Een en ander doet genoeg zien, hoezeer het onderwijs verbetering behoeft.

II. Die verbetering is mogelijk. 1. Wijl er nog meerder bekwame, ijverige onderwijzers gevonden worden, dan in den eersten oogopslag wel schijnt, en deze aangemoedigd wordende, in eenen betrekkelijken korten tijd, weder een aantal anderen vormen kunnen. 2. De verbetering, waar die plaats vindt, moet worden toegeschreven aan zoodanige oorzaken, dat tot de mogelijkheid kan worden besloten van een al geheel herstel. Veel

heeft de Bataafsche Maatschappij tot Nut van 't Algemeen gedaan en gaat daarmede voort. Overal waar een ruimer bestaan aan de onderwijzers verzekerd wordt, kan men ook bekwame vinden. Verbetering der inkomsten dus een onfeilbaar middel tot herstel: daartoe is de hulp der Gemeentebesturen onontbeerlijk en waar die zich de zaak aantrekken verdwijnen alle zwarigheden. 3. De onderwijzers zelve zijn in het algemeen niet tegen de verbetering, daardoor en door het uitzigt eener behoorlijke wetgeving, alsmede de menschkundige en zachtzinnige ijver der Schoolopzieners is het dat zich veel goeds laat beloven; wel geene plotselinge herschepping, maar eene langzame doch zekere verbetering. 4. Het meer redelijk onderwijs en de nieuwe leerwijze prijzen zich aan door eenvoudigheid en gemakkelijkheid, terwijl zij den lust der onderwijzers gaande houden. Nergens is men daarmede te vergeefs begonnen, en onderwijzers vroeger daarmede onbekend, met eenige geschiktheid voor hun vak, getuigen van de voortreffelijkheid der methode. Wel zijn er onderwijzers, te oud en onwillig om dezelve in te voeren, maar zij geeft dan toch aanleiding tot vermijding der grofste gebreken, hetwelk reeds voordeel is, het overige moet men aan den tijd over laten. De schoolverbetering is om deze 4 punten mogelijk.

III. Wat de hulp van het Gouvernement vermag is reeds sedert 15 Junij 1801 gebleken en dit zoude nog sterker uitkomen ware er door de nieuwe staatsregeling niet eenige onzekerheid ontstaan. Eenparigheid zoo omtrent de Wetgeving als het toezigt op het onderwijs is noodzakelijk, en zonder de hulp van het hooge Landsbestuur, zal men daartoe niet kunnen geraken. Wordt de verbetering overgelaten aan verschillende besturen, dan zal er bij den besten wil voortdurend verschil van gevoelen en toepassing zijn. Slechts van eene algemeen werkende Wet is herstel te wachten. Het openbaar gezag is vooral noodig, om bij de politieke en kerkelijke partijschappen de onderwijzers te brengen tot eene getrouwe nakoming hunner verpligtingen en hen te dekken voor de gevolgen welke het vooroordeel en den kwaden wil hun daardoor zouden veroorzaken. De onderwijzers zullen op dien voet zich gaarne aan de Wet onderwerpen. Eindelijk ter verbetering van het onderwijs is mede vooral noodig, de verbetering der schoolvertrekken en het lot der onderwijzers. Ook daartoe is de hulp van het hooge Bestuur noodzakelijk, ten einde de Gemeentebesturen te magtigen tot de vereischte uitgaven, en om die Gemeenten te subsidieeren welke onvermogend zijn. — Verdient nu de zaak in zoo grooten mate de bemoeijing der hooge overheid? Die bemoeijing is niet nieuw, onder een vorig Bestuur begonnen, doen zich nu reeds aanvankelijk de gevolgen zien. Welke vertooning zoude ons Land maken, bij naburige rijken, waar zij een der voornaamste bemoeijingen der Regering is, indien men geene zorg voor deze aangelegenheid droeg? Men vreeze niet voor de verlichting onder de mindere standen, door de verbetering van het onderwijs, zal men meer verstan-

SCHOOL- of WANDKAARTEN,

uitgegeven of nog ter perse bij den Boek- en Landkaarthandelaar J. OOMKENS. J. Zoon.

BRAUNS, (J. C.) *Opzigter van 's Rijks Waterstaat*, KAART VAN DE PROVINCIE *DRENTHE*, opgemaakt met authorisatie van Z. E. den heer Gouverneur der Provincie en onder toezigt van den Hoofd-Ingenieur van den Waterstaat A. KOMMERS, PZ., in twee bladen Atlas formaat . . . . *f* 3 - 60.

Dito gekleurd . . . . - 4 - 60.

KOETSVELD, (C. E. VAN) *Predikant te Schoonhoven*, DE GROOTE BIJBEL-KAART in 4 bladen . . . . - 5 - 00.

Dito *op stevig blaauw papier geplakt met rollen*, door strooken katoen voor inscheuren gewaarborgd . . . . - 6 - 50.

Dito en *op linnen met rollen en gedraaide knoppen* . . . . - 9 - 00.

De kleinere Kaarten, ten behoeve van het Godsdienstig Onderwijs, door Ds. VAN KOETSVELD uitgegeven, vonden algemeenen bijval; moge ook deze kaart op eene grootere schaal ten gebruike van *Studeerkamers*, *Katechisatiën* en *Scholen* ingerigt, dit voorregt te beurt vallen.

KUIPER, (A. K.) *Schoolonderwijzer te Gaastmeer*, GEOLOGISCHE KAART VAN DE PROVINCIE *VRIESLAND*. De 300 eerst verkochte Exemplaren . . . . - 2 - 00.

Dito op blaauw papier als boven . . . . . - 2 - 80.

Uit te geven op verzoek en onder toezigt van de *Onderwijzers-Vereeniging* in de Provincie *Vriesland*.

PIJTTERSEN, (H.) *Schoolonderwijzer te Woudsend*, SCHOOLKAART VAN DE PROVINCIE *VRIESLAND*, in 4 bladen. Voor de eerste 300 Inteekenaren . . . . *f* 4-00.

Dito *opgeplakt met rollen en strooken katoen* . . - 6-50.

Dito *op katoen* . . . . - 9-80.

Deze Schoolkaart van *Vriesland* werd door de *Onderwijzers-Vereeniging* in die Provincie, ten gevolge eener *Prijsvraag*, door haar in den vorigen jare uitgeschreven, *bekroond*, terwijl de Heer *Staatsraad Gouverneur* de opdragt der *Schoolkaart zijner provincie*, hem aangeboden, heeft aangenomen.

Bestaat er dus zoodanige behoefte aan eene *Schoolkaart*, dat de Onderwijzers voor hunne rekening en onder hun toevoorzigt de teekening tot dezelve doen vervaardigen en verleent het waardig Hoofd van Vrieslands Regering aan zulk eene onderneming zijne bescherming, dan mag men gerustelijk op eenen algemeenen bijval, inzonderheid in die Provincie, rekenen.

PULS, (H. F.) *Schoolonderwijzer te Diemen*, SCHOOLKAART VAN HET KONINGRIJK DER *NEDERLANDEN*, bekroond door het *Nederlandsch Onderwijzers-Genootschap*, in 6 bladen. De prijs is voor de eerste 500 Inteekenaren . . . . - 4-00.

ZUIDEMA, (E. R.) SCHOOLKAART VAN DE PROVINCIE *GRONINGEN*, bekroond door de *Commissie van Onderwijs* in die Provincie. In 6 bladen Atlas-formaat . . . . . - 5-80.

Dezelve Geologisch gekleurd . . . . - 6-75.

NB. Later wordt de prijs dezer Kaarten aanzienlijk verhoogd.

